

આ મૂલ્યગ્રંથાનુવાદના સંશોધનમાં સુધ્રાવક પડિત શા-
હીરાલાલ દેવચંદે કેટલીક સહાય કરેલી છે, તેમજ અમલવાદ
દેવશાના પાંડાના પ્રાચીન જ્ઞાનલઠારના કાર્યવાહક શા. પોપટલાલ
બેહનલાલ (સાબુગોળાવાળા), અને ખલાત નીતિવિજય જૈન
પુસ્તકાલયના કાર્યવાહક હીરબ્રમની હસ્તલિખિત પ્રત આપવાનું
સૌજન્ય બતાવ્યું છે, અને આ પુણ્યકાર્યમાં જ્યોત્યે દ્રવ્ય
સહાય કરી છે, તેઓ સર્વેનો અમો આભાર માનીએ છીએ.

મજાપાર્શ્વ જ્ઞાનમંદિર,
ભોઈ.

લી સમક્ષેવક,
શાહ, ખૂખચંદ પાનાચંદ
માનકમંત્રી

પ્રકાશકીય નિવેદન

શ્રી મુક્તાબાઇ જ્ઞાનમંદિરના દશમા પ્રકાશન તરીકે શ્રી
મનાતુવાદ ટિપ્પણો અને મૂલ્ય સહિત પ્રસિદ્ધ કરતાં
એને અનહદ આનંદ થાય છે. આ સંસ્થા સ્વર્ણ
મયમાં મુચાર પ્રકાશનોનો લાભ જ્ઞાનપિપાસુ સમૂહનોને
આપી શકી છે, તે પૂ. પા. પ્રવચન-પ્રભાવક આગ-
વિજ્ઞાન પ્રમુખશ્રી શુરવર્ધ શ્રી આચાર્યદેવ વિજયજીપૂ
શ્રીમદ્ મહારાજ સાહેબના પરમ ઉપકારને આભારી છે.

શ્રી હીરપ્રશનું નામ અનેક ઉપયોગી વિષયોમાં સાક્ષી
હોઈ ચક્ર કરાતું આજે સૌ ઠાઈને વિદિત છે. તે ગ્રંથ
સીર્વાણ ભાષામાં હોવાથી તે ભાષાના અનભિજ્ઞો પણ આ
વિષયોના સાચા અર્થને જાણે તે હેતુથી પૂ. પા. આચાર્યદેવ
વિજયજીપૂમુરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન પૂ. મુનિરાજ
શ્રી ચિદાનંદવિજયજી મહારાજ સાહેબે ખૂબ મહેનત લઈને
મૂલ્યઅર્થના સંપાદન પૂર્વક ટિપ્પણો સહિત શ્રી હીરમંથાતુવાદ
તૈયાર કરી આપ્યો છે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે ગુણગ્રાહકતાની દૃષ્ટિએ
વંચેલો આ અમૂલ્ય ગ્રંથરત્નનો સુંદર લાભ ઉઠાવી અતુવાદક
મહામાના શુભ પ્રયાસને વધુ સફળ બનાવશે.

આ મૂલ્યંચાતુવાદના સંશોધનમાં સુધાવક પંડિત શા-
હીરાલાલ દેવ્યદે કેટલીક સહાય કરેલી છે, તેમજ અમદાવાદ
દેવશાના પાઠાના ગ્રામીન જ્ઞાનસંકરના કાર્યવાહક શા. પોપટલાલ
મોહનલાલ (સાધુગોળાવાળા), અને ખંભાત નીતિવિજય જૈન
પુસ્તકાલયના કાર્યવાહક હીરપ્રશ્નની હસ્તલિખિત પ્રત આપવાનું
સૌજન્ય બતાવ્યું છે, અને આ પુણ્યકર્મમાં જેઓએ દ્રવ્ય
સહાય કરી છે, તેઓ સર્વેનો અમો અભાર માનીએ છીએ.

મુક્તાબાઈ જ્ઞાનમંદિર,

ડભોઈ.

તા. ૧૫-૧૦-૪૩.

લી. સંપ્રસેવક,

શાહ, ખૂખચંદ પાનાચંદ
માનકમંત્રી

વાંચિતવાચક-શ્રીગૌતમસ્વામિને નમો નમઃ ।

આદિવચન

આ પ્રશ્નોત્તર સમુચ્ચય-અપર નામ શ્રીહીરપ્રશ્નના પ્રણેતા પૂ. જગદ્ગુરુ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. અને સંગ્રહકાર મહામહોપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજય ગણિવર છે.

આ ગ્રંથમાં અનેક પદવીધર વિદ્વાન મુનિરાજો તેમજ શ્રીસંઘોએ પૂછેલા અનેકવિધ પ્રશ્નો અને તેના પૂ. પા. જગદ્ગુરુ વિજયહીરસૂરિજીએ આપેલા શાસ્ત્રીય ઉત્તરોનો સમાવેશ થાય છે.

ઉત્તરદાતા આચાર્યદેવ શ્રી જૈનશાસન કીર્તિજ ઉપર પ્રભાવશાલી સૂર્ય તરીકે ચમકી ગયેલા આજે સૌ કોઈને વિદિત છે. તે જગદ્ગુરુનો જન્મ પાલણ્યપુરમાં વિક્રમ સંવત ૧૫૮૩ના માગશર સુદિ ૬ ને સોમવારના ધન્ય દિવસે થયેા હતો. પિતાનું નામ ઝોસવાલ જ્ઞાતીય ગૃહસ્થ કૂરાચાહ હતું અને માતાનું નામ રત્નકુશિ નાધીદેવી હતું. ખાનદાન માતા પિતાએ ધર્મપુત્રનું નામ હીરજી રાખ્યું હતું. હીરજી ખરેખર બાદ્યાવસ્થાથી જ હીરની જેમ તેજસ્વી અને પાણીદાર હતા. દેવયોગે અદ્ય સમયમાં જ માત પિતા સ્વર્ગવાસી થયાં. આ સમાચાર સાંભળતાં હીરજીની બે લંગિનીઓ કે જે પાટણ રહેતી હતી તે ત્યાં આવી અને હીરજીને સાથે લઈ ગઈ. હીરજી ખંડેનોની સાથે ગુરૂવંદન કરવા જતા હતા, કારણ કે

હીરણ્યને નાનંપંચુથી જ અત્યંત ધર્મપ્રેમ હતો. સદ્ગુરૂ આચાર્ય વિજયદાનસૂરિની દેશના સાંભળતાં મન સંસારની જલમાંથી મુક્ત થવા તત્ત્વપાપડ ઝેન્યું. વૈરાગ્યવાસિત એ આત્માએ જહેનોને પોતાનો સદ્વિચાર જણાવ્યો એટલે જહેનોએ અનુમતિ કે નિષેધનું ઉચ્ચારણ નહિ કરતાં વ્યાગ્રતટી ન્યાયનું અનુકરણ કર્યું. પરંતુ ભાઈએ અનિષિદ્ધમનુષ્યમ આ ન્યાયનું અવલંબન લઈ મને રજા મળી છે એમ માન્યું. અને ભાગવતી દીક્ષાના પૂનિત પથે વિચરવા સદ્ગુરૂ પાસે ગયા. એટલે વિજયદાનસૂરિ ગુરૂએ પાટણમાં સંવત ૧૫૬૬ ના કાર્તિક વદ ૨ ના પ્રથમ દિવસે પ્રવ્રજ્યા આપીને તેઓશ્રીનું હીરહર્ષ નામ સ્થાપ્યું.

કુશાગ્રબુદ્ધિ મુનિ હીરહર્ષને વિદ્યાપ્રાપ્તિ પ્રત્યે અભિરૂચિ સારી હતી એટલે ગુરૂ આચાર્યી એ મુનિવરોની સાથે ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસ માટે દેવગિરિ ગયા અને ત્યાં રહી ન્યાયશાસ્ત્રના કઠિન ગ્રંથો સિંતામણિ વગેરેનો અભ્યાસ કરી ગુરૂ પાસે આવ્યા.

સૂરિજીએ પોતાના વિનીત વિનેયની ચોંચતા નિહાળી હીરહર્ષમુનિને ૧૬૦૭ માં નાડલાઈ (મારવાડ) ગામે પંડિત પંદથી અને ૧૬૦૮ માં તેજ ગામમાં માધ શુક્લ પચ્ચેમીએ ઉપાધ્યાયપદથી અલંકૃત કર્યા અને ૧૬૧૦ માં શીરોહી મૂકામે સૂરિ પદ આપવામાં આવ્યું. ત્યારથી હીરહર્ષ શ્રીહીરવિજયસૂરિના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા. વિજયદાનસૂરિના સ્વર્ગવાસ પછી ૧૬૨૨ માં લટારક પદવી પ્રાપ્ત થતાં તેઓએ સકલસંધનો ભાર ઉડાવી લીધો અને આ પૃથ્વીતલને

પાવને કરતા ગુજરાતમાં વિચરવા લાગ્યા. તે વખતે સૂબાઓની નાદિરશાહીને પરિણામે આ પુણ્યપુરુષને ઘણું સહન કરવું પડ્યું હતું. આ ઉત્તરદાતામાં સહનશીલતા ઇન્દ્રિયદમનતા અને પ્રવચનવત્સલતા આ ત્રિવેણીનો સંગમ અપૂર્વ શોભતો હતો. આ પાનામની શ્રાવિકાના છ મહીનાના ઉપવાસે અકબર બાદશાહનું મન ખેંચ્યું હતું. જે ગુરૂના પ્રતાપે છ મહીનાના ઉપવાસ નિર્વિઘ્ને પાર પડ્યા છે તે ગુરૂનો કેવો પ્રભાવ હશે તે જાણવા વિજયહીરસૂરિને બોલાવવા આમંત્રણ કરવામાં આવ્યું હતું. તેઓશ્રીના પુણ્ય પ્રભાવથી અકબર બાદશાહ જેવા મુગલ સમ્રાટે પણ ઘણી હિંસાનો ત્યાગ કર્યો હતો; તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુંજય, આણુજ, સમ્મેતશીખર આદિ તીર્થો જોનોને સ્વાધીન, ને સર્વપ્રતિબંધમુક્ત છે, એમ જણાવનારાં ફરમાનો કાઢ્યાં હતાં; આમજનતા ઉપરનો જીજ્ઞાસાવેરો માફ કર્યો હતો; કેદી જોનોને છોડી દીધા હતા. એ આચાર્યદેવતા પવિત્ર હાથે ઘણાં કુટુંબોનાં કુટુંબોની દીક્ષાઓ, ઘણી પ્રતિષ્ઠાઓ, અંજનશલાકાઓ, નૂતન મંદિર નિર્માણો, જીર્ણોદ્ધારો, સંધો, ઉદ્યાપનો, પદપ્રદાનો ઇત્યાદિ યાદગાર શાસનોન્નતિ થઈ હતી, કે જે સર્વ બાબતોની સાક્ષી શ્રી હીરસોલાગ્ય, હીરવિજયસૂરીશસ, સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ આદિ અનેક ગ્રન્થો દીવા જેવી પૂરી રહ્યા છે. અકબર બાદશાહે તેઓશ્રીને જગદ્ગુરૂનું ણિરૂદ આપ્યું હતું તે સાર્થક જ હતું.

આ જગદ્ગુરૂ શાસનદીપક સંવત ૧૬૫૨ ના બાદરવા સુદિ ૧૧ ને દિવસે ઉનામાં સમાધિ પામ્યો હતો.

આ અંશમાં આવેખાયેલા લગભગ દરેક વિષયને સ્પર્શતા સવાલો તેમજ તેના સચોટ ખુલાસાઓ વાંચનારને ઘણા જ ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક થઈ પડે તેવા છે, એમાં તત્તમાત્ર શંકાને સ્થાન નથી. ચાલત સામાચારી વિષયક કેટલીક ઝીણી ઝીણી શુંચોનો મુંઢર ઉકેલ પણ આમાં આપવામાં આવ્યો છે. વર્તમાનમાં તિથિ તથા સૂતકાદિ વિષયોમાં સાગરપક્ષે જે કોલાહલ મચાવ્યો છે તે નર્યો સિદ્ધાન્ત અને સામાચારીથી વિરુદ્ધ છે, એ આ પુસ્તકનું જે તટસ્થ દૃષ્ટિથી વાંચન કરવામાં આવશે તો સાગરપક્ષમાં પડેલા કેટલાક વિજયના આચાર્યોદિ મુનિવરોને પણ સાફ સાફ દીવા જેવું દેખાઈ આવશે.

જગદ્ગુરૂ શ્રીવિજયહીરસૂરિમહારાજ આચાર્ય શ્રીવિજયદાનસૂરિ મહારાજની પાટે અભિષિક્ત થયા હતા. આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિ મહારાજ આચાર્ય શ્રી આનંદવિમલસૂરિ મહારાજની પાટે અભિષિક્ત થયા હતા. તેમના સમયમાં પ્રભુ તિથિ આરાધનામાં લૌકિક પંચાંગો જ મનાતાં હતાં તથા તેમાં આવતી તિથિઓની ક્ષય વૃદ્ધિ અન્ય કોઈ તિથિઓમાં ખસેડાતી ન હતી. દૃષ્ટાણુક તિથિઓ, બાર પૂર્વિઓ, બેડીઆ કે બીનબેડીઆં એ તમામમાં ક્ષીણ તિથિ પૂર્વ દિવસે આરાધાતી અને વૃદ્ધ તિથિ ઉત્તર દિવસે આરાધાતી, એ વાતને આ પુસ્તકના ૧૦૬ તથા ૨૫૭ પ્રશ્નો ટેકા આપે છે.

આ આચાર્યદેવની પાટે આચાર્ય વિજયસેનસૂરિજી અને તેમની પાટે આચાર્ય વિજયદેવસૂરિજી તથા દ્વિતીયા-

આર્ય શ્રી વિજયતિલકસૂરિજી ઉર્દૂ-આણંદસૂરિજી થયા. આ મહાપુરૂષોએ પણ શાસનની અતુલ પ્રભાવનાઓ કરી હતી. શ્રીસેનપ્રશ્ન આ અન્યમાં કહેવાયેલી વાતોનો સંવાદ કરનારો અન્ય છે, તેમાં આનાં પ્રતિપાદનોથી ઉલટી વસ્તુ કદી આવી શકિત નથી જ.

સાગરપક્ષની ઇચ્છાનુસાર તિથિચર્યા શેઠ કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ મારફત પુનાના તટસ્થ વિદ્વાન પી. એલ. વૈદ્યને લવાઈ નીમીને તેઓના ફેંસલા મુજબ વર્તવાની સહી સાથે બન્ને પક્ષકાર આચાર્યોએ પાલીતાણા-સિદ્ધક્ષેત્રમાં જાહેર રીતે કરી હતી. તેમનો નિર્ણય પોતાની વિરુદ્ધનો આવશે એમ સમજીને આ શ્રી આનંદસાગર મહારાજે તા. ૫-૭-૪૩ ને રોજ તટસ્થ ઉપર અયોગ્ય આક્ષેપો કરવા પૂર્વક જાહેર પત્રિકા બહાર પાડીને તેનિર્ણય કબૂલ નહિ રાખવાનો પોતાનો ઇરાદો જણાવી દીધો. આની સામે શેઠશ્રી કસ્તુરભાઈને પણ પોતાની નાપસંદગી તા. ૨૮-૭-૪૩ ના સંદેશ આદિ જાહેર પત્રોમાં જણાવી દેવી પડી છે.

લવાઈ મહારાજે તો બન્ને પક્ષની ચર્ચાઓ સાંભળીને પોતાનો પ્રામાણિક ઐતિહાસિક નિર્ણય ઠીક જ જણાવી દીધો છે, જેની મતલબ આ પ્રમાણે છે—

જૈન સમાજમાં ચંડાંશુચંડ પંચાંગ મનાય છે તે જ માનવું. તેમાં આવતી તિથિઓને ફેરફાર કર્યા વિના માનવી. પર્વો કે કલ્યાણક કોઈ પણ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ક્ષયે પૂર્વાં ના નિયમ મુજબ પૂર્વ અને ઉત્તર દિવસે તેની આરાધના કરવી. પુનમ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિએ પણ તેરસ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવી નહિ. આજ

સુધારી શકાયાં છે, તે માટે તે ગંગામિપતિનો પણ ઉપકાર
ભૂલી શકું તેમ નથી.

પ્રાન્તે આ અનુવાદમાં સર્વપ્રકારની શક્ય કાળજી રાખવા
છતાં મતિમન્દતા તેમજ પ્રેસદોષથી જે મહારી કાંઈ સ્ખલના
થઈ હોય તે બદલ મિથ્યાદૃષ્ટિ માગીને આ પ્રયાસને સફલ
બનાવવા સાડે સળંગનો વિનંતિ કરતો અત્રે હું વિરમીશ.

જૈનસોસાયટી ભરતનિવાસ,
રાજનગર.
વિક્રમ સં. ૧૯૬૯
આસો વદ અમાસ, ગુરવાર
દીપમાસિકા પુણ્ય પર્વ.

આચાર્યદેવ વિજયજંબૂસૂરી-
શ્વરચરણસેવામકરન્દમધુવ્રત
મુનિ ચિદાનંદવિજય.

टिप्पण्योमां स्त्रीयेकां याने सूचितान्थादि प्रमाणे।

अन्यांक	टिप्पण्यंक	अन्यांक	टिप्पण्यंक
(१) उपदेशभाषा, १-२-६-७		टीका, २४-२५-२७-५२-५७	
(२) उत्तराध्ययनम्, ३-४-५३		(२१) आह्वितं कृत्य, २६-४६	
(३) उत्तराध्ययनम्, ५		(२२) सगराध्ययकदा, २६	
(४) आवश्यकसूत्र-		(२३) प्रभावक अरित, ३०	
निर्युक्ति, [छात्रि०] ६-३१		(२४) भगवतीसूत्र, ३३-३५	
(५) प्रवचन परीक्षा, ८-१०-१५		(२५) स्तनांशवतारिका, ३४	
(६) आह्वयिधि, ८-१०		(२६) शाखांगसूत्र, ३६	
(७) श्रीशत्रुंजयभाषात्म्य, १०		(२७) शाखांगसूत्रवृत्ति, ३७	
(८) भवभावना, १०		(२८) कल्पविशेषान्वली, ३८-३९	
(९) सूर्यगङ्गासूत्र, ११		(२९) औपपातिकसूत्र, ४२	
(१०) श्रीसेनप्रश्न, १४		(३०) आयागंगसूत्र, ४५	
(११) क्षीरप्रश्न, १४		(३१) पञ्चगव्यालु भाष्य, ५१	
(१२) श्रीसेनप्रश्नसार-संग्रह, १४		(३२) नवतरु, ५६	
(१३) आवश्यकसूत्र, १४		(३३) मुद्रित क्षीरप्रश्न	
(१४) प्रवचन सारासार, १४-४१		टिप्पण्य, ६०-६५-७०	
(१५) पञ्चाशक टीका, १८		(३४) संशोध प्रकरण, ६१	
(१६) छद्मात्मप्रश्नानी टीका, १९		(३५) अभिव्यक्तक, ६१	
(१७) श्रीसितरीयूष, १९		(३६) विविध प्रश्नोत्तर भा० १, ६४	
(१८) श्रीपर्वतिथिप्रकाश, २२		(३७) निशीथ सूत्र, ६६	
(१९) योगशास्त्र टीका, २३		(३८) विविध प्रश्नोत्तर भा० २, ७४	
(२०) संग्रहणी. देवकीय		(३९) क्षीरप्रश्नावली गु०, ७५	

આત્મ ચેતનાને શિખામણ.

૧. જ્ઞાનદ્રષ્ટિને અનુરૂપ ત્હારે વ્યવહાર કુશલ બનવું.
૨. સેવા સુશ્રુષામાં સમયનો સદુપયોગ માનવો.
૩. પુસ્તકજ્ઞાનનો સાચો સ્વાદ સેવામાં છે સમજી અવસરે સેવામાં રક્ત થવું.
૪. સેવા કરાવવાથી ભારે થવાય છે, સેવા કરવાથી હળવા થવાય છે.
૫. આત્મ-જીવિયાતો કમી કરવી, પરિશ્રમ દશમો થઈ છે.
૬. જેટલો બાહ્ય વસ્તુનો વધુ મોહ, તેટલો આત્મ-જ્ઞાનમાં વધુ અંધકાર.
૭. પોતાને જોઈતી કોઈ પણ ચીજ માટે સામાને વકલીફ ન પડે તે જોતાં શીખવું.
૮. એટલા સહનશીલ અને ગંભીર બનવું કે જેથી સર્વ સંયોગોને નીલાવી લેવાય.
૯. ઉપકારીનો ઉપકાર માનવામાં અને શુભીના શુભ ગાવામાં અનહદ આનંદ આવે છે.

કલાગમરહસ્યવેદિ-સ્વર્ગત-વિજયદાનસુરીશ્વરેभ्यो नमो नमः ।
 વિધયાનુક્રમણિકા.

પ્રશ્ન	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧	સાધુમાં રહેલા અલ્પશુભોથી તેનું વંદનીયપણું કે તેમાં રહેલા અલ્પદોષોથી તેનું અવંદનીયપણું માનવું ?	૨
૨	પાપશ્રમણીય અધ્યયનમાં કહેલ લક્ષણયુક્ત સાધુએ વંદનીય માનવા કે પાસત્યાદિના લક્ષણો હોવાથી અવંદનીય માનવા ?	૪
૩	૨૫ બેઠે રહેલા “જ્ઞાપિત્તે” આ ગાથામાં કહેલા સાધુ-ઓને છઠ્ઠું સાતમું ગુણકાણું હોય કે મતાન્તરે છઠ્ઠું હોય ?	૬
૪	“જો ચય” આ ગાથામાં આવેલ “અચિરત્વ” પદનો શો અર્થ ?	૬
૫	દિગંબરાદિ ૧૦ માંથી કોઈ તપાગચ્છીય સાધુની ભક્તિ કરે અને અન્ય કોઈ વિપરીત કરે તો ફલ કેવું મળે ?	૭
૬	૧૦ માંથી કોઈ મંદીરનું રક્ષણ કરે અને અન્ય કોઈ વિપરીત કરે તો ફલમાં ફેર ખરો કે નહિ ?	૯
૭	૧૦ માંથી કોઈ આરાધક આત્માને મદદ કરે અને બીજો વિપરીત કરે તો બેના ફલમાં ભેદ કે અભેદ ?	૧૯
૮	દિગંબરાદિ ૧૦ ની એકતા ખરી કે નહિ ?	૧૦
૯	ધર્મકામ કરતા દિગંબરાદિ ૧૦ને તપાગચ્છીય આવક સહાય કરે, મધ્યસ્થ રહે અથવા વિરોધ કરે તો શું થાય ?	૧૦
૧૦	હુપક સિવાયના દ્વની પ્રતિમા પૂજા વગેરે કેવી કહેવાય ?	૧૧
૧૧	દિગંબરાદિ ૧૦ની સંઘભક્તિ તેમજ સંઘની અભક્તિ કેવી સમજવી ?	૧૧

- ૧૨ તેજ ૧૦નું નમસ્કારપદન કેહિમાયન ધર્યાદિ કેવું સમજવું? ૧૧
- ૧૩ ખરતરાદિકનાં રચેલાં રતોત્રાદિક કેવાં માનવાં? ૧૨
- ૧૪ તપાગચ્છીય શ્રાવક સ્વમંદિરમાં અને પરગચ્છીય મંદિરોમાં સુખક વગેરે આપે તો ફલમાં સમાનતા કે વિષમતા? ૧૨
- ૧૫ પાંચ પર્વોએ ક્યાં કેટલી છે? ૧૨
- ૧૬ શ્રાવકોને માટે ચતુષ્પર્વી કઈ ગણવી? ૧૩
- ૧૭ મહાવિદેહમાં કલ્યાણક તિથિ બરતતી જેમ હોય કે બીજી રીતએ? ૧૬
- ૧૮ ભગવતીજના ઉ મહિનાના યોગવાહો સાધુને આલોચના કેવી રીતે અપાય છે? ૧૭
- ૧૯ કાલઘટણુ ઘટણુ કરાતી વેલાએ પ્રતિભાધક કારણો હોય તો તે કાલઘટણુ રહે કે નહિ? અને વચમાં દિગ્ભાસોક કેમ કરાય છે? ૧૭
- ૨૦ પામાધના સ્થાને વેરતિનું સ્થાપન ક્યા પ્રસંગે થાય? ૧૮
- ૨૧ સમ્યક્ત્વ પ્રતિભાધારી અન્યદર્શનીને જ્યન વગેરે આપી શકે કે નહિ? ૧૮
- ૨૨ શ્રાવક કલયુરુએને અન્નાદિનું દાન કરી શકે કે નહિ? ૨૦
- ૨૩ નવમી પ્રતિમા વગેરેમાં દેશાવકાશિક કરાય? ૨૦
- ૨૪ શ્રાવકો કેટલી કેટલી પ્રતિમા સુધી કેવાકેવા પ્રકારની પૂજા કરી શકે અને કઈ પ્રતિમામાં બીજુલ ન કરી શકે? ૨૧
- ૨૫ સત્ર વિરૂદ્ધ આચરણ કરનારાઓનાં શુભ અનુષ્ઠાન કઈ અપેક્ષાએ નિર્મલ કરાં છે? ૨૩
- ૨૬ શાસ્ત્રમાં વાલુર્વંતર દેવ દેવીઓના પૂર્વ સુકૃતની જે અસા કરવામાં આવી છે તે આરાધક સમ્યગ્દષ્ટિની કે બીજાની? ૨૪

- ૨૭ પડિસેદણુના આદેશ વખતે સાધુઓ ભેગા થાય તે દર્ષ
મંડલીમાં આવે ? ૨૪
- ૨૮ વંદિતા સૂત્ર ક્રોધે બનાવ્યું છે ? ૨૫
- ૨૯ છદ્ધો કર્મમંચ ક્રોધે રચ્યો છે ? ૨૬
- ૩૦ આવક ફેટલા પવત્તા બણી શકે ? ૨૭
- ૩૧ સુદ દશમનું આયંબિદ્ય કરનારા કેવા બલ્યુવા ? ૨૭
- ૩૨ રોહિણીના દિવસની આરાધના કરનારા માટે શું સમજવું ? ૨૭
- ૩૩ સંવત્સરીનો ઉપવાસ પંચમીમાં ગણાય કે નહિ ? ૨૮
- ૩૪ કાકુત્સ્થ એ કોનું નામ છે અને એની વ્યુત્પત્તિ કેવી થાય ? ૨૮
- ૩૫ અર્થમંડલીનો શો અર્થ ? ૨૮
- ૩૬ યોગ શબ્દનો શો અર્થ સમજવો ? ૨૯
- ૩૭ અષ્ટાપદ ગિરિરાજ ઉપર ૭૪ લબ્ધિથી જાય તો તેજ
ભવમાં મોક્ષે જઈ શકે ? ૨૯
- ૩૮ દિગાચાર્ય શબ્દનો શો અર્થ છે ? ૨૯
- ૩૯ આર્ય સુહરિત અને આર્ય મહાગિરિ સહોદર હોવા છતાં
તેઓનું ગોત્ર ભિન્ન કેમ ? ૩૦
- ૪૦ સૂપીમહેવે અવધિયાનથી જંજૂદીપને જોયો તે કેમ
સંભવે ? ૩૧
- ૪૧ ચોમાસી ૧૪ પછી આવતી ત્રણ પ્રનમોજ પર્વ તરીકે
છે કે બધી ? ૩૨
- ૪૨ આરા પૂર્વકના શુભ અનુષ્ઠાન સફલ છે, તો આરા
નહિ માનનાર મિથ્યાદષ્ટિએ કરેલી તપશ્ચર્યા વગેરેનું ફલ
તેને મલે કે નહિ ? ૩૩
- ૪૩ આપણે અન્યમતવાળાઓએ કરેલું પડતા જનમંદિરનું
રક્ષણ, આચાર્ય આદિની ભક્તિ ઇત્યાદિ વસ્તુનું અનુ-
મોદન કરી શકીએ કે નહિ ? ૩૫
- ૪૪ અનશની આવક કેવું પાણી પી શકે ? ૩૭

- ૪૫ મરતા પદ્માન્તરીયને નમસ્કાર આદિ સંભળાવવામાં લાભ કે ગેરલાભ ? ૩૮
- ૪૬ શ્રીહરિભક્તપ્રસરિજીએ બોદીને અગ્નિમાં હોમ્યા કે છોડી દીધા ? અને આ હકીકત ક્યાં છે ? ૩૯
- ૪૭ જીનમંદિરમાં કેસર વગેરેના છાંટણા કરાવ કે નહિ ? ૪૦
- ૪૮ તાજી છાસ વગેરેથી સંસ્કાર કરેલા વાસી ઝોદન કલ્પે કે નહિ ? ૪૦
- ૪૯ સાધુ અને ધર્મીઓ “ભાવસ્સહિ” ક્યારે કહી શકે ? ૪૦
- ૫૦ ચોમાસામાં જીનમંદિરમાં દેવવંદન કાળે લખને કરાવ કે કેમ ? ૪૦
- ૫૧ જીનમંદિરમાં રાત્રિએ નાટ્યરંભ કરાવ કે નહિ ? ૪૧
- ૫૨ વ્યાખ્યાન સમયે “વહસણિ સઙ્ગ” આદેશ મામીને બેસનારાઓને જવું કલ્પે કે નહિ ? ૪૧
- ૫૩ શ્વેતાંબરીય શેઠ વગેરે રત્નનથાદિ નિમિત્તે મહોત્સવ ઉજવતા દિગંબરને ત્યાં જઈ શકે કે નહિ ? ૪૧
- ૫૪ પાકી આંબલી સુકવણીમાં ગણાય કે લીલવણીમાં ? ૪૧
- ૫૫ પ્રથમ અને ચરમ તીર્થપતિનું બન્ન સરખું કેમ ? ૪૨
- ૫૬ વિધિપૂર્વક અનુષ્ઠાન કરતાં સાધુને ગ્રામસ્થિત લાગે ? ૪૨
- ૫૭ અડચણના ત્રણ દિવસોમાં, જીઓએ કરેલો તપ આલોચણમાં ગણાય ? ૪૨
- ૫૮ ૬ ઘડી થયા બાદ દશવૈકાલિકાદિ સૂત્ર ગણાય કે નહિ ? ૪૩
- ૫૯ ભગવતીજમાં ચાર પ્રમાણુ કલા છે, ત્યારે રત્નાકરાવતારિકામાં બે કેમ કલા છે ? ૪૪
- ૬૦ અસોમ્યા કેવલી ધર્મનો ઉપદેશ આપે કે નહિ ? ૪૪
- ૬૧ “દીહેણં પરિઆણ” આ સૂત્રમાં તર શબ્દનો પ્રયોગ કેમ નથી કર્યો ? ૪૪

- ૬૨ ભગવાન મૌન ગ્રહણ કર્યા પછી ઉત્પત્ત નૈમિત્તિક અને
ગોશાલા સાથે બોલ્યા તેનું શું ? ૪૬
- ૬૩ કલ્પકિરણાવલીમાં અષાઢ સુદ ૨૪ થી આરંભીને બાદ-
રવા સુદ ૪ સુધીમાં ૫૦ દિવસ કલ્પા છે તે કેમ થટે ? ૪૭
- ૬૪ ભગવાન મહાવીરના માતા પિતા ૧૨મા દેવલોકે ગયા
એવું આચારાંગનું વચન ગોણુરૂપે કેમ છે ? ૪૮
- ૬૫ ઔપપાતિકમાં અંગડના આત્માવાના સૂત્ર પાઠમાં "ઋતિ-
હત" પદ દેખાતું નથી માટે પાઠ જોવા હોય તેવો
જથ્થોવો ? ૪૯
- ૬૬ ૧૦ પપનાઓ કયા ? ૫૦
- ૬૭ ચાર મૂલ સૂત્રો કયાં ? ૫૧
- ૬૮ ■ છેદગ્રંથો કયા ? ૫૧
- ૬૯ શ્રાવકોને અટૂંક સુધીમાં ભાતનું ઓસામણુ કલ્પે કે
નહિ ? ૫૧
- ૭૦ તે દિવસની કરેલી ગોમપાપડી કઈ વિગઈમાં મણુાય ? ૫૧
- ૭૧ સાધુવેપધારી સામાયિક ગ્રહણ કરીને પ્રતિકમણુ કરે કે
ચૈત્યવંદનથી ? ૫૧
- ૭૨ ગૃહસ્થોને ઋતુબદ્ધકાલમાં દેવવંદન વખતે કાળે કાઢવો
પડે ? ૫૨
- ૭૩ મહાનિશીથના " સત્તઢ...કુસીલેય " આ પાઠનો શો
અર્થ છે ? ૫૨
- ૭૪ મહાવિદેહની વિજયોમાં અન્ય તીર્થકરોની હયાતિમાં
અન્ય તીર્થપતિનો જન્મ થાય કે નહિ ? ૫૩
- ૭૫ ચાતુર્માસમાં તીર્થકરોના અવરથાન કરમિયાન સહવર્તિ
આઠ અતિશયોમાં પુણ્યના પ્રકર માટે શું સમજવું ? ૫૩
- ૭૬ ચોમાસામાં દેવો સમવસરણુ રચે કે નહિ ? તેમજ નગ-
રમાં વ્યાર પર્વદા કરી રીતે માર્ગ શકે ? ૫૪

- ૭૭ ગર્ગીચાર્યના પ૦૦ સાધુઓમાં સાધુપણું મનાય કે નહિ? ૫૪
- ૭૮ ગુપ્તભદ્રેવ ભગવાન બહલી વગેરે દેશમાં વિચર્યા એવું દેસાભિધાન શી રીતે ધટે? ૫૪
- ૭૯ શત્રુજય માહાત્મ્યમાં વેપધારી એવો મુમુક્ષુ વંદનીય કહ્યો છે તે કઈ અપેક્ષાએ? ૫૫
- ૮૦ પપ્પખી વગેરે પ્રતિક્રમણમાં કયા સૂત્ર સુધી છોક નિવા-
રાય છે? ૫૬
- ૮૧ પપ્પખી આદિ પ્રતિક્રમણમાં કયાં સુધીમાં છોક આવી
હોય તો ફરીથી કરાય? ૫૬
- ૮૨ વાંદણાં દેતાં ગુરના પાશુનું ચિત્તવન કયાં કરવું? ૫૬
- ૮૩ “સત્ત્વિરાહણપાત્ર...” આ એ ગાથા કયા અંશમાં છે? ૫૭
- ૮૪ વાંદણાના અવસરે મુદપત્તિ કયાં મૂકવી? ૫૮
- ૮૫ શ્રાવિકાઓ ગુરની પાસે સાંઝના પડિલેહણુની સન્નિધિ
ઉભી રહીને કરે કે કેમ? ૫૮
- ૮૬ રાત્રિએ આવડો દેવમંદિરમાં આરતી ઉતારી સહે કે નહિ? ૫૮
- ૮૭ કાઉસગ્ગ મુદ્રાવાળી પ્રતિમાના અવયવો વચ્ચે વડે
દેકાય? ૫૮
- ૮૮ પપ્પખીમાં સમ્પ્રદ આમણાં આદિ કરતાં “ફ્લુક્કારિ
સુદ પાત્રી...” એવો પાઠ કહેવાય? ૫૯
- ૮૯ કરંબાદિમાં નાખેલું સચિત્ત છર્દ અચિત્ત થાય કે નહિ? ૫૯
- ૯૦ ગાંઠો છેદી નાંખી હોય એવા શેરડીના ફુક્કા સચિત્ત
કે અચિત્ત? ૫૯
- ૯૧ સામાયિકમાં પૌષધ લેવાય કે નહિ? ૫૯
- ૯૨ માલવી ઋષિ વગેરેની રચેલી સન્નિધિ માંડલીમાં કહેવી કલ્પે? ૬૦
- ૯૩ સાધુએ અનુપયોગથી સચિત્ત મીઠું મદલુ કર્યું હોય
પછી બળુવામાં આવે તો શું કરવું? ૬૦

- ૯૪ દેવીઓને અનર્થી મૈત્રુન સેવનારા દેવોની ભોગેચ્છાનું જ્ઞાન
... કેવી રીતે થાય? ૧૧
- ૯૫ ઉપધાન અને માધારોપણ કરવાનું શું પ્રયોજન છે?
અને તે કયા સામ્રાજ્યમાં કહ્યું છે? ૧૩
- ૯૬ કેવી સ્થાપેલી સ્થાપના ક્રિયાશુદ્ધિના કારણબૂત થાય? ૧૩
- ૯૭ ઔદારિક અને આહારક દેહના અંતરાસવર્તિ જીવપ્રદેશો
આહારી કે અણાહારી? આહારી છે તો ખેતમાંથી કયા
શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર વડે આહારી છે? ૧૪
- ૯૮ સિદ્ધોને આકારની સંભાવના થઈ શકે કે નહિ? ૧૫
- ૯૯ નાગિણે દુષ્ટ સાધુઓનો ત્યાગ કર્યો તે માર્ગાનુકૂલ કે
નહિ? ૧૫
- ૧૦૦ અપ્પ આયુષ્યવાળા બ્રહ્મહત્તે વિગ્નિજ્ય કેવી રીતે કર્યો? ૧૬
- ૧૦૧ સ્ત્રી રતનના સ્પર્શથી લેદિ પુરુષ ગળી જાય છે તે કેવી
રીતે? ૧૬
- ૧૦૨ એક આઠાશ પ્રદેશને વિદિશામાં રહેલ પ્રદેશની સ્પર્શના
કેમ કહી નથી? ૧૬
- ૧૦૩ તીર્થકરોના સાધુઓની સંખ્યા સામાન્યથી કહેલી છે
કે વિશેષથી? ૧૬
- ૧૦૪ ચક્રવર્તિ વૈકિય શરીરથી સ્ત્રીને ભોગવે તો સંતાન થાય
કે નહિ? ૧૭
- ૧૦૫ ૧૪ નિયમમાં અણાહારી ત્રિદલા વગેરે મુખમાં નાખ-
વામાં આવે તો તે દ્રવ્યમાં ગણાય કે નહિ? ૧૯
- ૧૦૬ ગંદસી પચ્ચજીઆણમાં અણાહારી વસ્તુ વપરાય કે નહિ? ૧૯
- ૧૦૭ “કર્ણરથિક” શબ્દનો અર્થ શો છે? ૭૦
- ૧૦૮ ચોમાસામાં વિગ્ન્યાદશમી પહેલાં કારણે વડી દીક્ષા
... અપાય કે નહિ? ૭૦

- ૧૦૯ પૂનમ' અને અમાસની' વૃદ્ધિમાં પહેલી આરાધવી જોઈએ
 ૧: કે બીજી? ૭૦
- ૧૧૦ અન્યદર્શનીનાં ધર્માનુષ્ઠાન અનુમોદાય કે નહિ? ૭૧
- ૧૧૧ યોગના દિવસો બાકી હોય અને વડી દીક્ષા આપ્યા
 પછી બીમારીના કારણે જ મહીના પસાર થઈ જાય તો
 કેવી રીતે અને કેાણ દીક્ષા આપે? ૭૧
- ૧૧૨ આચાર્યોદિ સાધુઓને વાચના કયા ક્રમથી આપે? ૭૨
- ૧૧૩ ભગવત્સાદિ સૂત્રના અનુસારે જમાસિના કેટલા ભવો છે? ૭૨
- ૧૧૪ પરોવેલાં પ્રુષ્પોથી પૂજા કરાય એવા અક્ષરો શ્રાદ્ધદિન
 કૃત્યની ટીકામાં છે. આ વિષયમાં બીજા અક્ષરો છે
 કે નહિ? ૭૨
- ૧૧૫ કેટલાકો ઈદના દિવસને અસનગ્રાય તરીકે ગણે છે આપની
 કમ મર્યાદા છે? ૭૩
- ૧૧૬ રાત્રિભોજન કરનારનું સાંજનું અને સવારનું પ્રતિક્રમણ
 શુદ્ધ કહેવાય કે અશુદ્ધ? ૭૪
- ૧૧૭ રાત્રિભોજન કરનારને સવારે પચ્ચખખાણ કરવું શુદ્ધ
 કે નહિ? ૭૪
- ૧૧૮ ચોમાસામાં સાધુઓ નગરની બહાર જતાં આવતાં પાદ
 પ્રમાર્જન કરી શકે કે નહિ? ૭૪
- ૧૧૯ બીજા ગચ્છના સાધુઓમાં ચારિત્ર મનાય કે નહિ? ૭૪
- ૧૨૦ અન્યદર્શનીઓમાં કોઈ એકાવતારી હોય? ૭૫
- ૧૨૧ યોગોદ્ધન કયાં વિના કલ્પસૂત્ર વાંચી શકાય કે નહિ? ૭૫
- ૧૨૨ આધાકર્મિ ભોજન કરનાર સાધુઓમાં રહેતા કોઈ સાધુ
 જો શુદ્ધમાહી હોય તો તે સાધુ હોય શકે કે નહિ? ૭૫
- ૧૨૩ અવિરતિ આવકનું પ્રતિક્રમણ સફળ કે નિષ્ફળ? ૭૬
- ૧૨૪ લીધુના રસથી વાસિંત અજળો અને સુંક દુવિદારમાં
 કેવે કે નહિ? ૭૬

- ૧૨૫ કર્મો શાસ્ત્રમાં ધોણું સન્નિવ અચિત્ત કહ્યું છે ? ૭૬
- ૧૨૬ બોલી બોલીને સૂત્રોનો આદેશ અપાય કે નહિ ? ૭૬
- ૧૨૭ માંડલી બહારના ગીતાર્થને આશ્રયી સાધુ અને ગૃહસ્થે
કઈ મર્યાદા રાખવી ? ૭૬
- ૧૨૮ વણી-તર પામેલું કસેલીયાનું પાણી કાસુ થાય કે નહિ ? ૭૭
- ૧૨૯ ચેત્યમાં ધરિયાવહી પડિક્કમિનેજ ત્રેસવંદન કરાય ? ૭૭
- ૧૩૦ નવકારસીનું પચ્ચખખાણુ રાત્રિ પચ્ચખખાણુમાં ગણાય
કે બિન ? અને પોરસિ સુધી રહ્યો હોય તો કયા પચ્ચ-
ખખાણુનો લાભ થાય ? ૭૭
- ૧૩૧ ત્રેસઠ રાક્ષાકા પુરપો ગૃહસ્થપણામાં વિરતિવાળા કહેવાય
કે નહિ ? ૭૮
- ૧૩૨ સામાયિક કરનાર અધિક વખત બેસે તો લાભ થાય
કે કેમ ? ૭૮
- ૧૩૩ આવકો પોરસી વગેરે ચોવીહારીજ કરે કે તિવિહારી
દુવિહારી પણ કરી શકે ? ૭૮
- ૧૩૪ ચન્દ્ર સૂર્યનું મૂલ વિમાને આવણું કેમ સંગત થાય ? ૭૯
- ૧૩૫ ઇન્દ્રાદિ દેવોના વિમાનો તારાઓની વચમાંથી કેવી રીતે
નીકળી શકે ? ૭૯
- ૧૩૬ ઉપવાસ કરનાર પારણે અને ઉત્તરપારણે દુવિહાર કરી
શકે કે નહિ ? ૮૦
- ૧૩૭ દેવો આયુષ્યના સધળાં રિચતિરચાનકોમાં લાભે કે નહિ ? ૮૦
- ૧૩૮ સહસ્રમણના ગુરૂનું નામ શું ? ૮૦
- ૧૩૯ મોટાં વિમાનોનો તારા મંડલની વચ્ચે પ્રવેશ કેમ સંગત
થાય ? ૮૧
- ૧૪૦ વિરતિવંત આવક પોતાની કન્યાના વિષયમાં જયણા
રાખી શકે ? ૮૧

- ૧૪૧ ૧૪ નિયમધારીએ કિવસે મૈથુનાદિ બંધ કર્યો હોય તો
રાત્રિએ મોકળા કરી શકે ? ૮૨
- ૧૪૨ કાયોત્સર્ગ નિયુક્તિની હજમી ગાયાનો શો અર્થ છે ? ૮૨
- ૧૪૩ એક પયોમાની નિશ્રાએ અસંખ્યાતા અપયાંતા હોય
એમાં પ્રમાણ શું ? ૮૩
- ૧૪૪ સંપૂર્ણ ધર્મોસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય કે સ્કંધ ? ૮૩
- ૧૪૫ પરમાણુના રૂપાદિતું પરાવર્તન યાવ કે નહિ ? ૮૩
- ૧૪૬ ગૌતમસ્વામિ ગોચરી હેવા એકલા ગયા હતા કે સસં-
ધાટક ? ૮૩
- ૧૪૭ ઐવેયક વગેરેમાં દ્રવ્યપૂર્ણ ખરી કે નહિ ? ૮૪
- ૧૪૮ નિગોહ શબ્દનો અર્થ અને તેમાં જીવો કેટલા હોય ? ૮૪
- ૧૪૯ પદ્યુષણાપર્વ સંબંધિ છંદ કયારે કરવો ? ૮૪
- ૧૫૦ સમવસરજીવ્ય તીર્થકરો કયા વેળે દેખાય ? ૮૬
- ૧૫૧ ગણધરો સ્થાપના સ્થાપે કે નહિ ? ૮૭
- ૧૫૨ ગુરૂપૂર્ણ સંબંધિ દ્રવ્ય ગુરૂદ્રવ્ય કહેવાય કે નહિ ? ૮૭
- ૧૫૩ ગુરૂપૂર્ણનું વિધાન છે કે નહિ ? ૮૭
- ૧૫૪ ગુરૂપૂર્ણના દ્રવ્યનો ઉપયોગ કયાં કરાય ? ૮૭
- ૧૫૫ કૃત્રિમ વસ્તુ કેટલો કાલ રહે ? ૮૮
- ૧૫૬ ભૂમિરક્ષાટ અત્યેક વનસ્પતિ ગણાય કે સાધારણ ? ૮૯
- ૧૫૭ વિમાનેના આંતરામાં ભૂમિ છે કે નહિ ? ૮૯
- ૧૫૮ જીર્ણશેઠ અને અભિનવ શેઠ કેટલા થયા છે ? ૮૯
- ૧૫૯ હરસ પાડવામાં વૈદને કઈ ક્રિયા લાગે ? ૯૦
- ૧૬૦ જીવ પરભવનું આયુષ્ય કયારે બંધે ? ૯૦
- ૧૬૧ મોંજીવાળી રોટલી સાધુઓને આયંબિલમાં કલ્પે કે નહિ ? ૯૨
- ૧૬૨ ઘનોદધિ વગેરેની પહોળાઈ કેટલી અને કયાં ? ૯૨
- ૧૬૩ ઉદેશ ગચ્છીઓને દેશનિહવ માનવા કે નહિ ? ૯૩

- ૧૬૪ અનુત્તર વિમાનમાં કુંભના પ્રમાણમાં વિચિત્રતા દેખાય છે તેનું શું ? ૯૪
- ૧૬૫ કેટલા નારદો સ્વર્ગમાં અને કેટલા મોક્ષે ગયા ? ૯૭
- ૧૬૬ પ્રતિમાજીના ચક્ષુ વગેરે મરમ લાખથી ચોંટાડાય કે નહિ ? ૯૭
- ૧૬૭ જોખીની અસંખ્યાયના પ્રયત્ન તથા દિવસો ઉપધાનમાં ગણાય કે નહિ ? ૯૭
- ૧૬૮ માળ પહેરાવવાની નાણુ કયારે મંડાય ? ૯૭
- ૧૬૯ ચક્રવર્તિ કયા ક્રમથી ખડો સાધે ? ૯૮
- ૧૭૦ પાસતથા પાસે દિક્ષા લીધેલ સાધુથી ગણુ ચાલી શકે એવું કયાં છે ? ૯૮
- ૧૭૧ કયા શાસ્ત્રમાં દેશપાસતથા વંદનીય કહ્યો છે ? ૯૮
- ૧૭૨ નાણાંથી ગુરૂપૂજા કયાં કહી છે ? ૯૯
- ૧૭૩ ૮૪ લાખપૂર્વના આયુષ્યવાળા બાહુબલીનું નિર્વોણુ રૂપ-
બદેવની સાથે કહ્યું છે તે કેવી રીતે થયે ? ૯૯
- ૧૭૪ સમ્યગ્દષ્ટિ અને ક્રિયાવાહી મિથ્યાદષ્ટિનો સંસાર સરખો
હોઈ શકે ? ૧૦૦
- ૧૭૫ કયા અભિનિવેશીને ધણો કર્મબંધ થાય ? ૧૦૧
- ૧૭૬ કયા છવને કર્મબંધ મજબૂત થાય અને કોને મંદ ? ૧૦૧
- ૧૭૭ ઉત્તરભરતાર્ધમાં વ્યવહારના કતી કોણુ અને ત્યાં વ્યવ-
હાર કેવી રીતે પ્રવર્ત્યો ? ૧૦૧
- ૧૭૮ દેવોની ઉપપાત યમ્યા જુદી જુદી હોય કે એક ? ૧૦૨
- ૧૭૯ ૧૦૦ યોજનનું પ્રમાણુ રાખ્યા પછી તે હદની બહાર
લેખ મોકલવામાં દોષ લાગે કે નહિ ? ૧૦૩
- ૧૮૦ ઉપધાનવાહી રાત્રિએ સ્થંડીલ ગયો હોય તો જલસૌચ
કરે કે નહિ ?
- ૧૮૧ બાહુબલીનું નિર્વોણુ ભગવાનની સાથે થયું તો તેના
આયુષ્ય માટે શું સમજવું ? ૧૦૩

- ૧૮૨ મધ્યવર્તિ આઠ જીવપ્રદેશો કર્મથી લિપ્ત કે અલિપ્ત ? ૧૦૩
- ૧૮૩ મેઘકુમારનો જીવ ત્યારે હાથો હતો ત્યારે તેનું નામ
કેણે પાડ્યું હતું ? ૧૦૩
- ૧૮૪ જીવ ગુણસ્થાનક ઉપર ક્રમપૂર્વક ચડે કે કેવી રીતે ? ૧૦૪
- ૧૮૫ 'પૈતાહારે' ઘણ્ઘની વ્યાખ્યામાં શું લેવું ? ૧૦૪
- ૧૮૬ ઉપાંગસૂત્રો કેણે અને ક્યારે બનાવ્યાં ? ૧૦૫
- ૧૮૭ લોકાન્તિક દેવોના કેટલા ભવ ? ૧૦૫
- ૧૮૮ સંગમક મેઘપર્વતની ચૂસા ઉપર કયા શરીરથી ગયો ? ૧૦૬
- ૧૮૯ નિવિતા પચ્ચખ્યાણુમાં બેસણું કરવું દ્રષ્ટે કે નહિ ? ૧૦૬
- ૧૯૦ પરમાધામિએ ભવ્ય છે કે અભવ્ય ? ૧૦૬
- ૧૯૧ વીરવિશ્ણુએ કયા ભવમાં ચક્રિપણીની પ્રાપ્તિનું પુણ્ય
ઉપાન્યું ? ૧૦૬
- ૧૯૨ પરમાધામીકૃત પીઠા તીર્થકરના જીવને હોય કે નહિ ? ૧૦૭
- ૧૯૩ ૫ મા ગુણુદાણે ચક્રિપદનો બંધ થાય કે નહિ ? ૧૦૭
- ૧૯૪ કૃષ્ણના કેટલા ભવો ? ૧૦૭
- ૧૯૫ મલિનાથને દેવલગ્ન ક્યારે થયું ? ૧૦૭
- ૧૯૬ પૌષધવ્રતવાળી સ્ત્રીએ રસ્તામાં દેવગુરના ગુણો ગાઈશકે ? ૧૦૮
- ૧૯૭ રાત્રિજાગરણ થાય કે નહિ ? ૧૦૮
- ૧૯૮ કલ્પસૂત્ર કેટલા વ્યાખ્યાનોથી વાંચવું ? ૧૦૯
- ૧૯૯ કલ્પસૂત્રના રચયિતા કેણુ ? ૧૦૯
- ૨૦૦ સુગન્ધિકોનું અકાલ મૃત્યુ થાય ? ૧૧૦
- ૨૦૧ કોટિ એટલે શું ? ૧૧૦
- ૨૦૨ રત્નદ્વિપની દેવી કયા શરીરથી લવણ સમુદ્રની શુદ્ધિ
માટે ગઈ ? ૧૧૦
- ૨૦૩ સ્વયંશુદ્ધ વગેરે ઉપદેશ આપે કે નહિ ? ૧૧૦
- ૨૦૪ ૭ ખંડનાં નામ કયા ? ૧૧૧
- ૨૦૫ "જડ્યા હોઈ" આ ગાથાનો અર્થ આગાથી માનવો
કે પુક્તિથી ? ૧૧૧

- ૨૦૬ પ્રભુ વીરનું ૭૨ વર્ષનું આયુષ્ય કેવી રીતે સંગત થાય ? ૧૧૨
- ૨૦૭ શ્રીવીરના માતાપિતા કયા દેવસોકમાં ગયા ? ૧૧૩
- ૨૦૮ હરિનેગમેષિએ શ્રીવીરનો ગર્ભાપહાર, અને મોત્યન કેવી રીતે કર્યું ? ૧૧૩
- ૨૦૯ શ્રીયક ભરીને ક્યાં ગયા ? ૧૧૪
- ૨૧૦ સાધ્વી શ્રાવકોની સમક્ષ વ્યાખ્યાન ન કરે એવું ક્યાં છે ? ૧૧૪
- ૨૧૧ ઈયલ શ્રમરી કેવી રીતે થાય ? ૧૧૫
- ૨૧૨ ગરમ વસ્ત્ર અને શરીરનો સંબંધ ચતાં જીવોની ઉત્પત્તિ થાય ? ૧૧૬
- ૨૧૩ મહાવિદેહમાં સિંગધર સ્વામિના સ્થાને ઉત્પન્ન થનારા તીર્થંકરનું શું નામ ? ત્યાં વજ્ર કેવાં ? અને ત્યાં વિચરતા તીર્થંકરોના માતાદિનું શું નામ ? ૧૧૬
- ૨૧૪ અષ્ટાપદસ્થ પ્રતિભાની પ્રતિષ્ઠા કાણે કરી ? અને તે ક્યાં કહ્યું છે ? ૧૧૭
- ૨૧૫ દ્રૌપદીએ કયું નિયાજ્ય કર્યું ? ૧૧૭
- ૨૧૬ શ્રીવીરે કેવી રીતે મેરને કંપાવ્યો અને તે ક્યાં કહ્યું છે ? ૧૧૭
- ૨૧૭ ગૌતમસ્વામીએ તાપસોને ખીરથી પારણ્ય કેવી રીતે કરાવ્યું ? ૧૧૮
- ૨૧૮ દુવિહાર એકસણું કરનાર રાત્રિએ દુવિહાર કરી શકે કે નહિ ? ૧૧૮
- ૨૧૯ એકજીવ સંસારમાં ઈન્દ્રપણું વગેરે કેટલી વાર પ્રાપ્ત કરી શકે ? ૧૧૮
- ૨૨૦ ઇંદ્રોના કેટલા ભવો હોય ? ૧૧૮
- ૨૨૧ નાન્દો કયા ભવમાં મોક્ષે જાય ? ૧૧૯
- ૨૨૨ પશ્ચિમ આદિમાં ઉપવાસ વગેરે નહિ કરનારને શું દંડ આવે ? ૧૧૯
- ૨૨૩ રાવણને હાર કાણે આપ્યો ? ૧૧૯

- ૨૨૪ દુઃખ ધાન્યના ત્યાગીને દીક્ષા લોધા પછી તે વાપરવાં
કલ્પે કે નહિ ? ૧૧૬
- ૨૨૫ "નમોઽર્હત્" સુત્ર પૂર્વાન્તર્ગત છે કે કેમ ? અને પૂર્વો
કઈ ભાષામાં છે ? ૧૨૦
- ૨૨૬ પ્રત્યેક પ્રજાના ચાસનમાં પ્રત્યેક જીવો કેટલા થયા છે ? ૧૨૦
- ૨૨૭ પદ્મરથોની આગળ દેવવંદન કરાય કે નહિ ? ૧૨૦
- ૨૨૮ કયા ચાસમાં ત્રિકાના પાણિને પ્રાસુક કહ્યું છે ? ૧૨૦
- ૨૨૯ એકવીસ જાતના પાણી ક્યારે સચિત્ થાય ? અને હાલ
તેની પ્રવૃત્તિ કેમ નથી ? ૧૨૧
- ૨૩૦ આવક ગુરૂ પાસે પૌષ્ઠ ઉચ્ચરે ત્યારે ગમજાગમજો
આગોવે કે નહિ ? ૧૨૧
- ૨૩૧ ખીજ કાઢેલું કાચું ફલ અચિત્ થાય કે નહિ ? ૧૨૨
- ૨૩૨ તારકી પૂર્વજાવની વાતો કેવી રીતે જાણે ? ૧૨૨
- ૨૩૩ દેવદ્રોણ ખાનારને ત્યાં જવું કલ્પે કે નહિ ? અને જાય
તો તેના ખરચતું શું કરવું ? ૧૨૨
- ૨૩૪ કલ્યાણીક તપ આશુ હોય અને સાથે પંચિખ, વજેરે આવે
તો પંચિખ આદિમાં, આયંબિલ કરી શકે કે નહિ ? ૧૨૩
- ૨૩૫ બે વિગર્ધ વાંપરનારને અન્ય વિગર્ધનું નિવિયાતું કલ્પે
કે નહિ ? ૧૨૩
- ૨૩૬ લીલા શાકના ત્યાગીને મુરખ્ખો કલ્પે કે નહી ? ૧૨૩
- ૨૩૭ અદીદ્વિપ્તી જલારના સર્પ, ચન્દ્ર દેવો સમવસરજ્ઞાદિમાં
આવે ? ૧૨૩
- ૨૩૮ ભરતક્ષેત્રમાં હાલ જે સાધુઓ દેખાય છે તે સિવાય
અન્ય છે ? ૧૨૪
- ૨૩૯ આયંબિલમાં, કારણ, વિનાં શું મુંઝ વજેરે કલ્પે ? ૧૨૪
- ૨૪૦ આયંબિલમાં મુંઝ વજેરે કલ્પે અને પીપર આદિ ન કલ્પે
તેમાં શું પ્રમાણ ? ૧૨૪

- ૨૪૧ પહેલા ઉપધાનને બાર વર્ષ પસાર થયા હોય તો કેટલાં ઉપધાન ફરીથી વહન કરીને માથા પહેરવી સુઝે ? ૧૨૫
- ૨૪૨ ઉપધાનમાં તપના દિવસે કલ્યાણુક તિથિ આરે તો શું કરવું ? ૧૨૫
- ૨૪૩ કેટલા ટાઈમ સુધી પ્રતિક્રમણુ કરી શકાય ? ૧૨૫
- ૨૪૪ પંચમીનો તપ કરનાર બાદરવા સુદ પંચમીએ શું કરે ? ૧૨૬
- ૨૪૫ ચોમાસી પૂર્ણિમાની હતી ત્યારે પ્રતિક્રમણુ કેટલાં હતાં ? અને તે કરવામાં શાસ્ત્રાધાર શો ? ૧૨૬
- ૨૪૬ મોતિ સચિત છે કે અચિત ? અને તે ક્યાં કલ્પું છે ? ૧૨૭
- ૨૪૭ મોતિનાં વલયો શાસ્ત્રોક્ત છે કે કેમ ? ૧૨૭
- ૨૪૮ જન્મના સૂતક માટે તપાગચ્છોગ્નીની શી મર્યાદા છે ? ૧૨૮
- ૨૪૯ જ્યારે ગીતાર્થો ખામણુમાં "નિત્યાર વારગાહોદ્ધ" ૧૩૦
- ૨૫૦ કહે ત્યારે આવક વગેરેએ શું કહેવું જોઈએ ? ૧૩૦
- ૨૫૦ પચ્ચિમ પ્રતિક્રમણુમાં ચાન્તિ બોલનાર માટે કાઠિસગ્ગની કઈ વિધિ ૧૩૦
- ૨૫૧ દીવાલીનું શુભલ્પ ક્યારે મળવું ? ૧૩૧
- ૨૫૨ જિનમંદિરમાં પ્રતિમાને સ્નાન કરાતું હોય ત્યારે ચૈત્યવંદન કરાય કે નહિ ? ૧૩૨
- ૨૫૩ દેવમંદિરમાં દેવવંદન કરનાર પોસાતીએ ધરિયાવહો, પડિ-ક્ષમતાં ખેસ રાખવો જોઈએ કે નહિ ? ૧૩૨
- ૨૫૪ કુરવમ કુરવમ નિવારણુના કાઠિસગ્ગમાં ચાર લોગસ્સ ક્યાં સુધી કહેવા ? ૧૩૩
- ૨૫૫ રાઈ પ્રતિક્રમણુમાં ચાર ખમાસમણુ આપીને સન્ન્યાય કરો કે સન્ન્યાય કરીને ખમાસમણુ આપે ? ૧૩૩
- ૨૫૬ રુદ્રને આશ્રયી અચિત જલનો કાલ ક્યાં કલ્પો છે ? અને તે પાણિમાં હવેત્પત્તિ થઈ ન હોય તો ગાળ્યા વિના પીવાય કે નહિ ? ૧૩૪

- ૨૫૭ પાચમ અને પુનમનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનો તપ કઈ તિથિએ કરવો ? ૧૩૪
- ૨૫૮ પ્રકાશ વિના ગ્રથાપના સુઝે કે નહિ ? ૧૩૬
- ૨૫૯ માના પહેરવામા પવેયણાની ક્રિયા કરવી કે કેમ ? ૧૩૭
- ૨૬૦ ઉપધાન પૂર્ણ થયા બાદ તપના દિવસે નિકળાય કે નહિ ? ૧૩૭
- ૨૬૧ નાણુ માડવાના અક્ષરો કયા શાસ્ત્રમા છે ? ૧૩૭
- ૨૬૨ પૌષધમા સામાયિકના દોષો લાગે કે નહિ ? ૧૩૭
- ૨૬૩ પૌષધમા દર્ભનો સચારો, તથા મુખવાસ આવો કલ્પે કે નહિ ? અને છૂટા માણુસે લાવેના પાટલો, યાલી, વગેરે ગ્રહણુ કરાય ? ૧૩૭
- ૨૬૪ દેવો અન્ય દેવલોકના ચૈત્યોને વદન કરે કે નહિ ? ૧૩૮
- ૨૬૫ ધાતકોખડાદિ દ્વીપોના મેરુથી કેટલે છેટે રહીને જ્યોતિષક હરે છે ? ૧૩૮
- ૨૬૬ કાલિસગ્રાહિમા સ્થાપનાજી હાને તો ક્રિયા સુઝે ? ૧૩૬
- ૨૬૭ અન્યમતવાળાને ઉપવાસનું પચ્ચખખાણુ કરાવતાં પાણીના આગાર ઉચ્ચરાવાય કે નહિ ? ૧૩૬
- ૨૬૮ સ્નાત્રાદિની વિધિ કોણે બનાવી છે અને કયા છે ? ૧૩૬
- ૨૬૯ કેનનિ કેવનિસમુદ્ધાતમા આત્મપ્રદેશોથી સ પૂર્ણુ લોકને ભરે કે ત્રસનાડીને ? ૧૩૬
- ૨૭૦ ચોવીસવટો અને પચતિર્થીમા કયા ક્રમથી સપ્તમદેવાદિ તીર્થકરો ગણાય ? અને 'ગજ' એવું પ્રસિદ્ધ પ્રમાણુ કેવી ગીતે ધટે ? ૧૪૦
- ૨૭૧ ઉપધાનની વિધિ વગેરે ગ્રા શાસ્ત્રમા અને કોણે કહી છે ? ૧૪૦
- ૨૭૨ લીલાતરીના લાગીને કેરીનો પાક વગેરે કલ્પે કે નહિ ? ૧૪૧
- ૨૭૩ પાર્શ્વનાથના જન્મ કે પાણુકની કઈ રાત્રિ મણુરી ? અને સ્નાત્ર દશમે કરવું કે અગ્નીઆરસે ? ૧૪૧
- ૨૭૪ ગમનાગમનની આતોચનાનો આદેશ કયારે અને કયા કારણે મગાય ? ૧૪૧

- ૨૭૫ પૌષ્ઠમાં સામાયિક કેમ ઉચ્ચરાવાય છે ? તથા સામાયિકમાં દેશાવકાશિક કયા પ્રયોજનથી ઉચ્ચરાવાય ? અને પૌષ્ઠમાં કેમ નહિ ? ૧૪૨
- ૨૭૬ માયું ગોરસ અને દિલ્લનો સંયોગ થતાં જ શ્વેત ઉત્પન્ન થાય કે મુખમાં નાખવામાં આવે ત્યારે ? ૧૪૩
- ૨૭૭ સાધારણ છનમંદિરને માટે પ્રતિમા ગામની રાક્ષિથી જોવી કે સંધની ? ૧૪૩
- ૨૭૮ દેશાવકાશિક મત કેટલા પ્રકારનું છે ? ૧૪૪
- ૨૭૯ ઉપધાનની વાચના નવકાર અથવા વિના અપાય કે ગણીને ? ૧૪૪
- ૨૮૦ ઉપધાનની વાચના કયા દિવસે અને કયા વખતે આપવી ? ૧૪૪
- ૨૮૧ ચોમાસામાં આલારોપણની નાણુ કયારથી કરાય ? ૧૪૪
- ૨૮૨ ઉપધાનમાં લીલાશાકનું ષષ્ઠ્ય તથા વિશેષત વગેરે કષ્ટે કે નહિ ? ૧૪૫
- ૨૮૩ આવક આવિકાઓને કયું નન્દિસૂત્ર સંભળાવવું ? ૧૪૫
- ૨૮૪ આવક આવિકાઓ ઉપધાનની વાચના ખેસીને સે કે ઉમાં રહીને ? ૧૪૫
- ૨૮૫ પોસાતી દેવમંદિરમાં માથું બાંધીને દેવવંદન કરે કે ન કરે ? ૧૪૫
- ૨૮૬ સંધ્યહરી, પચ્ચિખ, રોહિણી વગેરે તથા જ્યેષ્ઠી સુધીના ઉચ્ચમાં હોય તે રોહિણી આગળ પાછળ આવે તો છઠ્ઠી અશકિતએ શું કરે ? ૧૪૬
- ૨૮૭ આવકોને ૧૧ અંગસૂત્રો સંભળાવતાં નાણુ મંદાય કે નહિ ? ૧૪૬
- ૨૮૮ અન્યતીર્થીકેને ચોથું મત નાણુ વિના ઉચ્ચરાવાય કે નહિ ? ૧૪૬

- ૨૮૯ પોસાતી આહાર વાપરે તો ચૈત્યવંદન ક્યાં વિના પાણી
પી શકે ? તેમજ ઉપધાની કે ઉપધાન વિનાનો અહાર
વાપરનાર પોસાતી સાંઝની પડિલેહણુ ક્યા કમથી કરે ? ૧૪૬
- ૨૯૦ રાત્રિ પોસાતી કેટલાં માંડ્યાં કરે ? ૧૪૬
- ૨૯૧ સાંઝે રાત્રિ પોસહ ઉચ્ચથી બાદ પાણી પી શકાય કે
નહિ ? ૧૪૭
- ૨૯૨ એકાસણા વગેરે પચ્ચખખાણુમાં લીલું શાક ખાવું કદપે
કે નહિ ? ૧૪૮
- ૨૯૩ સાંઝની પડિલેહણુ ક્યાં પછી રાત્રિ પોસહ કરનારને
પડિલેહણુના આદેશો ફરીથી માગવા પડે કે ચાલે ? ૧૪૮
- ૨૯૪ એકાસણા સહિત નિવિના અને એકાસણાના પચ્ચ-
ખખાણુમાં શું બેઠે ? ૧૪૮
- ૨૯૫ પૌષધ અને સામાયિક પારવાના સમય પહેલાં શરીરે
કરક થાય તો શુ કરવું ? ૧૪૯
- ૨૯૬ આરતિ અને મંગલહીવો ક્યા કમથી ઉતારાય ? તેમજ
તેનો પાક બતાવો ? ૧૪૯
- ૨૯૭ આવકોને ૧૧ અંગસૂત્રો ક્યા પ્રહરે સંભળાવી શકાય ? ૧૫૦
- ૨૯૮ અષ્ટમંગલમાં રહેલ મત્સ્યયુગલના આકારનો જ મ થાય
તો પાપ લાગે ? ૧૫૦
- ૨૯૯ જિનપ્રતિમાઓને પહેરાવાતાં આશૂવણો નિર્માલ્ય થાય
કે નહિ ? ૧૫૧
- ૩૦૦ વિષ્ણુકુમારનો સંજય ક્યાં છે ? તથા તેમણે ક્યા
અંગુલ નિષ્પન્ન યોજનના પ્રમાણથી લાખ યોજનનું
૨૫ વિકુબુ ? અને પોતાના પગ ક્યાં મૂક્યા ? ૧૫૧
- ૩૦૧ પ્રતિવાસુદેવ મર્મમાં આવે ત્યારે તેની માતા કેટલાં
સ્વપ્નો જુએ ? ૨૫૨

- ૩૦૨ કઝાવિગમના ત્યાગીને તે દિવસનું તળેલું પકવાન્ન કયે
કે નહિ ? ૧૫૨
- ૩૦૩ ચોમાસામાં સાધુ નદી ઉતરીને વંદન અને ખામણાં
કરવા ભ્રમ શકે ?
- ૩૦૪ ક્રિયા કરનાર એ શ્રાવણમાંથી એકે બીજાનો ચરવલો
પાડી નાખ્યો હોય તો ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ કેને
આવે ? ૧૫૩
- ૩૦૫ શુદ્ધ ક્રિયા કરનાર ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ કેટલા
સૂદર્ભ કરે ? ૧૫૩
- ૩૦૬ અષ્ટાષ્ટ ઉપર હજીસુધી તેનાં તે મંદિરો અને બિંબો
છે અને શત્રંભય ઉપર તો અસંખ્યાતા ઉદ્ધારો થયા
તેનું શું કારણ ? ૧૫૪

શુદ્ધિ પત્રક.

પત્ર	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫	૫	જાણવું.	જાણવું. (અર્થે સર્વ પાસાયો અવકનીય જાણવો)
૮	૭	પૂનમ.	પૂનમ.
૧૨	૨૦	અન્થોર્મા	અન્થ સિવાય બીજા અન્થમાં
૧૮	૧૭	તારાઓ ખરે છે કે નહિ તે જોવા	તારાઓ ખરું ખરવું, વિસ્તૃતપાત, કૃત્યાદિક કાલમંજનાં સ્થાનો તે જોવા
૨૦	૧૨	સાર-સ'	સાર-સ'
૨૩	૭	વસ્તી	વસતિ
૨૫	૧૯	પ્રસન્નાત' ।	પ્રસન્નાત ।" (પંચાશક ટીકા, પૃ. ૩૪)
૨૮	૯	યવાથી (અને...) કકુદ	યવાથી કકુદ
૩૩	૧૨	કાલીકા.	કાલકા.
૪૪	૨૦	કથો	કથો
૪૬	૨૪	સ્વીકાયા	સ્વીકાયા
૪૮	૩	દિવસની	દિવસ
૪૮	૪	૧૫	પૂનમ
૪૮	૧૧	• છુક	ચુક
૪૯	૬	તત્ત્વકે.	તત્ત્વ કે.
૫૦	૧	• હત	• હત
૭૩	૨૦	ભંડારના	ભંડારની
૮૫	૨૦	સ્પષ્ટ	સ્પષ્ટ
૧૦૦	૧૫	• દષ્ટિ	દષ્ટિ)

पत्र	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१२१	१५	थी स°	श्रीस°
१२१	१८	°नि थी°	°निश्री°
१२४	५	भांतिभा	भांतिभा
१२५	२१	१३-	३० १३-
१२८	२१	१७-	१८-
१३०	६	°स्रद्धा°	°सद्धि°
१३०	११	ग०	गे०
१३७	३	छिपधाननी भाषा	भाषा
१४१	॥	°पाक	पाक
१५७	४	°तः ।	°तः
१५८	१८	चत्या°	चैत्या°
१६३	३	याव°	याव°
१६७	११	तह वि	तह (जइ) वि
१७४	६	°भिप्राहत्वेन	°भिप्रहप्राहृत्वेन
१७५	०	-६८	-६७
१७६	५	प्रथौ	प्रथौ-
१७८	२१	दष्ट्वा	दष्ट्वा
१८१	२३	पौषध	पौषध
१८२	१३	°त्युक्	°त्युक्ते
१८८	४	सत्कच्छ°	सत्कच्छ°
१८८	१६	त्यज्यते	त्यज्यन्ते
१८८	२०	त्यज्यन्ते	त्यज्यते
१८८	१८	शास्त्रे	शास्त्रे
१८२	१	संपूर्ण	संपूर्ण
१८३	७	सर्वेषु	सर्वेषु
१८४	११	एकैक°	एकैक°

पृ०	पं०	अ०	शुद्ध
१६६	६	०णादिकुं	०णादि कुं
१६७	५	पञ्चओ	पञ्चओ
१६८	१६	०मुहुत्त	०मुहुत्त
१६९	१८	०मण	०माण
१६९	२२	०न्वेन	०त्वेन
१६९	२४	तेपा	तेपा
२०१	५	०धिवमेव	०धिवमेव
२०१	२५	चत	चैत
२०३	२३	०हेम	०हेमा
२०३	२३	०ह	०ह
२०४	१६	०भावो	०भावि
२०४	२१	०गमन	०गमन
२०४	२३	जा	जो
२०४	२४	०बइ	०बाई
२०५	१	०त्कव	०त्कव
२०५	१	०वत्त	०वत्त
२०६	२४	०भाव	०बीव
२०७	८	०नक	०नक
२०७	८	निष्पा	निष्पा
२०७	१८	०तत्तव वृ	तत्तव वृ
२०७	१८	पयु	पयु
२०७	१९	०रुद्रा	०रुद्रा
२०८	१९	स्वर्ग	स्वर्ग
२०९	२०	तस्मिन्	तस्यैव
२१६	३	पूर्व	पूर्व
२२२	९	०तार्थ	०तार्थ

पत्र	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
२२६	१	पूर्णा-	पूर्णा-
२२६	२२	चत्त्य-	चैत्त्य-
२२७	१५	-न्तराय-	-न्तरीय-
२३१	७	-माद्र-	-माद्र-
२३१	१३	-द्य	-द्यं
२३१	१६	घञ्जण	यज्ञेण
२३२	२३	-पडि-	-पडि-
२३३	६	ज्ञात	ज्ञातं
२३३	१६	नाद्र	नाद्रं
२३३	२४	-मार्गित-	-मार्गित-
२३४	५	-चक्र-	-चैक्र-
२३४	६	उच्चापते	उच्चार्यते
२३८	१	-वचःकीयय-	-वचःकय-
२४८	७	मेद	मेद

१६०

નિત્ય કર્તવ્ય.

- ૧ પ્રાતઃકાલમાં ઉઠીને નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરવું.
- ૨ પ્રાપ્ત સમ્યક્વનો વિચાર કરી અસ્થા પરિશુત્તિને ખૂબ પ્રુથ કરવી.
- ૩ વીતરંગ મૂર્તિ શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપનું પ્રતીક છે. તેનું ચોળ પૂજન કરી પ્રેરણા મેળવવી.
- ૪ આવશ્યક ક્રિયા સૂત્રોનો અભ્યાસ કરી લઇ તેનો ઉભય કાલ અમલ કરવો.
- ૫ પ્રખલ પ્રુણ્ય પ્રાપ્ત તત્વ માર્ગમાં આત્માને સુદૃઢ બનાવવો અને બ્રહ્મવૃત્તાદિક આત્મશુષ્ણમાં દિન પ્રતિદિન આગળ વધવું.

તમેવ સર્વં નિસ્સંકં, જં જિણેહિ પવેદ્યં ।

સિદ્ધગિરિ સ્વામિ આદિ શ્રુતુંદ, કાપો અમારા ભવના દેંદ્ર-

ઓં અર્હમ્

પૂ. પા. પરમગુરુદેવ-ગિ. મ. ભાત્તાર્ય શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસુરિચરેભ્યો નમો નમઃ ।

મહોપાધ્યાય-શ્રીકીર્તિવિજય ગણિવરે સંગ્રહ
કરેલ પ્રશ્નોત્તરઃ સમુપન્યાય-અપરનામ-
શ્રીહીરપ્રશ્નનો અનુવાદ.

પહેલો પ્રકાશ

મહાલાચરણમ્

સ્વસ્તિશ્રિયો નિદાનં જન્તૂનાં ધર્મકારિણં(ણાં) સમ્યક્ ।

શ્રીવર્ધમાનતીર્થા-ધિરાજમમિનમ્ય સદ્ભક્ત્યા ॥૧॥

ગીતાર્થસાર્થનિમિત્ત-પૃચ્છાનાંશુત્તરાણિં લિખ્યન્તે ।

શ્રીહીરવિજયસુરિ-પ્રસાદિતાનિ પ્રવોધાય ॥૨॥ યુગ્મેસ્મૃ ।

ભાવાર્થ—‘સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ કરનાર પ્રાણીઓની
કટ્યાણુ લક્ષ્મીના કારણબૂત, તીર્થોધિરાજ શ્રીવર્ધમાન સ્વામિને
સદ્ભક્તિથી નમસ્કાર કરીને-શ્રી વિજય હીરસૂરીશ્વરજી
મહારાજજીએ, સુતાર્થના બાણ મુનિ મહારાજજીએ અને
સંઘોએ કરેલ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપવા કૃપા કરી હતી, તે
પ્રશ્નોત્તરોને હું બોધના પ્રકર્ષ-માટે લખું છું.’ ૧-૨.

ધકપણું હોવાથી વંદનીયપણું જ નહીં; દોષોને નિષ્કારણ સેવાએ કરીને તો અવંદનીયપણું જ દર્શું છે ૧-૧-૧

પ્ર૦ ૨—“પચારિત્તે પંચકુસીલસંબુદે સ્વંધરે” આ પ્રમાણે પાપશ્રમણીય અંચયનમાં દહેલ લક્ષણવાલાઓમાં સાધુપણું હોવાથી વંદનીયપણું છે કે પાસત્યા વગેરેના લક્ષણો હોવાથી અવંદનીયપણું છે ?

વસણ નાણવરિત્તે તવસંજમ(પચયણ)સમિદ્ ગુપ્તિ દેહે વા !

સાહર્મિયવચ્છલ્લક્ષણેણ કુલભો ગણસૈવ ॥

સંઘસ્તાયરિયસ્સ ય અન્નદુસ્સ ગિલાણવાલુકુસ્સ ।

ઉદયગિચોરસાગયમયકાન્તારાવર્ધ વસણે ॥ ”

(મુદ્રિત છત્રકપચૂર્ણ, ૫ ૩)

સાવાર્થ—‘દર્શન, જ્ઞાન, આગ્નિ, નપ, પ્રવચન, સમિતિ, મુક્તિ, સાધર્મિક વાત્સલ્ય, કુલ, ગણ, સઘ, આચાર્ય, અસદ્ગુણ, ગ્યાન, બાલ, વૃદ્ધ, પાણી, અગ્નિ, ચોર, શ્યાવદ, મય, કાન્તાર, આપત્તિ અને વ્યમન. અ. ૨૪ કારણોથી દોષો સેવાય તે કલ્પિત પ્રતિસેવનાની કાટીમાં આવે છે.’

૪—કારણ વિના દોષોનું સેવન દર્પિત પ્રતિસેવનામાં આવે છે. શ્રી છત્રકપચૂર્ણમાં તેના ૧૦ બેદો આ પ્રમાણે કલા છે—

“દૈવ્ય એકવ્ય નિરાલમ્બ ચિંચને એપસત્ય ઘૌસત્યે ।

અપરિચ્છિય-ડકદજોગો નિરણુતાવી ચ ગિસ્સંકો ॥ ”

(મુ. છત્રકપચૂર્ણ, ૫ ૩)

સાવાર્થ—‘દર્પ, અકલ્પ, નિનાન મન, ત્યજ્યકલ્પ, અપ્રયત્ન, વિશ્વસ્ત, અપરીક્ષિત, અકૃતયોગી, નિરણુતાથી અને નિશક આ ૧૦ બેદોથી દોષો સેવાય તે કલ્પિત પ્રતિસેવનાની કાટીમાં આવે છે.’

ઉ૦—“પચારિસે” પંચકુસીલસંબુદે” આ ગાથાના
અ્યાય્યાનમાં પાસત્યાદિ લક્ષણ યુક્ત સાધુઓને પણ નિરુદ્ધ
સાધુપદે રહેલા જણાવ્યા છે; કારણકે તે પણ કારણપૂર્વક
દેવોને સેવતા હોવાથી તેઓનું પણ વંદનીયપણું જ
જાણવું. ૧-૧-૨.

૧-“પચારિસે પંચકુસીલસંબુદે, રૂઝંધરે મુણિપચરાણ. હિદિને
અયંસિ લોપ વિસમેવ ગરહિએ, ન સે હં નેવ પરત્યલોપ ॥૨૦॥”

(ઉત્તરાવધનસૂત્રના ૧૭મા પાપત્રમણીય અ. ૦ મા. ૨૦ પૃ. ૩૨૬/૧)

ભાવાર્થ—‘પાપત્રમણીયાં ઉપરુક્ત લક્ષણો જેનામાં કોય
એવા પાંચ કુશીલીઓ, જેવા કે—૧ પાસત્યો, ૨ અવસન્નો, ૩
કુશીલીઓ, ૪ સંસકત અને પચાહન્દો, આ પાંચ પ્રકારના સાધુની
જેન અસંવરવાળો, રજેહરણાદિ વેષ ધારણ કરનારો, બ્રેષ આચાર
સુકેને સાધુઓની અપેક્ષાએ અતિ જઘન્ય સંયમ સ્થાનને સેવનારો છે,
આંટે અધમ સાધુની કોટિમાં આવે છે; એથી તે આંલોકમાં ઝેરની
માફક બ્રહ્મ પ્રતિષ્ઠાવાળ હોવાથી સાધારણ મનુષ્યોથી પણ નિન્દાને
પાત્ર બને છે અને આંલોકમાં તથા પરલોકમાં કિંમત વિનાનો બને છે.’
૬-અહીં આદિ-શબ્દથી બીજા બેટા ત્રીજેની ગાથામાં બતાવેલા મેવા.

‘પાસત્યોસન્ન કુસીલ-નાયસંસત્તં-જળં અદાહંદં ।

નારૂણં તં સુવિદિયા સવ્યપયત્તેણં વક્ષંતિ ॥”

(ઉપદેશમાલા, મુ. ૪. ૩૪૧ મા. ૩૫૩)

ભાવાર્થ—‘૧ પાસત્યો-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પાસે
રહેનાર ૨ અવસન્નો-ચારિત્રમાં શિથિલ આચારવાળો. ૩ કુશીલીઓ-
જ્ઞાનાચાર વગેરેની વિરાધના કરનારો. ૪ સંસકત-જેવી સોખત મળે
તેવો થઈ જાય. ૫ અદાહન્દો-પોતાની ભુદિથી ઉત્તમ પ્રરૂપણાદિ
કરનાર. સુવિદિયો પાસત્ય વગેરેનું સ્વરૂપ જાણીને સર્વ પ્રવાનથી
તેનો મંત્ર કરનાર થયો.’

૩૦ ૩—૨૫ લેદે રહેલા અને “પચ્ચારિસે” આ ગાથામાં કહેલા લક્ષણોવાળા સાધુઓને છઠ્ઠું સાતમું ગુણ-સ્થાનક હોય છે કે મતાન્તરે મુહૂર્ત કરતાં બહુકાલ (દેશોન-પૂર્વકોટિ) રહેનારું છઠ્ઠું ગુણસ્થાનક હોય છે ?

ઉ૦—૨૫ લેદે રહેલા સાધુઓ અને “પચ્ચારિસે પંચ” આ ગાથામાં કહેલા લક્ષણો જેને છે એવા સાધુઓ છઠ્ઠું સાતમે ગુણકાણે હોય છે. મતાન્તરથી મુહૂર્ત કરતાં વધારે કાલ રહેનારું છઠ્ઠું ગુણકાણું પણ હોય આ રીતે બન્ને પ્રકારો પણ અધ્યવસાયોની વિચિત્રતા હોવાથી તેમજ શાસ્ત્રમાં તેવા પ્રગટના સ્પષ્ટ અક્ષરો પણ નહિ દેખાતા હોવાથી હોવા સંભવે છે ૧-૧-૩.

૩૦ ૪—“જો ચચદ ઉત્તરગુણે મૂલગુણે ચિ” આ ગાથામાં અચિરત્વ પદ વર્ષ વગેરે કાલને જણાવનારું છે કે સામાન્યથી છે ?

ઉ૦—“જો” ચચદ ઉત્તરગુણે” આ ગાથામાં અચિરેણ

પામવાના બે ભેદ છે—૧ સર્વપાસથો અને ૨ દેશપાસથો. અવમન્નના બે ભેદ છે—૧ સર્વથી અવસન્નો અને ૨ દેશથી અવસન્નો. કુશિલીયાના ત્રણ ભેદ છે—૧ જ્ઞાનવિરાધક, ૨ દર્શનવિરાધક અને ૩ ચારિત્ર વિરાધક. સંસક્રાન્તા બે ભેદ છે—૧ અસન્નિષ્ટ અને ૨ સન્નિષ્ટ અને અહાહંદાનો એક ભેદ છે. આ પ્રમાણે ભેદો કથા છે એ ભેદોનું વિશેષ સ્વરૂપ જાણવું હોય તો જુઓ—શ્રીહારિભદ્રીય આવશ્યકસૂત્રની વદનક નિર્ણયિત ૫ ૫૧૬.

૭—“જો ચચદ ઉત્તરગુણે મૂલગુણેચિ અચિરેણ સો ચચદ ।

જહ જહ કુણદ પમાય પિહિજ્જહ તહ કસાપહિ ॥૧૧૭॥”

(ઉપદેશમાલા, ૫. ૧૮૭)

પદ પિંડવિશુદ્ધિ વગેરે ઉત્તર ગુણોના ત્યાગનો નિષેધ જણાવવાના તાત્પર્યવાળું છે. કાલનો તો નિયમ કરી શકાય નહિ; કેમકે-કેઈક પતિત પરિણામીને ઉત્તર ગુણોનો ત્યાગ થવાથી જલદીથી પણ મૂલગુણોનો નાશ થાય છે, અને તેનાથી અન્યને લાંબા કાળે પણ મૂલગુણોનો નાશ થતો નથી. ૧-૧-૪.

પ્ર. ૫—દિગંબરાદિ ૧૦ માંથી કેઈ એક, તપાગચ્છીય સાધુઓને નમસ્કાર, પૂજન, ભાત, પાણિ, અને વસતિ દાન વગેરે કરે, અને કેઈ તેનાથી વિપરીત કરે, તો બંનેને ફક્ત સરખું થાય કે ફેરફાર ?

ઉ. —૧૦માંથી જે- કેઈ સાધુઓને વન્દન, પૂજન,

લાવાર્થ—‘જે સાધુ ઉત્તરગુણો-આહારવિશુદ્ધિ વગેરેને છોડે છે તે મુનિ થોડા કાલમાં મૂલ ગુણોને પણ છોડે છે. જેમ જેમ જીવ પ્રમાદભાવથી સિંથીલ બને છે, તેમ તેમ તે ક્રોધાદિક કષાયોથી પીડાય છે.’

કહેવાનો આશય એ છે કે-ચારિત્રના ખપી આત્માઓએ ઉત્તરગુણોને અવગણવા નહિ પરંતુ ઉત્તરગુણોને ય ટકાવી રાખવા ખૂબ પ્રયત્નશીલ રહેવું.

૮—સ્વતીર્થિક દિગંબરાદિ દશ કોણુ અને તેની ઉત્પત્તિ કોનાથી તથા કઈ સાક્ષથી થઈ તેની ટુંકમાં માહિતી આ પ્રમાણે છે—

૧ દિગંબર, ૨ પૌર્ણીમીયક, ૩ ખરતર, ૪ આંચલિક, ૫ સાર્ધ પૌર્ણીમીયક, ૬ આગમિક, ૭ હુંપક, ૮ કડવામતિ, ૯ બીજ અને ૧૦ પાપચંદ, આ દશ નામ છે. તેમાં—

૧ દિગંબર—ભગવાન મહાવીરના નિવૃત્ત્યથી ૬૦૬ વર્ષે શિવભૂતિ-અપરનામ સહસ્રમહાયી આ મત નીકળ્યો છે, જેણે કેવલીના કવલાહારનો, સ્ત્રીની મુક્તિનો અને સાધ્વી સંઘ ધર્મ્યાદિક અનેક વસ્તુઓનો અપલાપ કર્યો છે.

ભાત પાણી અને વસતિનું દાનાદિ કરે છે, તેને કૃત શુભજ યાય છે, અને જે વિપરીત કરે છે તેને કૃત અશુભજ યાય એમ જણાય છે. ૧-૧-૫.

૨ પૌર્ણિમીયક—આ મત ભગવાન મહાવીરથી ૧૬૨૯ વર્ષે અને વિક્રમથી ૧૧૫૯ વર્ષે ચંદ્રપ્રભાચાર્યથી ઉત્પન્ન થયો છે, જેણે સ્વકપોત કલ્પનાથી મનાતન ચતુર્દશીની પખખીનો નિષેધ કરી પુનમની પખખી ઇત્યાદિકે ઉત્સુત્રો ખર્ચા કર્યા છે.

૩ ખરેતર—આ મત વિક્રમથી ૧૨૦૪ વર્ષે ઝનહત આચાર્યથી જન્મ્યો છે, જે ૫૪૧ વિનાની મામાન્ય તિથિમાં પૌષધ, તેમજ જૈનીને માટે જિનપૂજનો નિષેધ, ભગવાન મહાવીરનાં પાંચને ગદ્ગે છ કલ્યાણક, ઇત્યાદિ અનેક મુતોત્તીર્ણ માન્યતાઓ માને છે.

હવેના જે ત્રણ મતો કહેવાય છે તે પૌર્ણિમીયકમાંથીજ કાઢી કારણસર નીકળેલા છે, તે આ—

૪ અમ્યલિક—વિક્રમથી ૧૨૧૩ વર્ષે પુનમીયા નરમિદથી આ મતનો જન્મ થયો છે, જેણે સુદપતિનો નિષેધ કરીને મામાન્યિકાદિ ક્રિયામાં વચ્ચના છેડાથી પૂંજવું ઇત્યાદિ પ્રશ્નપણા કરી છે.

૫ સાર્ધ પૌર્ણિમીયક—આ મત વિક્રમથી ૧૨૩૬ વર્ષે પુનમીયા સુમતિસિદ્ધથી જન્મ્યો છે. અને તેણે કલ્પપૂજા વગેરેનો નિષેધ કર્યો છે.

૬ આગમિક—આ મત વિક્રમથી ૧૨૫૦ વર્ષે પુનમીયા અચ્છબ્રાથી નીકળેલા સીલમાન અને દેવમદ્રથી જન્મ્યો છે. તેણે સુતદેવતાની સ્તુતિ હિઠાવીને ત્રણ સ્તુતિનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

૭ હુંપક—આ મત વિક્રમથી ૧૫૦૮ વર્ષે હુંપક લહીયાથી જન્મ્યો છે. તેણે જિન પ્રતિમાનો નિષેધ કરીને ખેતાની આવાદને કલંકિત કરી છે.

પ્ર० ૬—આ ૧૦માંથી કોઈ એક મંદિર. વગેરેના રક્ષણ માટે ચત્ન કરે અને બીજાં વિપરીત કરે તો તે બંનેને ક્ષણ પ્રાપ્ત થવામાં સમાનતા કે વિશેષતા ?

ઉ०—મંદિર વગેરેના રક્ષણનો પ્રયત્ન કરતા તેઓને શુભ ફલજ પ્રાપ્ત થાય છે, અને વિપરીત કરતાં અશુભ ફલજ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧-૧-૬.

પ્ર० ૭—એજ રીતે ૧૦માંથી કોઈ એક જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્ર, તપ વગેરે શુભ કાર્ય કરનાર સંઘમાં રહેલાઓને સહાય કરે અને બીજાં વિપરીત કરે તો તે બેના ફલમાં પણ સમાનતા કે અસમાનતા ?

ઉ०—ઉપર પ્રમાણે જ્ઞાનાદિ શુભાચરણ સેવતા સંઘ-સ્થાને સહાય કરનાર અને નહિ કરનારને શુભ તથા અશુભ ફલ જાણવું. ૧-૧-૭.

નોંધે કહેલ ૪ મતો પ્રાપ્ત કરીને આચાર્યદેવ શ્રી વિજય-હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજની વિઘ્નહરતામાં જન્મ્યા હોય એમ જણાય છે—

૮ કડવામતિ—આ મત વિક્રમથી ૧૫૬૪ વર્ષે કટુક ગૃહસ્થથી જન્મ્યો છે. તેણે ‘દાસ ગુરુઓમાં ગુરુપત્નું રહ્યું નથી, મારે ખરા ગુરુ કોઈ છેજ નહિ.’ એટલે દ્વિવિધ સંઘ-આવક, શ્રાવિકા રૂપ-પરંપીને ઉત્સુક પ્રરૂપણા કરી છે.

૯ બીજા—આ મત વિક્રમથી ૧૫૭૦ વર્ષે હુપક વેપધર જૂનઉના સિધ્ધ બીજથી જન્મ્યો છે, જે મત પ્રતિમા સિવાય સપળા માન્યતામાં હુપકમતનું અનુકરણ કરનાર છે.

૧૦ પાથવ્યંદ—વિક્રમથી ૧૫૭૨ વર્ષે નામપુરીય તપાગણના માર્કવ્યંદ ઉપાધ્યાયથી જન્મ્યો છે. તેમણે ‘સાધુ જિવનપૂર્ણ સર્વથી

પ્ર૦ ૮—આ દશમાં, જેમ આનોમાં વર્ણાદિ લેદ હોવા છતાં જાતિથી ઐક્ય છે તેમ, પરસ્પર મતલેદ હોવા છતાં આજ્ઞાની વિરાધના કરનારા હોવાથી સમાનતા છે કે વિષમતા છે ?

ઉ૦—દશેયમાં વર્ણ વેષાદિ વિચિત્રપણું છે, છતાં આજ્ઞાની વિરાધકતાથી તેમની સમાનતાને જણાવનાર વચન આપણું નથી, પરંતુ બીજાનું છે. ૧-૧-૮.

પ્ર૦ ૯—ઐત્યાદિ ધર્મકાર્ય કરતા તે દિગંબરાદિ દશેયને તપાગમ્હીય શક્તિમાન શ્રાવક સહાય કરે, મધ્યસ્થ રહે, અગર વિરોધ કરે તો લાભ કે ગેરલાભ થાય ?

ઉ૦—પૂજ્ય શ્રી પરમ ગુરુદેવે ઐત્યાદિ ધર્મકાર્યને ઉપાદેયપણે કહેલું છે. તેવા ધર્મકાર્ય કરતા દિગંબરાદિ ૧૦ ને સહાય કરવી એ પરિણામે મુંઢર છે. અન્ય કાર્ય કરતા હોય તો મધ્યસ્થતાજ રાખવી, પરંતુ કયાંય વિપરીત કંવા વડે વિરોધ ઉભો કરવો એ તો કલ્યાણકારક નથી. ૧-૧-૯

ઉપદેશ ન આપી શકે, કારણ કે અણમાત્ર પણ કર્મબંધ થાય એવો ધર્મ તીર્થકરે કહ્યો નથી, ઇત્યાદિ ઉત્સુઓ પ્રશ્નમાં છે.

(વિશેષ માહિતી માટે જુઓ પ્રવચન પરીક્ષા નામનો ગ્રંથ, કે જેમ મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજીએ આ ૧૦ ની ઉત્પત્તિનું મૂલ તથા આ દશે મતોએ કેટલી કેટલી ઉત્સુ પ્રશ્નજાઓ કરી બગવાનના શાસનની મહા આશાતના કરી છે તેનું સવિસ્તાર વર્ણન કરીને સર્વ મતોનું યુક્તિપૂર્વક ખંડન કર્યું છે.) ઉપર્યુક્ત ૧૦ મતો સ્યૂત દષ્ટિએ કહેવા છે, તે સિવાય ઉપધાન વગેરે અનુજ્ઞાનોના અપનાવ કરનારા બીજા જે કોઈ મતો દર્શિત ધરાવતા હોય, તેની વિવક્ષા કરેલી નથી. જેમ હાલ પણ

પ્ર. ૧૦—મૂર્તિપૂજનો લોપ કરનાર લુંપાક સિવાયના
૬ ની પ્રતિમા પૂજા અને સ્તુતિ અશુચિના વિલેપન તથા
ગાળો દેવા રૂપ છે કે પૂજા અને સ્તુતિરૂપ છે ?

ઉ. —સદર ૬ની પૂજા અને સ્તુતિ “અશુચિના
વિલેપનરૂપ કે ગાલિ પ્રદાનરૂપ છે” એ પ્રમાણે સમજનું.
પુરૂષને બોલવું જોગ્ય નથી તેા ઉત્તર આપવાથી શું ?
૧-૧-૧૦

પ્ર. ૧૧—સંઘની લક્ષિત કરતા કે લક્ષિત નહિ કરતા
કેટલાક (દિગંબરાદિ ૧૦)નું ભૂતાવિષ્ટ કે હાડીયાની સાથે
સામ્ય છે કે તેમને તે કાર્ય જન્માંતરમાં લક્ષિતથી ઉત્પન્ન
થએલ શુભ કર્મ પ્રકૃતિના ફલનેા ઉદય કરવાવાળું છે ?

ઉ. —ઉપર મુજબ સંઘની લક્ષિત કરતા કે નહિ કરતા
તેઓ અંગે ભૂતાવિષ્ટ હાડીયાની સાથે સરખાવતું વાક્ય
બોલવું એજ સમજનને ઉચિત નથી, ઇત્યાદિ પૂર્વની માફક
ઉત્તર જાણવો. ૧-૧-૧૧.

પ્ર. ૧૨—દિગંબરાદિ ૧૦માંથી કોઈ કાંઈક નમસ્કાર
પાઠ કરે, કેદિને છોડાવે, પ્રહમચર્યનું પાલન વગેરે કરે તે
માર્ગાનુસારી સમજવું કે બધાનું કસાઈ, પારધિ, કે મચ્છિ-
મારના અધ્યવસાયની જેમ પાપના હેતુ રૂપ સમજવું ?

કેટલાક વર્ણીથી તેરાપથી મત જન્મેલ છે, કે જે મત દાન, દયા
વગરે કર્મોનેા અપવાપ કરે છે, તેમજ સાધીનેા આણેલો આહાર
પણ વાપરે છે. આ રીતે શાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય તે નહિ કરનારા અને
ન કહ્યું હોય તે પોતાની સ્વચ્છંદ મતિકલ્પનાથી કરનારા કેમ કુમતો
વર્તમાન સમયમાં જોર કરે છે. કર્મના અપી છવોએ તેને સમ્યગ્
પ્રકારે ચુંચમથી જાણી સમજી લઈ સર્વયા વર્જ દેવા જોઈએ.

ઉ૦—આવું વાક્ય પણ મનનને બોલતું ચોચ નથી, પછી ઉત્તર આપવાથી શું ? ૧-૧-૧૨

મ૦ ૧૩—ખરતરાદિ પરપાક્ષિઓએ બનાવેલ સ્તોત્રાદિકો ચંડાલ કે મુસ્લીમ વગેરેએ કરેલી સ્તોત્રની માફક સ્વાદ કરવા લાયક નથી કે કંઈ વિશેષ છે ?

ઉ૦—પરપાક્ષિઓએ કરેલ સ્તોત્રાદિને આવી ઉપમા આપવી એજ સમજનને ઉચિત નથી તો પછી તેના ઉત્તર આપવાથી શું ? ૧-૧-૧૩.

મ૦ ૧૪—તપાગચ્છીય શ્રાવક પોતાના અને પરગચ્છીનાં મંદિરોમાં સુખડ વગેરે આપે, તે પોતાના મંદિરોમાં આપેલું પુણ્ય હેતુ અને અન્ય ગચ્છીય મંદિરોમાં આપેલું પાપ હેતુ થાય કે બંનેમાં આપેલું સમાન લાભવાળું થાય ?

ઉ૦—તપાગચ્છીય શ્રાવક સ્વગચ્છીય કે પરગચ્છીય મંદિરોમાં સુખડ, કેસર વગેરે આપે તેમાં જેવો પોતાના ગચ્છીનાં મંદિરોમાં આપવાથી લાભ થાય તેવો થી પરમ શુદ્ધે ઉપાદેયપણે જણાવેલ હોઈ પરગચ્છીનાં મંદિરોમાં પણ આપવાથી લાભ જ લાગ્યો છે, પરંતુ પાપ લાગ્યું નથી. ૧-૧-૧૪.

મ૦ ૧૫—બીજા આદિ (૨, ૫, ૮, ૧૧, ૧૪) પાંચ પર્વોઓ શ્રાદ્ધવિધિ આદિ આપણા ગ્રંથોમાં ક્યાં કહેલ છે ?

ઉ૦—સવિમ્ન ગીતાર્થોની આચરણા વડે બીજા વગેરે પાંચ પર્વોનું ઉપાદેયપણું મંલવે છે તેના અક્ષરો તો શ્રાદ્ધવિધિ સિવાય અન્યત્ર જોવાનું યાદ નથી. ૧-૧-૧૫.

૬—“યોઽપિ પચમો મહર્ષિઃ ષગારસિ સ્વડહસી પ્વતિહોમો ।

પચમો મુલ(દ)તિહોમો ગોચમ ગણદારિણા મણિમા” ॥

(શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ, મુ. પત્ર ૧૫૨)

પ્ર० ૧૬—સર્વ શ્રાવકોની ચતુષ્પર્વી “માસમિ પંચ-
છકં તિણિ ં પંચાઈ પંચલમિ” આ ગાથામાં કહેલી છે,
તે ગણવી કે લેખ શ્રાવકેના અધિકારમાં જે (આઠમ-
ચૌદશ-આભાસાની ત્રણ પુનમ અને મહાકલ્યાણક તરીકે
આવતી અમાસ) વર્ણવેલી છે તે ગણવી ?

ઉ०—“માસમિ” આ ૧૦ ગાથામાં કહેલીજ ચતુષ્પર્વી.

ભાવાર્થ—‘શ્રી મૌતમ ગણધરે બીજ, પાંચમ, આઠમ, એકા-
દશી અને ચતુર્દશી, એ પાંચ શુભ તિથિઓ કહેલી છે.

૧૦—“અદમિ ચત્વરસિ પુણિમા ચ તદામાવસા હવદ્ પંચ
માસમિ પંચ છકં તિણિ મ પંચાઈ પંચલમિ” ॥

(શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ, પત્ર ૧૧૨)

ભાવાર્થ—‘શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ આદિ શાસ્ત્રોમાં દરેક માસની
શુદ્ધ અને વદની બન્ને આઠમો, બન્ને ચૌદશી, પુર્ણિમા, તેમજ
અમાવાસ્યા એમ છ પર્વો આખા મહિનામાં અને ત્રણ પર્વો એક
પખવાડીયામાં જણાવ્યાં છે.’

ઉપર્યુક્ત શ્રાવકોની ચતુષ્પર્વી એ સપ્તમંતરથી આ ગાથામાં
ઓળખાવ્યા મુજબ પદ્મપર્વીજ છે, છતાં તેને ચતુષ્પર્વીની સંજ્ઞા
આઠમ-ચૌદશ-પુનમ-અમાસ એ ચારનામની જ્યેષ્ઠાએ આપવામાં
આવેલી છે. અને ધ્યાનમાં રહે કે-જૈન શાસ્ત્રોમાં આ એક જ
ચતુષ્પર્વી હતી છે એમ નથી, કિંતુ બે આઠમો અને બે ચૌદશોને
પણ ચતુષ્પર્વી કહેલી છે. ‘પુનમ અમાસને ચતુર્થપર્વીમાં કહ્યો છે’;
તેટલા ઉપરથી તેનું મહત્વ વધારીને ચતુર્થશ્યાદિ પ્રધાન તિથિઓની
વિરાધના કરનારાઓ પુનર્ગાથાઓની માફક પોતાના પગ પોતાના
બહે નાખનારા છે. તે માટે જુઓ શ્રી અવચન પરીક્ષા પૃ. ૧૮૨.

મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજીએ રચ્ય ઉદ્દેશ્ય ક્યોં છે કે—

“યથા ચતુર્દશીતપોયુક્તં ચતુર્માસકદિને પૃષ્ઠતપ ઉક્તં,
કિં ? ચતુર્પર્વી તાવત્ ધાવકધર્મમાધિત્યોક્તા, સાધુધર્મમા-
ધિત્ય તુ અપ્રમી ચતુર્દશ્યાવેવ, પાક્ષિકપર્વ તુ ધાવકસાધ્વો-
સાધારણમિત્યપિ વિચાર્યમાણે ચતુર્દશ્યેવ પાક્ષિકત્વેન સિધ્યતિ,
ચતુર્પર્વામધ્યઘટિતીર્ણમેત્યાદિવિચારણા સ્વગલપાદુકા
કલ્પેતિ ।”

ભાવાર્થ—‘પ્રથમ પરીક્ષાની ૬૬ મી માધ્યામાં પુનમની
પષ્ઠિમ માનનારના પક્ષને અતિ પ્રસંગથી દ્વિપિત કરતાં શાસ્ત્રકાર
કહે છે કે—જો પુનમની પષ્ઠિમ માનવામાં આવે તો જેમ ચોમાસીને
દિવસે ચૌદશના તપયુક્ત છૂંદો તપ કહ્યો છે તેમ ચૌદશના તપ
યુક્ત પષ્ઠિમનો તપ જે ઉપવાસનો (૬૬) શાસ્ત્રકારે કેમ ન કહ્યો ?
ખીજું, આઠમ ચૌદશ પુનમ અમાસની ચતુર્પર્વી ધાવક ધર્મને
આશ્રયીને કહી છે. સાધુધર્મને આશ્રયીને તો જે આઠમ અને
જે ચૌદશની જ ચતુર્પર્વી કહેલી છે. પાક્ષિક પર્વ તો ધાવક
અને સાધુ ઉભયને સાધારણ છે, એ વિચારતાં પણ ચતુર્દશીજ
પષ્ઠિમ તરીકે સિદ્ધ થાય છે. ‘પુનમ ચતુર્પર્વી’માં આવે છે,
‘હત્યાદિ વિચારણા થોતાના ગણે થોતાના પગ નાખવા
અરાખર છે.’

વળી આ સાથે શ્રીઆદિત્યયશા તથા જિનદાસ આદિ ધ્રાવકો
જે આઠમ અને જે ચૌદશનો જ નિયમિત, પૌષધ કરનારા હતા. તેનું વર્ણન
શ્રી શત્રુંજય માહાત્મ્ય તથા ભવભાવના આદિ શાસ્ત્રોમાં મૌલુદ
છે. તેનો પણ વિચાર કરી જોતાં આજે જેઓ કેવલ પુનમ
અમાસની ચતુર્પર્વીના આશ્રયી અથવા જની આઠમ ચૌદશની ચતુ-
ર્પર્વીનો અપવાપ કરે છે, તેમજ જેઓ પુનમ અમાસની ચતુર્પર્વીને

સર્વ શ્રાવકોને હોય એમ લાગે છે, પરંતુ લેપશ્રાવકના^{૧૧}
અધિકારમાં કહેલી છે તે નહિ. ૧-૧-૧૬

ઉપયુક્ત આધારે ચતુષ્પર્વી તેમજ પદ્મપર્વીમાં સ્વીકારનાર મહાપુરુષો
ઉપર ચતુષ્પર્વી સોપાનો મિથ્યા આરોપ કરે છે, તેઓ પોતાના
મિથ્યા અભિનિવેશથી જૈનશાસનની મહા આશાતનાજ કરે છે,
એમ એમ્પુ માલુમ પડે છે.

૧૧-“સે જં લેવે નામ ગાહાવઈ સમજોવાસણ યાવિ હોત્યા,
અભિગયજીવાજીવે જાવ વિહરદ. નિગંથે પાઘયણે નિસ્સં-
કિય નિવસંતિય નિવિતિગિચ્છે લલ્લદે ગદિયદે પુચ્છિયદે વિ-
ણિચ્છિયદે અભિગદિયદે અટ્ટિમિજાપેમાણુરાગરત્તે, અયમાડસો !
નિગંથે પાઘયણે અયં અદે પરમદે સેસે અણદે, ડસિસયફલિદે
અપ્પાવયવુવારે ચિયસંતેડરપ્પયેસે ચાડહસદ્ધમુદ્ધિદ્ધપુણમા-
સિણીસુ. પડિપુચ્છં પોસહં સમ્મં અણુપાલેમાણે સમજે નિગંથે
તદ્વાચિદેણં પસણિજ્જેણં મસણપાણચાદમસાદમેણં પડિલાંમેમાણે
ચહ્મહિં સીલવ્વયગુણવિરમણપચ્ચક્ષ્માણપોસહોવવાસેહિં અપ્પાણં
આવેમાણે યવં ચ જં વિહરદ।”

(શ્રી સૂયગાંગસૂત્ર ખીન્ને શ્રુતરકંધ, પૃ. ૪૦૮/૧)

સાવાય—‘રાજગૃહી નગરીની બહાર ઉત્તર પૂર્વદિશામાં
આવેલ સેંકડો ભવનોથી સંકીર્ણ નાલન્દા નામના પાકમાં લેપ
નામનો કૌટુંબિક રહેતો હતો, જે તેજસ્વી, સર્વજ્ઞ પ્રસિદ્ધ, વિપુલ
ભવન-શયન-આસન-ચાન-વાહન ઇત્યાદિથી ભરેલો, બહુધન-સુવર્ણ-
રજત વગેરેનો માલિક, આયોગ-પ્રયોગથી સમન્વિત, છૂટા હાથે
પ્રચુર ભોજન અને પાણીને આપનાર, બહુ ઢાસ દાસીના પરિવાર
મુક્ત અને બહુજન માન્ય હતો. આ પ્રમાણેની તેની દ્રવ્યસંપત્તિ
હતી. હવે એજ લેપ ગાથાપતિની ભાવસંપત્તિનું શ્રી સૂત્રકાર મહર્ષિ
વર્ણન કરે છે—

પ્ર० ૧૭—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કલ્યાણક તિથિ આદિ ભરતક્ષેત્રની જેમજ છે કે બીજી રીતે છે ?

ઉ०—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આજ કલ્યાણક નિથ્યાદિ હોય એમ સંભવતું નથી. કારણ કે—જ્યારે અહિંના તીર્થકરોનું સ્થવનાદિ કલ્યાણક હોય છે ત્યારે ત્યાં દિવસ

તે લેપ નામનો ગૃહપતિ નિરતર સાધુઓની ઉપાસના કરતો હોવાથી શ્રમણોપાસક, છવાજીવાદિ તત્ત્વોનો જાણકાર, આદર્શ પ્રવચનમાં દેશ અને સર્વ શંકા રહિત અર્થાત્ ‘તદેવ સત્ય નિઃશંકં ચજ્જિનૈઃ પ્રવેદિતમ્’—જે જિનેશ્વરે કહ્યું છે તેજ સાચું અને શંકા વિનાનું છે—આવા અભ્યવસાયવાળો, અન્યાન્ય દર્શનને મહણ કરવાની ઇચ્છા વિનાનો, ધર્મના કૃપમાં સંચય રૂંધા મુનિ પુંજવોનાં મણિન ગાત્ર વસ્ત્ર દેખી જુએપ્રમા નહિ કરનારો, આથી જ લઙ્કાધાર્ય, મૃદી-તાર્ય, પૃષ્ઠાર્ય, વિનિશ્ચિતાર્ય, અભિગતાર્ય, હાડોહાડ અને રમેરગમ્ ધર્મના રાગથી રંગાએલો, અર્થાત્ અત્યન્ત રીનીએ જેનું ચિત્ત સમ્યક્ત્વથી વાસિત છે એવો હતો. એજ વસ્તુને પ્રગટ કરતા મૂતકાર મહર્ષિ કરમાવે છે કે—જે કોણ લેપ ગાથાપતિને ધર્મનું સર્વસ્વ પૂછે તેને લેપ ગાથાપતિ જણાવતા કે—જો આણુખન! આ નિર્મલ પ્રવચન સદ્બૂતાર્થને કહેનાર છે અને એજ કૃપ, હેઠ અને તાપાદિ પરીક્ષાથી શુદ્ધ છે મારે પરમાર્થ રૂપ છે, પરંતુ કોઈકે તીર્થિકોએ પરિકલ્પેલો ધર્મ અનર્થરૂપ છે. હવે મૂતકાર લેપ શ્રમણોપાસકના સમ્યક્દર્શન અને મર્મસ્થાનથી પ્રગટ થએલ ગુણોનું જ્ઞાન કરાવતાં કરમાવે છે કે—‘તે પ્રખ્યાત નિર્મલ વચ્ચાળો, અમમ દાર વાળો, જે મ્યાનમાં અન્ય જનો પ્રવેશ ન કરી શકે તેવા બાંડાર—અન્તઃપુર વગેરે સ્થાનોમાં અદ્ભુતિત પ્રવેશવાળો, તેમજ આઠમ ચીદશ મહા-કલ્યાણક સંબંધિતયા પુણ્યતિથિ તરીકે પ્રસિદ્ધ અમાવાસ્યા અને ચોમાંસાની ત્રણ પુનમે આદિ ધર્મદિવસોમાં અનિશ્ચે કરીને

હોય છે, વળી આ વસ્તુને જણાવનાર અંકુરો પણ દેખાતા નથી. ૧-૧-૧૭.

પ્ર. ૧૮—ભગવતીજીના છ મહિનાના યોગોદ્ધન કરનાર સાધુઓને શું ૬ દિવસ અધિક કે ૬ દિવસ ઓછી છ મહિનાની આલોચના આપો છો ? જો ૬ દિવસ અધિક છ મહિનાની આલોચના આપતા હો તો જેમ અસંજ્ઞાય સંબંધિ ૧૨ દિવસ ઉમેરીને આપો છો તેમ ચોમાસાના અસંજ્ઞાય સંબંધિ ૪ દિવસ ઉમેરીને કેમ આપતા નથી ? અને જો આ પ્રમાણે સોળ દિવસ ઉમેરીને આપવામાં આવે તો ૧૦ દિવસ અધિક ૬ મહિના થાય છે. અહિં આલોચનાનો વિધિ કેવા પ્રકારનો છે તે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ. — છ મહિનાના યોગોદ્ધન કરનાર સાધુઓને અસંજ્ઞાયના દિવસોની ગણનાની ખપેલા વિના ૬ દિવસ અધિક ૬ મહિનાની આલોચના આપવી એવો વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે. ૧-૧-૧૮

પ્ર. ૧૯—ચોથા પ્રહરે કદાચિત્ છેવટની ચાર ધડીમાં બે કાલગ્રહણ (વેરત્તિ, પાલાઈ) ગ્રહણ કર્યા હોય, અંધવાં એક કાલગ્રહણ કર્યું હોય અને બીજું ગ્રહણ કરાતું હોય ત્યારે આઠાશમાં કાલગ્રહણનો પ્રતિબંધ કરનાર ઉદ્ઘાપાતાદિ થાય તો કાલગ્રહણ બે રહે, એક રહે, કે ન રહે ? વળી

આહાર-શરીર-અભયર્થ તથા વ્યાપાર વર્જનરૂપ સંપૂર્ણ પૌષધ વ્રતને સેવતા સંપૂર્ણ આવક ધર્મનું અનુપાલન કરતો ઘડો રહે છે.

આમાં ચોમાસા સંબંધી કક્ત તથા જ પુનમો ગ્રહણ કરેલી છે. બધી પુનમો વગેરેનું ગ્રહણ નથી કર્યું, એ કારણથી ઉપરનો પ્રશ્નોત્તર યથેચ્છ જણાય છે.

પ્ર. ૧૭-મહાવિદેહ દેવમાં કલ્યાણક તિથિ આદિ સરતદેવની જેમજ છે કે બીજી રીતે છે ?

ઉ. — મહાવિદેહ દેવમાં આજ કલ્યાણક તિથ્યાદિ હોય એમ સંભવતું નથી. કારણ કે-જ્યારે અહિંના તીર્થકરોનું અવનાદિ કલ્યાણક હોય છે ત્યારે ત્યાં દિવસ

તે લેપ નામનો ગૃહપતિ નિરંતર સાધુઓની ઉપાસના કરતો. હોવાથી શ્રમણોપાસક, જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનો જાણકાર, આદર્શ પ્રવચનમાં દેશ અને સર્વ શંકા રહિત અર્થાત્ 'તદેવ સત્યં નિઃશંકં યજ્ઞિજનૈઃ પ્રવેદિતમ્'—જે જિનેશ્વરે કહ્યું છે તેજ સાચું અને શંકા વિનાનું છે—આવા અધ્યવસાયવાળો, અન્યાન્યદર્શનને પ્રદર્શ કરવાની ઇચ્છા વિનાનો, ધર્મના ફલમાં સંશય કિંવા મુનિ પુંગવોનાં મસિન ગાત્ર વસ્ત્ર દેખી જુગુપ્સા નહિ કરનારો, આથી જ લક્ષ્યાર્થ, ગૃહી-તાર્થ, પૃષ્ઠાર્થ, વિનિશ્ચિતાર્થ, અભિગતાર્થ, હાડોહાડ અને રંગેરંગમાં ધર્મના રાગથી રંગાયેલો, અર્થાત્ અત્યંત રીતીએ જેનું ચિત્ત સમ્યક્ત્વથી વાસિત છે એવો હતો. એજ વસ્તુને પ્રમટ કરતા સૂતકારે મહર્ષિ ફરમાવે છે કે—જે કોઇ લેપ ગાથાપતિને ધર્મનું સર્વસ્વ પૂછે તેને લેપ ગાથાપતિ જણાવતા કે—ઓ આણુમન! આ નિર્મય પ્રવચન સદ્બ્રૂતાર્થને ઠહેનાર છે અને એજ કષ, હેદ અને તાપાદિ પરીક્ષાથી શુદ્ધ છે ખરું પરમાર્થ રૂપ છે, પરંતુ લોકિક તીર્થકેએ પરિક્ષેપેથી ધર્મ અનર્થરૂપ છે. હવે સૂતકાર લેપ શ્રમણોપાસકના સમ્યક્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનથી પ્રમટ થએલ ગુણોનું બાન કરાવતાં ફરમાવે છે કે—તે પ્રખ્યાત નિર્મલ યશ્વંત્રો, અમગ દાર વાળો, જે ધ્યાનમાં અન્ય જનો પ્રવેશ ન કરી શકે તેવા બાંડગાર—અન્તઃપુર વગેરે રથાનોમાં અરુખલિત પ્રવેશવાળો, તેમજ આઠમ ચોદસ મહા-કલ્યાણક સંબંધિતવા પુણ્યતિથિ તરીકે પ્રસિદ્ધ અમાવાસ્યા અને ચૌમાંસાની ત્રંજ પુનર્માં આદિ ધર્મદિવસોમાં અતિશયે કરીને

ઉ૦—શ્રાવકની પહેલી ૧૪ પ્રતિમામાં બ્રહ્મણ્યુદિ ભિક્ષુ-
કોને ગુરુબુદ્ધિથી નહિ પરંતુ અનુકંપા (દયા) વગેરે હેતુથી
આપવું કહી શકે છે. ૧-૨-૧-૨૧

૧૪-શાસ્ત્રોમાં શ્રાવકોને આરાધવા યોગ્ય અગીયાર પ્રતિમાઓ
કહેલી છે, તે આ પ્રમાણે—

- (૧) દર્શન પ્રતિમા—તે એક મહિના સુધી પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ,
અનુકંપા, અને આસ્તિક્ય આ પાંચ લક્ષણયુક્ત ક્રમહ, શંકા,
કાંક્ષા, વિચિકિત્સા, મિથ્યાદષ્ટિ પ્રશંસા, અને મિથ્યાત્વનો
પરિચય આ શરૂઆતી રહિત તેમજ રાંજભિયોગ, ગંધાભિ-
યોગ, બ્રહ્માભિયોગ, દેવાભિયોગ, ગુરુનિગ્રહ, અને બીષણુ
કાન્તારવૃત્તિરૂપ છ આગારોને પણ સેવ્યા વિના અન્ય દેવતા-
દિકને નમનાદિક નહિ કરવા ૩૫ શ્રીસમ્યક્વતો આચાર યથા-
વત્ત નિરતિચારપણે પાલન કરવાનો અભિગ્રહ.
- (૨) વ્રત પ્રતિમા—તે બે મહિના સુધી અહુવ્રતો, ગુહ્યવ્રતો, અને
શિક્ષાવ્રતોને નિરતિચાર (વધ, બન્ધ વગેરે દરેક વ્રતોના અતિ-
ચાર રહિત) અને નિરપવાદપણે પાલન કરવાનો અભિગ્રહ.
- (૩) સામાયિક પ્રતિમા—તે ત્રણ મહિના સુધી ઉબયદંક સાવધ
યોગના ત્યાગ અને નિરવધ યોગના આસેવન ૩૫ સામાયિક
સ્વીકારવા ૩૫ છે.
- (૪) પૌષધ પ્રતિમા—તે ચાર મહિના સુધી ૮-૧૪-૧૫ અને
૭) આ પર્વતિથિઓમાં આહાર, શરીરસંસ્કાર, મૈથુન, અને
વ્યાપારનો ત્યાગ કરવા ૩૫ ચારે પ્રકારે પરિપૂર્ણ આગમોક્ત
વિધિને અનુસરીને નિરતિચાર પૌષધ કરવા ૩૫ છે.

અહીં યૌદ્ધ્ય પુનમ બન્ને ઉદય તિથિ હોય ત્યારે છટું
કરીને પૌષધ કરે, પુનમ કે અમાસનો દુય હોય ત્યારે તેરશ
યૌદ્ધ્ય અથવા યૌદ્ધ્ય પડવાનો છટું કરીને પૌષધ કરે. પુનમ કે

૩૦ ૨—કુલગુરુના સબધથી ઉતરી આવેલા અન્ય-
દર્શની-પ્રાદ્યુષ્ટિકને અન્નાદિ આપવું ક'પે કે નહિ ?

ઉ૦—ઉપર પ્રમાણે સમજવું, અર્થાત્ તેઓને ગુરુભુ-
દ્ધિથી નહિ પરંતુ અનુકંપા વગેરે હેતુથી આપવું કંઈપી
શકે છે. ૧-૨-૨-૨૨

૩૦ ૩—નવમી પ્રતિમાદિમા દેશાવકાશિક કરી શકાય
કે નહિ ?

અમાસની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે ચૌદશનો પૌષધોપવાસ કરીને ખીજી
પુનમ-અમાસનો પૌષધોપવાસ કરે શ્રીસેનપ્રશ્ન (૪-૪૨) તથા
હીરપ્રશ્નના (૩-૫) (૪-૨૭) પ્રશ્નોત્તરો જોતા આ મતનજ
નિસદેહ સિદ્ધ થાય છે. તે સમજ્યા વિના જેઓ 'શ્રીસેનપ્રશ્ન-
સાર-સંપ્રદા'મા આ પ્રતિમાના અનુધાનના બ્ધાનાથી પુનમ
અમાસની ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરસની ક્ષય વૃદ્ધિ કરવાની મન-
કલ્પિત સામાચારી સાચી દરાવવા બહાર પડ્યા છે તેમણે
અધારામા જ ભુસકો માર્યો છે, એમ કહેવું જોઈએ જેની
છઠ્ઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તેઓ પુનમનો તપ આભેનથી
અગર નીવિંથી પણ કરી શકે છે, એમ સેનપ્રશ્નમા સાદે સાદે
દર્શાવેલું છે, તે પણ ઉપરની જ હકીકતને પુષ્ટિ આપે છે

(૫) પ્રતિમા પ્રતિમા—તે અવિચન સત્ત્વવાન પ્રતિમા
કંઈ વગેરેનો જાણકાર પાત્ર મહિના સુધી જે દિવસે પોસદ
પડિમામા હોય તે દિવસે આખી રાત્રિ ચતુષ્પથ વગેરે રથગે
કાઉસ્સગમા રહે, તેમાં ત્રિલોકપૂજ્ય શ્રી જિનેશ્વર મહારાજનું
અરુવા પોતાના કામ, ક્રોધ વગેરે દૂષણોના પ્રતિપક્ષભૂત બ્રહ્મ
ચર્ચ, ક્ષમા વગેરે ગુણોનું ધ્યાન કરે અને પૌષધ સિવાયના
દિવસોમા સ્નાનનો પગિદાર કરે, વિષ્ટ બોધ-અર્થાત્ દિવસે
પ્રકાશપ્રાપ્તિના જેવી બોજન કગારો બને, કે છોટા નહિ

ઉ૦—નવમી પ્રતિમાદિમાં દેશાવકાશિક ન જ કરવું
હીક લાગે છે. ૧-૨-૩-૨૩

પ્ર૦ ૪—કોઈક સ્થળે લખેલી (શ્રાવકની) પ્રતિમા
સંબંધિ) વિધિમાં, “દશમી પ્રતિમામાં કપૂર વાસણેપ વગે-
રેથી જિનપૂજા કરવી જોઈએ” આ પ્રમાણે લખ્યું છે, આ
વિષયમાં શ્રાવકની કેટલી પ્રતિમા સુધી ચંદન, પુષ્પ વગેરેથી
પૂજા કરી-શકાય, કેટલી પ્રતિમા સુધી કપૂર, વાસણેપ
વગેરેથી પૂજા કરાય, અને કઈ પ્રતિમામાં ઘીદહુલ ન કરી
શકાય ?

વાળનારો દિવસે બ્રહ્મચારી અને રાત્રિએ ભોગોપભોગનું પરિ-
ભાણુ કરે, આવા અનુષ્ઠાનને સેવવારૂપ કાર્યોત્સર્ગ પ્રતિમા
હોય છે.

(૬) અબ્રહ્મ વર્જન પ્રતિમા—તે ૭ માસ સુધી કામકથા,
ઉત્કૃષ્ટ વિજ્ઞાપા, અને એકાન્તમાં સ્ત્રી સાથે પ્રેમ વાર્તાનાયે
ત્યાગ કરવા પૂર્વક દિવસે અને રાત્રિએ મૈયુનનો જેમાં ત્યાગ
કરવામાં આવે, અર્થાત્-સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાલવામાં આવે તેવા
અભિગ્રહ વિશેષરૂપ છે.

(૭) સચિતાહાર વર્જન પ્રતિમા—તે સાત મહીના સુધી સચિત્ત
અશન, પાન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમ એ ચારેનો આહાર ન
કરવારૂપ છે.

(૮) આરંભ વર્જન પ્રતિમા—તે આઠ માસ સુધી સ્વર્ણ
પૃથ્વી વગેરેના હિપમહનાદિ સ્વરૂપ આરંભનો ત્યાગ કરવારૂપ છે.

(૯) પ્રેધ્યારંભ વર્જન પ્રતિમા—તે નવ માસ સુધી સમસ્ત
કુટુંબનો બાર પોતાના માથે ન રાખે અને નોકરો મારફત
પણ મહા પાપ વ્યાપારો ન કરાવે તે સ્વરૂપ છે.

ઉ૦—પ્રતિમાધારી શ્રાવકોને શ્રીલલિતવિસ્તરની પંચિકાના અભિપ્રાયથી સાતમી પ્રતિમા સુધી ચંદન, પુષ્પ વગેરેથી જિનપૂજન કરવું યોગ્ય છે, પણ આઠમી પ્રતિમાથી તે કરવું યોગ્ય નથી. કપૂર આદિથી તો પૂજા આઠમી પ્રતિમા આદિમાં પણ કરવી અનુચિત જણાતી નથી, કારણ કે તે નિરવધ છે. જો કે શાસ્ત્રના અક્ષરો તો જણાતા નથી. અને અગીઆરમી પ્રતિમામાં સાધુના જેવુંજ આચરણ હોય એમ જાણવું. ૧-૨-૪-૨૪

(૧૦) ઉદ્દિષ્ટ ભક્તવર્જન પ્રતિમા—તે દશ મહિના સુધી પોતાને ઉદ્દેશીને જે ભોજન કરેલું હોય તે પણ ન ખાય અને આ પ્રતિમાધારી શ્રાવક કોઈ અસ્ત્રાથી મસ્તક મુંડાવેલું રાખે અગર કોઈને ચોટલી રાખવાની ઈચ્છા હોય તો તે રાખી પણ શકે; તથા ‘જૂમીમાં દારેલું ધન વગેરે છે’ એમ જાણતો હોય અને પુત્ર, બાઈ વગેરે પૂછે તો તેમની વૃત્તિ છેદ ન થાય માટે કહે, અને જો ન જાણતો હોય તો કહે કે ‘મને ખબર નથી,’ આ સિવાય જેમાં કોઈ પણ ગૃહ કાર્ય કરવું કંપે નહિ તે સ્વરૂપ આ દશમી પ્રતિમા છે.

(૧૧) શ્રમણભૂત પ્રતિમા—તે અગીઆર મહિના સુધી અસ્ત્રાથી જેતું મસ્તક મુંડાવેલું હોય અથવા લોચ કરેલો હોય એવો શ્રમણોપાસક રજ્જેહરણુ, પત્તદ્વિવ વગેરે સર્વ સાધુનાં ઉપકરણ મહણુ કરીને મહીતવને પાવન કરતો જેમાં વિચરે અર્થાત્ સાધુવત્ અનુજ્ઞાનોં સેવે અને ભિક્ષા માટે ગૃહગૃથાને ત્યાં જાય ત્યારે કહે કે—‘પ્રતિમાધારી શ્રમણોપાસકને ભિક્ષા આપો,’ આ પ્રમાણે ધર્મ-શરીર ટકાવવા માટે ભિક્ષા લાવે અને વાપરે, આ પ્રમાણે પ્રાસુક અને એવણીય આહાર જેમાં વાપરે, તથા જેમાં પોતાની મમતા નાશ થઈ ન હોય તો

પ્ર૦ ૫—“આણાસંઢનકારી” આ ગાથામાં સૂત્રવિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરનારાઓનાં પૂજા વગેરે શુભ અનુષ્ઠાનો નિષ્ફલ કહ્યાં છે તે શું ફલમાત્રની અપેક્ષાએ કે વિશિષ્ટ ફલની અપેક્ષાએ ?

ઉ૦—આ ૧૫ગાથામાં ઉત્સૂત્ર પ્રવર્તિઓનાં પૂજા વગેરે શુભ અનુષ્ઠાનોને મોક્ષ સ્વરૂપ વિશેષ ફલની અપેક્ષાએ

સ્વજનોને જોવા માટે સ્વજનોની વસ્તીમાં પણ જઈ શકે તથા ત્યાં પણ સાધુવત્ રહે, એવા અનુષ્ઠાનરૂપ આ પ્રતિમા છે.

આ પ્રમાણે અગીઆરે પ્રતિમાઓનો કાલ ઉત્કૃષ્ટથી પાંચ વર્ષનો છે, પરંતુ ત્યારે મરણ નજીક હોય અથવા હીક્ષા લેવી હોય ત્યારે જન્મથી અન્તર્મુહર્તાનું કાલમાન પણ કહેલું છે. આ પ્રતિમાઓમાં ઉત્તરોત્તર પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સાથે પૂર્વ પૂર્વ પ્રતિમાઓનું અનુષ્ઠાન આચરણીય છે. આવશ્યકચૂલિમાં ૫ થી ૧૧ મી પ્રતિમા સુધી કુલ ૭ પ્રતિમાનું પ્રકારાન્તરે નિરૂપણ કરેલું છે. વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ તે સ્થલ, તેમજ શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધાર ૫, ૨૬૨ આદિથી જોઈ લેવું. હવે વિચારવાનું એ છે કે—અમણોપાસકની શાસોક્ત જે અગીયાર પ્રતિમા છે તેની હાલ પ્રવૃત્તિ કેમ નથી ? ઉત્તર એ જણાવ છે કે—અરતરો કહે છે તેમ આવક પ્રતિમા ધર્મનો વિચ્છેદ નથી પરંતુ પ્રતિમાનું પાલન કરીને હોવાથી અને પ્રતિમા પાલન યોગ્ય અવિચલ સત્ત્વ નહિ હોવાથી હાલ પ્રતિમા પાલનની પ્રવૃત્તિ જણાતી નથી. જે આત્માઓ અવિચલ સત્ત્વશાલી હોય તે આત્માઓ માટે પ્રતિમા પાલન કરીને નથી

૧૫—“આણાસંઢનકારી, જહવિ તિકાલં મહાવિમૂર્ષ્ણ !

પૂષ્પ વીયરાયં, સલ્લં પિ નિસ્ત્યયં તત્સ ॥”

નિષ્ફલ કદાં છે, પરંતુ દેવલોકાદિ ફલ માત્રની અપેક્ષાએ નકામાં કદાં નથી. ૧-૨-૫-૨૫

પ્ર૦ ૬—શ્રીજંબૂદ્વીપ પ્રજાસિ અને જીવાલિગમમાં જગતી (કોટ)ના વણુનના અધિકારમાં વાણુવ્યંતર દેવ દેવી-ઓને ઉદેશીને જે કહ્યું છે કે “પૂર્વે સારી રીતે કરેલા શુભ કલ્યાણકારી સુકૃતના ફલ વિશેષને અનુભવતા વિચરે છે”, આમાં પૂર્વ સુકૃતની જે પ્રશંસા કરી છે તે આરાધક સમ્ય-ગૃહિ વગેરેની કે અન્યની ?

ઉ૦—જંબૂદ્વીપ પ્રજાસિ અને જીવાલિગમમાં જગતી વણુનના અધિકારમાં જે વ્યંતરદેવ-દેવીઓના પૂર્વાચરિત પ્રુથ્યકર્મની પ્રશંસા કરવામાં આવી છે તે આરાધક સમ્યગૃહિ વગેરેથી ભિન્ન જીવોના સુકૃતને ઉદેશીને જ કરી હોય તેમ જ જણાય છે ૧-૨-૬-૨૬

પ્રથમ પ્રકારે પ્રશ્નકાર ત્રીજા-પંડિત શ્રી જગન્નાથ ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—સાંજની પડિલેહણના આદેશ માગવાના સમયે

ભાવાર્થ—‘પ્રભુની આરાધાનું ખંડન કરનારો યદ્યપિ ત્રણે કાલ મહાવિભૂતિથી વીતરાગની પૂજા કરે તો પણ તેનું સઘણું-પૂજાદિ અનુદાન નિષ્ફળ જણાવું’

૧૬-પૂર્વભવમાં સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ, સર્વવિરતિની પાપનામાં જેમણે અતિચારો વગેરે સેવીને વિરાધના કરી હોય તે જીવો ભવ નપતિ, વ્યતરાદિનિકાષમાં ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. સમ્યક્ત્વ વગેરે ગુણોના આરાધક આત્માઓ તો જન્મન્યથી પણ વૈમાનિકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એથીજ અહિં ઉત્તરમાં આરાધક સમ્યગૃહ્યવાદિ આત્મા-ઓનું ઉપાદાન કર્યું જણાવું નથી.

સાધુઓ લેગા થાય છે તે ૧૭ સાત માંડલીમાંથી કઈ માંડલી કહેવાય ?

ઉ૦—જે સાંજની પડિલેહણના આદેશ મારવા માટે સાધુઓ લેગા થાય છે તે આવશ્યક માંડલીમાં ગણાય એમ સંભાવના થાય છે. ૧-૩-૧-૨૭

પ્ર૦ ૨—પ્રતિક્રમણસૂત્ર (વંદિત્તાસૂત્ર) સંદાલપુત્ર કુંભકારે કર્યું છે આ પ્રધોષ સાચો છે કે નહિ ? અથવા એ કૃતિ કોની છે ?

ઉ૦—શ્રી પંચાશકૃત્ની ૧૮ ટીકામાં આવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર આર્ષ-ગણધર-કૃત છે, એમ કહ્યું છે. સંદાલપુત્ર કુંભકારે બનાવ્યાનો પ્રધોષ તો અસત્ય છે એમ જણાય છે. ૧-૩-૨-૨૮

૧૭-સાત માંડલી આ પ્રમાણે છે—(૧) સૂત્ર, (૨) અર્થ, (૩) ભોજન, (૪) કાલ, (૫) આવશ્યક, (૬) સંભાવના, અને (૭) સંચારા માંડલી.

૧૮—“નનુ સાધુપ્રતિક્રમણાદ્ભિર્ન આવકમતિક્રમણસૂત્રમયુક્તં નિર્યુક્તિમાપ્યચૂર્ણ્યાદિભિરતન્નિતત્ત્વેનાનાર્પત્વાત, નૈઘમ્, આવદયકાદિદશશાસ્ત્રીવ્યતિરેકેણ નિર્યુક્તીનામભાવેનોપપાત્તિકાદુપાક્ષાનાં ચ ચૂર્ણ્યમાવેનાનાર્પત્વપ્રસક્તાત્” ।

ભાવાર્થ—‘વાદિ શંકા કરે છે કે-આવક પ્રતિક્રમણસૂત્ર નિર્યુક્તિ, જામ્ય, અને ચૂર્ણ વગેરેથી યુક્ત નહિ હોવાથી આર્ષ નથી, માટે સાધુ પ્રતિક્રમણ સૂત્રથી આવક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર બિન્ન માનવું અયુક્ત છે; એનો પ્રતિવાદ કરે છે કે-એમ નહિ, આવશ્યકાદિ ૧૦ શાસ્ત્રો સિવાય અન્ય શાસ્ત્રો ઉપર નિર્યુક્તિ છે નહિ અને ઉત્તરાર્ષ વગેરે ઉપાંગ સૂત્રોની ચૂર્ણ નથી માટે તે તે શાસ્ત્રોને પણ આર્ષ માત્રી શકાશે નહિ.’ અર્થાત્ આદ્ય પ્રતિક્રમણ સૂત્ર પણ આર્ષજ છે.

અં ૩—‘છઠ્ઠા કર્મગ્રંથની બનાવનારી ચન્દ્રમહત્તરા સાધ્વી છે’, આ વસ્તુ સાચી છે કે નહિ ?

ઉં—‘છઠ્ઠા કર્મગ્રંથની રચનારી ચન્દ્રમહત્તરા સાધ્વી છે’, એવો પ્રધોષ જુદો છે. કારણ કે તેની ટીકામાં ૧૯ ‘આચાર્ય આહ’—‘આચાર્ય’ કહે છે, આ પ્રમાણે કહ્યું છે. તેજ પ્રમાણે તેની અવધૂર્ણિમાં ‘ચન્દ્રમહત્તરે રચેલા પ્રકરણની વ્યાખ્યા કરાય છે’ એમ જણાવ્યું છે. એટલે તે સાધ્વીજી નહિ પણ આચાર્ય મહારાજ છે એમ જણાય છે ૧-૩-૩-૨૬

૧૯—‘તત: સમતિકાલ્યં પ્રકરણમારમમાણ આચાર્ય: પ્રેક્ષાવતાં પ્રકરણવિષયે ઉપાદેયબુદ્ધિપરિગ્રહાર્થં પ્રકરણસ્ય સર્વેવિન્મૂલતાં, તથા સર્વેવિન્મૂલત્વે(ડપિ) ન પ્રેક્ષાપૂર્વકારિ-
ણોઽભિધેયાદિપરિજ્ઞાનમન્તરેણ યથાકથ્યજિત્પ્રવર્તન્તે પ્રેક્ષાવ-
ત્તાક્ષતિપ્રસંગાત્, તતસ્તેષાં પ્રવૃત્ત્યર્થમભિધેયાદિકં ચ પ્રતિ-
પિપાદયિષુરિદમાહ ।’

(૧૭૪ કર્મગ્રંથ ટીકા, પૃ. ૧૧૫ મુ. જી. ધ. પ્ર. સભા)

સાવાર્થ—‘સમતિના નામના પ્રકરણનો આરંભ કરતા આ-
ચાર્ય મહારાજ પ્રેક્ષા પૂર્વક કાર્ય કરનારાઓની પ્રકરણના વિષ-
યમાં ઉપાદેય બુદ્ધિ થાય તે માટે પ્રકરણની સર્વગ્રમ્યતા તેમજ
સર્વગ્રમ્યક હોવા છતાં પણ પ્રેક્ષાવાનો અભિધેય વગેરેના પરિજ્ઞાન
વિના પ્રેક્ષાવત્તાની ક્ષતિના પ્રસંગથી યથા કથયિત્ પ્રવૃત્તિ કરતા
નથી, માટે તેઓની આ પ્રકરણમાં પ્રવૃત્તિ કરાવવા માટે અભિધેય
વગેરેનું પ્રતિપાદન કરવાની ઇચ્છાવાળા કહે છે.’

અત્રે સિત્તરી ઉર્ફે છઠ્ઠા કર્મગ્રંથના કર્તા નહિ પરંતુ
પુરુષ છે એ બતાવવાનું તાત્પર્ય છે. બાકી એક
ચિરંતનાચાર્ય હોવા સિવાય વધુ નિષ્કર્ષ

પ્ર૦ ૪—ચઉશરણુ આદિ કેટલા પયન્ના^{૨૦} લાણુવામાં શ્રાવક અધિકારી છે ?

ઉ૦—પરંપરાએ કરીને લક્ષ્મપરિણા, ચતુઃશરણુ, આ-ઉરપચ્ચખાણુ, અને સંધારા એ ચાર પયન્ના લાણુવાનો શ્રાવકોને અધિકાર હોય એમ જણાય છે. ૧-૩-૪-૩૦

પ્ર૦ ૫—સુદ દશમના દિવસે આયંજિલ કરનારાઓ કંઈક અંશે મિથ્યાદષ્ટિ ધરા કે નહિ ?

ઉ૦—સુદ દશમના દિવસે આયંજિલ કરનારાઓ મિથ્યામતિ જણ્યા નથી. ૧-૩-૫-૩૧

પ્ર૦ ૬—રોહિણીના દિવસની આરાધના કરનારાઓ માટે પણ શું તેમજ રસમજવું ?

ઉ૦—રોહિણી દિવસની આરાધના કરનારા માટે પણ તે પ્રમાણે જ ઉત્તર સમજવો. ૧-૩-૬-૩૨

માહિતી માટે જુઓ શ્રી મુક્તાબાર્ધ શાનમંદિર (ડોહા)ની પ્રકાશિત શ્રી સિત્તરી ચૂર્ણિની પ્રસ્તાવના.

૨૦-દશ પયન્નાનાં નામ આ પ્રમાણે છે—(૧) ચઉશરણુ, (૨) આઉરપચ્ચખાણુ, (૩) મહાપચ્ચખાણુ, (૪) ભક્તપરિણા, (૫) તંદુલવેવાવ, (૬) મણિવિનમ્મ, (૭) ચંદાવિનમ્મ, (૮) દેવેન્દ્ર-સ્તવ, (૯) મરણુ સમાધિ, અને (૧૦) સંધારાપયજ્ઞો.

૨૧—આવા તથા જૈન શાસ્ત્રકારોએ વિદિત કરેલા હોઈ તે કરવામાં મિથ્યાત્વ નથી, પણ રેંટીયા બારસ આદિ જે અવિદિત અનુષ્ઠાનો સેવવામાં આવે અમર વિદિતમાં અન્યથા આશંસા વગેરે અવિધિ બાવ સેવવામાં આવે તો તે મિથ્યાત્વનું કારણ બને છે, એમ તાત્પર્ય સમજવું.

પ્ર૦ ૭—સંવત્સરીનો ઉપવાસ પંચમીની અંદર ગણાયકે નહિ ?

ઉ૦—સંવત્સરીનો ઉપવાસ છઠ્ઠ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ૨૨પંચમીની અંદર ગણાય, તે સિવાય નહિ ૧-૩-૭-૩૩

પ્ર૦ ૮—કાકુત્સ્થ એ રામનું નામ છે કે તેના વંશનું નામ છે ? અને એ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦—‘કુ’ અવ્યયને “અવ્યયસ્ય કોદ્વ” (૭-૩-૩૧) એ સિદ્ધહેમતા સૂત્રને અનુસરી અન્ત્યસ્વર પહેલાં અક્ષ પ્રત્યય થવાથી (અને દ્વનો આગમ થવાથી) કકુદ્ શબ્દ થાય છે. કુત્સિતં તિષ્ઠન્તિ વિપક્ષા અસ્મિન્-એના સામે આવવાથી વિપક્ષો=શત્રુઓ કુત્સિત=હીન શક્તિવાળા થાય તે કકુદ્, + ‘સ્થા’ને “સ્થાદિમ્યઃ ક.” (૫-૩-૮૨) એ સૂત્રને અનુસરી ક પ્રત્યય થવાથી કકુત્સ્થ શબ્દ થાય છે અને અપત્ય અર્થમાં ળ્ પ્રત્યય થવાથી કાકુત્સ્થ શબ્દ તૈયાર થાય છે, તેનો અર્થ રામ થાય છે. આ વ્યુત્પત્તિને અનુમરી રામના વંશના આદિ પુરુષનું નામ કાકુત્સ્થ અને તેની સંતતિ કાકુત્સ્થ કહેવાય છે. ૧-૩-૮-૩૪

પ્ર૦ ૯—અર્થ મંડલી શબ્દનો શો અર્થ છે ?

ઉ૦—પ્રાતઃકાલે જે વ્યાખ્યાન થાય અને રાત્રિના

૨૨—અર્ધિ શાસ્ત્રકારે ઉદ્યાત્ પંચમીનો તપ પણ ચોથના તપમાં સમાવ્યો છે. તે, પાયમ કૃતા ચોથની પ્રમવતા પૂરવાર કરવા માટે તેમજ ‘પંચમીની ક્ષય વૃદ્ધિએ ચોથની પરાવૃત્તિ કરવી જરૂર પિનાઈ છે’ એ સાગીત કરવા માટે, એક અકાલ્ય પ્રમાણ છે. વધુ માટે જુઓ શ્રી પર્વતિધિપ્રકાશ, ૫ ૭૫

સમયે એક પ્રહર પર્વતની જે અર્થ પોરસી થાય તેનું નામ. અર્થમંડલી કહેવાય છે. ૧-૩-૯-૩૫ . . .

પ્ર. ૧૦—“આવસ્તિમાપ જસ્ત જોગો સિન્ધાતર” અહિં યોગ શબ્દથી શું કહેવાય છે ?

ઉ. —લિક્ષા માટે જતો સાધુ આ પ્રમાણે કહે છે— જે વસ્તુનો યોગ=સંબંધ થયે, અર્થાત્ જે વસ્તુ મને મલ્યે. તેનું હું ગ્રહણ કરીશ, આ પ્રમાણે શ્રી ઓઘનિર્યુક્તિની ટીકામાં છે. ૧-૩-૧૦-૩૬ . . .

પ્ર. ૧૧—અષ્ટાપદ ગિરિરાજ ઉપર રહેલી જિન પ્રતિમાઓને જેઓ પોતાની લખિધથી વાંદે છે, તેઓ તેજ ભવમાં મોક્ષમાં જનારા હોય છે, એવા શાસ્ત્રમાં અક્ષરો છે, અને આ પ્રમાણે હોવાથી વિદ્યાધર સાધુઓ તેમજ રાક્ષસ (દ્વિપના), વાનર (દ્વિપના), અને ચારણ (જંઘાચારણ-વિદ્યા-ચારણ) લેહવાળા જે અનેક તપસ્વિઓ ત્યાં જવા માટે સમર્થ છે તે સર્વેનું તેજ ભવમાં મોક્ષભાગિપણું પ્રાપ્ત થાય છે, (અને તેમ તો હોઈ શકે નહિ,) તેથી તેવી કઈ લખિધ છે કે જે વડે ત્યાં જવામાં લખિધનિધાન ગૌતમ સ્વામિ વગેરેની જેમ તેજ ભવે મોક્ષે જનારા બની શકે ?

ઉ. —જેઓ પોતે જ કરેલા તપ અને સંયમથી ઉત્પન્ન થએલી સ્વ લખિધ (શક્તિ વિશેષ)થી અષ્ટાપદ ગિરિરાજ ઉપર રહેલી જિન પ્રતિમાઓની યાત્રા કરે છે તેઓ તેજ ભવે મોક્ષે જનારા હોય એમ સંભાવના થાય છે. તથા પ્રકારના શાસ્ત્રના સ્પષ્ટ અક્ષરો દેખાતા નથી. ૧-૩-૧૧-૩૭.

પ્ર. ૧૨—દિગાચાર્ય શબ્દનો શો અર્થ છે ?

ઉ૦—જેઓ ગુરુએ આદેશ કરેલ ક્ષેત્રમાં રહેલ સાધુ-ઓની સારણાદિ (શાસ્ત્રાનુકુલ અનુષ્ઠાનમાં ભૂલ થતી હોય તે યાદ કરાવવી તેનું નામ સારણા છે, આદિથી વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણા લેવી.) કળાશ હોયછે; તે દિગ્ગા-આર્ય કહેવાય છે યોગશાસ્ત્રના ચોથા પ્રકાશમાં “પ્રાયશ્ચિત્તં ચ વૈવાતૃત્યમ્” આ શ્લોકની ટીકામાં દિગ્ગાચાર્ય શબ્દનો અર્થ ‘સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિશ્રવસ્તુની અનુશા કરનાર’ જણાવ્યો છે ૧-૩-૧૨-૩૮

પ્ર૦ ૧૩—આર્યસુહસ્તિ અને આર્ય મહાગિરિને શ્રી ધર્મસાગર ઉપાધ્યાયે બનાવેલી પટ્ટાવલિ આદિમાં સહોદર તરીકે કહ્યા છે, અને કલ્પસૂત્ર સ્થવિરાવલીમાં તેઓનું ગોત્ર લિન્ન જણાવ્યું છે, તેનું શું કારણ ?

ઉ૦—મહિકપુત્ર, અને મોર્યપુત્ર નામના ગણધરની

૨૩—“પ્રાયશ્ચિત્તં વૈવાતૃત્યં, સ્વાધ્યાયો વિનયોઽપિ ચ ।

બ્યુત્સર્ગોઽથ શુભ ધ્યાનં પોદેત્યામ્યન્તરં તપ ॥૬૦॥”

(યોગશાસ્ત્ર ટીકા, ૫ ૩૧૨/૧)

ભાવાર્થ—‘૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વૈવાતૃત્ય, ૩ સ્વાધ્યાય, ૪ વિનય, ૫ ત્યાજ્ય વગુનો પરિત્યાગ, ૬ શુભ ધ્યાન ૩૫ છ પ્રકારનો આખ્યન્તર તપ છે પ્રાયશ્ચિત્તનો વિશેષ અધિકાર વર્ણવીને વૈવાતૃત્ય શબ્દની વ્યાખ્યા કરતા આચાર્ય આદિ ૧૦ ની વૈવાતૃત્યનો પ્રસંગ વર્ણવે છે, તેમાં આચાર્યના પાંચ ભેદ (૧) પ્રવ્રાજકાચાર્ય, (૨) દિગ્ગાચાર્ય, (૩) ઉદ્દેશકાચાર્ય, (૪) સમુદ્દેશાનુસારાચાર્ય અને (૫) આત્રાચાર્ય-વાચકાચાર્ય જણાવેલા છે અને દિગ્ગાચાર્ય શબ્દની વ્યાખ્યા કરવા ટીકાકારે-સચિત્તાચિત્તમિશ્રવસ્ત્વનુદ્ધારી(પી) દિગ્ગાચાર્ય એમ જણાવ્યું છે.’

માફક આર્યસુહસ્તિ, અને આર્યમહાગિરિ સહોદર હોવા છતાં પણ લિન્ન ગોત્રી હોવામાં કોઈ વિરોધ નથી.
૧-૩-૧૩-૩૬

પ્રથમ પ્રકાશી પ્રશ્નકાર ચોથા-પંડિત શ્રી
કલ્યાણકૃશ્ણ ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્રશ્ન ૧—“આ. સંપૂર્ણ જંબૂદ્વિપને વિપુલ એવા અવધિજ્ઞાનથી ભ્રુએ છે”, અર્થે ચાર-પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા સૂર્યાભિવેને જંબૂદ્વિપ સુધીનું અવધિજ્ઞાન કેવી રીતે સંભવી શકે ? કારણ કે ‘ગા સાગરોપમથી ન્યૂન આયુષ્યવાળા દેવો સંખ્યાતા યોજન સુધી દેખી શકે છે અને ત્યારબાદ (અધિક આયુષ્યવાળા) અસંખ્યાતા યોજન સુધી જોઈ શકે છે’, આ પ્રમાણે સંગ્રહણીસૂત્રમાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—“ઉણદ્વસાગરે”^{૨૪} એ ગાથાની ટીકામાં ભવનપતિ, વ્યંતર, અને જ્યોતિષ્ક દેવોનું અવધિક્ષેત્ર જણાવ્યું છે, વૈમાનિકનું નહિ. વૈમાનિક દેવોનું અવધિક્ષેત્ર તો “દો

૨૪—“ઉણદ્વસાગરે સદ્ધ-જોમળા તત્પરમસદ્ધા ॥૧૫૪॥
પંખવીસ જોમળ લદ્ધ” । (સંગ્રહણી. દેવમદ્રીય ટીકા પૃ. ૭૨)

સાવાર્થ—‘ઉપરની ગાથાઓમાં વૈમાનિકોનું અધોવિષયક, તીર્થુ, અને ઉર્ધ્વ અવધિક્ષેત્ર કહ્યું. હવે સામાન્યથી શેષ દેવોનું કહે છે—અર્ધા સાગરોપમથી ન્યૂન આયુષ્યવાળા ભવનપતિ, વ્યંતર, અને જ્યોતિષ્ક દેવો અવધિજ્ઞાનથી સંખ્યાતા યોજન સુધી દેખી શકે છે અને તેથી અધિક આયુષ્યવાળા અસંખ્યાતા યોજન સુધી દેખી શકે છે. તેમજ દસહજાર વર્ષના આયુષ્યવાળાઓનું જઘન્ય અવધિક્ષેત્ર પચ્ચીસ યોજનનું હોય છે.’

૨૫-“પદમકપ્પ પદમં” આ ગાથાએ કરીને જણાવ્યું છે માટે કોઈ પણ જાતનો વિરોધ નથી ૧-૪-૧-૪૦

૩૦ ૨—‘કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫, કાગણ સુદ ૧૫, અને અષાઢ સુદ ૧૫ આ ત્રણ જ પૂર્ણિમા પર્વ તરીકે કહેવાય છે કે સર્વ પૂર્ણિમા, એમ શ્રાવકો વારંવાર પૂછે છે તેનો શું ઉત્તર આપવો ?

ઉ૦—“ છ રક્તિયિઓની (શુદ્ધ ૮-૧૪-૧૫, વદ ૮-૧૪-૦))) અદર આજે કંઈ તિથિ છે”, આ પ્રમાણેના આગમથી અને અવિચ્છિન્ન વૃદ્ધ પરંપરાથી સઘળીએ પુનઃ પર્વ તરીકે માનવી જોઈએ ૧-૪-૨-૪૧

૨૫—‘દો પદમકપ્પ પદમ, દો દો દો વીમ તદમગ ચડતિય ।
ચડડયરિયમોહીપ વાસંતિ અ પજ્જમિ પુઢધિ ॥૧૫૨॥’
(સમ્રહણી ટીકા, પૃ ૭૧)

ભાવાર્થ—‘સૌધર્મ’ ઇશાનના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા ઈન્દ્ર, સામાનિક વજેરે, અવધિગાનથી પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના સર્વથી નીચેના ભાગ સુધી જુએ છે સનતકુમાર-બાહેન્દ્ર દેવલોક ખીણે ચક્રરાપ્રભા સુધી, એ પ્રમાણે બ્રહ્મલોક-સાન્તક દેવલોક વાલુકાપ્રભા સુધી, ત્યારબાદ ચાર દેવલોક-આનત, પ્રાણુત, આરણુ, અને અમ્યુત પાંચમી ધૂમપ્રભા પૃથ્વી સુધી જુએ છે’

૨૬—‘છળ્હં તિહીણ મજ્જંમિ, કા તિહી ઇજ્જ વાસરે ।
કિંવા કહ્ણાણમં ઇજ્જ, લોગનાહાણ સંતિયં ॥૨૧॥

(શાદ્ધિનકૃત્ય, પૃ ૩૯)

ભાવાર્થ—‘છ મહિનાના તપના કઠિસ્સગ્ગમા તપની વિચારણા માટે આ સૂત્ર ઉપયોગી છે મહિનામા છ તિથિ (શુદ્ધ અને વદની ૮-૧૪-૧૫-૦))) આવે છે તેમાં આજે કંઈ તિથિ છે, અથવા આજે જગત્રણું વ્યવનાદિ શુ કલ્યાણક છે ? તે વિચારવું’

પ્ર૦ ૩-(અ) કેટલાકે, ‘પ્રભુની આજ્ઞાનું ખંડન કરનાર કોઈ આત્મા મોટી વિભૂતિથી ત્રણે કાલ વીતરાગની પૂજા કરે છતાંય તેનું તે સર્વ નિરર્થક છે,’ વળી ‘આજ્ઞાપૂર્વક તપ કરવામાં આવે, સંયમ પણ આજ્ઞાપૂર્વક થાય, તેમજ દાનાદિ પણ આજ્ઞાદિ પૂર્વક કરવામાં આવે તો તે સફળ છે, આજ્ઞા રહિત ધર્મ ધાસના પૂજા જેવો શોભે છે,’ ‘અજ્ઞાન મિથ્યા-દૃષ્ટિઓની કરણી સમ્યક્દૃષ્ટિઓની કરણીના મુકાબલે એક આની કીંમતની પણ નથી,’ ઇત્યાદિ વચનોના આલંબનથી સાંખ્યાદિ અન્ય દર્શનોમાં જેઓ અજ્ઞાન તપ વગેરે કષ્ટ-

અર્થ ઉપરુક્ત પ્રશ્નોત્તરમાં સર્વ પુનર્મેને પર્વ તરીકે સ્વીકારવાનું ફરમાન છતાં એ ધ્વાન રાખવું કે યજ્ઞની તો યૌદ્ધ-શનીજ છે, તેમજ યોમાસી પણ યી કાલીક્રત્યાર્યજ્ઞની આચરણાથી યૌદ્ધશની જ છે. એટલે પુનર્મ અમાસાદિની ક્ષય વૃદ્ધિ હોય સારે નોડીયા પર્વોને બહાને યોય યૌદ્ધશ જેવી પ્રધાન તિથિઓને તોડવાની કલ્પના અને પ્રવૃત્તિ ખીસ્કુલ ટકી શકે તેવી નથી. તથાપિ આજના પક્ષાધ બનેલાઓ તેને જે નખાવી રહ્યા છે, તેજ ખરેખર આશ્ચર્ય જનક છે. જે કોઈ નવિનો કે પર્વલુપકો કે સંપ્રેક્ષિત મતવાળાઓ હોય તો તત્ત્વથી તેઓજ છે, એમ કોઈ પણ હિંમતથી કહી શકે તેમ છે. કારણકે પર્વોનો ઠસ્પિત ફેરફાર કરીને આરાધના કરવાનો અધિકાર કે આદેશ શાસ્ત્રો કે સામાયારીમાં ક્યાંય નથી. તિથિની ભોગ સમાપ્તિ જ્યાં થતી હોય ત્યાંજ તેની આરાધના કરવાનો શાસ્ત્રીય નિયમ હોવાથી પુનર્મ વગેરેનો ક્ષય હોય ત્યારે યૌદ્ધશ પુનર્મ વગેરેની એક દિવસમાં આરાધના થાય, પુનર્મ વગેરેની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલી પુનર્મ વગેરેને અપર્વ રૂપ રાખી ખીજ પુનર્મે આરાધના કરવી, યૌદ્ધશ વગેરેને ખસેડવી નહિ આ સનાતન વસ્તુ પુનર્મના પર્વિપણાથી તત્ત્વમાત્ર બાધ્ય થતી નથી.

ક્રિયાઓ કરે છે, તે સઘળું નિષ્ફળ જ થાય છે, તેનાથી જરા પણ નિર્જરા થતી નથી, એમ માને છે.

: (આ) કેટલાકોનું વળી એમ માનવું થાય છે કે-તેઓની (અન્ય દર્શનીઓની) પણ કરેલી કદ ક્રિયાનું તરતમ ભાવે અદ્ય પણ ફળ હોય છે, સાવ નિષ્ફળતા નથી, આગમમાં કહ્યું છે કે-“અજ્ઞાની જે કર્મને ઘણાં કોડ વર્ષોએ કરીને ખપાવે છે, તે કર્મને ત્રણ શુભિ-મન, વચન અને કાયશુભિએ શુભ જ્ઞાની મુનિ શ્વાસોશ્વાસ માત્રમાં ખપાવે છે.” ‘એક આની દીંમત નથી,’ ઇત્યાદિ ઉક્ત શ્લોકોનું પણ એજ-ભલે અત્યદ્ય, છતાં પણ ફલપ્રદર્શક-તાત્પર્ય છે. વળી “અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ આદિ આત્માઓ, તેમજ બાહ્યતપસ્વી, અકામ-નિર્જરા કરનાર દેવનું આયુષ્ય ઉપાર્જન કરે છે,” તથા ‘સરાગ સંયમથી અને બાહ્યતપથી દેવલોકમાં જવાય છે,’ ૨૭અરક પરિવાજક પ્રજ્ઞા દેવલોક સુધી જાય છે.’ ઇત્યાદિ વચનોથી પણ અન્યમતિઓને થતા ક્રિયા ફલની પ્રતીતિ

૨૭-“તાવસ જા જોહસિઆ, ચરગપરિવ્યાય વંમલોગો જા ।

જા સહસારો પંચિદિતિરિઅ જા અચ્ચુઓ સહા ॥૧૧૧॥

(સંગ્રહણી ટીકા, પૃ. ૫૭/૧)

ભાવાર્થ—‘મૂઝ, કન્દ, અને ફલનો આહાર કરનારા વન-વાસિ તાપમેા ઉત્કૃષ્ટથી વ્યોતિષ દેવલોક સુધી જઈ શકે છે, ધાદિ ભિક્ષાચરો, અને દષિંવમતાનુયાયિ પરિવાજકો પાંચમા પ્રજ્ઞદેવલોક સુધી જઈ શકે છે, સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ ધારણ કરનારા પચેન્દ્રિય તિર્ય્યો દસ્તિ આદિ આઠમા સહસાર દેવલોક સુધી જઈ શકે છે અને દેશવિરતિમન્ત મનુષ્યો બારમા અન્યુત ઉપ્વલોક સુધી જઈ શકે છે.’

ધાય છે. આર્થીજ કોહિત દિત્ત સેવાલિ નામના બાલતપ-
સ્વિઓને પણ પોતપોતાના તપના અનુસારે જ ફલ મળેલું
છે. સર્વથા નિષ્કુળ માનીએ તો ઉપર કહેલા સઘળાઓને
ફલના અભાવની પ્રાપ્તિનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી કર્મની
લઘુતા કર્યા વિના મિથ્યાત્વીઓ ૧૮અગ્નિદેશ પર્યંત આવે
પણ કેવી રીતે ? માત્ર અકામ નિર્જરાજ તેમાં કારણ છે
એમ નથી, અન્ય કારણો પણ ભગવતીસૂત્રની ટીકામાં કહેલાં
છે, જે આ પ્રમાણે—‘અનુકંપા, અક્રમનિર્જરા, બાલ તપ,
દાન, વિનય, વિભંગજ્ઞાન, સંયોગનો વિયોગ, કષ્ટ, ઉત્સવ,
ઋદ્ધિ, સત્કાર.’ મહાનિરીયસૂત્રમાં નાગિલના અધિકારમાં
પણ આજ વસ્તુ મલી આવે છે, તે આ પ્રમાણે—‘અકામ
નિર્જરાથી પણ કંઈક-અદ્ય કર્મનો ક્ષય થાય છે, તો પછી
અજ્ઞાન તપસ્વિયાર્થી થાય એમાં શું કહેવું ?’ આમાં કોઈ
શંકા કરે કે-ન્યારે શાસ્ત્રના આવા અક્ષરો છે ત્યારે “નિર-
ત્યયં તસ્સ” ઇત્યાદિ વાક્યોની સિદ્ધિ કેવી રીતે કરવી ?
એનું સમાધાન એ છે કે—‘તમારું કહેવું ઠીક છે, પણ ઉપર
કહેલાં સઘળાં ઉત્સર્ગ સૂત્રો છે, એટલે અહિં ‘ઉત્સર્ગથી
અપવાદ બાલવાન છે,’ એજ ન્યાય અનુસરવો જોઈએ. આથી
મિથ્યાદર્શનીઓને પણ બાલ તપ વગેરે અનુષ્ઠાનોનું તત્તમ
જાવે કાંઈને કાંઈ ફલ મળે છે, એમ સિદ્ધ થયું.

પ્ર૦ ૪-(૬) તથા કેટલાએક મહાનિરીય સૂત્રના “જે

૧૮-અગ્નિ દેશ, જીવના માદ રાગ દ્વેષના પરિણામ રૂપ છે.
અભાવ્ય જીવો પણ યથાપ્રવૃત્તિકરણે કરીને અગ્નિદેશ સુધી આવી
સકે છે, પરંતુ અર્થીનો ભેદ કરી શકતા નથી; ન્યારે ભગ્ય જીવો
ઉત્તરોત્તર શુભ અધ્યવસાયમાં ચડતા અપૂર્વકરણથી અર્થિનો ભેદ
કરી સમ્યક્ત્વાદિ ગુણોના બાજન થાય છે.

ચાવિ" ઇત્યાદિ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથાવાને અવલંબીને કહે છે કે-
 'જેઓ અન્ય પક્ષવાળાઓએ કરેલું પડતા જિનમંદિર વગેરેનું
 રક્ષણ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે ઉપર આવેલી આપત્તિનું
 નિવારણ અને સાધુને ઉદ્દેશીને આપેલું દાન, સત્કાર આદિ
 કાર્યોને અનુમોદે છે તેઓને મોટું પાપ થાય છે, સમ્યક્ત્વ
 પણ આદ્યું જાય છે, તેથી અન્ય મતવાળાઓનાં કરેલાં યુગ-
 પ્રધાન આચાર્યની ભક્ત્યાદિ શુભ કાર્યો પણ સર્વથા અનુ-
 મોદવા લાયક નથી જ.'

(ઈ) કેટલાક વળી તેઓની સામે આ પ્રમાણે કહે છે-
 જેમ નયસાર, ધનશેઠ અને સંગમ વગેરે મિથ્યાત્વિઓનું
 પણ દાન ધણા ગ્રન્થોમા અને પરંપરાએ કરીને અનુમોદના
 કરાતું માલૂમ પડે છે, તથા સર્વે તીર્થંકરો અને અતિશય-
 વાળા સાધુઓના પારણામાં પંચદિવ્ય પ્રગટ થવાના અવસરે
 'મહો દાનમહો દાનમ્' આ પ્રમાણેનો પ્રશંસાત્મક ઉદ્ઘોષ
 પણ થાય છે. જે અનુમોદનીય ન હોય તે કરાય કેમ ?
 અને માર્ગસ્થ તમારા જેવા સઘળા અન્ય પાસે જ્ઞાન વગેરે
 કરાવતા દેખાઓ છો. જેમકે-'હિ મહાનુભાવ ! તું અમેને
 કાંઈક આપ, તને મહાન્ લાભ થશે" ઇત્યાદિ. અને જો
 આપે છે તો સંતોષ પણ થાય છે, આ પ્રમાણે સ્વયં અનુ-

લય, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, 'આવક આદિની ભાતપાણી
દાન કરવા દ્વારા' ભક્તિ કરવી, યથોગાન કરવાં, આપત્તિ-
ઓથી રક્ષણ કરવું ઇત્યાદિ છે. અને શ્રી આચારંગાદિમાં
પણ આવાં કાયો—“શીતથી પીડાતા સાધુને જોઈને તેની
આગળ અગ્નિ જેમાં છે એવી સગડી લાવીને મૂકતાં તે કહે
:છે કે ‘મને આ કંઈ નહિ, પરંતુ તમે તો પુણ્યના સમૂહનું
ઉપાર્જન કર્યું,” ઇત્યાદિ શબ્દોથી સાક્ષાત્ અનુમોદન કરા-
યેલાં છે. અને જો એમ અનુમોદના ન કરાવી હોય તો શ્રી
જિનશાસનની પ્રભાવના કરનારા સ્વેચ્છોની પણ અનુમોદના
‘કેવી રીતે કરાય? ઇત્યાદિ આગ્રહ રહિત બુદ્ધિથી વિચારવું.
(આ જે પ્રશ્નમાં મુકેલી આર બાબતોનું તાત્પર્ય શું સમજવું?)

ઉ૦—ત્રીજા, અને ચોથા પ્રશ્નના ઉત્તર તો દ્વાદશ જલ્પ-
પટ્ટકમાંથી બાણી લેવા. વળી “સર્વ્યપિ ચિરતથયં તદ્દસ”
ઇત્યાદિ વચન આપેલિક હોવાથી એકાન્તવાદ નથી. અપેક્ષા
મોક્ષ સ્વરૂપ ફલાલાવની છે, તે બાલુવું. વળી મહાનિશીથ
સૂત્રના પ્રસિદ્ધ આલાવાના આધારે એકાન્તે પરપાક્ષિકોએ
કરેલ શુભ અનુષ્ઠાનની પ્રશંસાનો પ્રતિષેધ કરવો તે પણ
સંગત નથી. કારણકે તેજ આલાવાના ‘અહિમુદ્દમુદ્ધપરિસ્તા-
મઙ્ગમય(મ)સલાહેજ્ઞા’—આ વચનથી ધર્મસન્મુખ થએલ
અત્યંત લોચી ભદ્રિક પર્ષદા વિશેષમાં જ પરપાક્ષિકોએ કરેલ
શુભ અનુષ્ઠાનની પ્રશંસાનો નિષેધ કર્યો છે, પરંતુ સામાન્ય
પર્ષદાને આશ્રીને નિષેધ કર્યો નથી. વળી આ વિષયમાં તર્ક
પ્રતિતર્ક વગેરે ઘણું કહેવા યોગ્ય છે, તેનો પ્રસંગે લેગા
ઘણે ત્યારે જ ઠીક લાગે છે. ૧-૪-૩-૪-૪૨-૪૩

પ્ર૦ ૫—દાહબ્જવચાણો કોઈ અનશન કરીને રાત્રિને
વિષે પણ શું પાણી પી શકે કે તે જહીકે અનશનજ ન કરે ?

દિવા અનશની શ્રાવક દિવસે પણ સચિત્ત અથવા અચિત્ત જલપાન કરી શકે ?

ઉ૦—જે અનશની રાત્રિએ પાણિનો સર્વથા લ્યાગ કરવા અસમર્થ હોય તે અનશનીએ આહારલ્યાગ રૂપ અનશન તો જરૂર કરવું એમ જાણ્યું છે, તથા અનશન કરનાર શ્રાવકે અચિત્ત તે પણ ઉકાળેકુંજ પાણી પીવું જોઈએ. ૧-૪-૫-૪૪

પ્ર૦ ૬—કોઈ મરતા પક્ષાન્તરીયને કોઈ સાધુ અથવા શ્રાવક નમસ્કાર મહામંત્ર આદિ સંભળાવે તો તેને કેટલેક લાભ થાય અથવા તેને પાપ લાગે, કે સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થાય ?

ઉ૦—ઉપકાર બુદ્ધિથી સંભળાવતા સાધુ અથવા શ્રાવકને લાભજ થાય એમ જાણ્યું છે. ૧-૪-૬-૪૫

પ્ર૦ ૭—શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ બૌદ્ધોને અગ્નિમાં હોમીજ નાખ્યા, કે હોમવાનો આરંભ કરી છોડી દીધા ? અને આ અધિકાર છે કયા ગ્રંથમાં ?

ઉ૦—શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીએ પોતાની વિદ્યાશક્તિથી સૌગતોને હોમવા માટે આદ્યશમાર્ગે જોડ્યા હતા. ગુરૂએ તે જાણ્યું એટલે જ સાધુઓને મોકલ્યા. જે સાધુઓએ—
૨૯—“ગુણસેણ અગ્નિસમ્મા સીદ્ધાણંદાય” ઇત્યાદિ સમરાદિત્ય

૨૯—“ગુણસેણ-અગ્નિસમ્મા સીદ્ધા-ડડણંદાય તદ્વાપિયા-ઉત્તા ।
સિદ્ધિ-જાલિણિ માહ-સુયા ઘણ-ઘણસિરિમો ય પદ્મ-મજ્જા ॥
જય-વિજયા ય સહોયર ધરણો-લચ્છી ય તદ્વ પદ્મ-મજ્જા ।
સેણ-વિસેણા પિત્તિય-ઉત્તા જમ્મમ્મિ સત્તમપ ॥
ગુણચંદ-વાણમંતર સમરાદિચ્ચ-ગિરિસેણ પાણો ડ ।
પક્કસ્સ તઓ મોક્કયો ધીયસ્સ અણન્તસંસારો ॥”

ભાવાર્થ—‘સમરાદિત્ય કેવલિ અને અનન્તસંસારી ત્રિરિસેનના બેઠે ઘણા ભવો થયેના છે તથાપિ પરસ્પરના યોગથી ઉપ-

ચરિત્રના કથનવાળી મૂલ ત્રણ ગાથાં આપી તેથી સૂરિજી બાધ પામ્યા અને બૌદ્ધોને છોડી દીધા, આ પ્રમાણે હરિભદ્રસૂરિ પ્રબંધમાં છે. પરંતુ પ્રભાવક ચરિત્રમાં તો ‘પ્રતિ-જ્ઞાપૂર્વક ૩૦વાદમાં છતાંયેલ બૌદ્ધ શુરૂએ પોતાની મેળેજ ઉકળેલા તેલની કડાહીમાં પ્રવેશ કર્યો’, એ પ્રમાણે છે. વળી તેજ ગ્રંથમાં “અહીં કેટલાક આ પ્રમાણે કહે છે કે— ખરે-ખર હરિભદ્રસૂરિએ મહાન મન્ત્ર જાપના પ્રભાવથી બૌદ્ધમતના પંડિતોને ખેંચીને તથાવેલા તેલમાં હોમ્યા” એવું પણ લખેલ છે. ૧-૪-૭-૪૬

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य-
भाचार्यप्रवर-मिह्रान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये
तच्छिष्यरत्न-प्रवचनप्रभावक-ग्रीवगीतार्थभागमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-गुरुदेव-
श्रीमद्विजयजम्बूसूरिघराणामन्तेवापि मुनिश्रीचिदानन्दविजयेन
सटिप्पणकानुशादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री१००८-विजयहीरसूरिशिष्य-
पं. श्रीकीर्तिपिजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादित प्रश्नोत्तर-
समुच्चये प्रथमः प्रकाशः समाप्तः ।

ગોગી નવ ભવો હોવાથી નવ ભવો સમરાધિગ્રહમાં વધુ વેલા છે. તે આ પ્રમાણે—ગુણસેન-અગ્રિસર્માનો પ્રથમભવ, સિદ્ધપિતા-આનન્દપુત્રનો દ્વિતીયભવ, શિખિપુત્ર-જાલિની માતાનો તૃતીયભવ, ધનપતિ-ધનશ્રીભાયાનો ચતુર્થભવ, જય-વિજય સહોદર તરીકેનો પંચમભવ, ધરણ્યપતિ-ધનશ્રીભાયા તરીકેનો છઠો ભવ, સેન-વિસેનનો કાકા ભત્રિજ તરીકેનો સાતમો ભવ, ગુણચંદ્ર-વાનવ્યંતરનો આઠમો ભવ, અને નવમો ભવ સમરાદિત્ય અને ગિરિસેન ચંડાળ તરીકેનો થયો હતો. છેવટે સમરાદિત્યનો મોક્ષ અને ખીજનો અનન્તો સંસાર થયો છે.

૩૦-इतिवचननिश्चररीकृतोऽसौ सुगतमतप्रभुराचचार मौनम् ।

जित इति विदिते जनैर्निपेते द्रुततरमेव सुतप्ततैलकुण्डे ॥१६६॥

(પ્રભાવક ચરિત્ર, પૃ. ૭૨)

પ્રકાશ બીજો

દ્વિતીય પ્રકાશે પહેલા પ્રશ્નકાર પંડિત શ્રી નગર્ષિ-
ગણિપ્રત પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર. ૧-ગૃહસ્થોએ દેવમંદિરમાં કેસર વગેરેનું છાંટણું
કરવું યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ. - જોમ ગૃહસ્થોને તિલક કરવું ઉચિત છે, તેમ
જિનાલયમાં કેસરાદિનું છાંટણું કરવું ઉચિત જ જણાય છે.
૨-૧-૧-૪૭

પ્ર. ૨-બીજા દિવસની સાંજે તે દિવસની છાસ વગે-
રેથી સંસ્કાર કરેલા વાસી ઓદન ત્રીજે દિવસે કંપે કે નહિ ?

ઉ. - છાસ વગેરેથી સંસ્કાર કરેલા હોય તો વાસી
ઓદન ત્રીજે દિવસે પણ કંપે છે. ૨-૧-૨-૪૮

પ્ર. ૩-જિનમંદિરમાંથી બહાર નીકળતા સાધુ અને
શ્રાવકોને “આવસ્મદિ” કરવી યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ. - દેવમંદિરમાંથી નીકળતાં સાધુઓને હમેશાં, અને
શ્રાવકોને સામાયિક, પોષધ હોય ત્યારે “આવસ્મદિ” કહેવી
યોગ્ય છે, એમ જણવું. ૨-૧-૩-૪૯

પ્ર. ૪-ચોમાસાની અંદર જિનમંદિરમાં કાળે લીધા
પિના દેવવંદન કરવું યુક્તિ યુક્ત છે કે નહિ ?

ઉ. - ચોમાસામાં જિનમંદિરમાં સાધુ અને શ્રાવકોને
કાળે લીધા પછી જ દેવવંદન કરવું યુક્તિ યુક્ત છે. ૨-
૧-૪-૫૦

પ્ર૦ ૫-રાત્રિના સમયે જિનમંદિરમાં નાટારંભ વગેરે કરવા યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦-જિનમંદિરમાં રાત્રિના સમયે નાટારંભ વગેરે કરવાનો નિષેધ જણાય છે. કારણ કે કહ્યું છે કે—

“રાત્રિના સમયે નન્દિ, બલિ, પ્રતિષ્ઠા, દનાન, રથ-ભ્રમણ; સ્ત્રીપ્રવેશ, નૃત્યલીલા અને સાધુનો પ્રવેશ જ્યાં થઈ શકતો નથી, તે શ્રી જિનમંદિર અત્રે છે.” વળી કયાંક તીર્થ વગેરેમાં જે કરાતું દેખાય છે તે કારણિક જણવું.
૨-૧-૫-૫૧

પ્ર૦ ૬-વ્યાખ્યાન સમયે ‘વહસણ ઠાઉ’ આ પ્રમાણે આદેશ માગીને બેસનારાઓને જવું કહેવું કે નહિ ?

ઉ૦-વ્યાખ્યાન સમયે મુખ્યવૃત્તિએ કરીને ‘બેસજો ઠાઉ’ એ આદેશ તેઓએ જ માગવો જોઈએ કે-જેઓ વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થાય ત્યાં સુધી સ્થિરતાથી બેસનારા હોય, પરંતુ તેવી સ્થિરતા વિનાના બીજાઓએ એ આદેશ માગવો જોઈએ નહિ. ૨-૧-૬-૫૨

પ્ર૦ ૭-સામાન્ય દ્વિગંજર ગૃહસ્થોને ઘેર રત્નત્રયાદિ મહોત્સવ સમયે આપણા શ્વેતાંબરીય શેઠ વગેરે શ્રાવકોને લોજન વગેરે માટે જવું ઉચિત છે, કે અનુચિત ?

ઉ૦-આવા અવસરે વિરોધની વૃદ્ધિ જેમ ન થાય તેમ કરવું એજ તત્ત્વ છે, એકાન્તવાદ નથી. ૨-૧-૭-૫૩

પ્ર૦ ૮-પાકી આંખલી સુકવણીમાં ગણાય કે લીલવણીમાં ?

ઉ૦-પાકી આંખલી સુકવણી તરીકે જાણવી, પરંતુ લીલવણી તરીકે નહિ. ૨-૧-૮-૫૪

ખીજી પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ખીજી-પંડિત રવિસાગરગણિ
કૃત પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર० ૧-પહેલા અને છેલ્લા તીર્થકરોનું શરીર પ્રમાણુ
સરખું નથી અને બન્ન સરખું છે તે કેમ ?

ઉ०—પહેલા અને છેલ્લા તીર્થકરોના શરીર પ્રમાણુમાં
તફાવત હોવા છતાં પણ બન્નમાં તફાવત નથી કેમકે—
“અપરિમિય^{૩૧}વલા જિજ્ઞર્સિદા”-તીર્થકરો અપરિમિત બલના
ધણી છે, આ પ્રમાણુના આગમના વચનથી તીર્થકર મહા-
રાજેનું અનન્ત બલવત્પણું સરખું હોવું સમજી શકાય છે.
૨-૨-૧-૬-૫૫

પ્ર० ૨—સાધુ મહારાજને વિધિપૂર્વક અનુષ્ઠાન કરતાં
પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લાગવાનું જે કહેલું છે તે સાચું છે કે ભુલું ?

ઉ०—વિધિપૂર્વક ૧૦૦ હાથથી ઉપર ગમન કરતાં જેમ
સાધુને ઈરિયાવહી પ્રતિક્રમણનું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે, તેમ
આગમમાં કહેલું હોવાથી, વિધિથી કરાના કૃત્યમાં પણ પ્રાય-
શ્ચિત્તનું પ્રદાન સત્યજ છે ૨-૨-૨-૧૦-૫૬

પ્ર० ૩—શ્રીને ત્યારે અડચણ આવે છે ત્યારે તે
માસિક ધર્મના ત્રણ દિવસમાં કરેલો તપ આલોચણના તપમાં
વાળી શકાય કે નહિ ?

૩૧-“જં કેસવસ્સ ડ વલં તેં દુગુણ દોદ્ધ ચક્કયદિસ્મિં.

તત્તો યલ્લા યલ્લવગા અપરિમિયવલા જિજ્ઞર્સિદા ॥૭૫॥”

(આરમ્બક નિરુક્તિ, ૫. ૪૮)

ભાવાર્થ—‘વાસુદેવને જે બધ હોય છે તેના કરતાં દ્વિગુણ
બલ ચક્રવર્તિને હોય છે, સામાન્ય મનુષ્યો કરતાં બળદેવો બળવાન
રોય છે અને શ્રી નિવરેન્દ્રો તે અપરિમિત બળવાળા હોય છે.’

ઉ૦—ઋતુ સંબંધિ અસંજ્ઞાયના ત્રણ દિવસમાં કરેલો તપ આલોચણના તપમાં ગણી શકાય નહિ. ૨-૨-૩-૧૧-૫૭

પ્ર૦ ૪—દિવસ વગેરેની પોરસી પ્રમાણ કાલ ૬ થી થયા બાદ દશવૈકાલિકાદિ સૂત્ર ગણવાં સુએ કે નહિ ?

ઉ૦—દિવસ અને રાત્રિની ચાર સંધ્યા^{૩૨} વળીને બધા વખતે દશવૈકાલિકાદિ સૂત્રનું ગણવું સુએ છે. ૨-૨-૪-૧૨-૫૮

પ્ર૦ ૫—ભગવતીજી મહાસૂત્રના પાંચમા શતકમાં^{૩૩} ચાર પ્રમાણ કહ્યાં છે અને ૩૪ રત્નાકરાવતારિકામાં બે કહ્યાં છે, તેનું કેમ ?

૩૨-કેટલાક આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પહેલાંની ૧ થી અને પછીની ૧ થી, ખીજા આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પહેલાંની ૨ થી અને કેટલાક આચાર્યોના મતે સૂર્યોદય પછીની ૨ થી, આ પ્રમાણેની (૧) દિન સંધ્યા, (૨) મધ્યાન્હ સંધ્યા, (૩) દિન સંધ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની સાયંકાલની સંધ્યા અને (૪) મધ્ય રાત્રિની સંધ્યા, એમ ચાર સંધ્યા છે.

૩૩—"સે કિં તં પમાણે? પમાણે ચત્વિઃ પણ્ણત્તે, તં જહા-પચ્ચક્ષ્ણે અણુમાણે ઓધમ્મે આગમે ।"

(ભગવતી સૂત્ર, પૃ. ૩૯૯)

સાવાર્થ—'હે ભગવન! પ્રમાણ કેટલાં છે? પ્રમાણ ચાર પ્રકારનાં છે. ૧ પ્રત્યક્ષ, ૨ અનુમાન, ૩ ઉપમાન અને ૪ આગમ પ્રમાણ.'

૩૪—"તદ્ દ્વિમેદં પ્રત્યક્ષં ચ પરોક્ષં ચ ।"

(રત્નાકરાવતારિકા પૃ. ૪૭)

સાવાર્થ—'પ્રમાણના બે ભેદ છે-૧ પ્રત્યક્ષ અને ૨ પરોક્ષ.'

ઉ૦—ભગવતીજીના પાચમા શતકમા ચાર પ્રમાણુ દ્વારા છે અને રત્નાકરાવત રિકામા અનુમાન, આગમ અને ઉપમાન, આ ત્રણ પ્રમાણુનો પરોક્ષ પ્રમાણુમા સમાવેશ કરેલો હોવાથી બે પ્રમાણુ દ્વારા છે એમ જાણવું ૨-૨-૫-૧૩-૫૬

પ્ર૦ ૬—ભગવતીજીના નવમા શતકમા જણાવેલા ૩૫ અમોઘ્યા કેવલી ધર્મનો ઉપદેશ આપે કે નહિ ?

ઉ૦—‘એકાદ દષ્ટાત અવવા એકાદ પ્રશ્નોત્તર સિવાય ધર્મોપદેશ તેઓ ન આપે’ એમ શ્રીભગવતીના તે સ્થલમાજ કહેલું છે ૨-૨-૬-૧૪-૬૦

બીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર ત્રીજા-પરિત શ્રી વિવેકહર્ષ-ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧-ઠાણાગસૂત્રના ચોથા ઠાણામા અન્તક્રિયાના અધિકારમા “દોહેણ પરિચાવણ” આ પ્રમાણે જ મૂત્રમા બંને ઠાણો પાઠ છે, અને ઉપર્યુક્ત સૂત્રની ટીકામા ચનત્ કુમારની અન્તક્રિયામા દોર્ધતરેણ આ પ્રમાણે કહીને વ્યાખ્યા કરી છે, અને સૂત્રપાઠની મગતિ પણ તે રીતે જ થાય છે, એમ ન કહે તો ચનત્ કુમાર ચક્રવર્તિને તે ભવમા જ મોક્ષ પ્રાપ્ત થવાની આપત્તિ આવે, તો પછી સૂત્રમા તર શબ્દનો પ્રયોગ કેમ નથી કયો ?

ઉ૦—ઠાણાગ સૂત્રના ચોથા ઠાણામા અન્તક્રિયાના અધિ

૩૫- સે જ મત્તે ? કેચલિ વચ્ચત્તં ધર્મં આપયેજ્જ યા પગયેજ્જ યા પરચેજ્જ યા ? નો તિણદ્દે સમટ્ટ વણ્ણતથ પગ વ્ણાવણ યા પગવાગરણેણ યા ।’ (ભમવની સૂત્ર, ૧ ૪૩૪)

કારમાં “દોષેણં ડોષરીઆપણં” આ પ્રમાણે જ (પહેલી અને ત્રીજી અન્તક્રિયારૂપ) બન્ને ઠેકાણે પાઠ છે, તો પણ જે સનતકુમારની અન્તક્રિયાના અધિકારમાં દોષતરેણ એવી વ્યાખ્યા કરી, અને ભરત ચક્રવર્તિની અન્તક્રિયાના અધિ-

૩૬-“તત્થ સ્વલુ પદમા રમા અંતકિરિયા *** તહમ્પ-
ગારે પુરિસજ્જાતે દોષેણં પરિતાતેણં સિજ્જતિ યુજ્જતિ મુચ્ચતિ
પરિણિધ્વાતિ સઘ્વદુષ્ણાણમંતં કરેદ્ જહા સે મરહે રાયા
ચાડરંત ચક્કવટ્ટી, પદમા અંતકિરિયા *** અહાવરા તચ્ચા
અંતકિરિયા, મહાકમ્મે પચ્ચાયાતે યાવિ ભવતિ, સેણં મુંઢે
ભવિત્તા અગારાતો અણગારિયં પઘ્વતિસે, જહા દોચ્ચા, નવરં
દોષેણં પરિતાતેણં સિજ્જતિ જાવ સઘ્વદુષ્ણાણમંતં કરેતિ,
જહા સે સણંકુમારે રાયા ચાડરંત ચક્કવટ્ટી !”

(કાણ્ડાંગ સૂત્ર, પૃ. ૧૬૬)

ભાવાર્થ—‘કર્મ’ અથવા ભવના અન્ત કરવારૂપ અન્તક્રિયાના ૪ પ્રકાર છે. (૧) તથા પ્રકારનો તપ તેમજ તથા પ્રકારની પરિ-
પહાદિજનિત વેદના ન હોય અને દીર્ઘ અગ્રજ્યા પર્વાયથી સિદ્ધ થાય, (૨) વિશિષ્ટ તપ અને તથા પ્રકારની પરિપહાદિ જનિત વેદના હોય અને અત્પ જ અગ્રજ્યા પર્વાયથી મુક્તિ થાય, (૩) પ્રકૃષ્ટ તપ તેમજ પ્રકૃષ્ટ પરિપહાદિ જનિત વેદના હોય અને દીર્ઘ સયમ પર્વાયથી મોક્ષ થાય, (૪) તથા પ્રકારનો તપ અને તથા પ્રકારની પરિ-
પહાદિ જનિત વેદના ન હોય અને અત્પ દીક્ષા પર્વાયથી નિર્વાણ પદ પામે તે છે. શું કોઈ તથા પ્રકારનો તપ અને તથા પ્રકારની વેદના વિના દીર્ઘ પર્વાયથી પણ સિદ્ધ થયા છે? આ શંકાના નિરાકરણ માટે સૂત્રકાર મહર્ષિ જણાવે છે કે—જેમ આતુરન્ત ચક્રવર્તિ પ્રથમ જિનના પ્રથમ નન્દન પૂર્વભવમાં અત્પ બનાવેલાં કર્મોવાળા ભરત મહારાજ સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનથી વ્યવિતે ચક્રવર્તિ તરીકે

કારમાં દીર્ઘતરેણ^{૩૭} એવી વ્યાખ્યા ન કરી, તે, “વ્યાખ્યાતો વિશેષાર્થપ્રતિપત્તિઃ”-‘વ્યાખ્યા દ્વારા વિશેષ અર્થનો બોધ થાય છે,’ આ ન્યાય હોવાથી જ બાણુવું. સૂત્રમાં જે ‘તર’ શબ્દનું અહણુ નથી કર્યું તે તો “સોપસ્કારાણિ સૂત્રાણિ”-‘સૂત્રો કાંઈને કાંઈ સરકારને ચોગ્ય હોય છે,’ આ ન્યાય જણાવવા માટે છે. ૨-૩-૧-૧૫-૬૧

પ્ર૦ ૨-કલ્પકિરણાવલીમાં પ્રથમ પહેલા ચાતુર્માસમાં જ તાપસના આશ્રમમાંથી વિહાર કરતાં “નાપ્રીતિમદ્ગૃહેવાસઃ^{૩૮}”-જેના ઘરમાં રહેતાં અપ્રીતિ ઉપજે તેના ઘરમાં ઉત્પન્ન થઈને રાત્રિવાસમાં જ કેવલજ્ઞાન ઉપાર્જિતે લાખ પૂર્વનો પ્રવ્રજ્યા પર્ણાંય પાલીને તથાવિધ તપ અને વેદના વિનાજ સિદ્ધ થયા છે.’

૩૭-“મહાવરે”ત્યાદિ કણ્ઠયં, યથાઽસૌ સનત્કુમાર इति चतुर्थचक्रवर्ति, स हि महातपा महावेदनश्च स रोगत्यात् दीर्घतरपययिण सिद्धः, तद्मवे सिद्धयभावेन भवान्तरे सेतस्य-मान्त्यादिति”
(હાણુંગ સૂત્રવૃત્તિ, પૃ. ૧૭૧/૧)

ભાવાર્થ—‘ચારિત્રમાં રાગો સહન કર્યા હોવાથી અને તે બવમાં સિદ્ધ થયા નથી પણ બવાન્તરમાં સિદ્ધ થશે, તે માટે સનત્કુમાર ચક્રવર્તિ મહાતપવાળા અને મહાવેદનાવાળા વધારે દીર્ઘ-પર્ણાંયથી સિદ્ધ થયા બાણુવા.’

૩૮-“નાપ્રીતિમદ્ગૃહેવાસઃ ૧, સ્થેયં પ્રતિમયા સદા ૨।
ન ગેહિચિનયઃ કાર્યઃ ૩, મૌનક પાળોં ચ મોજનમ્ ૫ ॥૧૦૧”
(કલ્પ કિરણાવલી, પૃ. ૧૦૧)

ભાવાર્થ—‘જમવાન મહાતીરે જે પાંચ અભિયદો સ્વીકાર્યા હતા તે આ પ્રમાણે છે—(૧) જેને અપ્રીતિ ઉપજે તેની વસતિમાં

રહેવું નહિ” ઇત્યાદિ પાઠથી પાંચ અભિગ્રહોને ધારણ કરનારા ભગવાનને મૌન ગ્રહણ કરનાર તરીકે કહ્યા છે અને પણ ‘તેઓએ સ્વમુખે ઉત્પલ નૈમિત્તિકને માલા સ્વપ્નનો અર્થ કહ્યો છે, તેમજ તલની ઉત્પત્તિ વગેરે સ્થલોમાં ઘણી વાર ગોશાલાની સાથે બોલ્યા છે,’ એમ પણ જણાવ્યું છે, તો તે કેવી રીતે ઘટે?

ઉ૦—કલ્પકિરણાવલીમાં પહેલા ચોમાસામાં પાંચ અભિગ્રહો ધારણ કર્યા હોવાથી પ્રભુને મૌની કહ્યા છે, તો પણ ‘દશ સ્વપ્નના અધિકારમાં ઉત્પલની સન્મુખ માલા સ્વપ્નનો અર્થ કહ્યો છે, તેમજ તલની ઉત્પત્તિ વગેરે સ્થલોમાં ઘણી વાર ગોશાલાની સાથે બોલ્યા છે, તે કેમ?’ આવી શંકા કરવી યુક્તિયુક્ત નથી. કારણ કે—ભગવાને તથા પ્રકાશના દ્રવ્ય, ક્ષેત્રાદિના અભિપ્રાયથી મૌન સ્વીકાર્યું હશે કે જેથી અભિગ્રહનો લેશ માત્ર પણ ભંગ થાય નહિ. ૨-૩-૨-૧૬-૬૨

પ્ર૦ ૩—આપાઠ સુદ ૧૪ એ ઉનાળાની ચોમાસીનો દિવસ છે, એ સિદ્ધાંત છે. અને તેજ પ્રમાણે આગળ ૫૦ દિવસે સંવત્સરીની વ્યવસ્થા છે, તો પણ કલ્પકિરણાવલીમાં અપાઠ^{૩૬} સુદ ૧૪ થી આરંભીને લાઠરવા સુદ ૪ સુધી એમ કહ્યું છે, તે કેમ ઘટે? કારણ કે ૫૧ દિવસ થાય છે.

નહિ રહેવું, (૨) હમેશાં પ્રતિમા-કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં રહેવું, (૩) ગૃહસ્થોનો વિનય કરવો નહિ, (૪) મૌન રહેવું, અને (૫) હાથમાં ભોજન લઈને વાપરવું.”

૩૯—“તत्र दिनानां पञ्चाशदापादसितवतुर्दश्या आरभ्य भाद्रसितवतुर्थ्यन्तम्।”
(કિરણાવલી, પૃ. ૪)

ઉ૦—કલ્પકિરણાવલોભા^{૪૦} આપાદ સુદ ૧૪ થી આરંભીને ભાદરવા સુદ ૪ સુધી જે કહ્યું છે, આમાં ૧૪ ને અવધિ તરીકે સખી હોવાથી તે દિવસની ગણનામાં ગણાય નહિ, એટલે ૧૫ થી ગણતાં ૫૦ દિવસ જ થાય છે, તે જાણવું. ૨-૩-૩-૧૭-૬૩

૫૦ ૪—શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં મહાવીર પ્રભુના માતા પિતા કાલ કરીને ધારમા સ્વર્ગે ગયા છે એમ સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે પરંતુ કોઈ પણ સૂત્ર ગ્રંથમાં ચોથા સ્વર્ગે ગયાનો પાઠ મળતો નથી, તો પણ પ્રકરણાદિ અનેક ગ્રંથોમાં મુખ્યપણે

૪૦-ઉ. શ્રીધર્મસાગરજીને અને તેમના સખજા ગ્રંથોને સર્વથા અપ્રમાણિક માનનારાઓએ આ પ્રશ્નોત્તર વિચારવો. જે સર્વથા તેઓ અપ્રમાણિકજ હોત તો કલ્પકિરણાવલોભી કે જે ઉ. શ્રીધર્મ-સાગરનીજ બનાવેલી છે તેના શક્તિ સ્થાન માટે ઉત્તરદાતા આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયહીરસૂરિજી સન્મતાની સિદ્ધિ કરત નહિ, એ એક વાત. બીજી, આજે તિથિવાદમાં અસત્ય પક્ષમાં પડેલાઓ પંચાંગમાં તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ આવી હોય ત્યારે ઉદય તિથિઓની પણ કલ્પિત ફેરફારી નેરી નાખે છે, તેમણે સમજવું જોઈએ કે-તેમ કરવાથી ચોમાસીથી સંવત્સરી વજેરના દિવસો મળી શકશે નહિ. તથા તેઓ આરાધક આત્માઓ-ઉપર જે અર્ચાઆર અને તેર પર્વી માનવાનો આક્ષેપ કરે છે તે પણ જુદો છે. કારણ કે આ પ્રશ્નોત્તર સાખીત કરે છે કે ઉપયુક્ત દિનગણનામાં વારથી દિવસો ગણાતા નથી કિન્તુ તિથિભોગથી દિવસો ગણાય છે, એટલે ફોણ તિથિને હિઠાવી દેવાતી નથી તેમજ વૃદ્ધિ તિથિને વધારે ગણવામાં આવતી નથી. વારથી દિન ગણના કરી તિથિવાદનો ઝડો ઉપાડનારા તો સાચના સાચેજ અજ્ઞાન જીવો છે.

ચોથા દેવલોકમાં ગયાનું વચન છે, અને શ્રી આચારાંગની સંમતિ ગોણરૂપે છે, તેનું કારણ શું ?

ઉ૦—ભગવાન મહાવીરના માતા પિતા કાલકરીને ખારમા દેવલોકે ગયા છે એવું વચન શ્રી આચારાંગમાંજ છે, ચોથા દેવલોકમાં ગયાનું વચન તો શ્રી ૪૧ પ્રવચન સારોદ્ધારાદિ ઘણા ગ્રંથોમાં છે. આ વિષયમાં ‘તત્ત્વકેવલી જાણે’ એમ પ્રાચીન ગ્રંથકારોએ કહ્યું છે. પ્રધાનપણે ‘ચોથા દેવલોકમાં ગયા’ એવું વચન તો ઘણા ગ્રંથોમાં તેનું શ્રવણ હોવાથી જાણીયું. ૨-૩-૪-૧૮-૬૪.

પ્ર૦ ૫—ઓપંપાતિક ઉપાંગમાં અંબડ પરિભ્રાજકના આક્ષાવામાં “અન્નઉત્થિઅપરિગ્ગહિઆણિ ચેદ્ધઆણિ વા”-“અન્ય તીર્થિકોએ સ્વાધીન કરેલાં ચેત્યો”, આ પ્રમાણે સૂત્રપાઠ છે, “ચેત્યાનિ અર્હત્તપ્રતિમાઃ”- ‘ચેત્ય એટલે અર્હત્ પ્રતિમા’, આ

૪૧-“અદ્દુણ્ઠં જ્ઞણીમો તિત્થયરાણં તુ હંતિ સિદ્ધાઓ ।

અદ્દુય સણંકુમારે માર્હિદે અદ્દુ યોદ્ધવ્વા ॥૩૨૫॥

નાગેસુંં ઉસદ્ધપિયા સેસાણં સચ્ચ હંતિ ફેસાણે ।

અદ્દુ ય સણંકુમારે માર્હિદે અદ્દુ યોદ્ધવ્વા ॥૩૨૬॥ -

(પ્રવચનસારોદ્ધાર, પૃ. ૬૫)

ભાવાર્થ—‘આઠ તીર્થિકરની માતાઓ સિદ્ધિપદ પામેલી છે, આઠ તીર્થિકરની માતાઓ ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકમાં ગએલી જાણી અને આઠ તીર્થિકરની માતાઓ ચોથા મહેન્દ્ર સ્વર્ગમાં ગએલી છે એમ જાણવું. ઋષભદેવના પિતા નાગકુમારમાં અને સાત તીર્થિકરના પિતા બીજા દર્શાન દેવલોકમાં અને આઠ તીર્થિકરના પિતા ત્રીજા સનતકુમાર સ્વર્ગમાં અને બીજા આઠ તીર્થિકરના પિતાઓ ચોથા મહેન્દ્ર દેવલોકમાં ગએલા છે એમ જાણવું’.

પ્રમાણે ટીકાના અભિપ્રાયથી પણ સૂત્રમાં “અરિહંત” પદ દેખાતું નથી, તેથી અહિં જેવો પાઠ હોય તેવો જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૦—ઓપપાતિક ઉપાંગમાં અંગક શ્રાવકના અધિકારમાં “અન્નઉત્થિયમ^{૪૨} પરિગ્ગદિયાણિ ચેદ્યાણિ વા” આ પ્રમાણેના આલાવામાં “અરિહંત” પદ કોઈક જ પ્રતમાં દેખાય છે, બધી પ્રતિઓમાં દેખાતું નથી, એ હેતુથી ટીકાકારે ચૈત્ય એટલે અરિહંતની પ્રતિમા એવો જ અર્થ કર્યો હોય એમ સંભાવના થાય છે. ૨-૩-૫-૧૬-૬૫

ખીજ પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોથા

પંહિત શ્રીદેવવિજયગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—“इकारस्त अंगाई याद उद्यंगाई दस पहनाई”—
‘૧૧ અંગ, ૧૨ ઉપાંગ અને ૧૦ પયન્ના’, આ ગાથામાં કહેલા પયન્નાઓ કયા ?

ઉ૦—“इकारस्त अंगाई” આ ગાથા કોઈ અંશમાં હોય

૪૨—अम्मइस्स णो कप्पइ अन्नउत्थिया वा अण्णउत्थिय-
देययाणि वा अण्णउत्थियपरिगगदियाणि वा चेदियाई चदि-
त्तप वा णमंसित्तप वा जाव पज्जुवासित्तप वा जण्णत्थ अरि-
हते वा अरिहंतचेदियाई वा । (ઓપપાતિક સૂત્ર, ૫. ૫૬)

આવાર્થ—‘અંગક પરિનાજકને અરિહંત અને અરિહંતના ચૈત્યોને વંદન, નમન, યાવત્ પયુપાસન કરવું કે’પે પણ તે સિવાય અન્યતિથિકો, અન્યતિથિક દેવો અને અન્યતિથિક પરિવૃદીત ચૈત્યોને વંદન, નમન, યાવત્ પયુપાસન વગેરે કરવું કલ્પતું નથી, એવો નિયમ હતો.’

એમ જાણ્યું નથી, તેથી દસ પચન્નાઓનાં જીવં નામો અંધમાં નથી. ૨-૪-૧-૨૦-૬૬

પ્ર૦ ૨—ચાર મૂલસૂત્રો કયાં ?

ઉ૦—આવશ્યક, દર્શનૈકાલિક, ઉત્તરાધ્યયન, અને ઓધ-નિર્મુક્તિ, આ ચાર મૂલસૂત્રો છે. ૨-૪-૨-૨૧-૬૭

પ્ર૦ ૩—છ છેલ્લે અથો કયાં ?

ઉ૦—નિશીથ, મહાનિશીથ, દશાશ્વતસ્કંધ, બૃહત્કંધ, વ્યવહાર, અને પંચકંધ આ છ છેલ્લે અથો છે. ૨-૪-૩-૨૨-૬૮

ખીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર પાંચમા-પંડિત જિનાનંદગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—શ્રાવકોને અહમ સુધીના પચ્ચઞ્ચાષ્ટમાં ભાતનું ઓસામણ કદ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—શ્રાવકોને અહમ સુધીના પચ્ચઞ્ચાષ્ટમાં આચરણાનો અભાવ હોવાથી ભાતનું ઓસામણ કદ્યે નહિ. ૨-૫-૧-૨૩-૬૯

પ્ર૦ ૨—તે દિવસની કરેલી ગોલપાપડી કઈ વિગર્ધમાં ગણાય ?

ઉ૦—તે દિવસની બનાવેલી ગોલપાપડી ધી અને ગોલ વિગર્ધમાં ગણાય, એવો વૃદ્ધ વ્યવહાર છે. ૨-૫-૨-૨૪-૭૦

ખીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર છઠ્ઠા-પંડિત શ્રીયશોવિજયજી ગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પ્રતિક્રમણ કરવા ઇચ્છતો ગૃહસ્થના આચારને સેવનાર કોઈ સાધુવેશધારી શું સામાયિક ગ્રહણ કરવા પૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરે કે ચૈત્યવંદનથી શરૂ કરે ?

ઉત્—ગૃહસ્થના આચારને સેવનાર સાધુવેષધારી મુખ્ય-
વૃત્તિથી સામાયિક અહણ કરીને અર્થાત્ કદેમિ લાંતે ઉચ્ચરીને
પ્રતિક્રમણ કરે. ૨-૬-૧-૨૫-૭૧

પ્ર૦ ૨—શીત અને ઉષ્ણકાલમાં અર્થાત્ ઋતુબદ્ધ
આઠ મહિનામાં ગૃહસ્થાને જિનમંદિરમાં દેવવંદન કાળે
કાઠીને કરવું કદ્યે કે પ્રમાર્જિને કરવું કદ્યે ?

ઉ૦—શિયાળા અને ઉનાળામાં ગૃહસ્થાને જિનાલયમાં
દેવવંદન નિમિત્તે કાળે કાઠવો પડે એવો નિયમ નથી, તેથી
જો કોઈ દેવવંદન કરતા હોય તો લહે કરે. ૨-૬-૨-
૨૬-૭૨.

બીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર સાતમા-ફરીથી પંડિત
નગર્પિગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—“સત્તટ્ટગુરપરંપરકુસીલે યગચિત્તિગુરપરંપર
કુસીલેય” આ પ્રમાણે શ્રી મહાનિશીય સૂત્રના ત્રીજા અધ્ય-
યનની શરૂઆતના પ્રસ્તાવમાં જે પાઠ છે, તેનો શો અર્થ છે?

ઉ૦—“સાત, આઠ ગુરૂ પરંપરાથી કુશીલપણું આદ્યું
આવતું હોય અને એક-બે કે ત્રણ ગુરૂ પરંપરાથી કુશીલ
પણું આદ્યું આવતું હોય”, “અહિં બે નિકટ્યોનું” પ્રતિપાદન
કરવાથી એમ જણાય છે કે-એક બે કે ત્રણ પાઠથી કુશીલ-
પણું આદ્યું આવતું હોય છતાં ય તેમાં સાધુ સામાચારી
સ્વર્થા નાશ પામી નથી, તેથી જો કોઈ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરે
તો અન્ય સાંલોગિક સાધુઓ (માંડલી વ્યવહારવાળા)
પામેથી આદિત્રની ૪૩ઉપસંપદા અહણ કર્યા વિના, પણ ચાલી

૪૩—ઉપસંપદા—જાનાદિ નિમિત્તે સુવિદિત આચાર પામે નહીં
તેમની નિત્રા ગીઝરવી, તે પાંચ પ્રકારની છે—(૧) શ્રુતોપસંપદા,

શકે છે; પરંતુ ચાર આદિ ગુરૂપરંપરાથી કુશીલપણું ચાલ્યું આવતું હોય તો સાંલોગિક સાધુઓ પામેથી ચારિત્રની ઉપસંપદા ગ્રહણ કરીને જ ક્રિયા ઉદ્ધાર કરી શકે, અન્યથા નહિ. ૨-૭-૧-૨૭-૭૩

પ્ર૦ ૨—મહાવિદેહની વિજયોમાં કેવલિ તીર્થકરો ત્યારે વિચરતા હોય ત્યારે અન્ય તીર્થકરોનો જન્મ થાય કે એ તીર્થકરોના મોક્ષ ગયા બાદ થાય ?

ઉ૦—મહાવિદેહની વિજયોમાં વિચરતા એવા કેવલિ અથવા છદ્મસ્થ તીર્થકરો હોય ત્યારે અન્ય તીર્થકરોનો જન્મ વગેરે ન થાય. ૨-૭-૨-૨૮-૭૪

પ્ર૦ ૩—આતુર્માસની અંદર જ્યારે તીર્થકરો નગર, ગામ વગેરેની મધ્યમાં અવસ્થાન કરે ત્યારે બ્યાખ્યાન અવસરે યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં ‘આઠ પ્રાતિહાર્યો (અતિશય વિશેષો) હમેશાં પ્રભુની સાથે જ હોય’ એવું કહેલું હોવાથી દેવો પુષ્પનો પ્રકર કરે કે નહિ ? જો પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ કહેવામાં આવે તો લોકોના ઘર વગેરેમાં તે શી રીતે સંભવે ?

ઉ૦—આતુર્માસમાં તીર્થકરોનું નગર વગેરેમાં અવસ્થાન પ્રાપ્ત કરીને યતું નથી. અને જો કદાચિત્ થાય તો દેવો ઉચિતતાનું ઉદ્વિંધન કર્યા વિનાજ પુષ્પનો પ્રકર કરે એમ સંભાવના થાય છે. જો એમ ન માનીએ તો પ્રાતિહાર્યોનો નિયમ બની શકે નહિ. ૨-૭-૩-૨૯-૭૫

(૨) મુખદુઃખોપસંપદા, (૩) ક્ષેત્રોપસંપદા, (૪) માર્ગોપસંપદા, અને (૫) વિનયોપસંપદા.

પ્ર૦ ૪—ચાતુર્માસમાં દેવો સમવસરણુની રચના કરે કે નહિ ? તથા નગરની અંદર બાર પર્ષદાનો સમાવેશ શી રીતે થાય ?

ઉ૦—ચોમાસામાં સમવસરણુની રચના દેવતાઓ કરેજ એવો નિયમ નથી. કેાઇ વખતે કરે અને કેાઇ વખતે ન પણ કરે. પરંતુ બારે પર્ષદા તો નિયત છે જ, તેથી નગરમાં પણ તે સુખપૂર્વક માઇ શકે છે, એમ લાગે છે. ૨-૭-૪-૩૦-૭૬

પ્ર૦ ૫—ગર્ગાચાર્યે તજેલા ૫૦૦ સાધુઓમાં સ્વે-ચ્છાચારીપણું હોવાથી સાધુપણું માની શકાય કે કેમ ?

ઉ૦—ગર્ગાચાર્યે ત્યાગ કરેલા ૫૦૦ શિષ્યોમાં વ્યવહાર દૃષ્ટિએ સાધુપણું હોવા છતાં પણ પરમાર્થ દૃષ્ટિએ સાધુ-પણાનો અભાવજ માની શકાય છે. ૨-૭-૫-૩૧-૭૭

પ્ર૦ ૬—જ્યારે ગામ, નગર, અને દેશ વગેરેની સ્થાપના ભરતે કરેલી છે ત્યારે તે વખતે “વહલી અઢમ્વ-હલ્લા” ઇત્યાદિ દેશ, નગર, અને ગામ વગેરેમાં છન્નસ્થ ભગવાન વિચર્યા એવું દેશાભિધાન શી રીતે કહ્યું ? કેમકે તે વખતે તો નામ પડ્યું ન હતું.

ઉ૦—ભગવંતે જ્યારે પોતાના પુત્રોને રાજ્ય આપ્યું તે અવસરે દેશ વગેરેના નામની સ્થાપના કરી હતી માટે “વહલી અઢમ્વહલ્લા” ઇત્યાદિ દેશોમાં છન્નસ્થ ભગવાન વિચર્યા તેમાં કેાઇ શંકાનું કાણુ નથી. ૨-૭-૬-૩૨-૭૮

બીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર આઠમા

પંડિત ડાહ્યિંગણિનો પ્રશ્ન અને તેનો ઉત્તર

પ્ર૦ ૧.—‘શુદ્ધ મન વચન અને કાયાથી આરાધના

કરાયેલ સાધુ સર્વ સુખ આપે છે, અને વિરાધના કરાયેલ

સાધુ તીર્થંચ અને નારકીઓના અનલપ-ઘણાં દુઃખો આપે

છે’. (૯૦) ‘મહાસત્ત્વશાલી ચારિત્ર સંપન્ન સાધુઓ તો દૂર

રહો, પરંતુ ક્રિયા વિહીન, અને ગુણને નહિ જાણનારા એવા

પણ મુનિ કોઈ પણ વખતે વિરાધવા યોગ્ય નથી.’ (૯૧)

‘જેવા તેવા પણ વેપધારી મુનિને જોઈને ગૃહસ્થે પુન્યની

ધૃત્વથી ગૌતમ પ્રભુની જેમ પૂજવા જોઈએ’ (૯૨). ‘મુનિનો

વેષ વંદનીય છે, શરીર વંદનીય નથી, માટે પુણ્યશાલી

મનુષ્યે સાધુવેષને જોઈને તેઓની પૂજા ભક્તિ કરવી જોઈએ.’

(૯૩) ‘ક્રિયાવિહીનનો પણ જો પૂજા કરવામાં આવે તો શર-

મથી પણ વ્રતને ધારણ કરી રાખનાર પણ બને છે, પરંતુ

સુંદર ક્રિયા કરનારો હોય તથાપિ જો અવગ્રા કરવામાં આવે

તો વ્રતમાં મન્દ આદર વાળો થઈ જાય છે.’ (૯૪) ‘જે મનુષ્ય

સાધુને જોઈને નમસ્કાર કરતા નથી તેઓનું દાન, દયા,

ક્ષમા અને સામર્થ્ય સર્વ ગુણો સિદ્ધિ કરનારા થતા નથી.’

(૯૫) ‘માટે જૈન લિંગને ધારણ કરનાર સાધુઓની શુદ્ધ

મન, વચન અને કાયાથી આરાધના કરવી પરંતુ તેઓની

પોતાના સ્વાર્થનો વિઘાત કરનારી નિન્દા તો સર્વથા

નહિ જ કરવી’ (૯૬) ‘હિ રાજન્! તને કોઈ રોગ થયો તેનું

સ્પષ્ટ દારણ જો કોઈ પણ હોય તો મુનિની વિરાધના છે.

માટે ક્રોધે ભરાયેલા મુનિનો પણ તું વિરાધના કદાપિ કરીશ

નહિ’. (૯૭) આ પ્રમાણે ‘શ્રી વૃદ્ધ શત્રુઙ્ગ્ય માહાત્મ્યના

ખીજી સર્ગમાં શ્લોકો છે. એ શ્લોકોમાં દેવતા વેષ માત્રને ધારણ કરનારો પણ મુગ્ધ વંદન કરવા યોગ્ય છે અને ગૌતમ સ્વામિની માફક પૂજા કરવા યોગ્ય છે, તે કઇ રીતે અને કયા કારણથી કહ્યું છે ?

ઉ૦—‘વક્તેઽસૌ સર્વસૌત્યાનિ’ ઇત્યાદિ શત્રુજય માહાત્મ્યના ખીજી સર્ગની અંદરના શ્લોકો કારણિક વિધિને આશ્રીને અથવા તીર્થ પ્રભાવનાની બુદ્ધિથી કર્યા હોય એમ સંભવે છે, માટે કાંઈ દોષ નથી. ૨-૮-૧-૩૩-૭૬

ખીજી પ્રકારે પ્રશ્નકાર નવમા-વટપટ્ટીય પંડિત પદ્મવિજય ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પષ્પિખ વગેરે પ્રતિકમણુમાં ચૈત્યવંદનથી આરંભીને કયા સૂત્ર મુધી પંચેન્દ્રિય જીવની છીંક નિવારાય છે ?

ઉ૦—પષ્પિખ વગેરે પ્રતિકમણુમાં ચૈત્યવંદનથી આરંભીને “इच्छामो मणुसर्द्धि” મુધી અર્થાત્ છ આવશ્યક મુધી પંચેન્દ્રિયની છીંક નિવારણ કરાવી પરંપરાથી જોવાય છે, પરંતુ તેવા પ્રકારના સ્પષ્ટ અક્ષરો દેખાતા નથી. ૨-૯-૧-૩૪-૮૦

પ્ર૦ ૨—પષ્પિખ વગેરે પ્રતિકમણુ કરતાં છીંક આવી હોય ત્યારે કયાંથી કયાં મુધી ફરીથી પ્રતિકમણુ કરાય છે ?

ઉ૦—પષ્પિખ પ્રતિકમણુ કરતાં પષ્પિખ અતિચારની આલોચના પહેલાં જો છીંક આવે અને અવસર હોય તો ચૈત્યવંદનથી આરંભીને ફરીથી કરવું જોઈએ, આ પ્રમાણે વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે. ૨-૯-૨-૩૫-૮૧

પ્ર૦ ૩—વાંદણાં દેતાં ગુરૂના પાદનું ચિત્વન કયાં કરવું ?

ઉ૦—વંદનના અવસરે મુહુર્ત અથવા રજોદ્વરણને

વિષે ત્યાં વંદનેક અપાય છે ત્યાં ગુરુચરણોત્તું ચિત્તેન કરાય છે. ૨-૬-૩-૩૬-૮૨

પ્ર૦ ૪—‘સત્ત્વની વિરાધનાના પાપ કરતાં એક ભૂતની વિરાધનાનું પાપ અસંખ્યગુણું છે, અને ભૂતની વિરાધનાના પાપ કરતાં એક પ્રાણની વિરાધનાનું પાપ સંખ્યાત્મગુણું છે, પ્રાણ શબ્દથી બેઈદ્રિય, તેઈદ્રિય અને ચૈત્તરિન્દ્રિય આવી શકે છે, જેમ જેમ ઈદ્રિયો વધારે તેમ તેમ તેની વિરાધનાનું પાપ વધારે. લાગે છે, એટલે બેઈદ્રિયની વિરાધનાનું પાપ સંખ્યાત્મગુણું છે, તેના કરતાં તેઈદ્રિયની વિરાધનાનું પાપ લાખગુણું છે, તેની અપેક્ષાએ ચતુરિન્દ્રિયની વિરાધનાનું પાપ હજારગુણું છે, અને તેની અપેક્ષાએ પંચેન્દ્રિયની વિરાધનાનું પાપ સોગુણું ભણવું.’ (૧-૨) આ બે ગાથા કયા અંથમાં છે ?

ઉ૦—“૪૪સત્ત્વિરાદ્વળપાવં” આ બે ગાથા છુટા પાનામાં

૪૪—ઉત્તરદાતા આચાર્યમહારાજ આ ગાથાઓની પ્રમાણિકતા માટે કરેલ અભિપ્રાય આપતા નયા, ઉલટું મૂલઅંથમાં નહિ હોવાનું જણાવી તેની પ્રમાણિકતામાં સંદેહજ નજાવે છે. એ ઉપરથી સાબીત થાય છે કે કદાચ મૂલ અંથમાં ન હોય તેવી ગાથાઓ વગેરે જે સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ ન હોય તો જુદી વાત છે, પણ તે સિવાય તો તે અવસ્ય અપ્રમાણિકજ છે. આ વસ્તુ ધ્યાનમાં લેતાં એ રપષ્ટ દેખાઇ આવે છે કે—વર્તમાન તિથિચર્યામાં નવિન મતિઓ (સાગર પક્ષ) પોતાના અસત્ય મતની પુષ્ટિમાં અંથમાં ન હોય તેવી ગાથાઓ અને પાનાંઓ, જે કેવલ સિદ્ધાંતના વિરોધનાળાં છે, તે શાસ્ત્રિય પૂરાવા આદિના નામે ખડાં કરે છે તે, અને તેનેજ મહતાં સિદ્ધચક્ર તથા શાસન મુ(જી)ધાકર વગેરેનાં લખાણો છુટાં અને અપ્રમાણિકજ છે.

લખેલી નેવાય છે, પરંતુ કોઈ અંથમાં દેખાતી નથી. ૨-૬-૪-૩૭-૮૩

પ્ર૦ ૫—ગુરૂ મહારાજને વંદન કરતી વેળાએ મુહ-પત્તિ ક્યાં મૂકવી ?

ઉ૦—વંદન કરતી વેળાએ સાધુઓએ ડાબા ઢીંચણ ઉપર મુહપત્તિ મૂકવી, અને શ્રાવકોએ ગુરૂમહારાજના પાદારવિંદને વંદન કરતી વેળાએ ઢીંચણ ઉપર, ભૂમિ ઉપર, અથવા ચરવલા ઉપર મૂકવી. ૨-૬-૫-૩૮-૮૪

પ્ર૦ ૬—ગુરૂની પાસે સાંજની પડિલેહણ ક્રિયા કરતી શ્રાવિકાઓ સજ્જાય બેસીને કરે કે ઉભી રહીને કરે ?

ઉ૦—ગુરૂની પાસે સાંજની પડિલેહણ ક્રિયા કરતી શ્રાવિકાઓ ઉભી રહીને સજ્જાય કરે. ૨-૬-૬-૩૯-૮૫

બીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર દર્શાવે

પંડિત કાન્હર્ષિ ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—શ્રાવકોએ રાત્રિના સમયે જિનમંદિરમાં આરતિ ઉતારવી યોગ્ય છે કે અયોગ્ય ?

ઉ૦—શ્રાવકોએ રાત્રિના સમયે જિનમંદિરમાં કારણ હોય તો આરતિ ઉતારવી યોગ્ય છે, કારણ વિના યોગ્ય નથી. ૨-૧૦-૧-૪૦-૮૬

પ્ર૦ ૨—કાઉસળ્ય મુદ્રાએ રહેલી જિનપ્રતિમાઓનાં વસ્ત્રાદિવરે ચરણ આદિ ઢાંકવાં યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦—વર્તમાનકાલીન વ્યવહારથી કાયોત્સર્ગસ્થિત જિનપ્રતિમાઓનાં ચરણાદિ અવયવો વસ્ત્રાદિ વડે ઢાંકવાં યુક્તિ-યુક્ત જણાતું નથી. ૨-૧૦-૨-૪૧-૮૭

પ્ર૦ ૩—પરિખ પ્રતિક્રમણમાં સમ્બુદ્ધ ખામણું આદિ
જતાં “ઇચ્છકારિ સુદ પાણી સુદ તપ સરોર નિરાવાધ
સુદ સંયમયાત્રા નિરવહદ્દિ” ઇત્યાદિ પાઠ કહેવો કે નહિ ?

ઉ૦—પરિખ પ્રતિક્રમણમાં સમ્બુદ્ધ ખામણું આદિ
જતાં “ઇચ્છકારિ સુદ પાણી” ઇત્યાદિ કહેવું અધિક લાગે
કે, કેમકે સામાચારી વગેરેમાં એવા પાઠો દેખાતા નથી.
૨-૧૦-૩-૪૨-૮૮

ખીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર અગીઆરમા

પંડિત વાનરગણિના શિષ્ય પંડિત આનંદવિજય
ગણિએ કરેલા બે પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—કરંબામાં અથવા છાશમાં નાંખેલું સચિત્ત
ભૂંડું અચિત્ત થાય કે નહિ ? અને જો અચિત્ત થાય છે તો
તે બે ઘડી પછી, ત્રણ મહર વીત્યા પછી કે રાત્રિ પસાર
થયા પછી થાય ?

ઉ૦—કરંબા વગેરેમાં નાંખેલું સચિત્ત ભૂંડું અચિત્ત
પ્રતું નથી, એમ જાણ્યું છે. ૨-૧૧-૧-૪૩-૮૬

પ્ર૦ ૨—જેનાં પર્વો-ગાઠો છેદી નાંખી હોય એવા શેર-
ડીના ઢુકડા સચિત્ત છે કે અચિત્ત અને સચિત્તના ત્યાગ-
વાલા ગૃહસ્થને બે ઘડી વીત્યા બાદ તે ઢુકડા ખાવા કદપે
કે નહિ ?

ઉ૦—જેની ગાઠો છેદી હોય એવા પણ શેરડીના
ઢુકડા સચિત્ત હોય એમ જણાય છે. ૨-૧૧-૨-૪૪-૬૦

ખીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બારમા

પંડિત કાલજી ગણિએ કરેલ બે પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—કોઈ એક પ્રાતઃકાલે સામાયિક ગ્રહણ કરીને

ઘડીની અદર પોષધ ગ્રહણ કરે તો તે ગ્રહણ કરી શકે કે નહિ ?

ઉ૦—સામાયિક કરીને સામાયિકનો ટાઇમ પૂરે થયા વિના પણ જો કોઈ પોષધ ગ્રહણ કરે તો તે કદપી શકે છે.
૨-૧૨-૧-૪૫-૯૧

પ્ર૦ ૨—માલવી ઋષિ વગેરેની બનાવેલી સજ્જાય માંડલીમાં કહેવી કદપે કે નહિ ?

ઉ૦—આગમમાં કહેલા સાધુઓની, અને વર્તમાનકાલીન આચાર્ય લદ્દારકોની સજ્જાય માંડલીમાં ખપી શકે છે, પરંતુ ખીજા વર્તમાન કાલીન ઉપાધ્યાય વગેરેની બનાવેલી સજ્જાય કહેવી કદપે નહિ, આ પ્રમાણે વૃદ્ધવાદ છે ૨-૧૨-૨-૪૬-૯૨

ખીજા પ્રકાશે પ્રતિકાર તેરમા

ઉપાધ્યાય શ્રી મુમતિવિજય ગણિના શિષ્ય પંડિત ગુણવિજય ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—જો કોઈ પણ સાધુએ અનુપયોગાદિ કારણથી સચિત્ત મીઠું ગ્રહણ કર્યું હોય અને પછીથી જાણવામાં આવે તો શું કરવું ?

ઉ૦—આવા અવસરે સાધુ તે લવણના માલીકને જણાવે કે-હે આયુષ્મન્ તમે સચિત્ત મીઠું જાણી જોઈને આપ્યું છે કે અજાણપણે આપ્યું છે ? ત્યાર બાદ જો માલીક એમ કહે કે મેં અજાણપણે આપ્યું છે, પરંતુ તમે તેને ઇચ્છા પૂર્વક વાપરી શકો છો ગૃહસ્થ આ પ્રમાણે કહે ત્યારે કારણ હોય તો તે પાછો વાપરી શકે છે, અથવા સાધર્મિક સાધુઓને આપી શકે છે. કારણ ન હોય તો

પરઠવી દે. આ પ્રમાણે ૪૫આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુત-
સ્કંધના પિણ્ડવણા અધ્યયનના દશમા ઉદ્દેશ્યમાં કહ્યું છે.
૨-૧૩-૧-૪૭-૯૩

પ્ર. ૨—જે દેવો મનથી મૈથુન સેવનારા છે, તે દેવો
મનથી ભોગની ઈચ્છા કરે ત્યારે દેવીઓ તેમની ઈચ્છાને
સંતોષવા માટે મનથી જ કેવી રીતે તૈયાર થઈ જાય છે ?
દેવીઓને તે દેવતાઓની ભોજેચ્છા જાણવાનું જ્ઞાન છે ?
શાસ્ત્રમાં તો અવધિજ્ઞાનનો વિષય ઉપર અડપ કહેલો છે.

૪૫—“સે મિષ્ણુઃ સિયા સે પરો અભિહદદુ અંતો પઢિગાદે
વિલં ઘા લોજં ડમ્મિયં ઘા લોજં પરિભાદ્ધા નીહદ્ધુ વંલદ્ધા,
તહપ્પગારં પઢિગાહં પરદત્થંસિ ઘા ૨ અપ્પાસુર્યં નો પઢિઃ,
સે આહવ્વ પઢિગાહિય સિયા તં ચ નાદ્ધુરગપ જાણિજ્ઞા,
સે તમાયાપ તત્થ ગચ્છિજ્ઞા ૨ પુચ્ચામેવ આલોજ્ઞા-આહ-
સોત્તિ ઘા ૨ હમં કિં સે જાણયા વિઘ્નં ઘયાહુ અજાણયા ?,
સે ય મણિજ્ઞા-નો જલુ મે જાણયા વિઘ્નં, અજાણયા વિઘ્નં,
કામં જલુ આહસો ! ઇયાણિ નિસિરામિ, તં મુંજહ ઘા ણં તં
પરેહિં સમણુનાયં સમણુસદ્ધં તથો સંજયામેવ મુંજિજ્ઞ ઘા
પીડ્ધા ઘા, જં ચ નો સંચાપ્પ મોત્તપ ઘા પાયપ ઘા સાહ-
મ્મિયા તત્થ વસંતિ સંમોદ્ધા સમણુના અપરિહારિયા અદ્ધુ-
રગયા, તેસિ અણુપ્પયાવ્વં સિયા, નો જત્થ સાહમ્મિયા વહુપ-
રિયાવન્નં કોરદ્ધ તહેવ કાયવ્વં સિયા, પવં જલુઃ ॥”

(આચારાંગ, સૂ. ૫૯-૨-૧-૧-૧-૫. ૩૫૪/૨)

ભાવાર્થ—‘ગૃહસ્થે વાપરવા માટે કહ્યું હોય તો પ્રાસુક અથવા
કારણવશાત્ અકામ એવું પણ લવણ વગેરે વાપરે અને બે પોતે
- વાપરી શકતા સમર્થ ન હોય તો તે વસ્તુ સાધર્મિક વગેરેને આપી
શકે છે, ઇલાદિ આચારાંગ શ્રુતિમાં કહ્યું છે.’

ઉત્તર—આનંદ, પ્રાણુત, આરણ્ય અને અમ્યુત દેવલોકના દેવો જેઓ મન માત્રથી ઈલોગ સેવનારા છે, તેઓને ત્યારે ભોગનો માનસીક પરિણામ થાય ત્યારે તેને સંતોષવા માટે સૌધર્મ, ઈશાન દેવલોકની દેવીઓ પણ અનેક પ્રકારના સંકલ્પ વિકલ્પ કરતી ચક્રી તત્પર રહે છે. અહિં એમ શંકા થાય કે—તે દેવીઓ દેવના મન પરિણામને કેવી રીતે જાણી શકે છે ? કારણ કે અવધિજ્ઞાનનો ઈવિષય ઉપર થોડો છે.’

ઉત્તરમાં—જેવી રીતે દિવ્ય પ્રભાવથી વીર્યના પુદ્ગલો દેવીઓના

૪૬—દેવીઓનો ઉપપાત ખીન્ને દેવલોક સુધી હોય છે અને આઠમા સુધી જઈ શકે છે. તેમાં ખીન્ને દેવલોક સુધીના દેવો કાયાથી વિષય સેવનારા હોય છે, ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકના દેવો દેવીઓના શરીર અવયવોના સ્પર્શમાત્રથી વિષય જન્ય સુખને પ્રાપ્ત કરનારા હોય છે, પાંચમા અને છઠ્ઠા સ્વર્ગના દેવો દેવીઓના રૂપ જોષને કામજન્ય સુખને અનુભવે છે. સાતમા અને આઠમા દેવલોકના દેવો દેવીઓના ગીત અને હાસ્ય વગેરેના તથા ભૂષણઆદિના શબ્દો સાંભળીને કામજન્ય સુખને અનુભવે છે, નવમા દશમા અગીઆરમા અને બારમા દેવલોકના દેવો ભોગની ઈચ્છાથી ત્યારે દેવીઓને મનમાં ચિંતવે છે ત્યારે પોતાના સ્થાનમાં રહેલી દેવીઓ દેવોની ઈચ્છાને અનુકુલ અનેક પ્રકારના સંકલ્પ કરતી સંભોગ માટે તૈયાર થાય છે. અને તેવા સ્વરૂપમાં રહેલી તે દેવીઓ મનથી જ સંકલ્પ કરીને વિષય સુખનો આસ્વાદ કરે છે. ઉપરના નવ પ્રવેશક અને પાંચ અનુત્તર દેવો મૈથુન સેવાથી રહિત હોય છે. કારણ કે તેઓ પુરુષવેદનો ઉદય મન્દ હોવાથી મનથી પણ દેવીઓની ઈચ્છા કરતા નથી.

૪૭—સૌધર્મોદિ કલ્પના દેવ દેવીઓને ઉપરના વિષયનું અવધિજ્ઞાન પોતાના વિમાનની ધ્વજ સુધીનું હોય છે.

શરીરમાં રૂપ વગેરે રૂપે પરિણામ પામે છે, તેવીજ રીતે એકદમ દેવીઓને અંગ સ્કુરણાદિ હેતુથી તે દેવોની ઈચ્છા જ્ઞાન પણ થાય છે, એમ જણાય છે. ૨-૧૩-૨-૪૮-૯૪

પ્રશ્ન ૩—ઉપધાન અને માલારોપણ કયા ફલને ઉદ્દેશ કરવા યોગ્ય છે? જે શાસ્ત્રમાં ઉપધાન અને માલારોપ કરવાનું કહ્યું હોય, તે શાસ્ત્રનું નામ પણ જણાવ કૃપા કરશે.

ઉ૦—અહિં ઉપધાનનું વહન જ્ઞાનની આરાધના રહે છે, અને માલારોપણ તપના ઉજમણા માટે છે, આ પ્રમશ્રી મહાનિશીથાદિ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. ૨-૧૩-૩-૪૯-૯૫

પ્રશ્ન ૪—ઉપર, નીચે અને તીર્થો કેટલી દૂર સ્થાપના સ્થાપી હોય તો ક્રિયા શુદ્ધિના કારણભૂત થઈ શકે

ઉ૦—આ વિષયમાં જાણવું કે—માથાથી ઉપર, પગ નીચે અને તીર્થો દ્વિપથમાં ન આવે એવા સ્થાન સ્થાપેલી સ્થાપના ક્રિયાશુદ્ધિના કારણભૂત થતી નથી, પ્રમાણે વૃદ્ધ પુરોહિત કહેવું છે. જે કોઈ વખતે ઉપર માળમાં સ્થાપના સ્થાપી હોય અને નીચલા માળમાં ક્રિયા કરતા જણાય તો તે કારણિક સમજવું. ૨-૧૩-૫૦-૯૬

બીજા પ્રકાશ પ્રશ્નકાર ચૌદમા

પાંડિત ડાપર્ડિંગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્રશ્ન ૧—જ્યારે ચૌદ પૂર્વધર મુનિઓ આહા શરીર કરી તે આહારક શરીરને મહાવિદેહ વગેરે મોકલે છે ત્યારે ઔદારિક અને આહારક શરીરની વચ

રહેલા જીવપ્રદેશો આહારી છે કે અણાહારી ? જો વચમાં રહેલા તે જીવપ્રદેશો આહારી છે તો શું ઔદારિક શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર વડે આહારી છે કે આહારક શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર વડે આહારી છે ?

ઉ૦—કર્તુ છે આહારક શરીર જેમણે એવા ઔદ પૂર્વધારીઓના ઔદારીક અને આહારક શરીરની વચમાં રહેલા જીવપ્રદેશો આહારી જ છે, પરંતુ અણાહારી નથી. વિશેષ એ કે જ્યારે જે આત્મપ્રદેશો ઔદારિક શરીરના સંબંધવાળા હોય ત્યારે તે આત્મપ્રદેશો ઔદારીક શરીરથી ગ્રહણ કરાયેલ આહાર પુણ્યલોનો આહાર કરે છે, અને જે આહારક શરીરના સંબંધવાળા છે તે આહારક શરીર વડે ગ્રહણ કરાયેલ આહાર પુણ્યલોનો આહાર કરે છે કારણ કે—નાલિસ્થાન પાસે ગોસ્તનાકારે રહેલા આઠ અવિચલ જીવપ્રદેશો છોડીને સઘળા આત્મપ્રદેશો તમ ભાજનમાં રહેલ પાણીની જેમ ઉદ્વર્તમાન—ઉકાળો લેતા—એટલે કે ઉપરથી નીચે જતા નીચેથી ઉપર જતા હોય છે, અતઃ એવ ચલ છે, એવું શાસ્ત્ર વચન હોવાથી તેઓનું અંતરાલવર્તિત્વ પણ નિયત નથી, કેમકે પરાવર્તન—ફેરફાર થયા કરે છે. તેથી કરીને કોઈ વખતે વચમાં રહેલા જીવપ્રદેશો ઔદારિક શરીરના સંબંધવાળા હોય અને કોઈ વખતે આહારક શરીરના સંબંધવાળા પણ હોય, છે પરંતુ એકાંતે જે પ્રદેશો અંતરાલવર્તી છે તે અંતરાલવર્તી જ હોય એમ નથી વળી જે આત્મપ્રદેશો જ્યારે અંતરાલવર્તિ છે ત્યારે તે પ્રદેશો પણ ઔદારિક આદિ કાયયોગી હોવાથી સ્વાવગાહ (ઔદારીક શરીરસ્થ આત્મપ્રદેશની અવગાહનાને અવગાહીને રહેલા)

પુંડ્રલોનો આહાર કરે છે, એમ સંભાવના થાય છે. કેમકે વિગ્રહ ગતિ આદિ વિના અણાહારીપણું નિવેધ્યું છે. અર્થાત્ અનાહારીપણું વિગ્રહગતિ વગેરેમાં લાભી થકે છે. ૨-૧૪-૧-૫૧-૬૭

૩૦.૨—સિદ્ધના : જીવોને હાથ, પગ, આંગલી, નાસિકા વગેરે અવયવોના આહારની સંભાવના થઈ શકે કે નહિ ?

ઉ૦—સિદ્ધ જીવોને હાથ, પગ, વગેરે અવયવોના આહારની સંભાવના થઈ શકે છે. કેમકે “અરુચિણો જીવ-ઘણા”, અહિં ઘન શબ્દ જે પડ્યો છે તેનો અર્થ શરીરની અંદરના પોલાણનો ભાગ પૂરાવાથી પ્રદેશોની જે સધનતા તે થાય છે, આપું શ્રી શાંતિસૂરિ મહારાજનું વચન હોવાથી શરીરની અંદરના પોલાણવાળા ભાગોનું, પૂરણ જ દેખાય છે, પરંતુ અવયવોના બાહ્ય અને આંતર ભાગોનું પૂરણ જણાતું નથી. આજ પ્રમાણે શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી અને શ્રી મલય-ગિરિજી પ્રમુખ મુનિસિદ્ધોએ પણ પોલાણ ભાગોનું પૂરણ જ કહ્યું છે. ૨-૧૪-૨-૫૨-૬૮

૩૦.૩—શ્રી મહાનિશ્ચયસૂત્રમાં નાગિલે સાધુના જે દ્રવ્યો કાઢ્યાં, અને તે દ્રવ્યોના દર્શનથી તે સાધુઓને છોડી દીધા તે કાર્ય માર્ગને અનુસરનારૂં ખરૂં કે નહિ ?

ઉ૦—શ્રી મહાનિશ્ચય સૂત્રમાં કહેલ નાગિલે પ્રભુનાં આસા વિરૂદ્ધ ચાલનારા તે કુસાધુઓનો તેઓનાં દ્રવ્યો જોવાથી ત્યાગ કર્યો, તે માર્ગને અનુસરનારૂં જ છે. કારણ કે અસાધુ કુચરૂઓનો ત્યાગ કરવો એ માર્ગજ છે. ૨-૧૪-૩-૫૩-૬૬

પ્ર. ૪—પ્રસદ્ત ચક્રિએ પોતાના અલ્પ આયુષ્યથી દિગ્વિજય કેવી રીતે કર્યો ?

ઉ. —પ્રસદ્ત ચક્રવર્તિએ દિવ્ય પ્રભાવથી આયુ-અલ્પ હોવા છતાં દિગ્વિજય કર્યો છે. દિવ્ય પ્રભાવ સાધ્ય ખીજું પણ તેનું ઘણું કાર્ય થયું હતું એમ સંભાવના થાય છે. ૨-૧૪-૪-૫૪-૧૦૦

પ્ર. ૫—શ્રી રત્ન (ચક્રવર્તિના ૧૪ રત્નોમાંનું એક રત્ન) લોહાના બનાવેલા પુરૂષને ભ્યારે સ્પર્શ કરે છે ત્યારે લોહપુરૂષ ગળી જાય છે તે કેવી રીતે ?

ઉ. —શ્રી રત્નના સ્પર્શથી જે લોહપુરૂષનું પીગળી જવું થાય છે, તે તેના અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ કામ વિકારથી ઉત્પન્ન થએલ પ્રબલ ઉજ્જ્વળતા વિશેષથી થાય છે. ૨-૧૪-૫-૫૫-૧૦૧

પ્ર. ૬—એક આકાશ પ્રદેશને ઉત્કર્ષથી ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય સંબંધિ ૭ પ્રદેશની સ્પર્શના કહી છે, ત્યાં વિદિશામાં રહેલ પ્રદેશની સ્પર્શના કેમ કહી નથી ?

ઉ. —એક આકાશ પ્રદેશને દિશામાં રહેલા ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય સંબંધિ ૭ પ્રદેશની જ સ્પર્શના થઈ શકે છે, પરંતુ વિદિશામાં રહેલા પ્રદેશોની સ્પર્શના થઈ શકતી નથી. આ અર્થ સમપ્રમાણવાળા દિશા અને વિદિશામાં સ્થાપેલા ચતુરસાદિ પ્રદેશોથી સારી રીતે સમજી શકાય જ છે. ૨-૧૪-૬-૫૬-૧૦૨

પ્ર. ૭—તીર્થંકરોની જે ચોદ હબ્બર આદિ સાધુઓની સંખ્યા કહેલી છે, તે સંખ્યામાંજ ચોદ પૂર્વધારી વગેરેની સંખ્યા ગણાય, કે ભિન્ન ગણાય ?

ઉ૦—“ગણધર, કેવલી, મનઃપર્યવશાની, અવધિશાની, ચૌદપૂર્વી, વૈક્રિય લઘ્વિવાળા અને વાદિઓની સંખ્યાને મુનિ સંખ્યામાંથી બાદ કરીને સામાન્ય મુનિની સંખ્યા બાણુવી (૧). ૧૬૮૨૦૫૧ આટલી સામાન્ય મુનિઓની સરવાળે સંખ્યા છે.” (૨) તથા “સર્વ જીનેશ્વરોના સાધુઓનું પ્રમાણ ૨૮૪૮૦૦૦ કહ્યું છે.” (૧). આ બે વચનોને અનુસરીને ચૌદપૂર્વી આદિની સંખ્યા ગાથામાં કહેલ સંખ્યાની અંદર ગણાય છે, એમ સંભાવના થાય છે. વળી “ત્રણ જગતના શુર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામિના પરિવારમાં ૧૮૫૬૫૦ સર્વ મુનિઓ હતા” (૧) આ વચનના અનુસારે ઋષભદેવ સ્વામિના ચૌદ પૂર્વધારી વગેરેની સંખ્યા ૮૪૦૦૦ ની સંખ્યાથી ભુદ્દીજ છે. કારણ કે સામાન્ય સાધુ અને વિશેષ સાધુઓની સંખ્યા મેળવવાથી ઉપર કહેલી સંખ્યા ૧૮૫૬૫૦ પૂરી થઈ શકે છે. આ વિષયમાં તત્ત્વ કેવલી જાણે. ૨-૧૪-૭-૫૭-૧૦૩

પ્ર૦ ૮—ચક્રવર્તિ વૈક્રિય રૂપ કરીને અર્થાત્ વૈક્રિય શરીરથી સ્ત્રીને લોગવે છે ત્યાં સંતાન થાય કે નહિ ?

ઉ૦—ચક્રવર્તિના વૈક્રિય શરીરથી સંતાનની ઉત્પત્તિ થઈ શકે નહિ, પરંતુ ઔદારિક શરીરથી જ થઈ શકે છે, કેમકે—“માત્ર તે પુદ્ગલો વૈક્રિય શરીરને આશ્રયીને રહેલા છે, માટે તે વીર્યપુદ્ગલો ગર્ભાધાનમાં કારણભૂત થતા નથી”, આવું પ્રતાપના સૂત્રની ટીકામાં કહ્યું છે. અને જે શિલાદિત્ય વગેરેની ઉત્પત્તિ સૂર્યાદિ દેવથી સંભળાય છે, ત્યાં પણ આજ સમાધાન કરેલું છે. તે આ પ્રમાણે—“યદ્યપિ દેવના વૈક્રિય અવયવોથી ગર્ભની ઉત્પત્તિ થતી નથી, પરંતુ તેના વડે લાવવામાં આવેલ ઔદારિક અંશની ધાતુના યોગથી

ગર્ભની ઉત્પત્તિ સંભવી શકે છે.” (૧). આ પ્રમાણે મહત્ત્વાદિ પ્રબન્ધમાં ૩૬૫ છે. ૨-૧૪-૮-૫૮-૧૦૪

इति श्रीमच्छूलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगगनदिनमणि-परमपूज्य-
 ध्याचार्यप्रवर-सिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-विजयप्रेमसूरिसाम्राज्ये
 सत्पट्टप्रभाकर-प्रवचनप्रभावक-श्रौढगीतार्य-आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-गुरुदेव-
 श्रीमद्विजयसम्बूद्धसूरिधरागामन्तेर्वासि - मुनिश्रीचिदानन्दविजयेन
 खटिप्यणकानुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री१००८-विजयहीरसूरिशिष्य-
 प. श्रीकृतोर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादित - प्रश्नोत्तर-
 समुच्चये द्वितीयः प्रकाशः समाप्तः ।

પ્રકાશ ત્રીજો

તૃતીય પ્રકાશ પ્રથમ પ્રશ્નકાર-ફરીથી મહોપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજય ગણિજો કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર. ૧—શ્રાદ્ધવિધિમાં ૧૪ નિયમના અધિકારમાં સચિત્ત અને વિગઈ સિવાય જે મુખમાં નંખાય છે, તે સઘળું દ્રવ્ય તરીકે કહેલું છે, તો અણાહારી ત્રિક્ષ્ણ વગેરે મુખમાં નાખવામાં આવે, તો તે દ્રવ્યની અંદર ગણાય કે નહિ ?

ઉ. —ત્રિક્ષ્ણ વગેરે વસ્તુ દ્રવ્યમાં ગણાય કે નહિ ? તે વિષયમાં એમ લાગે છે કે—અણાહારી વસ્તુ પ્રાયઃ દ્રવ્યની અંદર ગણાય છે, અને જો પચ્ચખાણના સમયે અણાહારી વસ્તુને ગણત્રીમાં નહિ ગણવાની વિવક્ષા રાખી હોય તો નં પણ ગણાય, જેમ સચિત્ત અને વિગઈની ગણના ગ્રંથની અંદર નહિ કરવાની કહ્યા છતાં પણ હાલ ઘણા મનુષ્યો પ્રાયઃ સચિત્ત અને વિગઈની દ્રવ્યમાં ગણના કરતા દેખાય છે. ૩-૧-૧-૧૦૫

પ્ર. ૨—ગંઠસી પચ્ચખાણ હોય ત્યારે, અને તે પાર્યું હોય ત્યારે -અણાહારી વસ્તુ મુખમાં નાખવી મુઝે કે નહિ ?

ઉ. —ગંઠસી પચ્ચખાણ પાર્યું હોય ત્યારે પણ કારણ હોય તો અણાહારી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી કહે છે, એમ જણાય છે. ૩-૧-૨-૧૦૬

પ્ર૦ ૩—ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની બૃહત્ પ્રીકામાં પહેલા પાને “ઋર્વેરયિક” શબ્દ છે તે કયા અર્થનો વાચ્ય છે ?

ઉ૦—સિદ્ધાન્તના વિષમ પદના પર્યાયોની અંતર્ગત ઉત્તરાધ્યયનના વિષમ પદના પર્યાયમાં “ઋર્વેરયિક” શબ્દનો ‘ભિક્ષુક’ અર્થ કહ્યો છે. ૩-૧-૩-૧૦૭

પ્ર૦ ૪—દીક્ષા લીધા પછી છ મહિનાનું ઉદ્વંધન થઈ જતું હોય તો પચુંપણા-સંવત્સરી પહેલાં વડી દીક્ષા થાય કે નહિ ? સંવત્સરી બાદ પણ આસો મુદિ દશમની પહેલાં થાય કે પછી થાય ?

ઉ૦—જો છ મહિના પસાર થઈ જવાનો સંભવ હોય તો સંવત્સરી અને વિજ્યાદશમીની પહેલાં પણ વડી દીક્ષા કરાય છે. તે સિવાય તો વિજ્યા દશમી પછી જ વડી દીક્ષા કરાય. ૩-૧-૪-૧૦૮

પ્ર૦ ૫—પૂર્ણિમા અને અમાસની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે પહેલાં ઓદયિકી-એટલે બીજી પુનમ અને બીજી અમાસ આરાધના યોગ્ય ચાલતી હતી હવે કોઈ એમ કહે છે કે આપ પૂન્ય પહેલી પુનમ અને પહેલી અમાસને આરાધના યોગ્ય જણાવો છો તો આ સંબંધમાં શું છે ?

ઉ૦—પૂનમ, અમાસની વૃદ્ધિ થાય ત્યારે બીજી પૂનમ અમાસ જ આરાધના યોગ્ય જણાવતી. ૩-૧-૫-૧૦૯

૪૮-મી હીરપ્રશ્નોત્તર આ પ્રશ્નોત્તર સાદું સારું સાબીત કરે છે કે હૌદિક પંચાંગોમાં આવતી તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ આરાધનામાં પણ તે જ પ્રમાણે માન્ય રખાતી હતી અને તેની આરાધના અન્ય કોઈ પણ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ કર્યા વિના કયે વર્તમાનના નિયમ અનુસાર પૂર્વ અથવા ઉત્તર દિવસે વ્યવસ્થિત કરાતી હતી. અદિ જે પુનમ

પ્ર૦ ૬—અન્ય દર્શનિઓનાં ધર્માનુષ્ઠાન અનુમોદવા યોગ્ય છે કે નહિ ?

ઉ૦—અન્ય દર્શનિઓનાં પણ ધર્મકૃત્યો જે માર્ગને અનુસરનારાં હોય તે શાસ્ત્રને અનુસરીને અનુમોદવા યોગ્ય જણાય છે. ૩-૧-૬-૧૧૦

પ્ર૦ ૭—ઉપસ્થાપના-વડી દીક્ષા આપ્યા પછી તે સાધુને યોગના કેટલાક દિવસો ધોડી રહ્યા હોય અને

અભાસની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ માની લેવાની સામાયારી હોત તો પ્રશ્નકારને કંઈ પુનઃ અભાસ આરાધવી એવો પ્રશ્ન જ ઉક્ત નહિ, તેમજ ઉત્તરમાં આચાર્ય બીજેજ પુનઃ અભાસને આરાધવાનું જણાવત નહિ. અહિં ‘ઔદયિકી’ શબ્દથી જ્યોત્સ્ના એવી કલ્પના કરે છે કે આચાર્યે પહેલી પુનઃ વગેરેને પુનઃ માની જ નથી, અને તેથી તેમનું તાત્પર્ય તેરસ વગેરેની વૃદ્ધિ કરવાનું છે, તેઓની આ કલ્પના તદ્દન ગુટ્ટી છે. શાસ્ત્રકારે જે ઔદયિકી શબ્દ વાપર્યો છે તે તો તિથિને સમાપ્તિ સૂચક ઉદય જે દિવસે હોય તે જ દિવસ આરાધનામાં લેવાનો છે, સિવાય નહિ, એ તપાગચ્છં. સામાયારીનું પ્રધાન તત્ત્વ સૂચવવા માટે જ વાપરેલો છે, નહિ કે વૃદ્ધ તિથિના પ્રથમ અવયવાદિને ઉલ્લેખી દેવા માટે. આ વસ્તુ ઉપર બારીક વિચાર કરી જોતાં નિષ્પક્ષ વિચારકો સ્પષ્ટ સમજી શકશે કે ‘પુનઃ અભાસ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિએ તેરસ વગેરેની ક્ષયવૃદ્ધિ કરવાની પરંપરા છે’ એમ જ્યોત્સ્ના કહે છે, તે તદ્દન અસત્ય છે, અને તેના આધારે બાદરવા સુદ પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ખ્રુદ સંવત્સરી તિથિનું પણ જ્યોત્સ્ના હમણું હમણું નવું પરાવર્તન કરે-કરાવે છે, તેઓ કેવલ શાસ્ત્ર તથા સામાયારી અને સુવિશુદ્ધ પરંપરાનું ભર્ષકર ખૂનજ કરે છે. ભવ-બીરૂ આત્માઓ એવા ખોટા માર્ગથી હજી જાયે, એમ જ આપણે ધમ્મીએ.

બીમારી આદિના કારણે ૬ મહીના પસાર થઈ જાય ત્યારે ફરીથી દીક્ષાના યોગોદ્ભવ કરાવવા અર્થે વડી દીક્ષા કરાય છે તે સંબંધમાં દીક્ષા ગચ્છનાયકે કે બીજાએ આપવી જોઈએ ?

ઉ૦—ગચ્છનાયકે દીક્ષા આપવી જોઈએ. ૩-૧-૭-૧૧૧

પ્ર૦ ૮—શ્રી આચાર્યોદિ સાધુઓને વાચના દાન, અંગ, ઉપાંગની વાચના બાદ છેદ અંધ અને પચક્ષા વગેરે સંબંધિ ચાવત્ અંગવિદ્યાપયન્ના મુધીનું કયા અનુક્રમથી થાય છે ?

ઉ૦—શ્રી આચાર્યોદિના વાચના ક્રમને આશ્રયીને કેટલુંક વાચના સંબંધિ છૂટા પાનામાં રહેલી વિધિ વડે, અથવા સામાચારીની અંદર રહેલી યોગ વિધિને અનુસરીને કરાય છે, એમ જાણવું. ૩-૧-૮-૧૧૨

પ્ર૦ ૯—શ્રી ભગવતી સૂત્ર, દર્શિદાવૃત્તિ, વીરચરિત્ર આદિના અનુસારે જમાલિના કેટલા ભવો છે ?

ઉ૦—શ્રી ભગવતીસૂત્ર, દર્શિદાવૃત્તિ, વીરચરિત્ર આદિને અનુસારે જમાલિના ૧૫ ભવો જણાય છે. ૩-૧-૯-૧૧૩

પ્ર૦ ૧૦—“યદ્યપ્તગંધોવમેદિ ચ” આ શ્લોકની ટીકામાં શ્રાદ્ધદિન કૃત્યની અંદર પરોવેલાં કુલોથી પૂજા કરાય એવા અસરો છે, તેમાં શાલિકો પાકવું પરાવર્તન કરીને ભિન્ન અર્થ

૪૯—“યદ્યપ્તગંધોવમેદિ ચ, પુષ્કોદિ પવરોદિ ચ ।

નાજાપયારયંધેદિ, કુઝ્જા પૂયં વિયક્ષ્મણો” ૥૬૩॥

(શ્રાદ્ધદિનકૃત, પૃ. ૧૬/૧)

ભાવાર્થ—વિવિધ પૂજા રચનામાં ચતુર ભાવુક સદ્ગુણ અને સદ્ગુણવાળા તથા પ્રેમ, પ્રશ્ન આદિ ભેદવાળા અનેક પ્રકારના બંધવાળા પુષ્પોથી પૂજા કરે.

કરે છે, ખરતર વગેરે તો માનતા જ નથી. આ વિષયમાં જે બીજા પણ અક્ષરો હોય તો તે જણાવવા કૃપા કરશો ?

ઉ૦—પરોવેલાં પુષ્પોથી પૂજા કરવાનાં અક્ષરો શ્રાદ્ધ દિન કૃત્ય સંબંધી છે, એમ હાલ જાણ્યું છે. ૩-૧-૧૦-૧૧૪

પ્ર૦ ૧૧—જેમ મહા હિંસાવાળા હોવાથી સિદ્ધાન્તોની વાચના વગેરેમાં આસો અને ચૈત્ર માસના દિવસો અસંજ્ઞાયના દિવસો માનીને તજાય છે તેમ ઇદના દિવસ પણ મહા હિંસાવાળો હોવાથી સિદ્ધાન્તોની વાચના વગેરેમાં અસંજ્ઞાયનો માનીને કયા કારણથી વર્જીતો નથી ? કેટલાક મતવાળાઓ તે દિવસને-ઇદના દિવસને વર્જે છે. આપની કંઈ મર્યાદા છે ?

ઉ૦—ઇદના દિવસની અસંજ્ઞાયના વિષયમાં વૃદ્ધ પુરુષોનું આચરણજ નિમિત્તરૂપ પાઠજ્ઞાપ્ય છે. ૩-૧-૧૧-૧૧૫

પ૦—અર્થાત્ વૃદ્ધ પુરુષોએ ઇદના દિવસને અસંજ્ઞાય તરીકે ગણ્યો નથી, માટે આપણે-તપામચ્છીઓ અસંજ્ઞાય તરીકે ગણતા નથી, આ નોંધ ધ્યાં પછી એની પ્રામાણિકતાને પૂરવાર કરનારો પાઠ અમોને કેવી રીતે મળ્યો તેની વિગત નીચે પ્રમાણે છે.—

ઉપરના ઉત્તરમાં મુદ્રિત પ્રતમાં “વૃદ્ધાચરણમેવ” પાઠ છે, પણ એના સંશોધન માટે બીજી હસ્તલિખિત પ્રતો અમોએ જે સાથે તપાસી હતી તે ચૈત્રી અત્રેના દેવચાના પાડના પ્રાચીન જ્ઞાનમંડારના હસ્તલિખિત પ્રતમાં “વૃદ્ધાનાચરણમેવ” પાઠ છે, તે મુદ્રિતના ઉપરુક્ત પાઠ કરતાં વધારે સારો શુદ્ધ લાગે છે. મુદ્રિત પ્રતનાં એવાં કોઇક રમણ સુધારવા યોગ્ય જણાયાં છે, તેવા શુદ્ધ પાઠો સાથે જ આં પુસ્તકમાં પ્રાણ આપો મૂળ ગ્રંથ આપવામાં આવ્યો છે, તેના તરફ વાંચકોનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ.

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર બીજા-પંડિત શ્રી જગમાલ ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર० ૧-જેઓ રાતના સમયે સુખડીનું લક્ષણ કરે છે તેમનું સાંઝનું અને સવારનું પ્રતિક્રમણ શુદ્ધ કહેવાય કે અશુદ્ધ ?

ઉ०—“અવિધિથી કરવા કરતાં નહિ કરવું સાફ છે, આ વચનને ગીતાર્થો ઉત્સૂત્ર વચન કહે છે. કારણ કે નહિ કરવામાં મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે, અને કરવામાં નાનું આવે છે” (૧) આ પ્રતિક્રમણ ગર્ભહેતુની ગાથાના અનુસાર પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈ સુંદર લાગે છે ૩-૨-૧-૧૨-૧૧૬

પ્ર० ૨-રાત્રિભોજન કરનારાઓને પ્રાતઃકાલે નવકાર-સીથી માંડીને ઉપવાસ સુધીનું પચ્ચખખાણ કરવું મુઝે કે નહિ ?

ઉ०—પચ્ચખખાણ શોભે-મુઝે છે ખરું, પરંતુ પ્રાતઃકાલે પચ્ચખખાણ કરનાર રાત્રિભોજન કરે એ તેઓને શોભતું નથી. ૩-૨-૨-૧૩-૧૧૭

પ્ર० ૩-ચાતુર્માસમાં સાધુઓને નગરપ્રવેશવેળાએ અને નિર્ગમવેળાએ પાદ પ્રમાર્જન થાય કે નહિ ?

ઉ०—રજથી પગ લેપાયા હોય તો પ્રમાર્જન થાય, તે સિવાય નહિ. ૩-૨-૩-૧૪-૧૧૮

પ્ર० ૪-તપાગણમાં રહેલ સાધુ સમૂહ વિના બીજા ગમ્મના સાધુઓના ચારિત્રનું શ્રદ્ધાન કરાય કે નહિ ?

ઉ०—તપાગણ સિવાય અન્ય ગમ્મોમાં રહેલ ચારિત્રિઓના ચારિત્રનું શ્રદ્ધાન ન કરાય એવો એકાન્ત નથી. ૩-૨-૪-૧૫-૧૧૯

પ્ર૦ ૫—જેમ શાસ્ત્રમાં વનસ્પતિ વગેરેના છવો એકા-
વતારી કહ્યા છે, તેમ અન્યદર્શનીઓની અંદર પણ કોઈ
એકાવતારી હોય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમાં એકાન્તે નિષેધ જણાયે નથી. ૩-
૨-૫-૧૬-૧૨૦

પ્ર૦ ૬—કારણવશાત્ કદપસૂત્રના યોગોદ્ધન કર્યા
વિના કદપસૂત્ર વાંચવાની અનુરા છે કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમાં કારણ હોય તો કેટલાકે કદપસૂત્રનું
વાંચન કરે છે, પણ શાસ્ત્રના અક્ષર મળતા નથી. ૩-૨-
૬-૧૭-૧૨૧

પ્ર૦ ૭—આધાકર્મિ-સાધુને માટે કરેલું-લોજન કર-
નારાઓની મધ્યમાં રહેતા હોય છતાં પોતે શુદ્ધ આહાર,
પાણિ ગ્રહણ કરતો હોય તો તે સાધુ હોઈ શકે કે નહિ ?

ઉ૦—કારણ હોય તો આધાકર્મિ લોજન કરનાર પણ
જો સાધુ હોઈ શકે છે તો આધાકર્મિ લોજન કરનારની
મધ્યમાં વસવા છતાં શુદ્ધ શિક્ષા ગ્રહણ કરનારની સાધુતા
માટે શંકાને સ્થાન જ ક્યાં છે ? કારણ ન હોય તો આધા-
કર્મિ લોજન કરનાર અને તેની મધ્યમાં વસતા શુદ્ધગ્રાહી
સાધુ એ બંનેના સાધુપણમાં વિચારજ ઉલો રહેલો છે.
૩-૨-૭-૧૮-૧૨૨

પ્ર૦ ૮—દેશવિરતિ-શ્રાવકનાં જતો ગ્રહણ કર્યા સિવાય
જે શ્રાવકે પ્રતિક્રમણ કરે છે, તેઓનું પ્રતિક્રમણ સફલ
છે કે નિષ્ફલ ?

ઉ૦—જતો ઉચ્ચર્યા ન હોય તો પણ શ્રાવક કુલમાં
ઉપજ થયેલ હોવાથી દેશવિરતિના પરિણામ હોય છે, સામા-

ચિકનો ઉચ્ચાર વિરતિરૂપ હોય છે અને ભાવની વિશુદ્ધિ છે. માટે તેમનું પ્રતિક્રમણ સફળ છે, એમ જણાય છે. ૩-૨-૮-૧૯-૧૨૩

પ્ર૦ ૯—લિંબુના રસની ભાવના દીધેલ અજમે અને સુંઠ હુવિહારમાં કહ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—લિંબુના રસની ભાવના દીધેલ અજમે અને સુંઠ હુવિહારનાં પચ્ચઞ્છ્રાણમાં અને આયંગિલમાં કહ્યે નહિ. ૩-૨-૯-૨૦-૧૨૪

પ્ર૦ ૧૦—ધોળું સૈન્ધવ અચિત્ત છે, એવા અક્ષરો કયાં છે ?

ઉ૦—ધોળું સૈન્ધવ અચિત્ત છે એવા અક્ષરો શાહ-વિધિમાં છે. ૩-૨-૧૦-૨૧-૧૨૫

પ્ર૦ ૧૧—તેલ વગેરેની બોલી બોલીને આદેશ આપવો સૂઝે કે નહિ ?

ઉ૦—તેલ વગેરેની બોલી બોલીને પ્રતિક્રમણાદિસૂત્રોના આદેશ આપવો એ સુવિહિતોએ આચરેલ નથી, પરંતુ કોઈ કોઈ સ્થળે તેના અભાવે જિનમંદિર વગેરેનો નિર્વાહ થતો નહિ હોવાથી બોલીનું નિવારણ કરવું અશક્ય છે. ૩-૨-૧૧-૨૨-૧૨૬

પ્ર૦ ૧૨—માંડલી બહારના ગીતાર્થ મળે ત્યારે વ્યાખ્યાન કરવામાં અને ગૃહસ્થવર્ગે ખામણાં કરવાની વિધિમાં શો વિધિ છે ? માંડલી બહારનો કોઈ વૃદ્ધ યતિ આવે ત્યારે લઘુ-નાના સાધુએ પાટ મૂકવી, સામે જવું વગેરે કરવું કે નહિ ? તથા માંડલી બહાર રહેલા યતિની પાસે આવક

આવિકાઓએ ઉપધાન વગેરે અનુષ્ઠાન કરવું કે નહિ ? આ વસ્તુને સ્પષ્ટતાએ જણાવવા મહેરબાની કરશે ?

ઉ૦—અન્ય વ્યાખ્યાતાના સદ્ભાવે માંડલી બહારનાએ વ્યાખ્યાન કરવું ન જોઈએ. વંદન, અભ્યુત્થાન વગેરે વ્યવહાર તે તેના પાણી કરવો જોઈએ. વળી અન્ય સાધુઓના અભાવે માંડલી બહાર રહેલ યતિ આવક આવિકાઓને ઉપધાન આદિ ક્રિયા કરાવી શકે. ૩-૨-૧૨-૨૩-૧૨૭

પ્ર૦ ૧૩—અન્ય વર્ણને પામેલું કસેલીયાનું પાણી કાસુ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—અન્ય વર્ણને પામેલું કસેલીયાનું પાણી કાસુ છે, પરંતુ આપણા વૃદ્ધોથી તે ગ્રહણ કરવું અનાયીર્ણ છે. એમ જાણવું. ૩-૨-૧૩-૨૪-૧૨૮

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ત્રીજા-પંડિત

શ્રીઆનંદસાગર ગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—જિનમંદિરમાં ચૈત્યવંદન ઇરિયાવહી પડિછમવા પૂર્વક જ કરવું કે ઇરિયાવહી પડિછમ્યા વિના કરાય ?

ઉ૦—જિનમંદિરમાં ઇરિયાવહી પડિછમવા પૂર્વક ચૈત્યવંદન કરવાના વિષયમાં એકાન્ત નથી, એમ જાણાય છે. ૩-૩-૧-૨૫-૧૨૬

પ્ર૦ ૨—નવકારસીનું પચ્ચખખાણુ રાત્રિ પચ્ચખખાણુની અંદર ગણાય કે બિન્ન ? નવકારસીનું પચ્ચખખાણુ કરીને કોઈ આવક પોરસીના પચ્ચખખાણુ સુધી રહ્યો હોય તો તેને પોરસીના પચ્ચખખાણુનો લાભ થાય કે નવકારસીના પચ્ચખખાણુનો ?

ઉ૦—નવકારસીનું પચ્ચખખાણુ દિવસના પચ્ચખખાણુની

અંદર ગણાય છે પરંતુ રાત્રિના પચ્ચખખાણની અંદર નહિ. વળી જો નવકારસીનું પચ્ચખખાણ કરીને પોરસી સુધી ઉપયોગ વિના રહે તો લાલ માટે ન થાય, પરંતુ ઉપયોગ પૂર્વક રહે તો લાલ માટે થાય છે. ૩-૩-૨-૨૬-૧૩૦

પ્ર० ૩—ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષો ગૃહસ્થપણામાં અઠ્ઠમ વગેરેનો તપ કરનારા હોવાથી વિરતિવંત કહેવાય કે અવિરતિવંત ?

ઉ०—ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષો ગૃહસ્થપણામાં વિરતિવંત હોય, એમ સાંભળવામાં નથી. તેઓ જે અઠ્ઠમાદિ તપ કરે છે તે સાંસારિક કાર્ય માટે કરે છે, નિર્જરા માટે નહિ. ૩-૩-૩-૨૭-૧૩૧

પ્ર० ૪—જે મહાનુભાવોએ સાથે સામાયિક લીધું હોય, તેમાંથી એક મહાનુભાવે સમય પૂરો થતાં પાર્યું, અને બીજો પોરસી-છ ધડી સુધી રહ્યો તો તે બંનેને લાલ થવામાં સમાનતા કે વિશેષતા ?

ઉ०—કર્તું છે સામાયિક જેણે એવા શ્રાવકને જે ધડી ઉપર ઉપયોગ પૂર્વક સામાયિકનું પાલન કરવામાં આવે તો લાલ માટે છે, પરંતુ જો ઉપયોગ ન હોય અને દાર્ઘમ અધિક થઈ જાય તો અતિથારને માટે છે એમ જાણ્યું છે. ૩-૩-૪-૨૮-૧૩૨

પ્ર० ૫—શ્રાવકોને પોરસી વગેરે પચ્ચખખાણ ચોવી-હારે જ હોય ? કે તિવિહાર દુવિહારે પણ હોય ?

ઉ०—"નિસિપોરિસિપુરિમેગાસણાદં સઙ્ઘાણ દુત્તિચઠદા" ૫૧

૫૧ "ચઠદાદારં તુ નમો, રત્તિપિ મુણીજ સેસ તિદ્ધ ચઠદા
નિસિ પોરિસિ પુરિમેગા-સણાદં સઙ્ઘાણ દુ-તિ-ચઠદા"
(પચ્ચખખાણ બાખ, ગા० ૧૨)

“આવકોને રાત્રિનું પચ્ચખખાણુ, પોરસિ, પુરિમટ્ટ, અને એકાસણુ વગેરે કુવિહારે, તિવિહારે, અને ચોવિહારે કરવું કહ્યે છે.” ૩-૩-૫-૨૯-૧૩૩

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોથા-ફરીથી

પંડિત-કાન્દુર્વિગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—ચન્દ્ર, અને સૂર્ય પોતાના મૂલ વિમાનથી શ્રીમહાવીર પરમાત્માને વંદન કરવા માટે આવેલા છે, તેમાં તારાઓના વિમાનનું પરસ્પર અંતર અદ્વ. હોવાથી મોટા પ્રમાણુવાળા તે ચન્દ્ર, સૂર્યના વિમાનોનું આગમન કેમ સંગત થાય ?

ઉ૦—જેમ ચન્દ્ર, સૂર્યનું મૂલ વિમાને આગમન આશ્ચર્યમાં અન્તર્ભૂત થાય છે, તેમ તારાઓના વિમાનોની વચમાં પ્રવેશ પણ આશ્ચર્યમાં અન્તર્ભૂત હોય એમ સંભાવના થાય છે. ૩-૪-૧-૩૦-૧૩૪

પ્ર૦ ૨—તીર્થંકરોના કલ્યાણકેમાં સૌધર્મ ઇન્દ્રાદિ દેવો જ્યારે નંદીશ્વર દ્વીપમાં રહેલ રતિકર પર્વતોમાં વિમાનનો સંકેત કરીને અહિં આવે છે, ત્યારે અંતર અદ્વ

ભાવાર્થ—શુનિઓને નવકારથી અને સંજનું પચ્ચખખાણુ ચોવીહાર હોય છે, બાકીનાં પચ્ચખખાણુ તિવિહાર તથા ચોવિહાર હોય છે. આવકોને રાત્રી તથા પોરસી, પુરિમટ્ટ, એકાસણાદિ પચ્ચખખાણુ કુવિહાર, તિવિહાર, તથા ચોવિહારે કરવા કહ્યે છે.”

આ વિચારથી સમજી શકાશે કે જે સાધુ આવકો સમયોચિત નવકારથી ચોવિહાર પોરસી તિવિહાર આદિ પચ્ચખખાણુ કરે કરાવે છે તે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ નથી, પરંતુ જેઓ આ શાસ્ત્રવિધિને અણ્યા વિના ‘નવું’ કહીને નીંદે છે, તે ખરેખર શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધ છે.

હોવાથી સ્થિર તારાઓની વચમાંથી તે વિમાનો કેવી રીતે નીકળી શકે ?

ઉ૦—૧૨“તારસ્સ ય તારસ્સ ય જંબુદ્વીવંમિ અંતરં ગુરુમં”
ઇત્યાદિ જેમ જંબુદ્વિપને આશ્રયીને તારાઓનું અંતર કહ્યું
છે, તેમ અન્યત્ર અંતરનું પ્રમાણ કહ્યું સાંભળ્યું નથી, માટે
કોઈ પણ ભાતની આશંકા નહિ કરવી. ૩-૪-૨-૩૧-૧૩૫

પ્ર૦ ૩—ચોથાલકત-ઉપવાસનું પચ્ચખખાણ કરનાર
આવકને પારણે અને ઉત્તરપારણે દુવિહારનું પચ્ચખખાણ
કરવું કહ્યું છે નહિ ?

ઉ૦—પરંપરાથી તિવિહારનું પચ્ચખખાણ કરાતું જોવાય
છે. ૩-૪-૩-૩૨-૧૩૬

પ્ર૦ ૪—શ્રીભગવતીજ સૂત્રના ૧૦મા શ્લોકના ૧૧મા
ઉદ્દેશમાં દેવતાઓનાં આયુષ્યનાં સ્થિતિસ્થાનકો દશહજાર વર્ષથી
આરંભીને એક એક સમય અધિક એમ તેત્રીસ સાગરોપમ
સુધીનાં સ્થિતિસ્થાનકો કહ્યાં છે. તે સઘળાં સ્થિતિસ્થાનકોમાં,
દેવો લાભે કે નહિ ?

૫૨-“તારસ્સ ય તારસ્સ ય જંબુદ્વીવંમિ અંતરં ગુરુમં ।

યારસ જોમણસહસા, દોન્નિ સયા ચેચ વાયાલા ॥૪૯॥

છાવટ્ટા દો અ સયા, જહ્નમેઅં તુ હોદ વાવાપ ।

નિવ્વાવાપ ગુરુલહુ, દો ગાઝમ ઘણુસયા પંચ ॥૫૦॥”

(સંગ્રહણી વૃત્તિ, ૫૦ ૨૫/૨)

ભાવાર્થ—‘જંબુદ્વિપમાં રહેલ તારા વિમાનોનું વ્યાપાતને
આશ્રયીને પંરપર ઉત્કૃષ્ટ આંતર ૧૨૨૪૨ યોજન અને જનન્ય આંતર
૨૫૬ યોજન છે, પરંતુ વ્યાપાત વિનાનું જનન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંતર
૨ ગાઉ અને ૫૦૦ ધનુષ્ય છે.’

ઉ૦—સર્વ સ્થિતિસ્થાનોમાં દેવો હોય એવો નિયમ જાણ્યો નથી. ૩-૪-૪-૩૩-૧૩૭

પ્ર૦ ૫—દિગંબર મતની ઉત્પત્તિનું મૂલ કારણ સહ-સમલ છે તેના ગુરુનું નામ શું ?

ઉ૦—આવશ્યકની ટીકામાં તેના અધિકારમાં “કૃષ્ણા-આર્ય” એવું નામ આપ્યું છે. ૩-૪-૫-૩૪-૧૩૮

પ્ર૦ ૬—શ્રીઆદિનાથ પ્રભુના સમવસરણમાં જો તે કાલના મનુષ્યોના શરીર પ્રમાણ શરીરથી દેવો આવ્યા, ત્યારે શરીરને અનુસરીને મોટાં એવાં તે દેવોના વિમાનોનો તારા મંડલની વચ્ચે પ્રવેશ કેવી રીતે સંગત થઈ શકે ? કારણકે તારાઓનું પરસ્પર અંતર અડધ છે.

ઉ૦—નન્દીશ્વર દ્વીપમાં વિમાનો સહાય કરીને તિર્થા જઈદ્વીપમાં આવતા દેવોને વચમાં તારાઓનો અભાવ હોવાથી શંકાને સ્થાન નથી. ૩-૪-૬-૩૫-૧૩૯

પ્ર૦ ૭—શ્રાવકોને ૧૨ મત ઉચ્ચરતાં કન્યાલીકાદિ જુદાં નહિ જાણવું વગેરે વિરમણ મત ગ્રહણ કર્યું હોય ત્યારે પોતાની કન્યાના વિષયમાં કોઈ પણ જાતની જયણા હોય કે નહિ ?

ઉ૦—જયણા હોઈ શકે છે, કારણકે “વવિષ્ણનાદ્વચિ-સપ”-મંત ઉચ્ચરતી વખતે સામાચારી વગેરેમાં દાક્ષિણ્ય-દિકનો વિષય હોય ત્યાં જયણા રાખવાનું કહેલ છે. ૩-૪-૭-૩૬-૧૪૦

પ્ર૦ ૮—દ્વિવસના ચૌદ નિયમ પ્રકણ કરવી વખતે કારણ નહિ હોવાથી એથુન અને દૂરજવાનો નિયમ કયો હોય ?

તો રાત્રિના સમયે તે મૈથુન અને દૂરગમનને મોકળાં કરવાં કહ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—કદ્વી શકે છે એમ જાણ્યું છે. ૩-૪-૮-૩૭-૧૪૧

પ્ર૦ ૯—“દેસિયરાદ્યપલ્લિયચાઝમ્માસે તહેવ વરિસે ચ ।
 રુકિલે તિન્નિ ગમા નાયવ્વા ઈંચસેપ્પસુ” ॥૧૧॥

આ પ્રમાણેની કાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિની ૯૪મી ગાથાનો શો અર્થ છે ?

ઉ૦—કાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિની ૯૪ મી ગાથાનો અર્થ હારિભદ્રી આવશ્યક ટીકામાં આ પ્રમાણે છે—‘દેસિય’ સિ દિવસના પાપની આલોચના માટે કરાતું દૈવસિક, ‘રાત્રિના પાપની આલોચના માટે કરાતું રાત્રિ, પક્ષ સંબંધિ-૧૫ દિવસના પાપની આલોચના માટે કરાતું ૫૫મી, ચાર મહિનાના પાપની આલોચના માટે કરાતું ચોમાસી, અને એક વર્ષના પાપની આલોચના માટે કરાતું સંવત્સરી એમ પાંચ પ્રતિક્રમણ છે. તે દરેક પ્રતિક્રમણમાં ત્રણ ગમે જાણવા. આ પાંચ દૈવસિક વગેરે પ્રતિક્રમણમાં ત્રણ ગમે કેવી રીતે હોય છે ? તે જાણાવે છે કે ૧-સામાયિક-કરેમિ લાંતે સૂત્ર કરીને કાઉસગ્ગ (શયનાસનાદિનો) કરવો, ૨-કરેમિ લાંતે કરીને પ્રતિક્રમણ-સાધુને ઉદ્દેશીને પગામસજ્જાય અને શ્રાવકને માટે વદિત્તા સૂત્ર કહેવું, ૩ ક્કરીથી કરેમિ લાંતે કરીને કાઉસગ્ગ (જિ લોગસ્સ વગેરેનો) કરવો, એમ ત્રણ ગમ સમજવા. અહિં એટલું વિશેષ સમજવું કે વીર્યની સ્થાપના દિવસે થયેલી છે, તેમજ દિવસ પ્રધાન છે માટે શરૂઆતમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણ કહ્યું છે. ૩-૪-૯-૩૮-૧૪૨

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર પાંચમા-ફરીથી પંડિત તરફ
ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—જ્યાં એક બાદર પર્યાસિ જીવ હોય ત્યાં
તેની નિશાએ અસંખ્યાતા અપર્યાસિ હોય છે, એમ શાસ્ત્રમાં
કહ્યું છે, તેમાં આશોજ પ્રમાણ છે કે સુક્તિ ?

ઉ૦—આ વિષયમાં આશોજ પ્રમાણ છે, પરંતુ કોઈ
સુક્તિ જોઈ નથી. ૩-૫-૧-૩૬-૧૪૩

પ્ર૦ ૨—સંપૂર્ણ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય કે સ્કંધ
કહેવાય ?

ઉ૦—સંપૂર્ણ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય છે. કોઈક
સ્થળે ઉપચારથી સ્કંધ પણ કહેવાય છે, એમાં કોઈ પણ
બાધક જણાતું નથી. ૩-૫-૨-૪૦-૧૪૪

પ્ર૦ ૩—પરમાણુના રૂપ વગેરેનું પરાવર્તન થાય કે નહિ ?

ઉ૦—પરમાણુના રૂપ વગેરેનું પરાવર્તન થાય છે, એમ
જાણવું. ૩-૫-૩-૪૧-૧૪૫

પ્ર૦ ૪—શ્રી ગોતમ સ્વામી ભગવાન ગોચરી લેવા
એકલા ગયા હતા કે સંઘાટક સહિત ?

ઉ૦—માયઃ એકાકીજ ગયા હતા એમ ભગવતી આદિ
આગમમાં સંભળાય છે, પરંતુ તેઓથી પદઆગમવિહારી

૫૩—“ભાગમ-ચવહારિણો છગ્ગણા, તંજહા-કેવલ-મણ-મોદિ-
નાણો-ચોદસ-દસ-નવ-પુવ્વી પપા.”

(જીતકલ્પ ચૂર્ણ, ૫-૨)

સાવાર્થ—‘શાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રકારના વ્યવહાર કહેલા છે.
આગમ, શ્રુત, આચાર, ધારણ અને જીત. તેમાં આગમ વ્યવહારીના
૭ એક છે. ૧-કેવલજ્ઞાની. ૨-મનઃપર્થવજ્ઞાની. ૩-અવધિજ્ઞાની. ૪-

હોવાથી, ઉચિત અનુચિતનો વિચાર-અર્થાત્ એકલા જવું એ ઉચિત કે અનુચિત હતું, એ વિચાર કરવો યુક્તિયુક્ત નથી.

૩-૫-૪-૪૨-૧૪૬

પ્ર૦ ૫—ઐવેયકાદિ દેવલોકમાં પાણી નથી, તો ત્યાં રહેલા દેવો જિનપૂજા કેવી રીતે કરે છે ?

ઉ૦—ઐવેયક વગેરેમાં પાણીની જેમ વનસ્પતિ પણ નથી. એટલે પૂજાની સામગ્રી નહિ હોવાથી, તેમજ તે દેવોને ગમનાગમનાદિ પ્રયોજનનો અભાવ હોવાથી દ્રવ્યથી જિન-પૂજા સંભવતી નથી, એમ જાણવું. ૩-૫-૫-૪૩-૧૪૭

પ્ર૦ ૬—સૂક્ષ્મ અને ગાદર નિગોહ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ બે ભેદ છે. એક નિગોહમાં અનંતા હોય છે. અહિં નિગોહ એટલે શું ? અને તેમાં હોય કેટલા છે ? એ સ્પષ્ટ રીતે જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૦—નિગોહ શબ્દથી અનંત હોવાથી ઉત્પન્ન થએલું વનસ્પતિ રૂપ એક સાધારણ-સામાન્ય-અનંતહોયો વસ્તુ એક શરીર છે. તે એક શરીરમાં અનંતા હોયો રહેલા છે. આ કારણથી જ અનંતકાયિક હોયો સાધારણ કહેવાય છે. ૩-૫-૬-૪૪-૧૪૮

પ્ર૦ ૭—જ્યારે ૫૪ ચતુર્દશીને દિવસે, અથવા અમાસ ચૌદપૂર્વી. ૫-૬૪પૂર્વી અને ૬-૧૧પૂર્વી. આગમ વ્યવહારીએ અતીન્દ્રિય યાત્રી હોવાથી તેઓને યાત્રા બંધનકારક નથી.

૫૪—૫યાંત્રમાં પર્વપણાના આઠ દિવસોમાં જ્યારે અમાસ આદિ એક તિથિનો સ્વયં આવે ત્યારે પર્વપણા અદ્યાર્ધિર અગીવાસો આવે છે, એમ યતાં કલ્પવાંચન પ્રમાણે જણાવ્યા મુજબ ચૌદસી આવે છે. જ્યારે અમાસ આદિ એક તિથિની શક્તિ આવે ત્યારે અગધિર તેરસો

વાસ્તવા આદિ તિથિની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે અમાસ કે પડવાના દિવસે કલ્પનું વાંચન થાય, ત્યારે છઠ્ઠ તપ ક્યારે કરવો ?

ઉ- છઠ્ઠ તપ કરવામાં દિવસનું નૈયત્ય નથી-કોઈ દિવસનો નિશ્ચય નથી. યથારૂચિ કરી લેવો એમાં આગ્રહ શો ? ૩-૫-૭-૪૫-૬૪૬

એસે છે, અને કલ્પવાંચન બીજા અમાસ આદિને રોજ થાય છે. આ પ્રશ્ન શું સાબીત કરે છે ? એજ કે પંચાંગમાં અમાસ આદિ કોઈ પણ તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ આવે છે, અને તે જ પ્રમાણે આવેલી હોય તેને તેજ પ્રમાણે થી તપાગચ્છની સામાયારી માન્ય રાખે છે, પણ તેને બદલે અન્યમાન્ય તિથિની ક્ષય કે વૃદ્ધિ કલ્પને ઉદય તિથિઓની પરાવૃત્તિ કરવામાં આવતી નથી.

ત્યારે, 'આજે કેટલાકો પુનઃ અમાસ આદિ તિથિની, ક્ષય વૃદ્ધિએ તેરસ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિ કરે છે, અને કહે છે કે-જૈનોમાં તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિ મનાય જ નહિ, એવી પરંપરા છે, આમ કહીને તેઓ બાહરવા સુદ પાંચમની ક્ષયવૃદ્ધિએ ત્રીજા અગર ચોથની ક્ષય વૃદ્ધિ કલ્પને વાર્ષિક પૂર્વની પણ પરાવૃત્તિ કરવાની પહેલ કરે છે, અને જોડીયાં પવે સાથેજ રાખવાં જોઈએ એવી દલીલ કરે છે, તે શું બધુએ ખોટું છે ?

એશક, એ બધુએ ખોટું જ છે, તેનો પુરાવો આપણને ઉપલબ્ધ પ્રશ્નોત્તરમાંથી પણ સ્વષ્ટ મલીજ રહે છે.

જૈનાચાર્યોએ ત્યારે એ ફરમાન કર્યું છે કે—'જૈન પંચોગો વિચ્છેદ પામ્યાં છે, તિથિ વગેરે લોકિક પંચોગો માનીનેજ કરવાનાં છે,' ત્યારે પંચોગમાં આવેલી તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિને નહિ માનવી અને તેને બદલે કલ્પિત તિથિઓની ક્ષય વૃદ્ધિ માનવાનો હઠામઠ સેવવો, એમાં તો અગોને સાદી સમજનો પણ અભાવજ દેખાય છે. બીજું ક્ષીતપગચ્છ સામાયારીનો નિયમ ઉદયતિથિ આરાધવાનો છે,

૩૦ ૮—સમવસરણમાં ગિરાજમાન તીર્થકરો શું ગૃહસ્થના વેષે દેખાય કે સાધુના વેષે દેખાય ?

ઉ૦—સમવસરણમાં ગિરાજમાન તીર્થકરો ન તો ગૃહસ્થના વેષે દેખાય, કે ન તો સાધુના વેષે દેખાય, પરંતુ કોઈ તિથિનો ક્ષય આવે તો પૂર્વતિથિને દિવસેજ તેની આરાધના કરવી, અને વૃદ્ધિ આવે તો બીજો દિવસેજ આરાધના કરવી, આ સુવિશુદ્ધ પરંપરા છે. તેને કલ્યાણક તિથિઓમાં તો એ પ્રમાણે જ માનવી અને બાર પર્વિઓમાં તેમ નહિ માનવી, એ પણ અમેને તો સાચી પરંપરા વિષયક તેમનું કેવલ અજ્ઞાનપણું બતાવનાઈ દીસે છે. ત્રીજું, જોડીયાં પર્વોના નામે યદિ (સંવત્સરીની) ચોથ, ચતુર્દશી આદિ પર્વો ફેરવી શકાતાં હોત તો ઉત્તરદાતા આચાર્ય ઉપદેશ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ‘આમહ ન રાખવાનો’ અનુરોધ કરત જ નહિ. કેમકે એમાં ચૌદશ અમાસ સાથે રહી શકાતાં નથી જ એ દેખીતી વાત છે. આ વિષે વધુ સાખીતિ માટે જુઓ આજ મંથનો પ્રશ્નોત્તર ૪-૩-૫-૨૭ અને તેના ઉપરનું ટિપ્પણ.

આ એક પ્રશ્નોત્તરમાં પણ જે તટસ્થ દ્રષ્ટિથી વિચારશે તો અમેને ખાતરી છે કે આજે તિથિઆરાધનાના વિષયમાં ખોટો આમહ રાખવાનું કોઈને કારણ રહેશે નહિ. જે એમ કહેવામાં આવે ॥ ૩-‘પુનમ આદિની ક્ષય વૃદ્ધિ માનશે તો ઓળા ક્યારે બેસાડશે ? યાત્રા ક્યારે કરશે ? વિહાર ક્યારે કરશે ? ઈત્યાદિ, એમાં પણ કશુંજ તત્ત્વ નથી. કારણ કે આઠ દિવસોમાં જે કોઈ તિથિની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય તો જેમ પયુષણાની અઠાઈ એક દિવસ આમળ પાછળ બેસાડી ૫ છે, તથા છઠ્ઠે માટે જેમ આર્યાયે’ યથાર્થિ જણાવ્યું, તેમ આમાં પણ, એટલે પુનમ આદિની ક્ષયવૃદ્ધિ હોય ત્યારે ઓળા એક દિવસ આમળ અગર પાછળ બેસાડવા વહેરેનું મુશ્કેલી રહેને સમજી શકાય તેવું છે.

લોકોત્તર સ્વરૂપે દેખાય છે. માટેજ તીર્થંકરો અમુક જોવા દેખાય છે એમ ઉપમા દ્વારા કહી શકાતું નથી. કેમકે-‘તીર્થંકરો અન્યલિંગે, ગૃહસ્થલિંગે કે કુલિંગે ન દેખાય’ એવું શાસ્ત્રવચન છે. ૩-૫-૮-૪૬-૧૫૦

પ્ર૦ ૬—પ્રતિક્રમણ કરતાં જણધરો સ્થાપના સ્થાપે કે નહિ ? જો સ્થાપના સ્થાપે તો તીર્થંકરની કે અન્યની સ્થાપના સ્થાપે ?

ઉ૦—તીર્થંકરો દેવ અને ગુરુ સ્વરૂપ હોવાથી તેમની પાસે પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા કરતાં સ્થાપનાનું પ્રયોજન નથી. પરંતુ તીર્થંકરની અવિદ્યમાનતામાં પ્રતિક્રમણ વગેરે ક્રિયા કરતાં તેઓ આપણી જેમ સ્થાપના સ્થાપતા હોય એમ સંભાવના થાય છે. ૩-૫-૬-૪૭-૧૫૧

પ્ર૦ ૧૦—ગુરુપૂજા સંબંધિ સુવર્ણ વગેરે દ્રવ્ય ગુરુ દ્રવ્ય કહેવાય કે નહિ ?

પ્ર૦ ૧૧—તથા પૂર્વે આ પ્રમાણે ગુરુપૂજાનું વિધાન હતું કે નહિ ?

પ્ર૦ ૧૨—તેમજ એ દ્રવ્યનો ઉપયોગ ક્યાં કરાય ? આ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—ગુરુપૂજા સંબંધી સુવર્ણ વગેરે સ્વનિશ્ચાતું નહિ હોવાથી-પોતાને સ્વાધીન કરેલું નહિ હોવાથી ગુરુદ્રવ્ય ન કહેવાય, પરંતુ જે રત્નોહરણાદિ વસ્તુઓ ગુરુઓએ પોતાને સ્વાધીન કરી હોય તે વસ્તુઓ ગુરુદ્રવ્ય કહેવાય, એમ જણાય છે. તથા શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીની કુમારપાલ ભૂપાલે સુવર્ણકમળોથી પૂજા કરી છે, એવા અક્ષરો કુમારપાલ પ્રબંધમાં છે. તેમજ ‘ધર્મલાલ-તને ધર્મનો લાલ થાઓ,

એ પ્રમાણે જ્યારે કહ્યું ત્યારે દ્વરથી જેઓએ હાથ ઉઠાવે
કર્યા છે એવા સિદ્ધસેનસૂરિને વિક્રમ રાજાએ કોટિ દ્રવ્ય
આપ્યું. આ અગ્રપૂજા રૂપ દ્રવ્યનો તે વખતે છૂર્ણોદ્ધારમાં
ઉપયોગ કર્યો હતો, એમ તેમના પ્રબંધ વગેરેમાં સંલગ્નાય
છે. આ વિષયમાં ઘણું કહેવા યોગ્ય છે, કેટલું લખીએ ?
તમે પૂછેલા ત્રણ પ્રશ્નોના આ પ્રમાણે ઉત્તરો ૫૫ છે. ૩-૫-
૧૦-૧૧-૧૨-૪૮-૪૯-૫૦-૧૫૨-૧૫૩-૧૫૪

અં ૧૩—કૃત્રિમ-ખનાવેલી વસ્તુ કેટલો કાલ રહે ?
સંજ્યાત કાલ સુધી કે અસંજ્યાત કાલ સુધી ?

ઉં—કૃત્રિમ વસ્તુ અનેક પ્રકારની હોય છે. માટે આ
વિષયમાં ભગવતીના આઠમા શતકના નવમા ઉદ્દેશાના સૂત્રની
ટીકા જોવી. વળી આ વિષયમાં અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપર રહેલ
ચૈત્યને આશ્રયીને કોઈ વિવાદ કરે, તો તે વસ્તુને અનુ-
લક્ષીને વસુદેવહિષ્કિંમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—“ત્યારખાદ
તે જહું વગેરે કુમારોએ (પોતાનાં) પુરૂષોને આજ્ઞા કરી
કે—અષ્ટાપદ જેવા પર્વતની ગવેષણા કરો. ત્યારખાદ તપોસ
કરતાં તે પુરૂષોએ અષ્ટાપદ સમાન પર્વત દષ્ટિપથમાં નથી
આળ્યો એમ જણાવ્યું. ત્યારખાદ જહું વગેરે કુમારોએ
અમોત્યને કહ્યું કે—આ જિનમંદિર કેટલા કાલ સુધી રહેશે ?
ત્યારે અમાત્યે કહ્યું કે—આ અવસર્પિણી સુધી રહેશે એમ

૫૫—આ પ્રશ્નોત્તરથી સિદ્ધ થાય છે કે—આવકો ગુરૂપૂજા કરે,
તે સાચોજાત જ છે, અને એ માટે ઉછામણીનો પ્રમંગ હોય તો તે
દેવ દ્રવ્યની વૃદ્ધિકારક હોઈ શાસ્ત્રવિધિને ઉપકારક જ છે. પણ આ
પ્રકારની ગુરૂપૂજાનું દ્રવ્ય દેવદ્રવ્ય તરીકે ગણાય છે એટલે તેનું ઉત્પન્ન
સાધુઓના ઉપયોગમાં આવી શકે નહિ.

કેવલી-ભિનો પાસેથી-મારા સાંભળવામાં-આવ્યું-છે.’ તથા
 આ સંબંધે સિદ્ધાન્તના અક્ષરો બતાવો, એમ-ને કોઇ
 કહે તો જમ્બુદ્વીપપ્રસિદ્ધિ વગેરેમાં-સુખમાસુખમા વગેરે
 આરાના વર્ણનમાં વાવ, દીર્ઘિકા, કાંસુ વગેરે ધાતુ ઇત્યાદિ
 કૃત્રિમ, પદાર્થનો સંકલ્પ બતાવ્યો છે, તે અધિકાર દેખાડવો.
 ૩-૫-૧૩-૫૧-૧૫૫

પ્ર૦ ૧૪—જીવાભિગમ સૂત્રમાં પ્રત્યેક વનરુપતિના
 અધિકારમાં કુહણા શબ્દનો અર્થ ભૂમિસ્ફોટ કહ્યો છે, તે
 પછી જીવવિચારમાં ભૂમિસ્ફોટોને સાધારણ વનરુપતિની
 અંદર કેમ કહ્યા છે ?

ઉ૦—જીવાભિગમ સૂત્રમાં પ્રત્યેક વનરુપતિના અધિ-
 કારમાં કુહણા શબ્દથી ભૂમિસ્ફોટ કહ્યા છે, અને જીવવિચારમાં
 ભૂમિસ્ફોટ વનરુપતિને સાધારણની અંદર ગણાવેલ છે. આ
 વિષયમાં તત્ત્વ શું છે તે તત્ત્વવિદ જાણે એમ જાણવું.
 ૩-૫-૧૪-૫૨-૧૫૬

પ્ર૦ ૧૫—વિમાનોના આંતરામાં ભૂમિ છે કે નહિ ?

ઉ૦—ભૂમી નથી, એમ જણાય છે. કારણકે ભગવતીજી
 વગેરે સૂત્રોમાં નરક સંબંધી સાત અને એક ધપત પ્રાગ્ભારા
 એમ આઠજ પૃથ્વી કહેલી છે. ને સ્વર્ગમાં પણ પૃથ્વી હોત
 તે શાસ્ત્રમાં અધિક પણ કહી હોત. ૩-૫-૧૫-૫૩-૧૫૭

પ્ર૦ ૧૬—અત્યારે જે શક ઈદ્ર છે તે પૂર્વલવમાં કાર્તિક
 નામનો અભિનવ શેઠ હતો, અને ગંગાદત્ત જીર્ણ શેઠ હતો.
 આ બે શેઠે સુનિસુન્નત સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. એમ
 શ્રી ભગવતીજીના ૧૬મા ચતુકના ૫ મા ઉદેશાના અન્ત ભાગમાં

“દિવ્યં તેયલેસં અસહમાણે”તિ એ સૂત્રની ટીકામાં કહ્યું છે. પરંતુ વન્દાદ્વૃત્તિમાં વિથાલા નગરીમાં શ્રીમહાવીરના કાયે-ત્સંગના અધિકારમાં જીર્ણુશેઠ અને અભિનવ શેઠ કદ્યા છે, તો તે ક્યા ?

ઉ૦—“દિવ્યં તેયલેસં અસહમાણે” આ સૂત્રની ટીકામાં જે જીર્ણુશેઠ અને અભિનવ કદ્યા છે, કે જેઓએ મુનિમુક્ત-સ્વામિ પાસે દીક્ષા લીધી છે, તે બીજા છે, અને વન્દાદ્વૃત્તિમાં વિથાલામાં જે જીર્ણુશેઠ અને અભિનવ શેઠ કદ્યા છે તે જુદા જ છે, એમ જણાય છે. એટલે આ વિષયમાં સંશય શો હોઈ શકે ? ૩-૫-૧૬-૫૪-૧૫૮

પ્ર૦ ૧૭—“તસ્સ ઇયસિમા ઓલંબંતિ તં ચ વેજ્જે અવક્ખુ ત્તિ”-‘તેના હરસ લટકે છે, વૈધે લટકતા, તે હરસ જોયા’, આ પ્રમાણે ભગવતીજીના ૧૬મા શ્લોકના ૫ મા ઉદ્દેશાના ક્રિયા અધિકારમાં કહ્યું છે. અહિં વૈધને ક્રિયા કઈ લાગે ? શું જીવ સંબંધિ હિંસાદિની ક્રિયા લાગે કે કાર્ય કરવા રૂપની ક્રિયા લાગે ?

ઉ૦—“તસ્સ ઇયસિમા ઓલંબંતિ તં ચ વેજ્જે અવક્ખુ” આ સૂત્રને અનુસરીને હરસ પાડવામાં વૈધને જે ક્રિયા લાગે છે તે વ્યાપાર જન્ય છે પરંતુ જીવહિંસાથી થતી ક્રિયા લાગતી નથી કારણ કે હરસ સજીવ છે એવા શાસ્ત્રાક્ષરો દેખાતા^{૫૬} નથી. ૩-૫-૧૭-૫૫-૧૫૯

પ્ર૦ ૧૮—“હિ ભગવન્ ! ભવ્ય દ્રવ્ય નારકીની (ભાવિમાં જે જીવ નારકી થવાનો હોય તેની) કેટલા કાલ પ્રમાણ સ્થિતિ—આયુષ્ય કહી છે ? હે ગૌતમ ! જઘન્યથી અન્તર્મુહૂર્ત અને

૫૬—આનો ભાવાર્થ એ છે કે હરસ પોતે સ્વતંત્ર જીવ નથી.

ઉત્કૃષ્ઠથી પૂર્વકોડ વર્ષની સ્થિતિ કહી છે. તથા હે ભગવન્ !
 લઘ્ય દ્રવ્ય અસુર કુમારની (ભાવિમાં જે છવ અસુરકુમાર
 થવાનો હોય તેની) કેટલા કાલની સ્થિતિ કહી છે ? હે ગૌતમ !
 જઘન્યથી અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કર્ષથી ત્રણ પદ્યોપમ કહી
 છે.” તો શું તે છવ જન્મ થયા બાદ તુરતજ આયુષ્ય બાંધે
 છે કે અન્ય ભવથી અંતરિત બાંધે છે ? આયુષ્ય બાંધ તો
 ત્રીજો ભાગ બાકી રહે ત્યારે બાંધાય એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.
 આ સંબંધિ નિર્ણય જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૦—દ્રવ્ય વિષયક છવના ત્રણ આદેશો છે. ૧—એક
 ભવિક, આયુષ્યના બાંધ પૂર્વે. ૨—બદ્ધાયુષક, પરભવના આયુ-
 ધ્યના બાંધવાળો. અને ૩—અભિમુખ નામગોત્ર, પરભવના નામ-
 ગોત્ર ભોગવના માટે સન્મુખ થએલો. જેમકે—કમલનો છવ
 જે આગામિ ભવમાં પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયરૂપ કમલ થનારો છે.
 અને પૂર્વભવમાં કમલ તરીકેનું આયુષ્ય બાંધ્યું ન હોય તો
 પણ તે છવને એક ભવિક દ્રવ્યકમલ તરીકે કહી શકાય છે.
 અને જો કમલનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય તો બદ્ધાયુષક દ્રવ્ય-
 કમલ તરીકે કહી શકાય છે અને કમલ તરીકેનું આયુષ્ય
 બાંધ્યા પછી એ નામ ગોત્ર વગેરેને ભોગવવા સન્મુખ થયો
 હોય તો અભિમુખ નામગોત્ર દ્રવ્ય કમલ તરીકે કહી
 શકાય છે. છવના દ્રવ્યમાં આ ત્રણ આદેશો છે. આ પ્રમાણે
 શ્રીસૂયગાંગ સૂત્રના બીજા કુતરકંધની નિર્ણયિતામાં કહ્યું
 હોવાથી જે છવ અનન્તર આગામિ ભવમાં નારકી થનારો
 હોય તે છવે નારકીના આયુષ્યનો બાંધ ન કર્યો હોય તો
 પણ પૂર્વભવમાં દ્રવ્ય નારકી તરીકે કહી શકાય છે. તેથી
 તેની ઉત્કર્ષથી સ્થિતિ પૂર્વકોડ વર્ષ સુતરાં સંભવી શકે છે.

એટલે કોઈ પણ જાતની શંકાને અવકાશ રહેતો નથી. એવી રીતે ભાવિ અચુરકુમારના સંબંધમાં પણ વિચારી લેવું. ૩-૫-૧૮-૫૬-૧૬૦

૩૦ ૧૯—કોઈ દેશમાં તેલ વગેરેના હાથ દબને કણકને મસળવામાં આવે છે અને એવી રીતે કરીને માંજી-વાળી રાટલી વગેરે કરાય છે તે તે રાટલી આયંબિલના પચ્ચખખાણમાં સાધુઓને કહ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—કોઈ દેશમાં તેલ વગેરેના હાથ કરીને કણકને મસળીને જે રાટલી કરાય છે તે રાટલી સાધુઓને આયંબિલના પચ્ચખખાણમાં કહ્યે છે એમ ખબર છે. ૩-૫-૧૯-૫૭-૧૬૧

ત્રીજા પ્રકાશ પ્રશ્નકાર છૂટા-પંડિત

શ્રીકલ્યાણકુશળગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

૩૦—૧ “દુસુ તિસુ^{૫૭} તિસુ કલ્પેસુ. ઘણુદહિઘણવાય તદુમયં ચ કમા” આ ગાથામાં કહેલ-ધનોદધિ, ધનવાત, અને તદુલય-ધનોદધિધનવાતની અને તેના વલયોની પહેા-

૫૭—“દુસુ તિસુ તિસુ કલ્પેસુ, ઘણુદહિ ઘણવાય તદુમયં ચ કમા । સુરભવણપદ્મદાણં, આગાસપદ્મદિવા ઉર્ધ્વિ” ॥૭૯॥”

(સંમ્રદશ્વી વૃત્તિ, પૃ. ૪૫

ભાવાર્થ—“પ્રથમ બે દેવલોક-મૌધર્મ અને ઇશાનના વિમાનોના આધારરૂપે ધનોદધિ છે. મનાતકુમાર, માહેન્દ્ર, અને જ્ઞાનદેવલોક આ ત્રણના વિમાનોના આધારરૂપે ધનવાત છે. અને સાર પછીના લાન્તક, શુક, અને સહસાર આ ત્રણ દેવલોકના વિમાનોના આધાર તરીકે ધનોદધિ અને ધનવાન કહેલાં છે. આ પ્રમાણે આઠ દેવલોક સુધી છે. પછી ઉપરના દેવલોકો માવત સર્વાર્થ સુધી આકાશના આધારે રહેલા છે.

જાઈ વગેરેનું પ્રમાણ કેટલું છે અને તે ક્યાં છે ? આ વિષયમાં હું સંદિગ્ધ છું. જો તે વસ્તુનો નિર્ણય થાય તો ત્યાંની ભૂમિની પણ પહોળાઈ લંબાઈ વગેરેનો નિર્ણય થાય.

ઉ-આ ગાથામાં ધનોદધિ આદિ આઠ દેવલોકના વિમાનોના આધાર રૂપે આગમમાં પ્રતિપાદન કરેલ છે, એમ જોયું છે. પરંતુ તેઓનું પરિમાણ, કે વલયો હજી સુધી જોયાં હોય એવું સ્મરણમાં આવતું નથી. ૩-૬-૧-૫૮-૧૬૨

પ્ર. ૨—ઉકેશગચ્છીઓ દેશનિહ્વ છે એમ કેટલાક સ્થાપે છે અને તેનું કારણ તેઓ ઉપધાનનો અપલાપ કરે છે, એમ જણાવે છે. તો તેઓએ કરેલ ઉપધાનનો અપલાપ શું તેઓના યનાવેલા શ્રયોમાં નિષેધેલ નદર્યો છે ? અથવા વર્તમાન કાલીન તે લોકો ઉપધાન વહન કરતા હોવાતા નથી તેથી કહે છે ? કે પોતાની બુદ્ધિથી જણાવે છે ? આ ત્રણ વિકલ્પોમાં છેલ્લો વિકલ્પ ઉપેક્ષા પાત્ર જ છે. બીજો વિકલ્પ પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવો નથી, કારણ કે ઉકેશગચ્છીઓના સમુદાયમાં લાંબો કાલ થયો હોવાથી પ્રમાદે ઘર ઠર્યું છે, માટે પ્રમાદથી ઉપધાનનું અવહન તેઓના નિહ્વપણામાં કારણભૂત નથી. પ્રથમ વિકલ્પ તેના નિહ્વપણામાં હેતુ હોય તો હું તેમના તેવા શ્રયોને જોવાની ઈચ્છાવાળો છું. અને જો એ પણ નિહ્વો હોય તો મૂલયાશનના શ્રાવકો, કોણ છે ? અને ક્યાં વસે છે ? ઈત્યાદિ વિચારણીય હોવાથી પ્રવચનપરીક્ષાનું વચન પણ મારા ચિત્તમાં ઘણું જ વિચારણીય તરીકે લાગે છે. વળી દેટલાકો તો “આ લોકો નિહ્વો છે એમ પગલે પગલે પોદાર કરે છે !” વળી “હોઈ મંગલ” આ પાઠ પછી ઉકેશગચ્છીઓની નિહ્વતામાં પ્રયોજક નથી. કારણ કે એમ તાગ

પુરીયાદિ તપાપક્ષીઓમાં પંદર લોગસ્સના કાઉસગ્ગને અલાવ છે તેમ ઉકેશગચ્છીઓની શાખા વજસ્વામિની પહેલાં જ સિત્ત થએલી છે. વળી “કાલે વિષ્ણુ વહુમાણે ઉવદાણે” આ પાઠ પણ તેઓ પોતાના શાવકોને અર્પાંક રીતે લખાવે છે એમ દેખાય છે. માટે જો આપ નિશ્ચય કરીને જણાવો તો ખાલક ઉપર અનુગ્રહ થાય ?

ઉ૦—ઉકેશગચ્છીઓ દેશનિહ્વ છે એવો પોકાર કોણ કરે છે તે અમે જાણતા નથી. અમે તો દ્વાદશજલ્પપટ્ટકમાં જણાવેલાઓને જ નિહ્વ માનીએ છીએ, બીજાઓને નહિ. દ્વાદશજલ્પપટ્ટક તો પહેલાં અમે તમોને મોકલ્યો છે. વળી આને આશ્રયીને પ્રવચનપરીક્ષામાં જે કહ્યું હોય તે, તથા અન્ય ગ્રંથ સાથે નહિ મલતું બીજું પણ કેટલુંક અર્થ કરવા યોગ્ય લખાણ જે હોય તે વિચારવા યોગ્ય જ છે. વળી સ્પષ્ટપણે નામનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના જ્યાં ત્યાં નિહ્વપણું જણાવનારાઓનો પ્રતિકાર પણ શી રીતે કરવો ? ૩-૬-૨-૫૬-૧૬૩

પ્ર૦ ૩—‘તે વજ્રમય એવા અંકુશોમાં ચાર કુંભ પ્રમાણ સુક્તામાળાઓ છે,’ અહિં મોતિઓનું કુંભ પ્રમાણ કહેલું છે. કુંભપ્રમાણનો કંમ આ છે—જે અસલીની એક પસલી યાય, ૨ પસલીએ ૧ સેતિકા યાય, ૪ સેતિકાએ ૧ કુલપ યાય, ૪ કુલપનો ૧ પ્રસ્ય યાય, ૪ પ્રસ્યનો ૧ આઢક યાય, ૬૦ આઢક પ્રમાણનો ૧ જલન્ય કુંભ યાય, ૮૦ આઢક પ્રમાણનો ૧ મધ્યમકુંભ યાય, અને ૧૦૦ આઢકે ૧ ઉત્કૃષ્ટ કુંભ યાય છે, ૮૦૦ આઢકે ૧ બાહ્યા યાય, આ પ્રમાણે તન્દુલવેયાલિય ખયત્તામાં કહ્યું છે. હવે જો ૧ પસલીમાં ૧

શેર સંલવી શકે તો ૧ સેતિકામાં ૨ શેર માય, કુટપમાં ૧૦ શેર (૮ શેર), પ્રસ્થમાં ૧ મણ, આઢકમાં ૪ મણ, ૬૦ આઢકના ૨૪૦ મણ પ્રમાણનો જથ્થો કુંલ થાય, ૩૨૦ મણ પ્રમાણનો મધ્યમ કુંલ થાય, અને ૪૦૦ મણ પ્રમાણનો ઉત્કૃષ્ઠ કુંલ થાય છે. આ રીતે વિચારતાં મોતિઓનું ૬૪ મણ પ્રમાણ જેવી રીતે અસંગત થાય ? હવે જો એમ કહો કે—‘આમ છતાં પણ પ્રમાણમાં અધિકતા જ થઈ, પરંતુ ઈષ્ટ પ્રમાણ તો નજ આપ્યું’, તો તે સાચું છે, કારણ કે સૂત્રરચના વિચિત્ર હોવાથી ‘પૃથક્ત્વ’ શબ્દની માર્ક (જેમ એ શબ્દ બેથી નવ, સાત, અને બહુ ઇત્યાદિ અનેક અર્થમાં આવે છે તેમ) અહિં કુંલ પ્રમાણ કયું વિવક્ષિત હશે તે અમે જાણતા નથી. કુટપનું પ્રમાણ શાસ્ત્રમાં અનેક પ્રકારે સંલગાય છે. જેમ હીલાવતીમાં ‘હસ્ત પ્રમાણ લંગાઈ પહોળાઈ યુક્ત પિંડથી જે બાર આંસીયાવાળું બને છે તે ઘન હસ્ત કહેવાય છે. ધાન્યાદિકમાં જે ઘનહસ્તનું પ્રમાણ આવે છે તેને શાસ્ત્રમાં માગધખારિકા કહેવાય છે, અને ૧ ખારીનો ૧૬મો ભાગ દ્રોણ છે, ૧ દ્રોણનો ચોથો ભાગ આઢક છે, અને આઢકનો ચોથો ભાગ ૧ પ્રસ્થ થાય છે, અને પ્રસ્થનો ચોથો ભાગ ૧ કુટપ થાય છે,’ એમ કહ્યું છે. આ પ્રમાણ ઘણું જ થોડું છે. વર્તમાનકાલે પણ નેપાલદેશમાં ૩૬ પૈસાના પ્રમાણ સમાન કુટપનો વ્યવહાર આવે છે. આ ગણતરીથી ૬૪ મણ કાંઈક ઓછા થાય છે. તેથી જેમ અનુત્તર વિમાનમાં રહેલા છવોના સંખ્યાતા ભવે કહ્યા હોવા છતાં ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ ૨૪ ભવે લેવાય છે તેમ આ વિષયમાં ઐતિહાસિક પ્રમાણ જ સ્વીકારવું. કારણકે શાસ્ત્રોમાં સ્પષ્ટ અક્ષર દેખાતા નથી. વળી જુનાં પાનાંમાં સ્પષ્ટ

પ્રમાણના અક્ષરો પણ દેખાય છે, તે આ રીતે છે—‘સર્વાર્થસિદ્ધિ
 વિમાનમાં વચમાં ૧ મોટી ૬૪ મણ પ્રમાણનું છે, તેની
 ફરતાં વલયાકારે ૩૨ મણ પ્રમાણનાં ૪ મોટી છે, એવી રીતે
 અડધા અડધા વજનનાં આઠ વલયો જ્યારે વાયુની લહરીથી
 પૃથગ્ થઈને મુખ્યમોતિમાં અફવાય છે ત્યારે તે વિમાન
 મધુરશબ્દોના નાદથી અદ્વૈતમંય થાય છે,’ ઇત્યાદિ. તેમજ
 પંડિત પદ્મવિજય ગણિની પાસે પણ સિદ્ધપ્રાભુત પયજ્ઞામાં
 આજ પ્રમાણે છે. એમ નહિ કહેવું કે—‘આ પ્રમાણ શ્રદ્ધા
 કરાય તેવું નથી,’ કારણ કે તેવા પ્રકારના અન્યનો વિચ્છેદ
 હોય છતાં પણ સિદ્ધાન્તને અનુસરતા અર્થની જો શ્રદ્ધા
 કરવામાં ન આવે તો મિથ્યાત્વ લાગે છે એમ પણ ન કહેવું
 કે ‘આ માન સર્વાર્થસિદ્ધિમાં હશે, નન્દીશ્વર વગેરેમાં નહિ
 હોય,’ કારણકે (ત્યાંને માટે પણ) પાઠ સરખો છે પાઠ
 સરખો હોય ત્યારે ઓછાવત્તાપણું હોય તેથી દોષ લાગતો
 નથી, જેમ “અદ્વદ્વમાણ રાદિઆણ” આ પાઠ બધા તીર્થ-
 કરોના જન્મમાં સરખો છે, ત્યાં સૌના ગર્ભદિવસોમાં ઓછા-
 વત્તાપણું પણ છે. આમ હોવા છતાં પણ કેટલાકો આવું
 બોલનારાઓને નિહવ કેમ કહે છે ? અને આપ શું જણાવો
 છો ? આ પ્રમાણની જ્ઞાસામાં આપજ પ્રમાણભૂત છો.

ઉ૦—સર્વાર્થસિદ્ધિ વગેરે વિમાનોમાં મોટીઓનાં પ્રમા-
 ણને આશ્રયીને વૃદ્ધવાદના અનુસારે, છુટા પાનાના અનુસારે,
 અને ભુવર્નલાનુકેવલિ ચરિત્રનો અનુસારે ૬૪ મણ પ્રમાણ
 જણાય છે. વેળી કુંભનાં પ્રમાણમાં વિચિત્રતા ઉપલબ્ધ થાય
 છે તેથી આ અર્થમાં આશ્ચર્ય બુદ્ધિ નહિ કરવી. ૩-૬-૩-
 ૬૦-૧૬૪

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર સાતેમા

પંડિત શ્રી જિનદાસ ગણિના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર० ૧—નવ નારદોએ ક્યાં અને કેની પાસે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું ? અને તેમાંથી સ્વર્ગ કેટલા ગયા અને મોક્ષમાં કેટલા ગયા ?

ઉ०—નારદોની ગતિ આદિ આશ્રયીને કોઈ દેવલોકમાં અને કોઈ મોક્ષમાં ગયા છે, પરંતુ અમુક સ્વર્ગમાં કે અમુક મોક્ષમાં એમ તે સર્વની સ્પષ્ટ હકીકત ક્યાંય પણ દેખાતી નથી, એમ જાણવું. ૩-૭-૧-૬૧-૧૬૫

પ્ર० ૨—જિન પ્રતિમાઓને ગરમ લાખ વગેરેના રસથી ચક્ષુ વગેરે ઘોંટાડવામાં આચાતના થાય છે કે નહિ ?

ઉ०—જે નિપુણ શ્રાવકો છે તે રાત્ર અને તેલ એ બે વસ્તુઓને લેગી કરી, તેને વારંવાર મસળીને તેના રસથી જિન પ્રતિમાઓને ચક્ષુ વગેરે ઘોંટાડે છે, પરંતુ ગરમ લાખના રસથી ઘોંટાડતા નથી. કારણ કે તેમ કરવામાં આચાતનાના દોષનો પ્રસંગ રહેલો છે. ૩-૭-૨-૬૨-૧૬૬

પ્ર० ૩—આસો અને ચૈત્ર માસની અસંખ્યાય સંખંધી સાતમ, આઠમ અને નોમ આ ત્રણ દિવસો ઉપધાનમાં ગણાય કે નહિ ?

ઉ०—આસો અને ચૈત્ર માસની અસંખ્યાય સંખંધી પહેલા ત્રણ દિવસો ઉપધાન તપ વિશેષની ગણતરીમાં ગણાતા નથી, એમ જાણવું. ૩-૭-૩-૬૩-૧૬૭

પ્ર० ૪—માળ પહેરવાની નાણુ ક્યારે મંડાય ?

ઉ०—માળ પહેરવાની નાણુને આશ્રયીને નાણુનું વિધાન

કરવું આસો સુદી દસમ પછી સુઝે છે, એ પ્રમાણે વૃદ્ધવાદ છે. ૩-૭-૪-૬૪-૧૬૮

પ્ર૦ ૫—ભરત ક્ષેત્રના ચક્રવર્તિ પહેલા કયો ખંડ સાધે છે ? ત્યાર પછી કયો ? તે ક્રમ જણાવવા કૃપા કરશો.

ઉ૦—ચક્રવર્તિ મધ્યખંડને સાધીને સેનાનીરત્ન દ્વારા સિન્ધુખંડને સાધે છે, ત્યાર બાદ શુક્ષ્માં પ્રવેશ કરી વૈતાલ્ય ઝોળંગી મધ્યમ ખંડ સાધે છે, સેનાનીરત્નથી જ ત્યાં રહેલા સિન્ધુખંડને સાધીને આ બાજુ આવતાં સેનાનીથીજ ગંગાથી થયેલા બને ખંડને સાધીને રાજધાની તરફ આવે છે, આવો ક્રમ છે ૩-૭-૫-૬૫-૧૬૯

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર આઠમા

પંડિત શ્રીવેલર્પિગણ્ધિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પાસત્યા પાસે દિક્ષિત થયેલાં સાધુથી ગણ્ય માંલી શકે છે, એવું ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉ૦—સંવિગ્ન આચાર્યાદિ સંવિગ્નગીતાર્થાદિના અભાવે સંવિગ્નલક્ષ્ણપાસત્યાદિની પાસે જ્યારે પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરે છે ત્યારે કોઈક ફરીથી મતોના આરોપણ કરવા રૂપ પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારે છે. આ પ્રમાણે છેદગ્રન્થમાં કહેલ વચનને અનુસરીને સમાધાન જાણવું. ૩-૮-૧-૬૬-૧૭૦

પ્ર૦ ૨—કયા શાસ્ત્રમાં દેશ પાસત્યો વંદનીય કહ્યો છે ?

ઉ૦—પૂર્વે કહેલ અક્ષરોના અનુસારે આચાર્ય વગેરે પાસત્યા પાસે પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારતા હોય ત્યારે પાસત્યાને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરે છે. કારણાન્તર હોય તો આચાર્ય વગેરે સર્વપાસત્યાને પણ મોટા વંદનાદિ કરે છે, એમ આવશ્યક નિર્ણયિત વગેરેમાં કહ્યું છે. ૩-૮-૨-૬૭-૧૭૧

પ્ર૦ ૩—નાણાંથી ગુરૂની પૂજા ક્યાં કરી છે ?

ઉ૦—“કુમારપાલરાજા શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યની સુવર્ણ કમલથી હમેશાં પૂજા કરતા હતા” આ પ્રમાણે કુમારપાલ પ્રગંધ વગેરેમાં કહ્યું છે. તેને અનુસરીને વર્તમાન સમયે પણ ગુરૂની નાણાંથી પૂજા કરાવી જોવાય છે, કેમકે નાણું પણ પાતુમય છે. તથા આ વિષયમાં આવા પ્રકારનો વૃદ્ધવાદ પણ છે કે—“શ્રી સુમતિસાધુસરિતા વારામાં માંડવગઢમાં મલિક શ્રી માફરે ગીતાર્થોની સુવર્ણ દાંડિથી પૂજા કરી પડહતી.” ૩-૮-૩-૬૮-૧૭૨

ત્રીમ પ્રકાશે પ્રશ્નકાર નવમા-ફરીથી પંકિત શ્રીવિવેકહર્ષગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—“ઋષભદેવ અરિહંત કૌશલિક ચૌરાશી લાખ પૂર્વનું સર્વ આયુષ્ય લોગવીને સિદ્ધ, બુદ્ધ, યાવત્ સર્વ દુઃખથી મુક્ત થયા, એમ ભરત, બાહુબલી, બ્રાહ્મી અને સુંદરી માટે પણ સમજવું” આ પ્રમાણેના સમવાયાંગ સૂત્રના પાઠની સાથે “उसहो उसहस्त सुभा” ઈત્યાદિ ગાથાનો વિરોધ આવે છે, કારણકે રૂષભદેવ સ્વામિનાં છ લાખ પૂર્વ પસાર થયા પછી ઉત્પન્ન થયેલા ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળા એવા પણ બાહુબલીનું ભગવાનની સાથે નિર્વાણ કહ્યું છે. એમ ન કહેવું કે આ વિરોધનો આશ્ચર્યમાંજ સમાવેશ થાય છે, કારણકે આશ્ચર્ય તો ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ એક સમયે મોક્ષમાં ગયા તે છે.

૫૮—ગુરૂપૂજા શાસ્ત્રોક્ત વસ્તુ છે, એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સાબીત થાય છે. છતાં તેના ઉપર કટાક્ષ કરનારા જાણ્યે અજાણ્યે પોતાની અજ્ઞાનતા બતાવે છે. વધુ માટે જુઓ ટિપ્પણ. ૫૫.

૭૦—સમવાયાંગ સૂત્રના અનુસારે બાહુબલીનું ૮૪ લાખ પૂર્વનું આયુષ્યહોવા છતાં પણ તેમનું અન્ય ગ્રન્થોમાં જે રૂપલસ્વામિની સાથે નિર્વાણ કહ્યું છે, તે વિરૂદ્ધ નથી. કારણકે એમના આયુષ્યની અપવર્તનાનો—આટલી સ્થિતિ ઘટવા રૂપ-પણ “મહસય સિદ્ધા”-“એકસો આઠ સિદ્ધ થયા” એજ આશ્ચર્યમાં અન્તર્ભાવ થઈ શકે છે. એમ ન કહેવું કે આ અન્તર્ભાવ યુક્તિયુક્ત નથી, કારણ કે “હર્ત્વિંસકુલુપ્પત્તિ” આ પાઠમાં કહેલ આશ્ચર્યમાં યુગલિકના આયુષ્યનું અપવર્તન, અને નરક ગમન એ બંનેનો અન્તર્ભાવ કરવામાં આવે છે. ૩-૬-૧-૬૬-૧૭૩

પ્ર૦ ૨—“અન્તોમુદ્દુત્તમિત્તંપિ”^{૫૯} આ ગાથાએ કરીને સમ્યગ્દષ્ટિનો ઉત્કર્ષથી કાંઈક ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત સંસાર કહ્યો છે. “જો જ કિરિઆચાઈ સો મલિઓ અમલિઓ વા”-જે ક્રિયાવાદીહોય તે ભવ્ય (સમ્યગ્દષ્ટિ) અથવા અભવ્ય (મિથ્યાદષ્ટિ હોઈ શકે છે,” ઇત્યાદિ દશાચૂર્ણિના અક્ષરોના અનુસારે તો સમ્યગ્દષ્ટિ અને ક્રિયાવાદિ મિથ્યાદષ્ટિનો ઉત્કર્ષથી ન્યૂન પુદ્ગલ પરાવર્ત સંસાર કહ્યો છે. પરંતુ તે પણ અન્ય આગમોને અનુસરીને કાંઈક ન્યૂન અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત રૂપજ સમજાય છે. તો અહિં સમ્યગ્દષ્ટિ અને ક્રિયાવાદિ મિથ્યાદષ્ટિના સંસારનું સરખાપણું હોઈ શકે?

૫૯—“અન્તોમુદ્દુત્તમિત્તંપિ, ફાસિયં હુજ્જ જેદિ સમ્મત્તં ।

તેસિ અવહુપુગ્ગલ, પરિઅટ્ટો ચેવ સંસારો ॥૫૨॥” (નવતર)

ભાવાર્થ—“જે આત્માએને અન્તમુદ્દુર્ત-માત્ર પણ સમ્યક્ત્વ સ્પર્શ્ય હોય છે તે આત્માએનો કાંઈક ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત જ સંસાર રહે છે.”

ઉ૦—જો કે આભાસમાત્રથી સમાનતા કહી છે, તે પણ ઘણી આશ્ચર્યના કરનાર વિરાધક એવા કોઈ સમ્યક્-દષ્ટિનો આટલો સંસાર હોઈ શકે છે, બીજાનો નહિ. ક્રિયાવાદિ મિથ્યાદષ્ટિસમુદાયમાં તો કોઈક હુગુવા કમ્મી જીવન જ એકાવતારી પણાનો પૈણ સંભવ હોઈ શકે છે. માટે સમાનતાની શંકા કઈ રીતે હોઈ શકે? આ બાબત આ પ્રમાણે પ્રતિભાસે છે—જણાય છે, તે પછી તત્ત્વ તો તત્ત્વવેત્તા જાણે. ૩-૬-૨-૭૦-૧૭૪

પ્ર૦ ૩—કોઈ જાણી બુદ્ધિને અભિનિવેશી બનેલો હોય એવા જીવને સંસાર વૃદ્ધિના કારણભૂત ઘણા કર્મબંધ થાય, કે અજાણતા અભિનિવેશી થયેલાને અગર તેના માર્ગને અનુસરનારાને ઘણા બંધ થાય ?

ઉ૦—વ્યવહારથી જ્ઞાનપૂર્વક અભિનિવેશીને ઘણા કર્મબંધ થાય, એમ જણાય છે. ૩-૬-૩-૭૧-૧૭૫

પ્ર૦ ૪—કોઈ અજાણપણે હિંસા વગેરેથી કર્મબંધ કરે છે, અને કોઈ જાણીને કર્મ બાંધે છે, આ બેમાંથી કર્મનો દૃઢ બંધ કેને થાય ?

ઉ૦—જો બંનેમાં જેને ક્રોધાદિ પરિણામની દૃઢતા હોય તેને કર્મનો બંધ દૃઢ થાય છે, અને ક્રોધાદિ પરિણામની મન્દતા હોય તો કર્મનો બંધ મન્દ થાય છે. ૩-૬-૪-૭૨-૧૭૬

ત્રીજા પ્રકારો પ્રશ્નકાર દશમા-દ્વિતીયી મહોપાધ્યાય
શ્રીસુમતિવિજયગણિના શિષ્ય પંડિત ગુણવિજય
ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—એમ દક્ષિણ ભસ્તાર્ધમાં સકલ વ્યવહારના

દર્તા શ્રીઋષભદેવસ્વામિ થયા, તેમ ઉત્તર ભરતાર્ધમાં તમામ વ્યવહારના દર્તા કોઈ પણ થાય છે કે નહિ ? જો થયા હોય તો કોણ થયા છે તેનું નામ જણાવવા કૃપા કરશે ? અને ન થયા હોય તો ત્યાં વ્યવહારની પ્રવૃત્તિ કેવી રીતે પ્રવર્તે ?

ઉ૦—ઉત્તર ભરતાર્ધમાં પણ કોઈ જાતિસ્મૃત્યુદ્ધિ જ્ઞાનનો ધણી, અથવા કોઈ દોષાધિષ્ઠાયક દેવ વ્યવહારને નીતિને પ્રવર્તાવનાર હોઈ શકે છે. અથવા દાહના પ્રભાવથી સ્વનાં પણ દેહલીક નિપુણતા દ્રવ્ય થાય છે. ૩-૧૦-૧-૭૩-૧૭૭

પ્ર૦ ૨—મૌઘર્માદિ દેવલોકમાં રહે રહે ઉપપાત શમ્યા સિન્ન સિન્ન હોય, કે એક શમ્યામાંજ અનેક દેવોનો ઉપપાત થાય ?

ઉ૦—મહર્ષિદે દેવોની ઉપપાત શમ્યા જુદી હોય, પરંતુ અન્યદેવોની એક પણ હોય એમ સંભાવના થાય છે, કેનકે તથા પ્રકાશના સ્પષ્ટ અક્ષર જોયા હોવાનું યાદ આવતું નથી ૩-૧૦-૨-૭૪-૧૭૮

પ્ર૦ ૩—દેશાવકાશિક જગમાં કોઈકે ૧૦૦ ચોજનનું પ્રમાણ ગણતું હોય પછી કાંઈક દાર્ધ આવી પડે અને ૧૦૦ ચોજન ઉપર લેખ ગોઠવવામાં આવે તો જગમાં કેટલે તાજે કે નહિ ?

પ્ર. ૪—ઉપધાન વહન કરનાર શાવક વગેરેને અકાલે સ્થંડીલ વગેરેની શંકા થાય તો રાત્રિના સમયે જલશોચ વગેરે વિધિ થાય કે નહિ ?

ઉ. — પોતાનું અથવા બીજાનું લાવેલું ગરમ પાણી હાથ તો તે પાણીથી શોચ વગેરે કરવું યુક્તિયુક્ત છે. ૩-૧૦-૪-૭૬-૧૮૦

પ્ર. ૫—શ્રીમદભદ્રેવસ્વામી ૧૦૮ સાથેએક સમયમાં જ ગોક્ષ પામ્યા આશ્ચર્ય છે. પરંતુ તેમાં બાહુબલી વગેરેના આયુષ્યને આશ્રયી શું સમજવું ? આ નિર્ણય તે વસ્તુના પ્રતિપાદક મંથનું નામ જણાવવા પૂર્વક જણાવવા કૃપા કરશે.

ઉ. — જોમ “હરિવંસકુલુપ્પત્તિ”-“હરિવંશ કુલોત્પત્તિ”-આ આશ્ચર્યમાં હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાંથી લાવેલા યુગલીકના આયુષ્યનું અપવર્તન, શરીરને દુકાવવું, અને નરકમાં જવું વગેરે વસ્તુનો અન્તર્ભાવ થાય છે તેમ “બદ્ધસયલિદ્ધા”-“એક સમયમાં ૧૦૮ સિદ્ધ થયા”-આજ આશ્ચર્યમાં બાહુબલીના આયુષ્યના અપવર્તનનો અન્તર્ભાવ થાય છે. ૩-૧૦-૫-૭૭-૧૮૧

પ્ર. ૬—જો આઠ આત્મપ્રદેશો મધ્યમાં જ રહે છે, તે પણ શું કર્મવર્ગણાગ્રાથી લેવાયેલા છે ? કે નથી લેવાયેલા ?

ઉ. — મધ્યવર્તી આઠ પ્રદેશો કર્મથી અલિપ્ત છે, “જો આત્માના તે પણ પ્રદેશો કર્મથી સ્પર્શાય તો આ જગતમાં જીવ અજીવપણું પામે” આ પ્રમાણે જ્ઞાનદીપિકામાં કહેલું છે. ૩-૧૦-૬-૭૮-૧૮૨

પ્ર. ૭—મેઘકુમારનો જીવ જ્યારે પૂર્વલવમાં હાથીરૂપ

હતો ત્યારે તે હાથીનું જે વિશેષનામ દેખાય છે, તે નામ કોણે પાડ્યું હશે ?

ઉ૦—તે પર્વતના નિર્તાળ વગેરે ભાગોમાં રહેનારા વનેચરોએ નામ પાડ્યું છે, આ પ્રમાણે શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રમાં કહ્યું છે, એમ જણવું. ૩-૧૦-૭-૭૬-૧૮૩

પ્ર૦ ૮—ચોદ ગુણકાણા ઉપર ચઢતો જીવ શું કમ-પૂર્વક ચઢે છે કે એકાદિ ગુણકાણાના અંતરે અંતરે ચોદમે ગુણકાણે જાય છે ?

ઉ૦—અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ (મોહનીય કર્મની ૨૬ પ્રકૃતિની સત્તાવાળો) પહેલા ગુણકાણેથી સીધો બીજા અને ત્રીજા ગુણકાણાનો સ્પર્શ કર્યા વિના ચોથે ગુણકાણે જાય છે. ત્યાર બાદ જો ઉપશમ શ્રેણી માંડે તો અગીઆર ગુણકાણા સુધી કમ પૂર્વક ચઢે છે. અને જો ક્ષપકશ્રેણી માંડનાર હોય તો ૧૧ (ઉપશાન્ત મોહનીય) મું ગુણકાણું છોડીને ચોદમા ગુણકાણા સુધી કમ પૂર્વક ચઢે છે, એમ જણાય છે. આ વિષયમાં વિશેષ આજ વસ્તુને વિશેષ જણાવનાર શાસ્ત્રથી જાણી લેવું. ૩-૧૦-૮-૮૦-૧૮૪

પ્ર૦ ૯—ઔપપાતિક સૂત્રમાં સાધુવર્ણનના અધિકારમાં ‘પંતાદારે’ આ શબ્દની વ્યાખ્યા કરતાં ટીકામાં વાસી વાલ, ચણા વગેરે કહ્યું છે. આમ હોય તો વાસી લોથાપુરી વગેરેનું ભક્ષણ કરવામાં આદરવાળા ખરતર વગેરેને ‘વાસીનું ભક્ષણ કરનારા છે’ એવો દોષ આપવો શું યોગ્ય છે ?

ઉ૦—“નિપ્પાવચ્છનકર્માઈ અંતં પંતં ચ દ્વોદ વાવજ્ઞ” એ, ણૃહરકદ્વપભાષ્યમાં જીનકલ્પિકના અધિકારમાં આવે છે. એની ટીકામાં ‘વાવજ્ઞ’ શબ્દથી વિનષ્ટ વસ્તુ કહી છે, તત્ત્વતો

તત્ત્વવિદ્ જાણે. આપણે-તપાંગચ્છીઓને તો વાંચિ વસ્તુ નહિ
 ગ્રહણ કરવામાં અવિચ્છિન્ન વૃદ્ધ પરંપરાનું આરાધન અને
 જીવસંસકૃતિ હોય તો જીવવિરાધના દોષનું વર્જન ગુણને
 માટે જ છે એમ જાણવું. ૩-૧૦-૬-૮૧-૧૮૫

પ્ર. ૧૦—ઉપાંગસૂત્રો શું ગણધરે ગુથેલાં છે કે અન્ય
 મુનિઓએ ? તેમજ તેની રચના દ્વાદશાંગીની રચનાના સમયે
 શ્રદ્ધ છે કે અન્ય સમયે ?

ઉ. —તીર્થંકરો વિદ્યમાન હોય કે ન હોય પણ ઉપાંગ
 સૂત્રોની રચના સ્થવિર ભગવંતે કરે છે. એટલે દ્વાદશાંગીની
 રચના વખતે જ ઉપાંગસૂત્રોની રચના થાય એવો એકાન્ત
 નથી, આ પ્રમાણે નન્દીસૂત્રની ટીકામાં સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું છે,
 તેથી વિશેષ જાણવું હોય તો ત્યાંથી જાણી લેવું. ૩-૧૦-
 ૧૦-૮૨-૧૮૬

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર અગ્નીચારમા ગણિ જયવન્ત શિષ્ય
 પંડિત દેવવિજયગણિએ કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર. ૧—લોકાન્તિક દેવો એકાવતારી છે ? કે
 અષ્ટાવતારી ?

ઉ. —અષ્ટાવતારી છે, એમ ૧^મ જાણ્યું છે. ૩-૧૧-
 ૧-૮૩-૧૮૭

૬૦—લોકાન્તિક દેવરતવ, લબ્ધિસ્તવ વગેરેમાં અને ઠાણાંગ-
 સૂત્રના ત્રીજા ઠાણાની ટીકામાં લોકાન્તિક દેવો “અનન્તર ભવમાંજ
 મોક્ષે જનારા છે” એવો દિપ્પણરૂપ પાઠ એક પુસ્તકમાં અધિક
 ઉપલબ્ધ થાય છે અને તે પાઠ ઉપયોગી હોવાથી હીરપ્રજ્ઞોત્તરના
 સંપાદક સ્વર્ગત મુનિ મહારાજ શ્રીચતુરવિજયજીએ દિપ્પણીમાં ગ્રહણ
 કર્યો છે. શ્રુતો. હીરપ્રજ્ઞ મુદ્રિત પ્રતનું પૃ. ૨૪/૨

પ્ર. ૨—ઈદ્રે ત્યારે સંગમક દેવાધમને દેવલોકમાંથી કાઢી મૂક્યો ત્યારે તે મૂલશરીરથી મેરુપર્વતની ચૂલા ઉપર ગયો કે ઉત્તરવૈકિય શરીરથી ગયો ?

ઉ. —ભવધારણીય-મૂલશરીરથી ગયો હોય એમ જણાય છે. કારણકે ઉત્તરવૈકિય શરીર એટલા કાલ સુધી રહી શકે નહિ. જે એમ કહેવાય છે કે ‘મૂલ શરીર વિમાનથી બહાર જતું નથી’, તે વચન પ્રાયિક છે એમ જણવું. ૩-૧૧-૨-૮૪-૧૮૮

પ્ર. ૩—જેણે સર્વ વિગમનું પર્યબ્રજાણ કર્યું હોય એવા શ્રાવકને નિવિના પર્યબ્રજાણમાં એકાસણાની જેમ બેસણું પણ કરવું કદપે કે નહિ ?

ઉ. —કદપે છે એમ જણવું. ૩-૧૧-૩-૮૫-૧૮૯

પ્ર. ૪—પરમાધામીઓ ભવ્ય જ છે, એવો જે પ્રધોષ છે, તે સાચો છે કે ભ્રુકો ?

ઉ. —ભ્રુકો જ છે, એમ જણવું. પરમાધામીઓ ભવ્ય કિંવા અભવ્ય બંને રીતે માનવામાં વિરોધ નથી. ‘જન્માંતરમાં કરેલા પાપો દહીને તે પરમાધામીઓ નારકીઓને પીકે છે, માટે જો તેઓ અભવ્ય હોય તો આ વસ્તુ કેવી રીતે સંગત થાય ?’ એમ ન કહેવું. કારણકે અભવ્યો પણ સ્વર્ગની ઈચ્છાથી તપસ્યા કરતા હોય છે, એમ આગમમાં સંભળાય છે. ૩-૧૧-૪-૮૬-૧૯૦

પ્ર. ૫—શ્રી વીરભગવાને ચક્રિપણાની પ્રાપ્તિનું પુણ્ય કયા ભવમાં ઉપાર્જ્યું ?

દ્વિ-સંબોધ પ્રકરણ, અભવ્યકલક વગેરેમાં અભવ્યોને પરમાધામી પદ ન મળે એમ કહ્યું છે.

ઉ૦—આ વિષયનો નિર્ણય (કેઈ) ગ્રંથમાં જોયેલ નથી. ૩-૧૧-૫-૮૭-૧૯૧

પ્ર૦ ૬—નરકમાં વીર્યકરના જીવોને પંરમાધામીએ કચેલી પીડા હોય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમાં પણ પીડા ઉપજાવે કે ન ઉપજાવે એમ એકાન્ત જાણ્યો નથી. ૩-૧૧-૬-૮૮-૧૯૨

પ્ર૦ ૭—દેશવિરતિ શુણ્ઠસ્થાનકે ચક્રિપદનો બાંધ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—આ વિષયમાં પણ એકાન્ત જાણ્યો નથી. ૩-૧૧-૭-૮૯-૧૯૩

પ્ર૦ ૮—નેમિચરિત્રમાં કૃષ્ણના પાંચ ભવ કહ્યા છે, અને દ્વાયિક સમ્યક્ત્વીઓના ઉત્કૃષ્ટથી ચારજ ભવ કહ્યા છે. તો આ વિરોધની સંગતિ શી રીતે થાય ?

ઉ૦—કૃષ્ણના પાંચ ભવને આશ્રયી મતાંતર હોય એમ જણાય છે. કારણ કે ધર્મોપદેશમાલાની ટીકામાં શ્રી નેમિનાથ ભગવાને પોતે કૃષ્ણને શોક થયો તે અવસરે કહ્યું છે કે—“હિ કૃષ્ણ ! તું શોક ન કર, કારણ કે તું નારકીમાંથી ચ્યવીને આજ ભરતક્ષેત્રમાં શતદ્વાર નગરમાં છતશત્રુ રાજાનો પુત્ર અગીઆરમો અમમ નામનો વીર્યકર ચર્ચશ,” આ અક્ષરોના અતુસારે ત્રણ જ ભવ આવે છે. આ વિષયમાં તત્ત્વ શુ” ૭ તે તો કેવલ ભગવન્તો જાણે. ૩-૧૧-૮-૯૦-૧૯૪

પ્ર૦ ૯—જ્ઞાતાધર્મ કથા નામના અંગમાં શ્રી મહિન્દ્રનેશ્વરને દીક્ષાના દિવસે કેવલજ્ઞાન થયું, એમ કહ્યું છે. આવશ્યકનિર્યુક્તિમાં તો એક એહોરાત્ર છઠ્ઠસપણાનો કાલ કહ્યો છે. તો તે કેવી રીતે ‘ઘટી’ શકે ?

ઉં—અહિં જ્ઞાતાધર્મકથા નામના અંગસૂત્રની ટીકાનો એકદેશ—થોડોપાઠ આ પ્રમાણે છે—“જે દિવસે દીક્ષા શ્રદ્ધા કરી તે જ પોષમાસની શુક્લ અગીઆરસના દિવસના અપરાહ્નકાલ સમયે—પાછલના ભાગમાં કેવલજ્ઞાન થયું.” આજ વિષય સંબંધે આવશ્યકસૂત્રમાં માગસર મહિનાના પૂર્વાર્દ્રિકાલમાં કેવલજ્ઞાન થયું એમ સંભળાય છે. કહે છે કે—ત્રેવીસ જિનેશ્વરોને પૂર્વાર્દ્રિકાલમાં કેવલજ્ઞાન થયું છે તથા માગસર સુદ અગીઆરસના દિવસે અશ્વિની નક્ષત્રનો યોગ આવે છે તે મહિનાય ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયું છે. શ્રી મહિનાય ભગવાનનો એક અહોરાત્ર છદ્મસ્ય પર્યાય ત્યાજ કહેલો સંભળાય છે. તેનો અભિપ્રાય બહુશ્રુતો બાણે. ૩-૧૧-૬-૬૧-૧૬૫

પ્ર૦ ૧૦—પોષધન્નતવાણી સ્ત્રીઓ માર્ગમાં દેવગુરૂનાં શુણ્ણાનું ગાન કરી શકે એવું કયા શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉં—‘પોષધન્નતવાણી સ્ત્રીઓએ વસ્તામાં દેવગુરૂનાં શુણ્ણાનું ગાન કરવું,’ એવી કોઈ શાસ્ત્રોક્ત મર્યાદા નથી એમ બાણવું. ૩-૧૧-૧૦-૬૨-૧૬૬

પ્ર૦ ૧૧—રાત્રિએ પોરસીનો કાલ થયા પછી મોટા સ્વરે નહિ બોલવું જોઈએ, એવું વૃદ્ધ પુરુષોનું વચન સાંભળીને પણ શ્રાવકો રાત્રિભગરણ કરી શકે એવું કયા શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉં—તપસ્યા વગેરે મહોત્સવમાં રાત્રિભગરણ થાય છે એમ દેખાય છે. માટે આ વિષયમાં પરંપરાજ શરણ તરીકે જણાય છે. ૩-૧૧-૧૧-૬૩-૧૬૭

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર બારમા

પંડિત વિષ્ણુપિં ગણિએ કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—નવ વ્યાખ્યાનોથી કલ્પસૂત્ર વંચાય છે. કેટલાકે નવથી અધિક વાચનાથી પણ કલ્પસૂત્ર વાંચે છે. માટે અહિં આટલા વ્યાખ્યાનોથી જ કલ્પસૂત્ર વાંચવું એવા અક્ષરો કયા ગ્રંથમાં છે ?

ઉ૦—પરંપરાએ કરીને નવ વ્યાખ્યાનોથી કલ્પસૂત્ર વંચાય છે. અને અન્તર્વાચનામાં ‘નવ વ્યાખ્યાનોથી કલ્પસૂત્ર વાંચવું’ એવા અક્ષરો ફરિદાસમાં છે, પરંતુ ‘અધિક વ્યાખ્યાનોથી કલ્પસૂત્રની વાંચના કરવી’ તે, નથી તથા પ્રકારના સુવિહિતગચ્છપરંપરાને અનુસરનાર, કે નથી શાસ્ત્રના અક્ષરને અનુસરનાર. ૩-૧૨-૧-૬૪-૧૬૮

પ્ર૦ ૨—રાજગૃહ નગરમાં શુભશિલ નામના ચૈત્યમાં શ્રી મહાવીર ભગવાને શ્રી કલ્પસૂત્ર પ્રકાશિત કર્યું છે એમ કલ્પાધ્યયનમાં કહ્યું છે. કલ્પસૂત્રની ટીકા વગેરેમાં તે શ્રી

૬૨-આ ઉત્તરથી માત્રુમ પડે છે કે પુરુષણામાં શ્રીકલ્પસૂત્ર નવ ક્ષણો-વ્યાખ્યાનોથી વાંચવું એજ શાસ્ત્ર અને સુવિહિત પરંપરાને અનુસરતું છે. આ દિવસોમાં ગ્રહણાદિ અસંજ્ઞાયનો બાધ પણ શાસ્ત્રકારે ગણ્યો નથી. છતાં સં. ૧૯૮૬ માં તેના બાધને પ્રધાન બનાવીને ‘શ્રીકલ્પસૂત્ર નવ વ્યાખ્યાનોથી વાંચવું જોઈએ,’ એ શાસ્ત્રીય નિયમને ઉપલાવનારા આજે પરંપરાની ગમે તેટલી ડાહી વાતો કરતા હોય, તથાપિ ઉપયુક્ત અધિક વ્યાખ્યાનોથી શ્રી કલ્પસૂત્ર વાંચનારાઓની માફક નથી તે તેઓ વાસ્તવિક રીતે સુવિહિતગચ્છપરંપરાને અનુસરનારા કે નથી શાસ્ત્રને અનુસરનારા, એમ સ્પષ્ટ સમજાય છે.

ભદ્રળાહુસ્વામિએ શ્રી કંઠપસૂત્ર રચ્યું છે, એમ કહ્યું છે. આ એ વસ્તુની સંગતિ કેવી રીતે કરવી ?

ઉ૦—શ્રી મહાવીરસ્વામિએ અર્થથી કંઠપસૂત્ર પ્રકાશ્યું છે, અને ગણધર ભગવંતોએ સૂત્રથી રચ્યું છે. ત્યાર બાદ નવમા પૂર્વમાંથી દશાશ્રુતસ્કંધનો ઉદ્ધાર કરતા શ્રી ભદ્રળાહુસ્વામિએ દશાશ્રુતસ્કંધના આઠમા અધ્યયન રૂપે શ્રી કંઠપસૂત્રનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો છે, એટલે કાંઈ અસંગત નથી. ૩-૧૨-૨-૯૫-૧૯૯

પ્ર૦ ૩—શ્રી આદિનાથ ભગવાનના વારે તાડનું ફળ પડવાથી યુગલિકના બાલકનું મૃત્યુ થયું અને યુગલિકોનું અકાલ મરણ થતું નથી, એ શી રીતે ઘટે ?

ઉ૦—પૂર્વકોડથી અધિક આયુષ્યવાળા યુગલિકો અધુરા આયુષ્યે મરતા નથી, અર્થાત્ પોતાનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવીને જ કાલ કરે છે. એટલે શ્રી આદિનાથ ભગવાનના વારામાં તાડ ફળના પડવાથી જે યુગલિકનું મરણ થયું તેનું પૂર્વ કોડ વર્ષથી અધિક આયુષ્ય ન હતું એમ ઘટી શકે છે. ૩-૧૨-૩-૯૬-૨૦૦

પ્ર૦ ૪—શ્રી શત્રુજય ગિરિશજ ઉપર પાંચ પાંડવો સાથે વીશ કોટિ સાધુઓ સિદ્ધિપદ વર્ષા છે એમ શ્રી શત્રુજય માહાત્મ્ય વગેરેમાં કહ્યું છે. તે કોટિ વીશની સંખ્યા રૂપ છે કે સો લાખની સંખ્યારૂપ છે ?

ઉ૦—સો લાખની સંખ્યા રૂપ કોટિ જણાય છે, પણ વીશની સંખ્યા રૂપ નહિ એમ જાણવું. ૩-૧૨-૪-૯૭-૨૦૧

પ્ર૦ ૫—જ્ઞાતાધર્મકથા નામના અંગસૂત્રમાં નવમા અધ્યયનમાં રત્નદ્રિષ્ટી દેવી મૂલ શરીરથી લવણસમુદ્રની

શુદ્ધિ માટે ગર્ભ, એમ કહ્યું છે. પરંતુ મૂલ શરીરથી અન્યત્ર જવું કેવી રીતે થતે?

ઉ૦—જ્ઞાતાણમાં રત્નક્રીપની દેવી મૂલ શરીરથી સમુદ્ર શોધનાર્થે ગર્ભ છે, પરંતુ તેને મૂલ શરીરથી જવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી. ૩-૧૨-૫-૯૮-૨૦૨

પ્ર૦ ૬—તીર્થંકરોના આંતરામાં સાધુ વગેરેનો વિચ્છેદ થાય ત્યારે જો કોઈ સ્વયંબુદ્ધ વગેરેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય તો તે ધર્મનો ઉપદેશ આપે કે નહિ ?

ઉ૦—પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે સર્વથા ઉપદેશ ન આપે એવો નિષેધ સિદ્ધાન્તમાં જોયો નથી, એમ જાણવું. ૩-૧૨-૬-૯૯-૨૦૩

પ્ર૦ ૭—ભરત ક્ષેત્રના છ ખંડનાં નામ જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૦—ભરતના દક્ષિણાર્ધમાં ગંગા અને સિન્ધુનદીના મધ્ય ભાગમાં વર્તતા દેશનું ૧-મધ્યખંડ એવું નામ છે. ગંગાથી પૂર્વ દિશામાં રહેલા દેશનું નામ ૨-ગંગાનિષ્કુટ ખંડ છે. સિન્ધુ નદીથી પશ્ચિમ દિશામાં વર્તતા દેશનું ૩-સિન્ધુનિષ્કુટ એવું અભિધાન છે. આ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધમાં આજ ત્રણ નામે જાણવાં. ૩-૧૨-૭-૧૦૦-૨૦૪

પ્ર૦ ૮—“જહમા^{૧૩} હોર્ષે પુચ્છા, જિણાણ મગ્ગમ્મિ ઉત્તરં તદ્દમા ।
દક્કસ નિગોઽસ્સ ય, અણંતમાગો ડ નસિદ્ધિગમો ॥”
આ ગાથાનો અર્થ શુદ્ધિપ્રાપ્તિ છે કે આરાધના ?

૬૩-વાક્યાર્થ—“ત્યારે ત્યારે મોક્ષમાં ગયેલા જીવોના પ્રમાણ સંબંધિ કોઈ પ્રશ્ન પૂછે, ત્યારે ત્યારે જિનેશ્વરના માર્ગમાં એકજ ઉત્તર છે કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ મોક્ષે ગયો છે.”

ઉ૦—“જડમા હોઈ પુન્છા૦” આ ગાથાનો અર્થ મુખ્ય-
 વૃત્તિથી આજ્ઞાઆદ્ય છે. અહિં યુક્તિ પણ આવા પ્રકારની
 છે કે—જો અનાદિ કાલથી સિદ્ધ થયેલા જીવોનું પ્રમાણ
 એક નિગોદના અનન્તમા ભાગનું કહ્યું છે, તો વળી
 અનન્તો કાલ પસાર થવા છતાં પણ સિદ્ધ જીવોનું એક
 નિગોદના અનન્તમા ભાગનું પ્રમાણ કેમ ટલે? અહિં એક
 ઉદાહરણ પણ છે. જેમકે—જંખૂદ્રીપ વગેરેમાં રહેલી લાખો
 નદીઓ દરેક વર્ષે પ્રવાહમાં કચરા વગેરેને તાણી તાણીને
 સમુદ્રમાં લઈ જાય છે તો પણ સમુદ્રમાં ભૂમી થઈ જતી
 નથી, તેમ જંખૂદ્રીપ વગેરેમાં ખાડો થઈ જતો નથી. આ
 પ્રમાણે હજાન્તથી મોક્ષ ક્ષેત્ર જીવોથી ભરાઈ જતું નથી,
 તેમ સંસાર જીવોથી ખાલી થતો નથી. ૩-૧૨-૮-૧૦૧-૨૦૫

પ્ર૦ ૬—શ્રી મહાવીરનું બહોંતેર વર્ષ પ્રમાણ આયુષ્ય
 કહ્યું છે, તેમાં જન્મ ચૈત્ર સુ. ૧૩ ને દિવસે કહ્યો છે, અને
 નિર્વાણ કાર્તિક વ. ૦)) નું કહ્યું છે, આ કેવી રીતે સંગત થાય?

ઉ૦—આપાદ સુ. ૬ ને દિવસે પ્રભુ મહાવીર ગર્ભમાં
 આવ્યા હતા, માટે તે દિવસથી આરભીને ગણતાં બહોંતેર
 વર્ષ જ થાય છે કેટલાક ઓછા વત્તા માસની ગણતરી અદ્ય
 હોવાથી વર્ષની ચુલા રૂપે કરી નથી એમ સંભાવના થાય છે.
 ચોક્કસ નિશ્ચય તો સ્પષ્ટરીતિએ અંથના અક્ષરો જોયા વિના
 ૬૪૬મ થઈ શકે. ૩-૧૨-૯-૧૦૨-૨૦૬

૬૪—“પ્ર૦ ૧૪૯—ત્રમણ બગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામી મહારાજનો
 જન્મ ચૈત્ર શુક્ર ત્રયોદશીએ થયેલો છે અને તે વિષદીપકનું નિર્વાણ
 આસો વદી અમાવાસ્યાએ થયેલું હોવાથી તે કર્ણાસાગર દેવાધિદેવ

પ્ર. ૧૦—શ્રીમહાવીરના માતાપિતા ખારમા દેવલોકમાં ગયા કે ચોથા દેવલોકમાં ગયા ?

ઉ. ૦—શ્રી આચારાંગસૂત્રમાં શ્રી મહાવીરના માતાપિતા ખારમા દેવલોકમાં ગયા છે, એમ કહ્યું છે. અને પ્રવચન-સારોદ્ધારમાં ચોથા દેવલોકમાં ગયા છે એમ પ્રતિપાદન કર્યું છે. તેનો નિશ્ચય તો કેવલિગમ્ય છે. ૩-૧૨-૧૦-૧૦૩-૨૦૭

પ્ર. ૧૧—હરિનેગમેષિએ શ્રી મહાવીરનો ગર્ભાપહાર કયા દ્વારથી કર્યો અને ત્રિશલાની કુક્ષિમાં કયા દ્વારથી મૂક્યો ?

પ્ર. શ્રી વીર પરમાત્માનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષનું કહેવાય છે તેનો સંભવ થી રીતિએ થાય ?

ઉત્તર—આયુષ્ય જન્મ દિવસથી જ નહિ પરંતુ અવનથી એકદ્યે પ્રજા જે દિવસે માતાના ગર્ભમાં આવ્યા તે દિવસથી ગણાય. x x x વળી એક વાત એ પણ લક્ષ્યમાં રાખવાની છે કે પરમાત્મા શ્રી મહાવીરદેવના નિર્વાણ સમયે શ્રી કલ્પસૂત્રમાં બીજો ચંદ્રસંવત્સર કહ્યો છે અને યુગની આદિ શ્રી ન્યોતિષ્કરક પચન્નામાં અષાઠ વદી એકમથી શુરુ થતી કહી છે, એ કારણથી અમણ બગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીજીના અવન સમયે પાંચમા અભિવર્ષિત સંવત્સરની અષાઠ સુદિ ૬ હતી એમ સંભવે છે. આ સપળી વાતો ધ્યાનમાં લીધા પછી પ્રજા શ્રી વીર પરમાત્માનું સંપૂર્ણ બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય બરાબર ગણી રહે છે. નેમકે—

પ્રથમ ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, બીજા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ, ત્રીજા અભિવર્ષિત સંવત્સરના ૩૮૪ દિવસ, ચોથા ચંદ્રસંવત્સરના ૩૫૪ દિવસ અને પાંચમા અભિવર્ષિત સંવત્સરના ૩૮૪ દિવસ. આ પાંચ સંવત્સરના કુલ દિવસ ૧૮૩૦ થાય. અતુસંવત્સર સર્વ ૩૬૦ દિવસના હોવાથી પાંચ સંવત્સરના દિવસો પૂર્ણ ૧૮૦૦ થાય, આ દિસાને એક માસનો ફરક હોવાથી શ્રી

ઉ૦—હરિનૈગમેષિએ દેવાનંદાની યોનિદ્વારા બહાર
ઠાડીને શ્રીમહાવીરને ત્રિચલાના ગર્ભાગ્રયમાં ઇવિ-ચામડીનો
છેદ કરીને સુકયા, પરંતુ યોનિદ્વારા નહિ, આવા અક્ષરો
શ્રીમગવતીજ સૂત્રમાં છે. ૩-૧૨-૧૧-૧૦૪-૨૦૮

મ૦ ૧૨—સ્થુલભદ્રજના ભાર્ગ શ્રીયક મરીને કયાં ગયા ?

ઉ૦—શ્રીયક દેવલોકમાં ગયા એમ સામાન્યથી પરિ-
શિષ્ટ પર્વમાં કહ્યું છે. ૩-૧૨-૧૨-૧૦૫-૨૦૬

મ૦ ૧૩—‘સાધ્વી શ્રાવણની સમક્ષ વ્યાખ્યાન ન કરે’
એવા અક્ષરો કયા અંશમાં છે ?

વર્ષમાન સ્વામિના વ્યવન સમયની પહેલાં ઋતુસંવત્સરનો યુગ
પ્રથમ અષાઢ શુકલ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થઈ ઋતુવર્ષનો શ્રાવણ માસ
શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો અર્થાત્ અભિવર્ધિતની અપેક્ષાએ પ્રભુ મી
વીરનો વ્યવન સમય ખીજ અષાઢ સુદિ ૬ નો કહેવાય, પણ ઋતુ
માસની અપેક્ષાએ તે સમય શ્રાવણ સુદિ ૬ નો થાય. આ રીતે
દરેક આદિત્ય યુગમાં ઋતુયુગનો એક માસ વધે તો અહિં યુગમાં
અહિં માસ વધવાથી ઋતુમાસની અપેક્ષાએ સીતેગ્મા વર્ષના આસો
સુદિ ૬ ના દિવસે આદિત્યમાસ-સૌર્ષમાસની અપેક્ષાએ અહિં યુગ
એટલે પૂર્ણ સીતેર (૭૦) વર્ષ થયાં. તે પછી બે ચંદ્રવર્ષના આસો
સુદિ ૬ ના દિવસે સૂર્યમાસના બે વર્ષમાં ચોવીસ દિવસ ધટે તે
ચોવીસ દિવસ મેળવતાં આસો વદી અભાવતવાના દિવસે સૌર્ષ-
માસની અપેક્ષાએ સંપૂર્ણ બહોતેર (૭૨) વર્ષ થાય, આ પ્રમાણે
મણુત્રી સંભવે છે x x x x x ચૈત્ર શુદિ ત્રયોદશીથી પણ મણુતાં
શ્રી વીર પરમાત્માનું બહોતેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થાય છે તે
આ પ્રમાણે—

તિથીપત્રમાં વર્ષ મધ્યે સવા અગીયાર દિવસ વધે અને નવ
દિવસ ધટે તેથી સવા અગીયારમાંથી નવ બાદ કરતાં સવા બે દિવસ

ઉં—દશવૈકલિક ટીકા વગેરે ગ્રંથની અંદર સાધુ
રાગના હેતુરૂપ હોવાથી કેવલ શ્રાવિકાની સલા આગળ
વ્યાખ્યાન ન કરે એમ કહ્યું છે. આ અનુસારે સાધ્વી પણ
રાગના હેતુરૂપ હોવાથી કેવલ શ્રાવિકાની સલા સમક્ષ વ્યાખ્યાન
ન કરે એમ જ જણાય છે. ૩-૧૨-૧૩-૧૦૬-૨૧૦

પ્ર. ૧૪—એકદ્રિય ઇંચલ ઇંચલરૂપ મળીને અગ્નિન્દ્રિય
બ્રમરી કેવી રીતે થાય છે ?

ઉં—ઇંચલના કલેવરમાં ઇંચલનો છવ અથવા બીજો
કોઈ છવ આવીને બ્રમરીપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ૩-૧૨-૧૪-
૧૦૭-૨૧૧

એક વર્ષમાં વધે, તેને બહોતેર ગુંજા કરતાં એકસો બાસદ દિવસ
એટલે પાંચ મહિના અને બાર દિવસ બહોતેર વર્ષે વધ્યા, તે ગણતરીમાં
સેવાના ન હોવાથી એક સુદી ત્રયોદશીમાંથી બાહ કરતાં કારતક સુદી
એકમ આવે અને અમાવાસ્યાની રાત્રી અદ્ય જ બાહી હોવાથી તે
એકમ જ ગણાય.”

આ પ્રમાણે પ્રભુ મહાવીરના આયુષ્યનાં બહોતેર વર્ષના
ગણિતની સિદ્ધિ સ્વર્ગત સકલાગમરહસ્યવેદિ પૂ. પા. આચાર્ય
વિજયદાનસૂરીશ્વરજી વિરચિત વિવિધપ્રશ્નોત્તર ભાગ ૧, પૃ. ૧૧૫
માં કરી છે. વિસ્તારના અર્થિએએ ત્યાંથી જોઈ લેવું.

૬૫—અહીં દશવૈકલિક ટીકા પ્રમુખ કહ્યું છે. પ્રમુખ શબ્દથી
જીવાનુશાસન નામનો ગ્રંથ પણ ઉપાદેય છે. આ ગ્રંથ સિદ્ધાન્ત
શિરોમણિ શ્રી નેમિચંદ્રસૂરીના ઉપદેશથી સં. ૧૧૬૨ વર્ષે શ્રી દેવ-
સુરિએ રચ્યો છે, અને સકલાગમના પરમાર્થમાં ક્ષોડીની ઉપમા
જેમણે પ્રાપ્ત કરી છે એવા શ્રી જિનદત્તસૂરીએ રોપ્યો છે. પ્રમાણભૂત
એ ગ્રંથને વિષે પણ સાધ્વીએને વ્યાખ્યાન કરવાનો નિષેધ કર્યો છે.”

(જુઓ શ્રી હીરપ્રજ્ઞ સુ. ૫. ૨૭/૧ નું ટીપ્પણ)

! પ્ર૦ ૧૫—કેવલ ગરમ-ઉનનાં વસ્ત્રોના શરીર સાથે સંબંધ થતાં સંભૂતિમ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય કે નહિ ?

ઉ૦—કેવલ ઉનનાં વસ્ત્રોના શરીર સાથે સંબંધ થતાં વસ્ત્રોની અપેક્ષાએ ઘણી ઘટપટ્ટી-જૂઓ ઉત્પન્ન થાય છે. ^{૬૬} એવા અક્ષરો છેદ અંતમાં છે એમ યાદ આવે છે, પરંતુ ઈંજ અક્ષરો યાદ આવતા નથી. ૩-૧૨-૧૫-૧૦૮-૨૧૨

પ્ર૦ ૧૬—મહાવિદેહમાં શ્રી સીમંધરસ્વામિના સ્થાને જે તીર્થંકર ઉત્પન્ન થશે તેમનું શું નામ ? તથા ત્યાં વસ્ત્રોના વર્ણાદિનો વિધિ શો ? તથા વિચરતા વીશ તીર્થંકરોના માતા, પિતા, અને ગામ વગેરેનાં નામ કયા શાસ્ત્રમાં છે ?

ઉ૦—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં શ્રી સીમંધરસ્વામિના સ્થાને ઉત્પન્ન થનાર તીર્થંકરનું નામ શાસ્ત્રમાં જોયું નથી. તથા ત્યાં વસ્ત્ર વર્ણાદિ વિધિ ભરતમાં થએલ અનિત વગેરે બાવીસ તીર્થંકરોના અનુસારે છે. તથા વિચરતા વીશ તીર્થ-

૬૬-આ ઉત્તરમાં જણાવ્યું છે કે કેવલ ઉનના વસ્ત્રમાં શરીર સાથે સંબંધ થતાં વધારે જૂઓ ઉત્પન્ન થાય છે. આ હેતુથી જ વર્ષાત્રાણુને છોડીને સાધુઓએ એકલું ઉનનું વસ્ત્ર વાપરવું નહિ પરંતુ અંદર કપડો નાખીને વાપરવું, એ વિધિપરિભોગ છે. આ માટે શ્રી નિશીથ ઉદ્દેશ ૧ લાની ગાથા ૨૬૧ની ચૂર્ણિમાં સાદ સાદ ફરમાવ્યું છે કે— “વાસન્તાણં મોક્ષુણ યગસ્સ ઉણ્ણયસ્સ નત્થિ પરિભોગો ।” ભાવાર્થ—‘વર્ષાત્રાણુને છોડીને એકલા ઉનના વસ્ત્રોનો પરિભોગ નથી.’

અર્થાત્ વર્ષાત્રાણુનો પરિભોગ તો એકલો-કપડો વિના-કરવો, એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સાબીત થાય છે.

ફરેના માતા, પિતા અને ગામ વગેરેનાં નામ છુટા પાના વગેરેમાં કહેલા છે. ૩-૧૨-૧૬-૧૦૯-૨૧૩

પ્ર૦ ૧૭—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા દેાને કરી? અને તે કયા શાસ્ત્રમાં કહેલી છે?

ઉ૦—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા શ્રી અપલદેવ ભગવાનના શિષ્યે કરી છે, આ પ્રમાણે શ્રી શંકુ જય માહાત્મ્યમાં કહેલું છે. ૩-૧૨-૧૭-૧૧૦-૨૧૪

પ્ર૦ ૧૮—દ્રૌપદીએ નવ^મ નિયાણામાંથી કયું નિયાણું કયું હતું?

ઉ૦—શ્રી જ્ઞાતાધર્મ કથામાં કહેલ દ્રૌપદીના સંબંધને અનુસારે થોથા (ત્રીજા) નિયાણાનો સંભવ જણાય છે. પરંતુ અધ્યવસાય વિશેષથી તેના નિયાણામાં નિયાણાપણાને અભાવ હોવાથી દ્રૌપદીએ ચાસ્ત્ર પ્રાપ્ત કર્યું એમ સંભાવના થાય છે. ગ્રંથમાં તો એ જોયું નથી કે દ્રૌપદીએ અમુક નિયાણું કયું હતું. ૩-૧૨-૧૮-૧૧૧-૨૧૫

પ્ર૦ ૧૯—શ્રી મહાવીર પદ્મભાત્માએ શાશ્વત મેકેને

૬૭—વિપયાસક્તિ વગેરે કારણોથી ધર્મ કરીને, સો આપીને સાઠ લેવાની જેમ, કુન્ધવિ પદ્મયોની પ્રાર્થના કરવારૂપ નિયાણું છે અને તે નવ પ્રકારે છે.

“નિવૃત્તિ સિદ્ધિર દરિદ્રિય પુરિસેષ્ટ પરપવિમારે સુરેષ્ઠ અપવિમારેદ ।
અપ્પયરસુરુષ દરિદ્રેટ સદેષ્ઠ હુજ્જા નવ નિયાણા ॥૧૧॥”

ભાવાર્થ—“હું-રાજા, શેઠ, સ્ત્રી, પુરુષ, પત્ની સાથે વિપય-ભોગ કરનાર દેવતા, વિપયભોગ ન કરનાર દેવતા, સ્ત્રી સાથે વિપય-ભોગ કરનાર દેવતા, દરિદ્ર, અને આવક યાદ, એવી ઈચ્છારૂપ નવ નિયાણા નવ વાં”

કેવી રીતે ચલાયમાન કર્યો ? અને કયા શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે ?

ઉ૦—જેમ શાશ્વતી' રત્નપ્રભાનું ચલન દેવી પ્રભાવથી અથવા સ્વાભાવિક રીતીએ થાય છે, તેમ શ્રી વીરપરમાત્માના ચરણના અંગુઠાના બલ પ્રભાવથી શાશ્વત મેરૂનું પણ ચલન બાણવું, આવા અક્ષરો શ્રી વીરચરિત્ર વગેરે ગ્રંથમાં છે. ૩-૧૨-૧૬-૧૧૨-૨૧૬

પ્ર૦ ૨૦—શ્રી ગૌતમસ્વામિએ પંદરસો તાપસોને ખીરથી પારણું કરાવ્યું તેમાં લગ્નિધી પ્રાપ્ત થએલ ખીર અદત્ત છે, તો તે સાધુને કેવી રીતે કહે ?

ઉ૦—એક એવું પણ ખીરનું પાત્ર અક્ષીણ મહાનસ લગ્નિધના પ્રભાવથીજ સર્વ તાપસોને પારણા માટે ઉપયોગમાં આવ્યું છે. અહિં કાંઈ પણ અદત્ત નથી એમ બાણવું. ૩-૧૨-૨૦-૧૧૩-૨૧૭

ત્રીજા પ્રકારે પ્રશ્નકાર તેરમા પંડિત કીર્તિહર્ષગણિએ કહેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—પ્રાતાઃકાલે દુનિહારં એકાસણં કયું હોય એવા (શ્રાવક) ને રાત્રિએ દુનિહારનું પર્યજખાણ કરવું સુઝે કે નહિ ?

ઉ૦—સુઝે છે એમ બાણવું. ૩-૧૩-૧-૧૧૪-૨૧૮

પ્ર૦ ૨—સંસારમાં રહેતો એક જીવ ઈદ્રપણું, ચક્રિપણું અને વાસુદેવપણું કેટલી વાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે ?

ઉ૦—ઈદ્રત્વાદિ લગ્નિધની સંખ્યા કહેલી કોઈ પણ આગમમાં જોઈ હોય એમ યાદ આવતું નથી. ૩-૧૩-૨-૧૧૫-૨૧૯

પ્ર૦ ૩—હાલ જે ઈદ્રો છે તે સઘળાએ એકવતારિ છે કે નહિ ?

ઉ૦—હાલ જે ઇંદ્રો છે તેઓની અંદર કેટલાએક એકાવતારી છે, પરંતુ બધા નથી. ૩-૧૩-૩-૧૧૬-૨૨૦

પ્ર૦ ૪—સઘળા નારદો તે ભવમાં જ મોક્ષે જનારા હોય છે કે અન્ય ભવમાં ?

ઉ૦—કેટલાએક નારદો તે ભવમાં મોક્ષે જનારા હોય છે, અને કેટલાએક નારદો બીજા ભવમાં પણ મોક્ષે જનારા હોય છે, એમ જાણવું. ૩-૧૩-૪-૧૧૭-૨૨૧

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચૌદમા-પંદિત શ્રીનાકરિંના શિષ્ય ગણિ સૂરવિજયે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૧—પશ્ચિમ આદિમાં જેઓ ઉપવાસ આદિ તપ કરેતા નથી, તેઓને શું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે કે અનન્તસંસારી-પણું પ્રાપ્ત થાય ?

ઉ૦—જેઓ કારણ ન હોવા છતાં પણ પશ્ચિમ આદિમાં ઉપવાસ વગેરે તપ કરતા નથી, તેઓને પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે. પરંતુ અનન્તસંસારીપણું પ્રાપ્ત થતું નથી. ૩-૧૪-૧-૧૧૮-૨૨૨

પ્ર૦ ૨—રાવણુનો હાર પરંપરાથી આવેલો છે કે બાહ્યાવસ્થામાં તેને દેવે અર્પણ કર્યો છે ?

ઉ૦—રાવણુનો હાર કુલપરંપરાથી આવેલો છે. ૩-૧૪-૨-૧૧૯-૨૨૩

પ્ર૦ ૩—જેણે દીક્ષા લેતા પહેલાં તુચ્છ-હલકાં-ધાન્યોનું પચ્ચખાણુ કર્યું હોય, તેને દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ તે ધાન્યો ગ્રહણ કરવાં કયે કે નહિ ?

ઉ૦—પૂર્વે જેણે તુચ્છ ધાન્યોનું પચ્ચખાણુ કર્યું હોય,

તેને હીશા ગ્રહણ કયા બાદ અન્ય અન્નની પ્રાપ્તિ થતી ન હોય તો તે લેવાં કદપે છે ૩-૧૪-૩-૧૨૦-૨૨૪

પ્ર૦ ૪—“ નમોઽર્દત્તિસદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુમ્ય ” આ સૂત્ર પૂર્વભાતું છે કે નહિ ? તેમજ પૂર્વો સંસ્કૃત છે કે પ્રાકૃત ?

ઉ૦—‘નમોઽર્દત્તિસદ્ધાચાર્ય૦’ ઇત્યાદિ સૂત્ર પૂર્વભાતું છે, તથા પૂર્વો સધળાંયે સંસ્કૃત ભાષામાં છે, એમ જાણવું ૩-૧૪-૪-૧૨૧-૨૨૫

પ્ર૦ ૫—વીરપ્રભુના શાસનમાં પ્રત્યેકજુદો કેટલા થયા ? અને બીજા તીર્થકરોના શાસનમાં કેટલા કેટલા થયા છે ?

ઉ૦—વીર પ્રભુના શાસનમાં ચૌદહજાર પ્રત્યેકજુદો થયા છે એ પ્રમાણે શ્રી ઋષભદેવાદિ તીર્થકરોના જેટલા જેટલા સાધુઓ તેટલા તેટલા પ્રત્યેકજુદો થયા છે ૩-૧૪-૫-૧૨૨-૨૨૬

પ્ર૦ ૬—પડિત વગેરે પદસ્થોની આગલ દેવવંદન કરવું કદપે કે નહિ ?

ઉ૦—પ્રતિભાઓની અથવા સ્થાપનાઆર્યજીની આગળ દેવવંદન કરવું કદપે છે, પણ બીજાની આગળ નહિ. ૩-૧૪-૬-૧૨૩-૨૨૭

પ્ર૦ ૭—ત્રિફલાથી કરાયેલુ પ્રાસુક પાણી કયા સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે ?

ઉ૦—ત્રિફલાથી બનાવેલુ પ્રાસુક પાણી સિદ્ધાન્ત સંમત છે કારણ કે—“તુવર^૧ફલે ચ પત્તે, રુક્ષસિલાતુ-
પ્પમદ્દણાદીસુ । પાર્સદ્દને પવાતે, આપવતત્તે વહે અવહે ”
મૃગ્ધ૦૪૥ આ નિશીથ ભાષ્યની ગાથા છે એની શૃષ્ટિમાં

“તુંવરફલા હરિતવમાદયઃ”-તુંબરફલ શુષ્કથી હરડે વગેરે અર્થ જણાવેલો છે. ૩-૧૪-૭-૧૨૪-૨૨૮

પ્ર ૮—એકવીસ બતના પાણી અચિત્ત થયા બાદ ફરીથી ફેટલા દાલે સચિત્ત થાય છે? તથા હાલ સધળા પ્રકારના તે પાણીની પ્રવૃત્તિ કેમ નથી?

ઉ ૦—જેમ ઉકાળેલા પાણીનો વર્ષા આદિ ઋતુમાં ત્રણ અહશાદિનો કાલ કહ્યો છે, તેવી જ રીતે તે સર્વે અચિત્ત પાણીનો કાલ પણ જાણવો. તે સર્વ પ્રકારના પાણીની પ્રવૃત્તિ ઘણુ થયા સંભવ છે. ૩-૧૪-૮-૧૨૫-૨૨૯

પ્ર ૯—શ્રાવક શુરૂ પાસે પોષધ ઉચ્ચરે ત્યારે ગમણા-ગમંછુ આદિવે કે નહિ?

ઉ ૦—જો સ્વયં પોષધ કર્યા બાદ ગમનાગમન કર્યું હોય તો શુરૂ પાસે પોષધ કરતી વેળાએ ગમણાગમંછુ આદિવે, તે સિવાય નહિ. ૩-૧૪-૯-૧૨૬-૨૩૦

इति श्री सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगच्छगवन्दितमणि-परमपूज्य
आचार्यप्रवरसिद्धान्तमहोदधि-सासनप्रभावक-श्रीमद्विजयप्रेमसरिसाम्रा-
ज्ये तत्पट्टप्रभाकर-प्रवचनप्रभावक-श्रीद्वीतीयाय-आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-
गुरुदेव-श्रीमद्विजयजम्बूसूरिवराणामन्तेवासि-मुनि श्रीचिदानन्द-
विजयेनसटिप्पणकानुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-श्री १००८ विजयहीरस्-
रिदिशिष्यश्री पं. कीर्तिविजयगणिसमुच्चितश्रीविजयहीरसूरिप्रसादितप्रश्नो-
त्तरसमुच्चये तृतीयः प्रश्नः समाप्तः ।

૬૮-બાવાર્થ—‘હરડે, પત્ર, વૃષ્કોટર, સીલા, મૃતકલેવરની વસાદિ યુક્ત રસ્તાદિ પ્રગર્હન, ઝરણુ, પ્રપાત, તાપ આદિ કારણ-મેગથી પાણી અચિત્ત થાય છે.’

ચોથો પ્રકાશ

ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર પહેલા
જેસલમેરના સઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—કાચું ફલ બીજ કાઢી નાખ્યા બાદ બે ઘડી
પછી અચિત્ત થાય કે નહિ ?

ઉ૦—અગ્નિ કે લવણ વગેરેના પ્રબલ સંસ્કાર થાય
તો અચિત્ત થાય, તે સિવાય નહિ. ૪-૧-૧-૨૩૧

પ્ર૦ ૨—નારકીઓ પાછળના ભવની શુભ કે અશુભ
વાર્તા કેવી રીતે જાણે છે ?

ઉ૦—દેવના કહેવા આદિથી જાણી શકે છે. ૪-૧-
૨-૨૩૨

પ્ર૦ ૩—દેવદ્રવ્યનું લક્ષણ કરનારના ઘેર જન્મવા માટે
જનું કલ્પે કે નહિ ? અગર જન્મવા જાય તો તેના ખરચનું
દ્રવ્ય દેવમંદિરે મૂકવું જોઈએ કે નહિ ?

ઉ૦—જો કદાચિત્ત પરાધીનતાથી દેવદ્રવ્યનું લક્ષણ
કરનારના ઘેર જન્મવા માટે જાય તો પણ મનમાં ક્રોધ
ભાવનું રક્ષણ કરે, પરંતુ નિશ્ચય—નિર્ધ્વંસ પરિણામી ન
થાય, તથા જન્મ્યાનું દ્રવ્ય દેવમંદિરે મૂકવામાં વિરોધ યતો
હોય તો તેને આશ્રયીને ડહાપણ રાખવું; એવું કરવું
જોઈએ કે જેથી આગળ અનર્થની વૃદ્ધિ ન થાય. ૪-૧-

પ્ર૦ ૪—કલ્યાણકનો તપ ચાલતો હોય ત્યારે છઠ્ઠું અક્રમ કરવાની શક્તિના અભાવે પખિખ આદિમાં આયંબિલ આદિ કરી શકે કે નહિ ?

ઉ૦—છઠ્ઠું, અક્રમ કરવાની શક્તિનો સર્વથા અભાવ હોય તો પખિખ આદિ પર્વતિયિમાં આયંબિલ આદિ કરી શકે છે. કલ્યાણક તપની પ્રવૃત્તિ તો પરંપરાથી દેખાય છે. ૪-૧-૪-૨૩૪

પ્ર૦ ૫—પચ્ચખાણ કરતી વખતે જેને બે વિગઈ મોકલી રાખી હોય તેને ત્રીજી વિગઈનું નિવિયાતું કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કારણ વિના કલ્પે નહિ. ૪-૧-૫-૨૩૫

પ્ર૦ ૬—તે દિવસનાં બનાવેલાં “કયરીપાક” (કિરીનો સુરખો) ઇત્યાદિ લોકપ્રસિદ્ધ પાકદ્રવ્યો લીલા શાકનાં પચ્ચખાણવાળાઓને કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—કલ્પી શકે છે. આવી પ્રવૃત્તિ દેખાય છે. ૪-૧-૬-૨૩૬

પ્ર૦ ૭—મનુષ્યક્ષેત્રની બહાર જે ચન્દ્ર અને સૂર્યો તે ચન્દ્ર, સૂર્ય દેવો તીર્થકરોના જન્મોત્સવમાં અને સમવસરણમાં આવે કે નહિ ?

ઉ૦—આજે પરંપરાને નામે કલ્યાણકોને પર્વતિયિમાંથી બાતલ મણી તેની તપ વગેરે ક્રિયાઓને ઉલટાવનારા આ પ્રશ્નોત્તર વિચારે, અને પંચાંગમાં જે તિથિની ક્ષયશુદ્ધિ હોય તે તિથિને બદલે બીજી તિથિઓની કલ્પિત ક્ષયશુદ્ધિ માનતા અટકી જાય, તથા તેમ કરીને કલ્યાણકારી કાર્મ પણ તિથિની આરાધનાને અન્યાય નહિ કરવા રૂપ સુવિશુદ્ધ પરંપરાને અલસરે, એમ ઈચ્છવું રચાને છે.

રાત્રિનાં પ્રથમના બે પ્રહર પર્વત દેવસી પ્રતિક્રમણ કરવું
કહે છે. ૪-૧-૧૩-૨૪૩

પ્ર૦ ૧૪—જેણે શુક્લ પંચમીનો તપ ઉચ્ચરેલો હોય
તે જો પૃથુપથામાં ભાદરવા સુદિ બીજથી અઠમ કરે તો તે
ભાદરવા સુદિ પાંચમના દિવસે અવશ્ય એકાસણું કરે કે
રૂચિ પ્રમાણે કરે ?

ઉ૦—જેણે શુક્લ પંચમી ઉચ્ચરેલી હોય તેણે મુખ્ય
વૃત્તિએ ભાદરવા સુદ ત્રીજથી અઠમ કરવો જોઈએ. જે
કદાચિત્ ભાદરવા સુદિ બીજથી અઠમ કરે તો ભાદરવા
સુદિ પાંચમે એકાસણું કરવું જોઈએ એવો પ્રતિબંધ નથી,
કરે તો ૭^મ સાદું છે. ૪-૧-૧૪-૨૪૪

પ્ર૦ ૧૫—જ્યારે ચોમાસી પૂર્ણિમાની હતી ત્યારે
પ્રતિક્રમણ પચીસ અથવા અઠાવીસ હતાં ? તથા તે શાસ્ત્રકરના
બલથી કરાતાં હતાં કે પરંપરાથી ? જો શાસ્ત્રના અક્ષરના
બલથી કરાતાં હોય તો તેનું નામ જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૧—આ પ્રશ્નોત્તર પંચ સાબીત કરે છે કે ભાદરવા સુદ પંચમી
અથવા પ્રવૃત્તિયિ છે તથાપિ ભાદરવા સુદ ચોથ, કે જે સંવત્સરીની
સ્થાપિત તિથિ છે, તેના કરતાં ગ્રીણ છે. પંચાંગમાં ખુદ પંચમી
તિથિ ઉદયગત હોય તો પંચ તેનાં કારણે તેના તપ ચોથના તપથી
સરે છે, શાસ્ત્રકરના આ વિધાનથી સાફ નિશ્ચિત થઈ જાય છે કે
પંચમીના કારણે ચોથની વિરાધના કરવાની હોય જ નહિ. હતાં જો
શાસ્ત્રકરની આજ્ઞા લોપીને સ્વમતિકરપનાથી ભાદરવા સુદ પંચ-
મીની ક્ષયવૃદ્ધિએ ભાદરવા સુદ ચોથને વિરાધે છે તેઓ શાસ્ત્ર
અને પરંપરાથી વિરુદ્ધ જ વર્તે છે. વધુ માટે જુઓ આજ અંચના
ચોથા પ્રકાશના ત્રીજા પ્રશ્નકરનો પ્રશ્નોત્તર મુ. ૩-૧-૧૫-૨૪૫

ઉ૦—એક વર્ષમાં પ્રતિક્રમણ પચીસ આવે છે. અઠાવીસ આવે એવું વિધાન કોઈ પણ ઠેકાણે જાણ્યું નથી. શાસ્ત્રમાં તે દેવસી, રાઈ, પખખી, ચોમાસી, અને સંવત્સરી રૂપ પાંચ પ્રતિક્રમણો પર કહેલાં છે. ૪-૧-૧૫-૨૪૫

પ્ર૦ ૧૬—ભોતિ સચિત્ત છે કે અચિત્ત ? અને તે ક્યાં કહેલું છે ?

ઉ૦—વિધેલાં ભોતિ કે નહિ. વિધેલાં ભોતી અચિત્ત જાણવાં. કારણકે શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં મૌક્તિકે રત્ન વગેરે અચિત્ત કહ્યાં છે. ૪-૧-૧૬-૨૪૬

પ્ર૦ ૧૭—સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં જે ભોતીના વલયો કહેલાં છે તે શાસ્ત્રમાં કહેલાં કહેવાય છે કે પરંપરાથી કહેત્રાય છે ? જે શાસ્ત્રમાં કહેલાં હોય તે તે અક્ષરો જણાવવા કૃપા કરશે.

ઉ૦—સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં ભોતિઓનાં વલયો સંબંધી અક્ષરો છુટિ ગાથાઓમાં અને પરંપરાએ ભુવન-જ્ઞાનુ કેવલિના ચરિત્રમાં છે. તે ગાથાઓ આ પ્રમાણે છે—
તિ મહાવિમાનમાં ઉપરના ભાગમાં ઉન્નત પાણિના સમૂહ

૭૨—આગા અને સુવિદિત આચરણાને પ્રમાણ ગણનારાઓનાં મતે પુનમની ત્રણ ચોમાસી ચૌદરાની ચપાતાં ત્રણ પખખી અનુ-ક્રમે ચોમાસામાં સમાઈ ગયાં તે જેમ અચુક્ત લેખાયું નથી, તેમ પુનમ આદિના ક્ષયે એક દિવસમાં એક ગૌણ પર્વતિયિનું અનુક્રમ બીજી પ્રજ્ઞ પર્વતિયિના અનુક્રમમાં સમાઈ જાય તે જરાય અચુક્ત નથી. એમ છતાં આની સામે આને એક પર્વતિયિને લેખી ઈસાદિ આક્ષેપ કરનારા પોતામાં સુરચિનો તદ્દન અભાવજ ખતાવે છે, એ તત્ત્વના ખપી આત્માઓએ સત્ત્વર સમજી લેવા જેવું છે.

જેવું-પાણીદાર-એવું ચોસઠ મણુ પ્રમાણનું એક મોતી છે. (૧) મધ્યમાં રહેલા તે ચોસઠમણુ પ્રમાણ મોતિની આસ-ખોસ વલયાકારે જત્રીસમણુ પ્રમાણનાં ચાર મોતિ શોભે છે. (૨) ફરીથી પણ બીજા વલયમાં આકાશમાં રહેલ પાણિની જેમ નિર્મલ અને શંખના જેવાં મેલ સોલમણુ પ્રમાણનાં આઠ મોતિ શોભે છે. (૩) ત્યાર બાદ ત્રીજા વલયમાં ચંદ્ર-કલાની જેમ નિર્મલતાએ ઠરીને યુક્ત એવાં આઠમણુ પ્રમાણનાં સોલ મોતિ વર્તે છે. (૪) ચોથા વલયમાં ચાર મણુ પ્રમાણનાં જત્રીસ મોતિ પંડિતોએ જાણવાં. (૫) વળી હે પંડિત ! પાંચમા વલયમાં જેમણુ વજનવાળાં ચોસઠ મોતિ છે, એમ જાણો. (૬) છઠ્ઠા વલયમાં એકમણુ વજન-વાળાં અને ગોળ એવાં એકસો અઠ્ઠાવીસ મોતિ છે એમ જાણવું. (૭) સુકતાશ્વની અંદર રહેલી અનેક અવાજ કરવી વાયુની લહરીઓથી વલયાકારે રહેલ મોતિઓનો સમૂહ જ્યારે પરસ્પર અક્ષાય છે ત્યારે આ મહા વિમાન મધુર શબ્દોનું એકાંત સ્થાન ધાય છે, આવી શબ્દની મધુરતા અન્યત્ર કયાંય પણ હોવી નથી. (૮-૯) તે વિમાનમાં રહેલા દેવો તે શબ્દના રસમાં મોહિત ચિત્તવાળા જનીને તેત્રીસ સાગરોપમ પ્રમાણુ પોતાનું આયુષ્ય સુખપૂર્વક પૂર્ણ કરે છે. (૧૦) ૪-૧-૧૭-૨૪૭

મ્ ૧૭—ખરતર ગચ્છમાં જેઓના ઘરે પુત્ર અથવા પુત્રીનો જન્મ થયો હોય તે ઘરના મનુષ્યો પોતાના ઘરના પાણીથી દેવપૂજા કરતા નથી, અને ખરતર ગચ્છના સાધુઓ પણ તેના ઘરે દસ દિવસ સુધી ગોચરી પાણી માટે જતા નથી. આવા અશ્વરો ક્યાં છે ? તથા આપણા ગચ્છમાં પુત્ર પુત્રીના જન્મને અવલંબીને કયો વિધિ છે ?

૭૦—જેના ઘરે પુત્ર પુત્રીનો જન્મ થયો હોય તે ઘરના પાણીથી દેવપૂજા સુઝે નહિ, એવા અક્ષરે શાસ્ત્રમાં હોય એવું જાણ્યું નથી. તેમજ તેના ઘરની ગોચરી પાણી વગેરેને આશ્રયી જે દેશમાં જે લોક વ્યવહાર હોય તેને અનુસરીને સાધુઓએ કરવું જોઈએ, પરંતુ દશ દિવસનો આશ્રય શાસ્ત્રમાં જાણ્યો નથી. ૪-૧-૧૮-૨૪૮

૭૩—શ્રી તપામચ્છમાં આને એક વર્ગ સૂતકને વિષે જે વિચિત્ર પ્રવૃત્તિ સેવી રહી છે, જેવી કે-કોઈને ત્યાં સુવાવડ હોય તો એક-તાલીસ દિવસ સુધી સાધુને વહોરાવી શકાય નહિ, તેના ઘર સાથે જેનો એક મોઝ હોય તેનાથી પણ ગોચરી વહોરાવી શકાય નહિ, એક ખડકી હોય તેનાથી પણ ગોચરી વહોરાવી શકાય નહિ, સુવાવડ મને ત્યાં થયેલી હોય છતાં તેના ઘરના માણસોથી સેવા પૂર્ણ કરાય નહિ, સુવાવડી આઈથી સવા સવા મહીના સુધી દર્શને કરી શકાય નહિ, મરણ પ્રસંગે પણ કાંઈ દીધી હોય, શ્મ-શાનમાં ગએલા હોય, રાખે અઘ્વા હોય તો અમુક અમુક દિવસો સુધી પૂજા-સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-વગેરે મધ્ય શકે નહિ, ઇત્યાદિ ધર્મ-કરણીમાંજ અટકાયત કરનારી કહેવાતી હાલની અનેક વિચિત્ર પ્રવૃત્તિને શાસ્ત્ર તેમજ સુવિશુદ્ધ પરંપરાનો મુદ્દલ ટેકો નથી, તે ઉપરનો મૂઝ પ્રશ્નોત્તર સ્પષ્ટ સાબીત કરી આપે છે આમ છતાં આને કેટલાકે ખોટી પ્રવૃત્તિઓને પરંપરાના નામે ઉત્તેજન આપી ગાસ્ત્રીય માર્ગને જનતામાંથી જૂંસી નાખવાના નાદે ચઢેલા સૂતક વિષેના જમને પણ સુધારવાને બદલે 'જેન કામ અબઝાઈ જાય છે' એવી ધા નાખીને પોતાની અધમ મનોવૃત્તિનું તાંડવ કરે છે, તેમનાથી ખરી જીવોએ કદી જીંધે માર્ગે દોરાવું નહિ. આ સાથે આ વિષેના શ્રી સેનપ્રશ્નના પ્રશ્નોત્તર પણ મેલવી જોવાની અમે વાંચકોને બક્ષામણ કરીએ છીએ, અને ઇચ્છીએ છીએ કે તેઓ સૂતકના

પ્ર૦ ૪—જિનમંદિરમાં જે 'કેટલાક સાધુઓ અને શ્રાવકો પ્રતિમાને સ્નાન કરાતું હોય ત્યારે ચૈત્યવંદન કરતા નથી તેઓ એમ કહે છે કે—પ્રભુને સ્નાન કરાતી વખતે ચૈત્યવંદનની અવસ્થા નથી હોતી માટે અવસ્થાના કાળે ચૈત્યવંદન કરાતું નથી. અને બીજા કેટલાક એમ જણાવે કે ભગવાનની વળી અવસ્થા શી ? જ્યારે જિનમંદિરમાં જઈએ ત્યારે ચૈત્યવંદન કરી શકાય છે આ બેમાં પ્રમાણભૂત શું છે ?

ઉ૦—જિનમંદિરમાં પ્રતિમાને સ્નાન કરવાના અવસરે ચૈત્યવંદન કરવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી ૪-૨-૪-૨૨-૨૫૨ ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ત્રીજા-દીવળંદરના સંધે કરેલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો.

પ્ર૦ ૫—દેવમંદિરમાં પોસાતિઓ જ્યારે દેવવંદન કરે ત્યારે ધરિયાવહીયા પડિષ્કમતિ વખતે ઉત્તરાસન-ખેસ જોઈએ કે નહિ ?

ઉ૦—જ્યારે જિનમંદિરમાં પોસાતિઓ દેવવંદન કરે

પણ અમુક તિથિ અથવા નક્ષત્રનો નિયમ નહિ સમજવો."

'યન્માઘવેનોક્તં તજ્ઞ'—મતવગ કે—'જે તમે કંઈ' ને અમારે નહિ', આની અનિચ્છનીય મનોદશાને આધીન બનેના આને કેટલાકે આ વિધાનનો પણ વિરોધ કરે છે અને સ્વાતિ નક્ષત્રનો આગ્રહ રાખે રખાવે છે તથા લોકોએ જે દિવસે દીવાલી ન કરી હોય તે દિવસે દીવાનીનું ગુણુલુ ગણે ગણાવે કે, તેઓએ ભવભીરૂ બનીને એ સમજવું જોઈએ કે એમ કરીને તેઓ શી હી સૂરિ મહારાજે પણ વિધાન ડરેલી શાસ્ત્રાત્તા અને સુવિશુદ્ધ પરંપરાનો ભંગ જ કરે છે, કે જે કરવું જરાયે હિતાવહ નથી.

ત્યારે ધરિયાવહીયા પડિછંમતિ વેલાએ ઉત્તરાસન-ખેસતું કાંઈ પ્રયોજન જણાતું નથી. વૃદ્ધ પુરૂષો પણ એમજ કહેતા સાંભળ્યા છે. ખીણું દેવવંદનની ક્રિયામાં ધરિયાવહીયા નથી, તેથી દેવવંદન કરતી વખતે અને ખીણે વખતે દેવમંદિરમાં અવસ્થાન હોય ત્યારે ઉત્તરાસન કરેલું જોવાય છે. ક્રિયા તે વિધિપૂર્વકજ હોઈ શકે છે. ૪-૩-૧-૨૩-૨૫૩

પ્ર० ૨—રાઈ પ્રતિક્રમણના સમયે રાઈ પ્રતિક્રમણ કરનાર પહેલાં કુસ્વપ્ન દુસ્વપ્નના નિવારણ માટે ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરે છે, ત્યારે તેઓ “ચંદેસુ નિમ્મલયરા” સુધી કરે કે ‘સાગરવરગંભીરા’ સુધી કરે ?

ઉ०—સામાન્યતઃ “ચંદેસુ નિમ્મલયરા” સુધી કરે. પણ જ્યારે સ્વપ્નમાં ચોથા મતનો અતિચાર થયો હોય ત્યારે આઠ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણ એક નવકાર અધિક ચિંતવે અર્થાત્ “સાગરવરગંભીરા” સુધી કાઉસગ્ગ કરે. ૪-૩-૨-૨૪-૨૫૪

પ્ર० ૩—પ્રભાતકાલના રાઈપ્રતિક્રમણમાં પ્રથમ કુસુમિણ દુસુમિણનો કાઉસગ્ગ અને ચૈત્યવંદન કર્યા બાદ ‘ભગવાનહ’ આદિનાં ચાર ખમાસમણાં આપીને સજ્જાય કરે કે સજ્જાય કરીને ચાર ખમાસમણા આપે ?

ઉ०—રાઈ પ્રતિક્રમણમાં પ્રથમ ચાર લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ અને ચૈત્યવંદન કર્યા પછીથી ભગવાનહ વગેરે ચાર ખમાસમણ આપીને ત્યારબાદ જે ખમાસમણ પૂર્વક સજ્જાય કરીને પ્રતિક્રમણ કરે. કહ્યું છે કે—“પ્રથમ ધરિયાવહીયા, પછી કુસુમિણ દુસુમિણનો કાઉસગ્ગ, પછી ચૈત્યવંદન, પછી

‘મુનિવંદન-ભગવાનહં’ આદિ ચાર ખમાસમણાં, પછી સજ્જાય, પછી પડિક્કમણુ સ્થાપવું, પછી નમુત્યુણું અને પછી ત્રણ કાઉસગ્ગ કરવા”. આ ગાથા શ્રી સોમસુંદરસૂરિએ કરેલી સામાચારીમાં છે. તથા શ્રી વિજયદાનસૂરિ મહારાજ પણ એમજ કરતા હતા અને તેમની શીખામણથી અમે પણ તેમજ કરીએ છીએ. સજ્જાય કયાં જાદ ચાર ખમાસમણુ દેવાં એવો વિધિ પણ કોઈ અંથમાં છે, તેનો પણ નિષેધ નથી. પરંતુ વૃદ્ધો જેમ કરતા હતા તે પ્રમાણે જ અમે હાલ કરીએ છીએ ૪-૩-૩-૨૫-૨૫૫

પ્ર૦ ૪—ઉનાળા વગેરેમાં ગરમ, અથવા અચિત્ત પાણી પાંચ આદિ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે ત્યાર જાદ સચિત્ત થાય છે, એવા અક્ષરો કયા અંથમાં છે ? તથા તે પાણીમાં જ્યાં સુધી ત્રસજીવોની ઉત્પત્તિ ન થઈ હોય ત્યાં સુધી ગાળ્યા વિના પીવું કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—ઉનાળા વગેરેમાં ગરમ અથવા અચિત્ત પાણી પાંચ આદિ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે ત્યાર જાદ સચિત્ત થાય છે, એવા અક્ષરો પ્રવચન સારોદ્ધારની ટીકામાં ઠહેલા છે. તથા તે પાણીમાં ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ હોય કે ન થઈ હોય તો પણ તે પાણી ગાળેલું જ વાપરવું જોઈએ, પરંતુ ગાળ્યા વિનાનું નહિ એવી પરંપરા દેખાય છે. ૪-૩-૪-૨૬-૨૫૬

પ્ર૦ ૫—જ્યારે પાંચમ તિથિનો ક્ષય થયેલો હોય ત્યારે તે તપ કઈ તિથિએ કરાય ? અને પુનઃનો ક્ષય

ઉ-—ત્યારે પાંચમનો ક્ષય થયેલો હોય, ત્યારે તેનો તપ પૂર્વ તિથિમાં કરાય છે અને પુનમનો ક્ષય થયેલો હોય ત્યારે તેનો તપ તેરસ ચઉદસે કરાય છે અને તેરસે ભૂલી જવાય તો એકમે પણ કરી ૭^મશકાય છે. ૪-૩-૫-૨૭-૨૫૭

૭૫—આ પ્રશ્નોત્તર પણ સાર સાર બતાવી આપે છે કે પાંચમ પુનમ આદિ-પર્વતિથિઓનો ક્ષય વગેરે પણ આવે છે. તથાપિ તેને બદલે ખીજ ઠાઈ તિથિઓનો ક્ષય વગેરે કરાતો નથી, કિન્તુ તેના તપ નિયમ વગેરે પૂર્વાદિ તિથિમાં કરી લેવાય છે. આ પ્રગટ અર્થને છોડીને જેઓ ભારી મયડીને આ પ્રશ્નોત્તરથી પૂર્વ કે પૂર્વતર તિથિનો ક્ષય વગેરે કરવા કરાવવા લલચાય છે તેઓ ખેંદુ ચારને બદલે ■ મનાવવા જેવો પ્રયત્ન કરે છે, તે સુચ સમાજમાં ખરેખર હારવારપદ છે. આ વિષયની વધુ ખાતરી માટે સને ૧૯૧૩ માં બહાર પડેલ હીરપ્રશ્નાવલી નામના પુસ્તકમાં આ પ્રશ્નોત્તરનો અનુવાદ જે પ્રમાણે કરેલો છે તે તરફ વાંચકોનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. જુઓ તે આ રહ્યો.

“પ્રશ્ન ૫-પાંચમનો અથવા પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય તો તે તિથિ-ઓનો તપ કોણ કોણ તિથિને દિવસે કરવો જોઈએ ?

ઉત્તર ૫-પાંચમનો જો ક્ષય હોય તો તેનો તપ પાછલી તિથિમાં કરવો પૂર્ણિમાનો જો ક્ષય હોય તો તેનો તપ તેરસને દિવસે અથવા તો ચૌદસે કરવો જો ત્રયોદશીને દિવસે કરવો જુની જાય તો પ્રતિપદ (એકમ) ને દિવસે પણ કરવો.”

આ ઉપરથી વાંચકો સમજી શકશે કે પૂનમના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય કરવાનું ઠાઈ પણ રીતે સાબીત થઈ શકે તેમ નથી છતાં એવો અર્થ ખેંચનારા ઉપલુકત અનુવાદથી પણ ખોટા ઠરે છે.

આમાં પુનમના તપનું પુણ્ય છે તે ચૌદશપુનમના છટ્ટને આશ્રયીને પણ લાગુ થઈ શકે છે. ઉત્તરમાં તેરસ ચૌદશ અગર ચૌદશ

પ્ર૦ ૬—નવકારવાલી વગેરેની જે સ્થાપના નમસ્કાર મહામંત્રથી કરાય છે, તે સ્થાપના ઉપર પ્રકાશ હોય તો દ્રષ્ટિ રાખી શકવી સુકર છે. પરંતુ સ્થાપના ઉપર પ્રકાશ ન પડતો હોય ત્યારે અંધકારમાં શું થાય? સ્થાપના ઉપર દ્રષ્ટિ કેમ રાખી શકાય? પ્રકાશ વિના સ્થાપના સુઝે કે નહિ?

ઉ૦—નવકારવાલી અને પુસ્તક વગેરેની સ્થાપના નમસ્કાર મહામંત્રથી સ્થાપી શકાય છે. સ્થાપના સ્થાપ્યા પાઠ ક્રિયા કરવી હોય ત્યાં સુધી પ્રકાશ હોય તો દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ બંને રાખી શકાય છે અને અંધકારમાં માત્ર ઉપયોગ રાખી શકાય છે. દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગનો ભંગ થયો હોય તો—એટલે દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ બંને ન રહે તો સ્થાપના સ્થાપીને આગળ ક્રિયા કરી શકાય છે. કારણ કે સ્થાપના એ પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે—ઈત્વર અને યાવત્કથિક. તેમાં અમૂક કાલ માટે સ્થાપેલી સ્થાપના તે ઈત્વર કહેવાય છે. તે નવકારવાલી વગેરે, કે જે નવકારમંત્રથી સ્વયં-સ્થાપન કરેલી છે, તે દ્રષ્ટિ અને ઉપયોગ રહે ત્યાં સુધી જ રહી શકે છે. અને જ્યાં સુધી વસ્તુ રહે ત્યાં સુધીની જે સ્થાપના તે યાવત્કથિકા સ્થાપના કહેવાય છે. તે અશ અને પ્રતિમા વગેરે છે, કે જે શુરદાસ સ્થાપાય છે, તે યાવત-

પડવો ફરમાવીને આચાર્યે 'ચોદસ પ્રનમ વગેરે જોડીયાં પવોને સાથે જ રાખવાં જોઈએ' એવા કેટલાક આધુનીકથી મેરાતા બમને પણ તોડી નાખ્યો છે. આ પ્રજોત્તર એક દિવસમાં બે પવંતિયિઓની સમાપ્તિ થઈ જાય તો તે બન્નેની આગામના તે એક જ દિવસમાં કરવાનું સાબીત કરે છે. વધુ માટે જુઓ દિપજ્ઞ પદ તથા ૭૨.

કધિક સ્થાપના ફરી ફરી સ્થાપન કરાતી નથી. ૪-૩-૬-૨૮-૨૫૮

પ્ર. ૭—ઉપધાનની માલા પહેરવામાં પવેયણાની ક્રિયા કરે કે નહિ ?

ઉ. — માલા પહેરવામાં પવેયણાની ક્રિયા કરવાનો નિયમ નહયો. ૪-૩-૭-૨૬-૨૫૬

પ્ર. ૮—ઉપધાન સમાપ્ત થયા બાદ તપના દિવસે નિકળવું કહ્યે કે નહિ ?

ઉ. — ઉપધાન પૂર્ણ થયા બાદ તપના દિવસે નિકળી શકાય નહિ. તથા પ્રકારનું કારણ હોય તો ગીતાર્થની આજ્ઞાપૂર્વક નીકળવામાં એકાન્તે નિષેધ નહયો. ૪-૩-૮-૩૦-૨૬૦

પ્ર. ૯—કેટલાક પૂછે છે કે નાણ માંડવાના અક્ષરો કયા સિદ્ધાન્તમાં છે ?

ઉ. — નાણ માંડવાના અક્ષરો અનુયોગદ્વારની ટીકા, અને સામાચારી પ્રમુખ ગ્રંથોમાં છે. તેમ પરંપરાએ પણ નહીં મંડતી જણાય છે. ૪-૩-૯-૩૧-૨૬૧

પ્ર. ૧૦—પૌષધમાં સામાયિકના જત્રીશ દોષો લાગે કે નહિ ?

ઉ. — પૌષધમાં સામાયિકના જત્રીશ દોષો લાગતા હોય, એમ જણાય છે. આટે ઉત્સર્ગથી તે દોષોને લાગવા દે નહિ. કારણ વિશેષે જો દોષો લગાડે તો આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરે. ૪-૩-૧૦-૩૨-૨૬૨

પ્ર. ૧૧—પૌષધમાં શાલાતનો સંચારો-દર્શ વિશેષનો સંચારો વાપરવો કહ્યે કે નહિ ? તથા મુખવાસ

ખાવો કહ્યે કે નહિ ? તથા જમવામાં ઉપકરણો-પાટલો, થાલી, વગેરે કેવી રીતે ગ્રહણ કરવાં ? કારણ કે તેને છૂટા માણસો લાવેલા હોય છે. તે કહ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—શકલાત-દર્શ વિશેષનો સંધારો પોષધમાં વાપરવો કહ્યે છે, તથા કારણ હોય તો મુખવાસ-લવિંગ, કાષ્ઠ-તજ વગેરે પોષધમાં ખાવા કહ્યે છે, તથા છૂટા માણસે લાવેલાં ઉપકરણોની શુદ્ધિમાનતાનો-શુદ્ધ હોવાનો નિષેધ જણાયો નથી. એટલે છૂટા માણસોની લાવેલી વસ્તુનો ઉપયોગ પોસાતીઓ યથાયોગ્ય કરી શકે છે. ૪-૩-૧૧-૩૩-૨૬૩

પ્ર૦ ૧૨—દેવો જ્યારે પોતાના દેવલોકથી અન્ય દેવલોકમાં જાય ત્યારે ત્યાં રહેલાં ચૈત્યોને વંદન કરે કે નહિ ?

ઉ૦—દેવો જ્યારે પોતાના દેવલોકથી અન્ય દેવલોકમાં જાય ત્યારે ત્યાં રહેલાં ચૈત્યોને વંદન કરવાનો નિષેધ જણાયો નથી. ૪-૩-૧૨-૩૪-૨૬૪

પ્ર૦ ૧૩—જંબૂદ્વિપના મેરૂની ચારે બાજુ ૧૧૨૧ યોજન છે. રહીને જેમ જ્યોતિશક-સૂર્ય, ચંદ્ર વગેરે ફરે છે તેમ અન્ય દ્વિપમાં રહેલા મેરૂપર્વતોથી પણ દેટલે છે. રહીને જ્યોતિશક બમે છે-ફરે છે ?

ઉ૦—જંબૂદ્વિપમાં રહેલ મેરૂની ચારે બાજુએ જેમ ૧૧૨૧ યોજન છે. રહીને જ્યોતિશક બમે છે તેવીજ રીતે અન્યદ્વિપમાં રહેલ મેરૂપર્વતોથી પણ ૧૧૨૧ યોજન છે. રહીને જ્યોતિશક ફરતું હોય એમ સંભાવના થાય છે. પરંતુ સ્પષ્ટ પણે તેવા પ્રકારના ચાત્રના અગરો જોયા હોય એમ યાદ આવતું નથી. ૪-૩-૧૩-૩૫-૨૬૫

પ્ર. ૧૪—કાઉસગમાં અને વાંદણા દેવાના અવસરે સ્થાપનાજી ચાલે-હાલે તો તે તે ક્રિયા સુઝે કે નહિ ?

ઉ. —કાઉસગમાં અને વાંદણા દેવાના અવસરે સ્થાપનાજી ચાલે તો તે ક્રિયા ન સુઝે એવો એકાન્ત જાણ્યો નથી. ૪-૩-૧૪-૩૬-૨૬૬

પ્ર. ૧૫—અન્ય મતવાળાને કોઈ વખતે ઉપવાસનું પચ્ચખખાણુ આપવામાં આવે તો તેમાં “પાણસ્ત” પાણીના આગારનો ઉચ્ચારને આશ્રયી શું કરવું ? કારણકે તેઓ કસેલીકાદિનું પાણી પીએ તો પચ્ચખખાણુનું ખાલન કેવી રીતે થાય ?

ઉ. —અન્ય મતવાળાઓને પચ્ચખખાણુ કરાવતાં “પાણસ્ત” પાણીના આગાર ઉચ્ચરાવવામાં આવે તેમાં જો તેઓ કસેલીકાદિનું પાણી પીએ તો તેથી પચ્ચખખાણુનો ભંગ થતો હોય તેમ જાણ્યું નથી. કારણ કે કસેલીયો નાખવાથી પણ પાણી અચિત્ત થાય છે, પરંતુ આપણા ગૃહવાળાઓની આચરણા નથી માટે આપણે કસેલીયાનું પાણી ગ્રહણ કરતા નથી. ૪-૩-૧૫-૩૭-૨૬૭

પ્ર. ૧૬—હાલ કરાતી સ્નાત્ર વગેરેની વિધિ કેાણે જાનાવી છે અને તે કયા ગ્રંથમાં છે ?

ઉ. —વર્તમાન કાલમાં કરાતી સ્નાત્ર વગેરેની વિધિ કેટલીક પરંપરાથી અને કેટલીક ગ્રાહવિધિમાં કહેલી છે. ૪-૩-૧૬-૩૮-૨૬૮

પ્ર. ૧૭—દેવલિલગવાન વ્યારે દેવલિ સમુદ્ધાત કરે ત્યારે પોતાના આત્મપ્રદેશોથી ચોદ રાજલોક ઉંચી અને

એક રાજલોક લાંબી પહોળી ત્રસનાડીનેજ ભરે કે સમસ્ત લોકને ?

ઉ૦—કેવલિ ભગવાન જ્યારે કેવલિ સમુદ્ધાત કરે છે ત્યારે પોતાના આત્મપ્રદેશોથી સમસ્ત લોકને ભરી દે છે. ૪-૩-૧૭-૩૬-૨૬૬

પ્ર૦ ૧૮—જેમાં ચોવીશે તીર્થંકરોની ભૂર્તિઓ હોય એવો ચોવીશવટો અને જેમાં શ્રીઋષભદેવ, શ્રીચાંતિનાથ, શ્રીનેમનાથ, શ્રીપાર્શ્વનાથ, અને શ્રીમહાવીર સ્વામિની ભૂર્તિ હોય એવી પંચતિર્થી પ્રતિમાદીમાં કયા અનુક્રમથી ઋષભદેવાદિ તીર્થંકરો ગણાય ? વળી સુથાર સંગધિ ‘ગજ’ એવા પ્રસિદ્ધ પ્રમાણે કરી ભૂમિકાથી દોઢ હાથ ઉંચા સ્થાન ઉપર દેવોની પ્રતિમાને ખીરાજમાન કરવાનું કહેલું છે, તે ઉત્કૃષ્ટ કાલાદિમાં (જેમાં કાયા વગેરેનું પ્રમાણ મોટું હોય છે) આત્માંશુલની વૃદ્ધિ હાનિ થતાં કેવી રીતે ઘટે ?

ઉ૦—ચોવીશવટો અને પંચતિર્થાની પ્રતિમા વગેરેમાં આજ અનુક્રમથી ઋષભદેવાદિ તીર્થંકરો ગણી શકાય, એવો એકાન્ત જાણ્યો નથી. તેમજ સૂત્રધાર સંગધિ ‘ગજ’ એવા પ્રસિદ્ધ પ્રમાણના અનુસારે ભૂમિકાથી દોઢ હાથ ઉંચા સ્થાન ઉપર દેવોનું આસન કરવામાં ઉત્કૃષ્ટ કાલ વગેરેમાં આત્માંશુલની વૃદ્ધિ હાનિ થતી હોય તો પણ કોઈ પણ જાતનું અઘટમાનપણ નથી. કારણકે આત્માંશુલની વૃદ્ધિ આદિમાં ‘ગજ’ એવું પ્રસિદ્ધ પ્રમાણ પણ તેના અનુસારે જ મોટું નાનું થાય છે. ૪-૩-૧૮-૪૦-૨૭૭

પ્ર૦ ૧૯—ઉપધાનની વિધિ અને એકાંતર ઉપવાસથી

ઉપધાનનું વાહન-વહન કરવું કયાં શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે અને કોણે કહ્યું છે ?

ઉ૦—ઉપધાનની વિધિ અને એકાન્તર ઉપવાસથી તેનું વાહન મહાનિશીથ અને સામાચારી વગેરે ગ્રંથને અનુસાર અને પરંપરાને અનુસાર છે, એમ જાણવું. ૪-૩-૧૬-૪૧-૨૭૧

પ્ર૦ ૨૦—“કયરોપાક”—કેરીનો પાક ઇત્યાદિ પ્રસિદ્ધ દ્રવ્યો અને આસવો-દ્રાક્ષાસવાદિ લીલા શાકના અવયવોથી અર્થાત્ લીલી વનસ્પતિના અવયવોથી બનેલાં હોવાથી લીલાતરીના પચ્ચબ્જાણુવાળાઓને તે કલ્પે કે નહિ ?

ઉ૦—“કયરોપાક”—કેરીનો પાક ઇત્યાદિ લોકપ્રસિદ્ધ દ્રવ્યો અને દ્રાક્ષાસવાદિ આસવો લીલી વનસ્પતિના અવયવોથી બનેલા હોવા છતાં પણ લીલાતરીના પચ્ચબ્જાણુવાળાને તે કલ્પે છે, એવી પ્રવૃત્તિ બેવાય છે. ૪-૩-૨૦-૪૨-૨૭૨

પ્ર૦ ૨૧—પોપ દશમીની રાત્રિએ શ્રીપાર્શ્વનાથનું જન્મ કલ્યાણુક છે. તેમાં તે રાત્રિ શું નામ અને દશમની મધ્યની લેવી કે દશમ અને અગીઆરસની મધ્યની લેવી ? તથા તે સંજાધિ સ્નાત્ર દશમના દિવસે કરાય કે અગીઆરસને દિવસે કરાય ?

ઉ૦—પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું જન્મકલ્યાણુક દશમની રાત્રિએ થયું છે, માટે દશમને દિવસે સ્નાત્ર કરવું ભેદજ્યે. ૪-૩-૨૧-૪૩-૨૭૩

પ્ર૦ ૨૨—પ્રતિકાલ્પમાં આલોચના(દિવસીચ આલોહ)

કર્તા બાદ “ઠાણે કમણે” ઇત્યાદિ કહીને ગમનાગમનની આલોચનાનો આદેશ इच्छाकारेण સંદિસહ મગવન્ ગમનાગમણે આલોચનું મંગાય છે; તેમાં કેટલાક કહે છે કે ગમનાગમનની આલોચનાનો આદેશ મંગાતો નથી, તો આવસ્તુને આશ્રયીને જે હોય તે જણાવવા કૃપા કરશે તથા કેટલાક કહે છે કે સો હાથ ઉપર ગયા હોય તો ગમનાગમનની આલોચનાનો આદેશ મંગાય છે અને કેટલાક એમ કહે છે કે—પ્રમાણ્યા વિનાની ભૂમીએ ગમન થયું હોય તો આલોચનાનો આદેશ મંગાય છે તો આ વસ્તુને આશ્રયીને પણ જે ઉચિત હોય તે જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ૦—પ્રતિક્રમણમાં આલોચના કર્યા બાદ “ઠાણે કમણે” ઇત્યાદિ સૂત્ર કહીને ગમનાગમનની આલોચનાનો આદેશ માગવો યોગ્ય જણાય છે તથા પૌષધમાં સ્થંડીલાદિ પ્રયોજને બહાર જઈને આવ્યા બાદ ગમનાગમનની આલોચના કરવી જોઈએ, એમ જણાય છે. ૪-૩-૨૨-૪૪-૨૭૪

પ્ર૦ ૨૩—પૌષધઉચ્ચરાવ્યા બાદ કયો સાવધ વ્યાપાર બાકી રહે છે કે જેના માટે સામાયિક ઉચ્ચરાવાય છે ? તથા પૌષધમાં દેશાવકાશિક ઉચ્ચરાવાતું નથી અને સામાયિકમાં ઉચ્ચરાવાય છે, તેમાં શું પ્રયોજન છે ?

ઉ૦—પૌષધ કર્યા બાદ જે સામાયિક ઉચ્ચરાવાય છે તે તો સ્વાભાવિક રીતે પ્રાપ્ત થયેલ નવમા વ્રતની આરાધના માટે છે તથા જે દેશાવકાશિક કરવાતું નથી તે તો પોષાતી નિર્દોષપણે ગમનઆગમનમાં પ્રવર્તે છે તેથી દેશાવકાશિક ઉચ્ચરાવાનું દાંર્ધ પ્રયોજન નથી. સામાયિકમાં

દેશાવકાશિકનું કરવું તો બે ઘડી પ્રમાણ સામાયિક પાર્યા આદિ વિરતિ રહે તે માટે છે. ૪-૩-૨૩-૪૫-૨૭૫

પ્ર० ૨૪—દિદલને આશ્રયી કેટલાક આ પ્રમાણે કહે છે કે જેની સરખી બે ફાડ થઈ ચકે, અને જેમાં સ્નેહ ન હોય તે દિદલ, છાશ-કાચું ગોરસ અને મુખ આ ત્રણ વસ્તુનો સંયોગ થતાં તેમાં જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, કેટલાક એમ કહે છે કે-દિદલ અને તક-છાશનો સંયોગ થતાં જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, આ વિષય ઉપર જે શાસ્ત્રાનુસારી હોય તે જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ०—દિદલ પાન્યમાં કાચું દુધ ઈહિ કે છાશનો સંયોગ થતાં જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, એમ શાસ્ત્રને અનુસરીને પણ જાણ્યું છે. મુખનો સંયોગ થતાં તેમાં જીવો ઉત્પન્ન થાય છે એમ જાણ્યું નથી. અર્થાત્ મુખનો સંયોગ ન થાય તો પણ કાચા ગોરસના સંયોગથી જીવો ઉત્પન્ન થાય છે. ૪-૩-૨૪-૪૬-૨૭૬

પ્ર० ૨૫—સાધારણ જિનમંદિરમાં પ્રતિમા પધરાવવા માટે જ્યારે જ્યારે પ્રતિમા કરાવવી હોય ત્યારે ગામના નામથી પ્રતિમા બેવી બેઠએ કે સંઘની રાશિથી ? જે સંઘની રાશિના નામથી બેવાય તો સર્વ ગામના સંઘનું એકજ રાશિ નામ આવે છે, તેથી જેમ સુક્ત હોય તેમ જણાવવા કૃપા કરશે ?

ઉ०—સર્વ સાધારણ જિનમંદિરમાં પ્રતિમા કરાવવી હોય ત્યારે ગામના નામથી પ્રતિમા બેવી ઠીક જણાય છે. અર્થાત્ ગામ રાશીથી બેવી પણ સંઘ રાશીથી નહિ. ૪-૩-૨૫-૪૭-૨૭૭

પ્ર० ૨૬—હમેશાં છઠ્ઠામતના સંક્ષેપ રૂપ દિગ્ગમનવિ-
રતિ જે વાર કરાય છે તે દેશાવકાશિક નામના દશમા મતમાં
આવે છે અને ચૌદ નિયમો તો ભોગોપભોગવિરમણ નામના
સાતમા મતમાં આવે છે, તો તે દેશાવકાશિકનું પચ્ચખખાણું
કરવા દ્વારા કેમ ઉચ્ચરાવાય છે ?

ઉ०—દેશાવકાશિક મત જે પ્રકારનું છે. એક છઠ્ઠા
મતના સંક્ષેપ સ્વરૂપ, કે જે હમેશાં ચારે દિશાની વિરતિ
કરવા સ્વરૂપ છે. બીજું સર્વ મતના સંક્ષેપ રૂપ કરવામાં
આવે છે. માટે અહિં કોઈ પણ જાતની વિપ્રતિપત્તિ-વિરોધ
નથી. ૪-૩-૨૬-૪૮-૨૭૮

પ્ર० ૨૭—ઉપધાનની વાચના નવકાર ગણ્યા વિના
અપાય કે નવકાર ગણવા પૂર્વક ?

ઉ०—શ્રી વિજયદાનસૂરિ મહારાજ નવકાર વિના જ
ઉપધાનની વાચના આપતા હતા, અમે પણ તેજ રીતિએ
આપીએ છીએ ૪-૨-૨૭-૪૬-૨૭૬

પ્ર० ૨૮—ઉપધાનની વાચના પારણાને દિવસે અપાય
કે તપના દિવસે ? તથા ઉપધાનની વાચના પ્રાતાઃકાલે અપાય
કે સાંજના સમયે ?

ઉ०—ઉપધાનની વાચના પારણાના દિવસે અથવા
તપના દિવસે આપેલી સુઝે છે. તથા ઉપધાનની વાચના
આયંજિત અથવા એકાસણું કર્યા બાદ સાંજના સમયે પણ
આપેલી સુઝે છે. પરંતુ પ્રતિદિન કરાતિ સાંજના સમયની
ક્રિયા વાચના લીધા પછી કરાય છે. ૪-૩-૨૮-૫૦-૨૮૦

પ્ર० ૨૯—ચોમાસામાં માલારોપણની નાણું ક્યારથી
આરંભીને કરાય ?

ઉ૦—ચાતુર્માસમાં ચોથા વ્રતની અને માતારોપજ્ઞની નાણુ વિજયાદશમી પછી માંડી શકાય છે. બાર વ્રતની નાણુ તો પહેલાં પણ માંડી શકાતી દેખાય છે. ૪-૩-૨૬-૫૧-૨૮૧

પ્ર૦ ૩૦—ઉપધાનમાં લીલું શાક ખાવું કદ્યે કે નહિ ? તથા વિલેપન, અને મસ્તકમાં તેલ નાખવું, વગેરે કદ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—હાલ ઉપધાનમાં લીલું શાક ખાવાની રીતિ નથી. તથા સાધુની જેમ વિલેપન અને મસ્તકમાં તેલ નાખવું વગેરે સ્વયં ઈચ્છે નહિ, પરંતુ જે કાંઈ બીજો લાક્ષિત્ય કરે તે નિયેધ બાધ્યો નથી. ૪-૩-૩૦-૫૨-૨૮૨

પ્ર૦ ૩૧—શ્રાવકશ્રાવિકાઓને "નાણં પંચવિદં પદ્મસં" ઇત્યાદિ સ્વરૂપ નન્દીસૂત્ર સાંભળાવવું કે ત્રણ નમસ્કાર સ્વરૂપ ?

ઉ૦—શ્રાવક શ્રાવિકાઓને ત્રણ નમસ્કાર સ્વરૂપ નન્દી-સૂત્ર સાંભળાવાય છે. ૪-૩-૩૧-૫૩-૨૮૩

પ્ર૦ ૩૨—શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ ઉભાં રહીને ઉપ-ધાનની વાચના મહણ કરે કે યેસીને ?

ઉ૦—શ્રાવિકાઓ ઉપધાનની વાચના ઉભી રહીને સાંભળે, અને શ્રાવકો ચૈત્યવંદન મુદ્રાએ સાંભળે. ૪-૩-૩૨-૫૪-૨૮૪

પ્ર૦ ૩૩—પોસાતી શ્રાવક વસ્ત્રથી મસ્તક બાંધીને દેવમંદિર જઇને દેવવંદન કરે કે નહિ ?

ઉ૦—પોસાતી શ્રાવકને સુખ્યવૃત્તિએ માથુ બાંધવાનો અધિકાર નથી. પરંતુ કારણ હોય તો "કાલિડં" એવાં પ્રસિદ્ધ વસ્ત્રથી માથુ બાંધ્યું હોય તો—અર્થાત્ કાલીડં મથે બાંધ્યું હોય તો તે દેવમંદિરમાં દેવવંદનની ક્રિયા કરતાં

છોડેલું જોવાય છે. બીજો કોઈ વિશેષ જાણ્યો નથી. ૪-૩-૩૩-૫૫-૨૮૫

પ્ર૦ ૩૪—સંવચ્છરી, પચ્ચિખ, અષ્ટમી, જ્ઞાનપંચમી, અને રોહિણીના તપો જેણે જાંઘળી સુધીના ઉચ્ચર્યા હોય તે રોહિણી આગળ કે પાછળ આવે છતે છક્ર કરવાની શક્તિ ન હોય તો શું કરે ?

ઉ૦—સર્વથા છક્ર કરવાની શક્તિ ન હોય તો જે તપ પહેલો આવે તે પહેલાં કરે અને બાકી રહેલ તપ પાછળથી કરી આપી શકે છે. ૪-૩-૩૪-૫૬-૨૮૬

પ્ર૦ ૩૫—ગ્રાવકોને અગ્નિઆર અંગસૂત્રો સંલગ્નાવાતાં હોય ત્યારે નાણુ માંડેલી દેખાય છે કે નહિ ?

ઉ૦—ગ્રાવકોને અગ્નિઆર અંગસૂત્રો સંલગ્નાવાતાં હોય ત્યારે નાણુ માંડવાનો અધિકાર જાણ્યો નથી. ૪-૩-૩૫-૫૭-૨૮૭

પ્ર૦ ૩૬—અન્યતીર્થિક કોઈ જો ચોથું મત ઉચ્ચરે ત્યારે નાણુ વિના પણ શું ઉચ્ચરાવી શકાય કે નાણુ માંડીને ?

ઉ૦—અન્યતીર્થિક કોઈ જો ચોથું મત ઉચ્ચરે તો નાણુ વિના પણ ઉચ્ચરાવાય છે. તે વસ્તુ આશ્રયીને કોઈ પણ જાતનો નિષેધ જાણ્યો નથી. ૪-૩-૩૬-૫૮-૨૮૮

પ્ર૦ ૩૭—પોસાતી ગ્રાવક જો આહાર વાપરે તો તેના જમ્યા બાદ ચૈત્યવંદન કર્યા વિના પાણી પીવું મુકે કે નહિ ? તેમજ ઉપધાન વિનાનો અથવા ઉપધાન વહન કરનાર આહાર વાપરનાર પોસાતિ સંખ્યા સમયની પરિલેહણ કષ્ટા અનુક્રમથી કરે ?

ઉ૦—પોસાતી શ્રાવકને આહાર ગ્રહણ કર્યા પછી ચૈત્ય-
વંદન કર્યા બાદ જ પાણી પીવું સુએ છે, તે સિવાય નહિ.
કારણ કે પોષધમાં શ્રાવકની પણ ઘણી ક્રિયારીતિ સાધુની
જેમ જ છે. તથા આહાર વાપરનાર પોસાતી સંધ્યા સમયે
પડિલેહણની મુકપત્તિ પડિલેહીને પ્રહેરેહું ધોતીયું બદલીને
“પડિલેહણા પડિલેહાવો” એવો આદેશ માગીને વડીલોની
પડિલેહણ કરીને ઉપધિ મુકપત્તિ પડિલેહે, ત્યારબાદ સન્નિધિ
કરીને બે વાંદણાં આપીને પચ્ચખખાણુ કરીને “ઉપધિ સંદિ-
સાહું, ઉપધિ પડિલેહું” આ બે આદેશ ખમાસમણુ દધને
માગે છે એવી સામાચારી છે. ઉપધાન વહન કરનાર પોસા-
તીને અગે આટલો વિશેષ છે કે—પાણિ ચૂકવ્યા બાદ શુરૂપાસે
અથવા સ્થાપનાચાર્યજીની પાસે મુકપત્તિ પડિલેહીને બે
વાંદણાં દધને પચ્ચખખાણુ કરે, પરંતુ પડિલેહણના સમયે
વાંદણાં અને પચ્ચખખાણુ ન કરે. બીજો કોઈ તદ્દાવત જાણ્યો
નથી. ૪-૩-૩૭-૫૬-૨૮૬

પ્ર૦ ૩૮—રાત્રિપોસાતી લઘુનીતિ અને વહિનીતિનાં
કેટલાં માંડલાં કરે ?

ઉ૦—રાત્રિ પોસાતી માત્રું અને ઠલ્લો પરઠવવાની
ભૂમીને આશ્રી ચોવીસ માંડલાં કરે. “ભારત્ત ચારત્ત તિન્નિ અ”
એવું વચન છે માટે બાર માંડલા અંદર અને બાર માંડલાં
બહાર, આ પ્રમાણે ચોવીસ કરે. ૪-૩-૩૮-૬૦-૨૬૦

પ્ર૦ ૩૯—જે સમયે રાત્રિપોસાતી કરે છે તે રાત્રિ
પોસાતી ઉચ્ચાર્યા બાદ પાણી પી ચકે કે નહિ ?

ઉ૦—જે સાંજના સમયે રાત્રિપોષધ કરે છે, તેને

આહારપોસહ સર્વથી જ ઉચ્ચગવાય છે પરંતુ દેશથી નહિ
તેથી દિવસનો પોસહ હોય કે ન હોય પરંતુ રાતનો પોસહ
કર્યા ખાદ તે પોસાતી પાણી પી થકે નહિ ૪-૩-૩૯-
૬૧-૨૯૧

પ્ર૦ ૪૦—તિવિહાર પચ્ચખખાણુ યુક્ત નિવિ, એકા-
સણ, કે ખીઆસણું કરેલું હોય તો લીલુ થાક ખાલું
કતપે કે નહિ ?

ઉ૦—તિવિહાર પચ્ચખખાણુ યુક્ત નિવિ વગેરેમાં
એકાન્તે લીલું થાક ખાવાનો નિષેધ જાણ્યો નથી. ત્યાગ
કરવા માટે ન શ્રદ્ધણુ કરે તો સારું. ૪-૩-૪૦-૬૨-૨૯૨

પ્ર૦ ૪૧—દિવસે જોણે પોસહ ઉચ્ચરેલો હોય એવો
પોસાતી સાંખની પડિલેહણુ કરીને જો રાત્રિ પોસહ કરે તો
પડિલેહણુના આદેશોને શુ ફરીથી માગે ? કે પૂર્વે માગેલા
આદેશોથી જ ચાલી થકે છે ?

ઉ૦—પડિલેહણુના આદેશો ફરીથી માગવા પડે, એવું
જોવાતું નથી. ૪-૩-૪૧-૬૩-૨૯૩

પ્ર૦ ૪૨—એકાસણા સહિત નિવિનું પચ્ચખખાણુ અને
એકલું એકાસણાનું પચ્ચખખાણુ આ જો પચ્ચખખાણુના
ઉચ્ચારમાં શુ ભેદ છે ?

ઉ૦—નીવી અને એકાસણાના પચ્ચખખાણુમાં એટ-
લોજ ફરક છે કે નિવિના પચ્ચખખાણુમાં “નિચ્ચિગારયં
પચ્ચકમામિ” એવો પાઠ ઉચ્ચરાય છે અને એકાસણાના
પચ્ચખખાણુમાં “ચિગારયં પચ્ચકમામિ” એમ ઉચ્ચરાય છે,
‘ખીનું’ સર્વ સરખું છે તથા આ પણ અંતર છે કે—નિવિનું

પચ્ચખખાણુ તિવિહારં અથવા ચોવિહારં થાય છે, ત્યારે એકાસણાનું પચ્ચખખાણુ તો દુવિહારું પણ થાય છે. ૪-૩-૪૨-૬૪-૨૬૪

પ્ર૦ ૪૩—પૌપધ અને સામાયિક ગ્રહણ કર્યા બાદ તેના પારવાનો સમય થયા પહેલાં પૌપધ અને સામાયિક ગ્રહણ કરનારના શરીરે કીલામણા-દરદ થાય ત્યારે શું કરવું ?

ઉ૦—પૌપધ અને સામાયિકનો પારવાનો સમય પ્રાપ્ત થયા પહેલાં જો ગ્રાહકના શરીરે ખીડા થાય તો પારવાનો સમય પ્રાપ્ત થયા પછી સાવધાન થયા બાદ તે યથાશક્તિ પોસડ અને સામાયિકને પારવાનો આચાર બરાબર રીતે કરે. જો ગ્રાહક સાવધાન થયો ન હોય તો પાસે રહેલા ખીજાઓ સમય થતાં પારવાની વિધિ સંભળાવે. પરંતુ જ્યાં સુધી પારવાની વિધિ સંભળાવી ન હોય ત્યાં સુધી મોટી વિરાધના કરવા દે નહિ, એમ સંભાવના થાય છે. ૪-૩-૪૩-૬૫-૨૬૫

પ્ર૦ ૪૪—આરતિ અને મંગલદીવો પ્રદક્ષિણાના ક્રમથી ઉતારાય કે અવળા ક્રમથી ઉતારાય ? તથા આરતિ મંગલદીવો ઉતારવાનો પાઠ કયો છે ?

ઉ૦—જિનપ્રતિમાની આગળ આરતિ અને મંગલદીવો સવળા ક્રમથી ઉતારાય, પરંતુ અવળા ક્રમથી નહિ. પૂર્વાચાર્યના રહેલ ગ્રંથની અંદર કોઈ ઠેકાણે અવળાક્રમે ઉતારવાના પણ અક્ષરો છે. પરંતુ હાલ શ્રાદ્ધવિધિ અને છત્રપ્રસસૂરિએ કરેલ પૂજાપ્રકરણમાં પ્રદક્ષિણાક્રમથી જ ઉતારવાનું કહ્યું છે, તેથી તે પ્રમાણે જ કરાય છે. આરતિ,

મંગલદીવો દિતારવાની ગાથા આ છે. હિ છનં-દેવાધિદેવ
મરક્તમણિના બનાવેલા વિશાલ સ્થાલમાં રહેલો માણિક્ય-
મંડિત દીવો અને સ્નાન કરાયેલ હાથે ઉપાડાયેલી આરતિ
તમારી સન્મુખ દિતારવામાં આવો' (૧). ૪-૩-૪૪-૬૬-૨૯૬

પ્ર૦ ૪૫—શ્રાવકોને બો અગીઆર અંગો સંલગ્ના-
વવામાં આવે તો શું પહેલા અને ચોથા ૮ પ્રહરમાં સંલ-
ગ્નાવાય કે બીજા અને ત્રીજા પ્રહરમાં પણ ?

ઉ૦—શ્રાવકોને જ્યારે અગીઆર અંગો કેવલ સૂત્રથી
સંલગ્નાવવામાં આવે ત્યારે પહેલા અને ચોથા પ્રહરમાં
સંલગ્નાવેલાં સુઝે છે અને અર્થ સહિત સંલગ્નાવવામાં આવે
તો બીજા અને ત્રીજા પ્રહરમાં પણ સુઝે છે. ૪-૩-૪૫-
૬૭-૨૬૭

ચોથા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર ચોથા

કંગરપુરના સંઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—સત્તરલેટી પૂજામાં અષ્ટમંગલનો સ્થાલ ભરે
ત્યારબાદ તેની પૂજા થઈ રહ્યા પછી તેને દૂર કરતાં-ભાંગી
નાખતાં અષ્ટમંગલની અંદર રહેલ મત્સ્યયુગલના આકારનો
પણ ભંગ થાય અને તેમ થવાથી પાપ લાગે કે નહિ ?

ઉ૦—આઠ મંગલમાં મત્સ્યાકારનું વિધાન શાસ્ત્રાનુસારી
હોવાથી યોગ્યજ છે પૂજા પૂરી થયા બાદ આઠ મંગલનું
અપનયન-દૂર કરવું પણ યોગ્યજ છે, એમ લાગે છે. તથા
મત્સ્યાકારના ભંગમાં લેખો પાપ માને છે તેને સમજાવવા
આવા પ્રકારની યુક્તિ પણ શાસ્ત્રમાં છે. તે આ પ્રમાણે-
જ્યારે ઈદ્ર તીર્થકરનો જન્મોત્સવ કરવા આવે છે ત્યારે પ્રથમ

લગવાનના જન્મઘરમાં આવીને માતા પાસેથી લગવાનને
અહણ કરીને અને માતા પાસે લગવાનના પ્રતિર્ણિખને મૂકીને
મેરૂ પર્વત ઉપર જઈને જન્મભિષેક કરીને ફરીથી પાણી ત્યાં
આવીને માતાની પાસે લગવાનને મૂકે; મૂકીને પ્રતિર્ણિખનું
વિસર્જન કરે છે. તથા નવીન પિત્તલ વગેરેની પ્રતિમા ભરા-
વતાં પહેલાં એવો મીણુને આકાર કરીને ઉપર માટી લગાડીને
મધ્યમાં રહેલ મીણુને ઓગાળીને કાઢી નાખવામાં આવે છે.
આ વિષયમાં અને પૂર્વના વિષયમાં જેમ હિંસાના પરિણામ
નહિ હોવાથી પાપ લાગતું નથી તેમ મત્સ્યયુગલને દ્વર
કરવામાં પણ જાણવું. ૪-૪-૧-૬૮-૨૬૮

પ્ર. ૨—જિનપ્રતિમાઓને તેને તેજ આભરણો હમેશાં
પહેરાવાય છે. તો તે આભરણો નિર્માલ્ય કેમ થતાં નથી ?

ઉ. —નિર્માલ્યતાને આશ્રયી શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે કે—
“ભોગચિનષ્ટં દ્રવ્યં નિર્માલ્યમ્”—‘ભોગથી નાશ પામેલું દ્રવ્ય
નિર્માલ્ય કહેવાય છે’. આથી આભૂષણો ભોગ કરવાથી વિનાશ
પામતાં નહિ હોવાથી નિર્માલ્ય થતાં નથી એમ જાણવું. ૪-
૪-૨-૬૬-૨૬૬

પ્ર. ૩—વિષ્ણુકુમારનો સંબંધ કયા ગ્રંથમાં છે ?
તથા તેમણે જે લાખ યોજન પ્રમાણ રૂપ વિકુર્ચુ સંભળાય
છે તે શું ઉત્સેષાંગુલ નિષ્પન્ન યોજનના પ્રમાણથી કે
પ્રમાણાંગુલ નિષ્પન્ન યોજનના પ્રમાણથી ? તથા તેમણે
એક પગ પૂર્વ સમુદ્રને છેડે અને બીજો પગ પશ્ચિમ સમુદ્રને
છેડે મૂક્યો છે એમ પણ કહ્યું છે. તો આ સંબંધી જેમ
ઘટતું હોય તેમ જણાવવા કૃપા કર્યો ?

ઉ૦—વિષ્ણુકુમારનો સંબંધ ઉત્તરાધ્યયનની ટીકા અને ઉપદેશમાલાની ટીકા વગેરે ગ્રંથોમાં છે. તથા તેમણે જે લાખ યોજન પ્રમાણ રૂપ વિદ્યુર્ચું છે તે ઉત્તેષાંગુલથી બનેલ યોજનના પ્રમાણથી સમજવું. જે પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રમાં પગ મૂક્યા એમ આવે છે તે જામ્બૂદ્વિપની મધ્યમાં રહેલ લવણસમુદ્રની ખાઈઓમાં મૂક્યા હોય એમ સંભાવના થાય છે. જો એમ ન માનીએ તો ઉત્તેષાંગુલથી બનેલ લાખ યોજન પ્રમાણના ચરીરવાળા તેમના જે ચરણોથી પૂર્વ અને પશ્ચિમ લવણ સમુદ્રનો સ્પર્શ થવો હુઃશક્ય છે—હુઃખ પૂર્વક થઈ શકે તેમ છે. ૪-૪-૩-૭૦-૩૦૦

ચોથા પ્રકાશે પ્રતિકાર પાંચમા—સિદ્ધપુરના સંધે
કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—પ્રતિવાસુદેવ માતાના ગર્ભમાં આવે ત્યારે તેની માતા કેટલાં સ્વપ્નો જુએ ?

ઉ૦—સપ્તતિથતસ્થાનક અને શાન્તિચરિત્ર વગેરે ગ્રંથોના અનુસારે ત્રણ સ્વપ્નો જુએ, એમ જણાય છે,
૪-૫-૧-૭૧-૩૦૧

પ્ર૦ ૨—તે દિવસનું તળેડું પકવાન્ન કડાવિગર્ધના પચ્ચઞ્ખાણવાળાને કહ્યે કે નહિ ?

ઉ૦—તે દિવસનું તળેડું પકવાન્ન કડાવિગર્ધના પચ્ચઞ્ખાણવાળાને, જો પચ્ચઞ્ખાણ કરવાના સમયે છટું રાખ્યું હોય તો, કહ્યે છે તે સિવાય નહિ, એવી પરંપરા દેખાય છે. ૪-૫-૨-૭૨-૩૦૨

પ્ર૦ ૩—ચાતુર્માસમાં અદ્વી ગાઉના પ્રમાણે કરી નદી

ઉત્તરીને જેમ આહાર અહણ કરવા માટે જવાય છે તેમ વંદન અને ખામણાં કરવા જવાય કે નહિ ?

ઉ૦—આતુર્ભાસમાં અઢી ગાઉ પ્રમાણે કરી નદીને ઉત્તરીને જેમ લિલા અહણ માટે એક-પગ પાણીમાં અને એક પગ અદ્ધર રાખીને જવાય છે તેમ વંદન માટે અને ખામણા માટે જય તો શાસ્ત્રના અનુસારે એકાન્તે નિયેધ નથી. પરંતુ હાલ પ્રવૃત્તિ જોવાતી નથી. ૪-૫-૩-૭૩-૩૦૩

ત્રીજા પ્રકાશે પ્રશ્નકાર છઠ્ઠા

ધાયતા ગામના સંઘે કરેલા પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરો

પ્ર૦ ૧—બે શ્રાવકો પ્રતિક્રમણ કરતા હોય કે સામાયિક ઠર્યું હોય ત્યારે એક શ્રાવકના હાથમાંથી ખીજા શ્રાવકે ચરવલો પાડી નાખ્યો, તે વખતે જેમાંથી કોને ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ આવે ? બંને શ્રાવકને ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ આવે કે એક શ્રાવકને આવે ?

ઉ૦—બે શ્રાવકો પ્રતિક્રમણ વગેરે કરતા હોય તે વખતે એકે સાવધાનતાથી ચરવલો અહણ કર્યો હોય, હવે જો ખીજાનો હાથ લાગવાના હેતુથી તે પડી જાય તો પાડનારને ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ આવે છે. અને જો અહણ પણ ઉપયોગ રાખ્યા વિના જ કર્યો હોય તો અહણ કરનાર અને પાડનાર બંનેને ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ આવે છે. ૪-૬-૧-૭૪-૩૦૪

પ્ર૦ ૨—જે શુદ્ધ ક્રિયા કરતો હોય અને શુદ્ધ આચાર પાલતો હોય છતાં આવેલ ઇરિયાવહીયાના પ્રતિક્રમણને જાણે નહિ તે કેટલા મુહૂર્તે ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ કરી શકે ?

ઉ૦—શુદ્ધ ક્રિયા કરતાં ઉપયોગ પૂર્વક પ્રમાર્જન વગેરે વિધિથી ઉપવેશન—એસવું વગેરે ક્રિયાઓમાં ઇરિયાવહીયા આવતી નથી, કારણ કે ઇરિયાવહીયાને આશ્રયીને કાલમાન કહેલું જાણ્યું નથી. તો પણ અન્ય ક્રિયા કરતાં ઇરિયાવહીયાનું પ્રતિક્રમણ કરાય છે. કારણ કે ઘણો સમય થતાં મન વચન અને કાયાના ઉપયોગનું સમ્યગ્જ્ઞાન રહેતું નથી.
૪-૬-૨-૭૫-૩૦૫

પ્ર૦ ૩—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તિનાં કરાવેલાં સિંહનિપદા વગેરે મંદિરો અને મંદિરમાં સ્થાપેલાં ગિળો હજી સુધી કેમ રહ્યાં છે? તથા શત્રુંજય પર્વત ઉપર ભરતનાં કરાવેલાં મંદિરો અને ગિળો કેમ રહ્યાં નથી? કારણ કે શત્રુંજય ઉપર અસંખ્યાતા ઉદ્ધારો થયેલા મંલગાય છે. તેથી અષ્ટાપદ ઉપર ફોનું સાન્નિધ્ય છે અને શત્રુંજય ઉપર ફોનું નથી કે જેથી આટલો ભેદ છે, એ સ્પષ્ટ રીતે જણાવવા કૃપા કરશે?

ઉ૦—અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તિનાં કરાવેલાં મંદિર વગેરેનું સ્થાન અપાય—હાનિ વિનાનું હોવાથી, દેવ વગેરેની સાન્નિધ્યતાવાળું હોવાથી અને “અષ્ટાપદ પર્વત ઉપરનાં મંદિરો કેટલા દાલ સુધી રહેશે? એમ પ્રધાનને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે પ્રધાને જણાવ્યું કે—આ અવચર્ચિણી સુધી ટકી રહેશે એમ મેં દેવલિ જીન પામેથી સાંભળ્યું છે” ઇત્યાદિ વસ્તુદેવ હિંદિના અક્ષરો હોવાથી અત્યાર સુધી ટકી રહેવું સુક્ષ્મ સુક્ષ્મ જ છે. શત્રુંજય તો, એક તો સ્થાન અપાયવાળું હોવાથી અને ણીત્રું તથાપ્રકારના દેવ વગેરેનું સાન્નિધ્ય

નહિ હોવાથી બરતે કરાવેલાં મંદિરે આદિતુ' અવસ્થાન
આત્માર સુધી રહું નથી, એમ સંભાવના થાય છે. તત્ત્વ તો
તત્ત્વવેત્તા બાહ્યે. ૪-૬-૩-૭૬-૩૦૬

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपोगन्तुगगनदिनमणि-परमपूज्य
स्वाचार्यप्रवर-सिद्धान्तमहोदधि-शासनप्रभावक-श्रीमद्विजयमेगसूरिस्ता-
म्राज्ये तत्पट्टप्रभाकर-प्रवचनप्रभावक-श्रीढगीतार्य-आगमप्रज्ञ-सूरिप्रवर-पूज्य-
गुरुरेव-श्रीमद्विजयजम्बूसूरिधराणामन्तेवाति-गुणिश्रीचिदात्मन्वपि-
जयेन सटिप्पणकानुवादिते जगद्गुरुपूज्यपाद-धी १००८ विजयदीररू-
रिदिप्यधी पं, श्रीकीर्तिविजयगणिराममुच्चितधीविजयहीरसूरिप्रसादित-
प्रश्नोत्तरसमुच्चये चतुर्थः प्रकाशः समाप्तः

तत्समाप्तौ च चतुःप्रकाशकायात्मकप्रश्नोत्तरसमुच्चयानुवादः।

समाप्तिमगमत् ॥

ॐ नमः

पू. पा. गुरुदेव—आ. प्र. आचार्य श्रीमद् विजयजंघूसूरिन्यो नमो नमः ।

सुगृहीतनामधेयजगद्गुरु—विनेयरत्न—वाचकचूडामणि—
श्रीकीर्तिविजयगणिसमुचितः ।

हीरप्रश्नापरनामा प्रश्नोत्तरसमुच्चयः ।

प्रथमः प्रकाशः ।

स्वस्तिश्रियो निदानं जन्तूनां धर्मकारिणां सम्यक् ।

श्रीवर्द्धमानतीर्थाधिराजमभिनम्य सद्भक्त्या ॥१॥

गीतार्थसार्थनिर्मितपृच्छानामुत्तराणि लिख्यन्ते ।

श्रीहीरविजयसूरिप्रसादितानि प्रबोधाय ॥२॥ युगम् ॥

महोपाध्यायश्रीविमलहर्षगणिकृतप्रश्ना

(स्तत्प्रतिवचांसि च) यथा—

“गच्छगओ अणुओगी” इति गाथायां पञ्चविंशतिभेदो-
स्तत्र पञ्चविंशतिभेदेषु द्वित्रिचतुर्गुणसद्भावतः संयमाराधक-
त्वेन धन्यत्वम्, उतैकद्वित्रिदोषसद्भावेन तद्विराधकत्वाद्-
धन्यत्वम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“गच्छगओ अणुओगी”
इतिगाथोक्तपञ्चविंशतिभेदेषु द्वित्र्यादिगुणसद्भावे इतरदोषाणां

च सालम्बनसेवित्वेन संयमाराधकत्वाद्बन्धत्वमेव । निरालम्बनसेवित्वे त्वबन्धत्वमेव ॥१॥

तथा—“पमारिसे पंचकुसीलसंबुडे रूवंधरे” इति पापश्रमणीयाध्ययनोक्तलक्षणानां साधुत्वाद्बन्धत्वम्, उत पार्श्वस्थादिलक्षणोपेतत्वादबन्धत्वम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“पमारिसे पंचकुसीलसंबुडे” इति गाथाव्याख्याने पार्श्वस्थादिलक्षणोपेतानामपि निरुद्धसाधुपदवर्तित्वं व्याख्यातमस्ति तद्वपि सालम्बनसेवित्वादेवेति तेषामपि बन्धत्वमेव ॥२॥

तथा—पञ्चविंशतिभङ्गाश्रितानाम् “पमारिसे” इति गाथोक्तलक्षणोपेतानां च साधूनां षष्ठसप्तमगुणस्थानवर्तित्वम्, उत मतान्तरेण मुहूर्त्ताद्बहुकालस्यापि षष्ठगुणस्थानवर्तित्वम्? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तथा पञ्चविंशतिभङ्गाश्रितानाम् “पमारिसे पंच” इति गाथोक्तलक्षणानां च साधूनां षष्ठसप्तमगुणस्थानवर्तित्वम् । मतान्तरेण तु मुहूर्त्ताद्बहुकालावस्थायि षष्ठगुणस्थानवर्तित्वं चेत्युभयमपि भवतु, अन्यवसायानां वैचित्र्यात् तथापि धन्यफलाक्षरानुपलम्भाच्च ॥३॥

तथा—“ओ जयइ उत्तरगुणे मूलगुणे वि” इत्यत्र अचिरत्वं संवत्सरादिकालनियमेव सामान्येन वा? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“अन्यच्च ओ जयइ उत्तरगुणे” इति गाथायाः अचिरेणेति षट्सु उत्तरगुणत्वागप्रतिषेधपरम्, कालनियमस्तु कर्तुं न शक्यते; कस्यचिन्पतितपरिणामस्योत्तरगुणत्वागादचिरेणापि मूलगुणभ्रंशो भवति, तद्विपरस्य तु चिरेणापि न भवतीति ॥४॥

तथा—क्षपणकादीनां दृशानामन्यतमः कश्चित्परागण-साधूनां पन्द्रताऽर्चनभक्तपानयसतिदानादिकं विदधाति कश्चिच्च

तद्वैपरीत्यं करोति, तयोः फले साम्यं कश्चिद्विशेषो वा ? प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अपरं च दशानां मध्ये यः कश्चन साधूनां वन्दनाऽर्चनभक्तपानवसतिदानादिकं करोति तस्य शुभमेव फलम्, यस्तु वैपरीत्यं विदधाति तस्याशुभमेवेति ज्ञातमस्ति ॥५॥

तथा—तन्मध्यस्थः कश्चित्प्रासादाद्विरक्षणाय यतते, तदन्यस्तु वैपरीत्यमाकू, तयोरपि साम्यं विशेषो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तथा तेषां प्रासादाद्विरक्षणयत्नविधाने शुभमेव फलं तद्विपरीतविधाने त्वशुभमेव ॥६॥

तथा—ज्ञानदर्शनचारित्र्यतपःप्रभृति शुभं कुर्वतां सङ्गस्थानां साक्षिभ्यम्, तदन्यस्तु वैपरीत्यं करोति तयोः साम्यं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—एवं ज्ञानादि शुभं समाचरतां सङ्गस्थानां साक्षिभ्यासाक्षिभ्योरपि ॥७॥

तथा—घणादिभिर्भेदे जात्या शुनामिव दशानां परस्परं मतभेदेऽप्याज्ञाविराधकत्वेन साम्यम्, किंया विशेषः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तथा दशानां घणादिविचित्रश्च साम्यप्रतिपादकं यच्चस्तु नात्मीयं किन्तु परकीयमेव ॥८॥

तथा—चैत्यादिधर्मकार्यं कुर्वतां तेषां तपागणसम्बन्धी शक्तिमान् श्राद्धः साक्षिभ्यं माध्यस्थ्यं विकारं वा भजते तदा लाभो न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चैत्यादिधर्मकार्यं कुर्वतां तेषां श्रीपरमगुरुपादैरुपदेयतयाद्रिष्टचैत्यादिधर्मकार्यं साक्षिभ्यकरणमायतिसुन्दरम्, तदितरकार्यं तु माध्यस्थ्यमेव, न तु यद्यपि वैपरीत्यकरणेन विरोधोत्पादनं श्रेयसे ॥९॥

तथा—नवानां लुम्पाकव्यतिरिक्तानां प्रतिमापूजास्तुती

अशुचिविलेपनगालीप्रदानरूपे अथवा पूजास्तुतिरूपे ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नवानां पूजास्तुती अशुचिविलेपनगालीप्रदान-रूपे इत्यादिवचनं तु सतामुच्चारार्हमेव न भवतीति किं प्रति-यचनेन ? ॥१०॥

तथा—केपाञ्चित्सहभक्तिं कुर्वतामभक्तिं च कुर्वतां भूतात्तमपपद्यत्साम्यम्, उत भक्तिजनितशुभप्रकृतिफलोदयो वा जन्मान्तरे ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सहभक्तिमभक्तिं च कुर्वतां भूतात्तमपपद्यत्साम्यमित्यादिवाक्यं पूर्ययदेव प्रत्युत्तरितं बोध्यम् । ॥११॥

तथा—पतेपां नमस्कारपाठरन्दिमोचनब्रह्मपालनादिकं किञ्चित्केपाञ्चिन्मार्गाऽनुयायि, किंवा सर्वेषां शौनिकलुब्धक-धीवराध्ययसायवत्पापहेतु ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“पतेपां०” इत्यादिवचः सतां वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रतियचसा ? ॥१२॥

तथा—परपाक्षिकसंपादितस्तोत्रादिकं मातङ्गतुर्यकादि-संपादितरसवतीयदनास्योद्यमेव, कश्चिद्विशेषो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—परपाक्षिकसंपादितस्तोत्रादीनां मातङ्गतुर्यका-दिसंपादितरसवत्युपमानं, सतां वक्तुमेवानुचितमिति किं प्रतियचनेन ? ॥१३॥

तथा—तपागणसम्यन्धी आद्य स्वकीयस्वकीयेतरचै-त्येषु चन्दनादिकं मुञ्चति, तत्र स्वकीयचैत्ये लाभहेतुरन्यत्र पापहेतु, किं योभयत्र साम्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तपा-पक्षीय आद्यः स्वकीयेषु परकीयेषु वा चैत्येषु चन्दनादि मुञ्चति, तत्र स्वकीयेषु यथा लाभस्तथा श्रीपरमगुरुपादैरा-वेयतयादिष्टेषु परकीयेष्वपि लाभ एव दातोऽस्ति न तु पापम् ॥१४॥

तथा—द्वितीयादिपञ्चपर्वी आहविध्यादिस्वीयग्रन्थाति-
रिक्तग्रन्थे क्वास्ति? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—द्वितीयादिपञ्चपर्व्या
उपादेयत्वं संविग्रगीतार्थाचोर्णेतया संभाव्यते, अक्षराणि तु
आहविधेरन्यत्र दृष्टानि न स्मरन्ति (स्मर्यन्ते) ॥१५॥

तथा—“मासस्मि पञ्चलक्षं तिणिञ्च पञ्चाहं पञ्चस्मि”
इति गाथोक्ता चतुष्पर्वी सर्वभाद्धानाम्, किंवा लेपश्राद्धा-
धिकारवर्णिता? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“मासस्मि” इतिगाथो-
क्तैव चतुष्पर्वी सर्वभाद्धानां संभाव्यते, न तु लेपश्राद्धाधि-
कारोक्तेति ॥१६॥

तथा—महाविदेहेषु कल्याणकतिथ्यादिकमिदमेव, अन्यद्वा?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महाविदेहेषु कल्याणकतिथ्यादिकमिद-
मेवेति न संभाव्यते, यदात्रत्यतीर्थकृतां चवचनादिकल्याणकं
तदा तत्र दिवससद्भावात् । तत्रप्रतिपादकान्यक्षराण्यपि नोप-
लभ्यन्ते ॥१७॥

तथा—पाण्मासिकयोगोद्वाहकानां पङ्क्तिवसाधिकैर्वा पङ्-
क्तिवसहीनैर्वा पण्मासैरालोचना दीयते? यदि चाधिकैस्तदा-
नीमस्वाध्यायसम्बन्धिद्वादशदिनक्षेपपञ्चातुर्मासिकाऽस्वाध्या-
यदिनचतुष्टयमपि कथं न निक्षिप्यते? तथा च दशदिनाधिकाः
पण्मासा भवन्तीति कथमालोचनाविधिः? इति प्रसाधम् इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाण्मासिकयोगवाहिनां पङ्क्तिवसाधिकैः पण्मा-
सैरस्वाध्यायदिनगणनानिरपेक्षमेवालोचना दातव्येति धृष्ट-
संप्रदाय इति ॥१८॥

तथा—चतुर्थयामे कदाचिद्घटिकाचतुष्टयावसाने काल-
द्वये गृहीतेऽथवैकस्मिन् काले गृहीते द्वितीये गृह्यमाणे उत्का-
११

पातादिकं व्योमस्थं कालप्रतिबन्धि कारणं भवति तदा काल-
द्वयमेको वा तिष्ठति ? अथवा नेति ? । किञ्च प्रथमादिषु
कालेषु गृह्यमाणेष्वन्तराऽन्तरा दिगालोकः किमर्थं विधीयते
कालस्य शुद्धत्वात् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निशाविरामे काल-
ग्रहणादनूल्कादौ जातेऽपि कालोपघातो न भवति । द्वितीये
गृह्यमाणे उल्कादौ जाते तु कारणं घनैकोऽपि न शुष्यति,
तथा कालग्रहणानन्तरमपि दिगालोको न मुच्यत इति वृद्ध-
पारम्पर्यमिति ॥१९॥

। तथा—प्राभातिकस्थाने वेरती(वैरात्रिक-)-स्थापनमाक-
सन्धिकार्ये स्वभाजवृत्त्या वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्राभाति-
कस्थाने वेरती(वैरात्रिक-)-कालस्य स्थापनमाकसन्धिकारण
एव नान्यथेति बोध्यम् ॥२०॥

अथ महोपाध्यायश्रीकल्याणविजयगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिबचांसि च यथा—

प्रथमायां धातुप्रतिमायां दर्शनिद्विजादिभिभुक्तानामघ्नादि
दानुं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमधातुप्रतिमायां
दर्शनिद्विजादिभ्योऽनुकम्पादिनाऽघ्नादि दानु कल्पते, न तु
शुरुबुद्धयेति तत्त्वम् ॥१-२१॥

तथा—कुलशुरुतादिसम्बन्धेन समागतानां दर्शन्यादीना
मपि (अघ्नादि दानु कल्पते न वा) ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
एव कुलशुरुतादिसम्बन्धेनागतानां लिङ्गिना (अनुकम्पादिना)
दानुं कल्पते ॥२-२२॥

तथा—नवमप्रतिमादिषु देशायकाशिकं कर्तुं युज्यते न
या ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नवमप्रतिमादिषु देशायकाशिकस्या
कारणमेव प्रतिभाति ॥३-२३॥

तथा—स्वचिह्नितविधौ “दशमप्रतिमायां कर्पूरवा-
सादिभिर्जिनानां पूजा कर्त्तव्या” इति लिखितमस्ति,
तद्विषये कियती प्रतिमा यावच्चन्दनपुष्पादिभिः, पूजा,
कियतीषु च कर्पूरवासादिभिः कस्यां च न? इति
ग्रन्थोऽत्रोत्तरम्—प्रतिमाधरआवकाणां सप्तमप्रतिमायां यावच्चन्द-
नपुष्पादिभिरर्हद्वर्चनमौचित्यमञ्चति ललितविस्तरापञ्जिका-
भिप्रायेण, न त्वष्टम्यादिषु। कर्पूरादिपूजां त्वष्टम्यादिष्वपि
नानुचितेति ज्ञायते तेषां निरवयवत्वादिति। अक्षराणि तु
ग्रन्थस्थानि नोपलभ्यन्त इति। एकादश्यां च साधुवदेवेति
योध्यम् ॥४-२४॥

तथा—“आणाखण्डणकारी” इतिगाथायां यदुत्सृजप्रवर्तिनां
पूजादिविधेर्नैरर्थक्यमुक्तमस्ति तत्किं फलमात्रापेक्षया तद्विशो-
पापेक्षया वा? इति ग्रन्थोऽत्रोत्तरम्—“आणाखण्डणकारी”
इतिगाथायामुत्सृजप्रवर्तिनां यत्पूजादिविधेर्नैरर्थक्यमुक्तं तन्मो-
क्षलक्षणफलविशेषापेक्षया न तु फलमात्रापेक्षया ॥५-२५॥

तथा—जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ जीवाभिगमे च जगतीवर्णना-
धिकारे “पुरा पुराणानां सुचिण्णानां सुपरिक्रान्ताणां सुभाणां
कल्याणानां कल्याणं कल्याण फलविशेषं पञ्चगुणभवमाणा विदु-
रिति” अत्र ‘याणमंतरा देवा य देवीभोक्ति’ विशेष्यं संवध्यते
तथा चात्र यत्पुरातनं कृत्यं श्लाघितं वर्तते तत्किमाधक-
सम्यग्दृष्ट्यादिसत्कम्, उतान्यसत्कम्? इति ग्रन्थोऽत्रोत्तरम्—
जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ जीवाभिगमे च जगतीवर्णनाधिकारे व्यन्तर-
देवदेवीनां यत् ‘पुरा पुराणानां सुचिण्णानां’ इत्यादिना
प्राक्तनसुकृतप्रशंसनं तदाधकसम्यग्दृष्ट्यादिव्यतिरिक्तानामे-
वावसीयते ॥६-२६॥

अथ पण्डितश्रीजगमालगणिकृत-
प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

सन्ध्याप्रतिलेखनादेशमार्गणसमये मुनयो मिलन्ति सा सप्तानां मध्ये का मण्डली ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्-सन्ध्यायां प्रतिलेखनादेशमार्गणनिमित्तं यन्मुनयो मिलन्ति तदावश्यक-मण्डलोमध्येऽन्तर्भवतीति संभाव्यते ॥१-२७॥

तथा—सहालपुत्रकुम्भकारकृतं प्रतिक्रमणसूत्रमिति प्रघोषः सत्यो न वा ? कस्य कृतिर्वा सा ? इति प्रश्नोऽत्रो-त्तरम्—श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रमार्पणमिति पञ्चाशकवृत्तौ प्रोक्तमस्ति कुम्भकारकृतमिति प्रघोषस्तु तथ्येतर इति ज्ञायते ॥२-२८॥

तथा—पष्टकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दमहचरा साध्वीति सत्यं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पष्टकर्मग्रन्थकर्त्री चन्दमहचरा साध्वीति प्रघोषो मिथ्येति प्रतिभाति, यतस्तद्दीकायाम् 'भा-चार्य आह' इत्युक्तमस्ति । तथैव तद्वचूणौ चन्दमहचरकृतं प्रकरणं व्याख्यायत इति ॥३-२९॥

तथा—चतुःशरणप्रभृतीनां कियतां प्रकीर्णकानां पठने आद्वोऽधिकारी ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—परम्परया भक्तपरिहा १ चतुःशरण २ व्यानुरूपत्याख्यान ३ संस्तारक ४ प्रकीर्णका-नामध्यपने आद्वानामधिकारित्यमवसीयते ॥४-३०॥

तथा—अेतदशमीदिनाचामाम्लविधायकानां वाचिन्मि-थ्यामतिर्न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—दशमीदिनाचामाम्लवि-धायिनां मिथ्यामतिर्हाना नास्ति ॥५-३१॥

तथा—रोहिणीदिनाराधकानां तथैव ? इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्—रोहिणीदिनाराधकानां तथैव ॥६-३२॥

तथा—पर्युपणोपवासः पञ्चमीमध्ये गण्यते न वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पर्युपणोपवासः पष्ठकरणसामर्थ्याभावे पञ्चमी-
मध्ये गण्यते, नान्यथेति । ७-३३॥

तथा—‘काकुत्स्थ इति रामनाम तद्वंशनाम वा ? कथं
च व्युत्पत्तिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—‘कु’ इत्यत्र “अन्ययस्य
को द् घ” (सिद्धहेम० । ७।३।३१।) इति अकिं ‘ककुद्, कुत्सितं
तिष्ठन्ति विपक्षा अस्मिन्निति “स्यादिभ्यः कः” (सिद्धहेम०
५।३।८२।) इति ‘के’ ‘ककुत्स्थस्तस्यापत्यं ‘काकुत्स्थो राम इति,
व्युत्पत्त्यनुसारेण रामवंशस्यादिपुरुषस्याभिधानं “ककुत्स्थ
इति ॥८-३४॥

तथा—अथमण्डलीति कोऽर्थः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
प्रभाते व्याख्यानं रात्रावर्थपौरुषी चेति अथमण्डलीति ॥९-३५॥

तथा—“आयस्मिमाप् जस्स जोगो सिज्झातर” इत्यत्र
योगशब्देन किमुच्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यस्य योगो मि-
सार्थं गच्छन्निर्दं वक्ति—“यस्य योगो येन यस्तुना सह स-
म्यन्धो भविष्यति तद्ग्रहीष्यामि” इत्यर्थः, इत्योघनिर्घुक्ति-
वृत्तौ ॥१०-३६॥

१ काकुत्स्थ इत्यन्यत्र । २ ककु इति पाठः । ३ ककुत्स्थ इति
पाठान्तरम् । ४ ककुत्स्थ इत्यपि पाठः । ५ ककुत्स्थ इति प्रत्यन्तरे ।

तथा—अष्टापदगिरौ स्वकीयलब्ध्या ये जिनप्रतिमा
चन्दन्ते ते तद्भवसिद्धिगामिन इत्यक्षराणि सन्ति, तथा च
सति, ये विधाधरयामिनस्तथा राक्षसवानरचारणभेदभिन्ना
अनेके ये तपस्विनस्तत्र गन्तुं शक्तास्तेषां सर्वेषामपि तद्भ-
वसिद्धिगामित्वमापद्यते, ततः सा का लब्धिर्यया तत्र गमने
गौतमादिवत्तद्भवसिद्धिगामिनो भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
अष्टापदगिरौ ये तपःसंयमोत्थलब्ध्या यात्रां कुर्वन्ति, ते तद्भ-
वसिद्धिगामिन इति संभाव्यते ध्येकाक्षरानुपलम्भात् ॥११-३७॥

तथा—दिगाचार्या इति कोऽर्थः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
ते दिगाचार्या ये गुवादिप्रदिग्बत्तिसाधूनां सारणादिकर्ताः
इति सचित्ताचित्तमिश्रवस्त्वनुज्ञापी दिगाचार्य इति, योगशाले
चतुर्थप्रकाशे “ प्रायश्चित्त पैयावृत्त्यम् ” इत्यादिश्लोकवृत्तौ
॥१२-३८॥

तथा—आर्यसुहस्ति-आर्यमहागिरिनामानौ धीधर्मसा-
गरोपाध्यायकृतपट्टावल्यादौ सहोदराबुक्तौ कल्पसूत्रस्थविराच-
र्यां च भिन्नगोत्रौ तत्र को हेतुः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
आर्यसुहस्ति-आर्यमहागिर्यो. सहोदरत्वेऽपि भिन्नगोत्रत्वं न
विरुध्यते, मण्डिकपुत्र-मौर्यपुत्रमिघगणधरयोरपि तथैव श-
यणात् ॥१३-३९॥

अथ पण्डितश्रीकल्याणकुशलगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

“इमं च णं केयलकणं जम्बूदीपं दीपं विउलेण ओदिणा
आमोषमाणे आमोषमाणे पासति” इत्यत्र चतुष्पत्यायुषः
सूर्यामस्य कथं जम्बूदीपाद्यधिकमयधिशानं समधति ? “ऊणद-

सागरे संखजोअणा तप्परमसंखा” इति वचनादिति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्—“उणदसागरे” इतिगाथावृत्तौ भवनपतिव्यन्तरज्योति-
ष्कदेवानामेवावधिक्षेत्रं व्याख्यातमस्ति, वैमानिकदेवानां तु
क्षेत्रस्य “दोपदमकण्य पढमं” इत्यादिनाभिहितत्वादिति न
काचिद्विप्रतिपत्तिः ॥१-४०॥

तथा—पूणिमास्तिस्त्र पव पर्वत्वेन संगीर्यन्ते सखा अपि
वा पर्वतयाऽङ्गीकार्याः ? इति आह्वा भूयो भूयः पृच्छन्ति
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“छण्हं तिदीण मज्झमि का तिदी
अज्झासरे” इत्याद्यागमानुसारेणाविच्छिन्नवृद्धपरंपरया च
सखा अपि पूणिमाः पर्वत्वेन मान्या एवेति ॥२-४१॥

तथा—(अ)आणाखंडणकारी, तह यि तिकालं महाधिभू-
ईय । पूपइ घीयरार्य, सखं पि निरत्थयं तस्स ॥१॥ आणाइ
तवो आणाइ संजमो तह य दाणमाणाए । आणारहिओ धम्मो,
पलालपूळु व्व एडिहाइ ॥२॥ कलं नग्घइ सोलसिं० इत्यादि-
वचनालम्बनेन साहचर्यादिदर्शनान्तरेषु यद्बालतपःकष्टानुष्ठानं
समाचरन्ति तत्सर्वं सर्वथा निष्फलमेव न काऽपि कर्मनि-
र्जरेति केपाब्धिसंमतम्,

(आ) केपाब्धित्तु तेषामपि तारतम्येन स्वल्पमपि फलं
स्वीकार्यं न ॥ निष्फलता । अत्रागमः—“जं अघाणी क-
म्मं, खवेइ यहुयाहि वासकोडीहिं । तं नाणी तिहिं गुत्तो,
खवेइ ऊसासमित्तेण ॥१॥ कलं नग्घइ सोलसिं० पलालपूळु
व्व ” इत्यादावपीदमेव तात्पर्यम् । “अविरयमाइ सुराउं
बालतवोऽकामनिज्जारो जयइ” इति । “सरागसंजमेणं बालतवेणं”
इति “चरगपरिव्वाय वंभलोगो जा” इत्यपि । अत एव बाल-
तपस्विनामपि कोडिन्नदिन्नसेवाल्लिनाम्नां स्वीयस्वीयतपोऽनु-

सारेणैव सोपानप्राप्तिः । सर्वथा विफलतया तु सर्वेषामप्राप्तिः प्रसज्यते । कथं च कर्मलाघवमन्तरेण मिथ्यात्विन एव प्र-
 न्निदेशं यावदागच्छन्ति ? । न चाकामनिर्जरामात्रमेव तत्र
 हेतुः, कारणान्तराणामपि विबाधप्रज्ञप्तिवृत्तावुक्तत्वात्, त-
 थाहि—“अणुकंपकामनिज्जरबालतवे दाणविणयविभंगे । सं-
 कोगविप्पभोगे, वसणूसवइहिसक्कारे ॥१॥” दृश्यते चैतदर्थ-
 संवादः साक्षादेव महानिशीधे नागिलाधिकारे, तद्यथा—
 “अकामनिज्जराए वि किञ्चि कम्मफळयं भवइ, किं पुण जं
 बालयतेणं ?” एवं सति “निरत्थयं तस्स” इत्यादीनां का
 गतिरिति चेत् ? सत्यम्—सव्याणि चैतान्युत्सर्गसूत्राणि, ततोऽत्र
 ‘उत्सर्गादपवादो बलीयान्’ अयमेव न्यायोऽनुसर्तव्यस्ततः
 सिद्धं तेषामपि तारतम्येन किञ्चित्किञ्चित् फलमिति समा-
 दधत इति ॥

(६) तथा केचिन्महानिशीधगत (जे यावि निण्हगाणं
 अणुफूलं भासिज्जा इत्यादि) प्रसिद्धालापकमुपपद्यन्ते घत्कारे
 भवन्ति, तथाहि—ये पक्षान्तरीयविहितं पतज्जिनप्रासादादिप-
 रित्राणमाचार्योपाध्यायादीनामापन्नियारणं साधुनुदिदय दान-
 सत्कारादिकं चानुमन्यन्ते तेषां महत्पातकं जायते, सम्यक्त्व-
 मपि प्रतिहन्यते, तेन मतान्तरीयकृतं युगप्रधानाचार्यमफत्या-
 दिकमपि सर्वथा नानुमोदनीयमेवेति ।

(७) केचित्तु तानपि प्रतिवदन्ति—यथा नयसा-
 रश्रेष्ठिसङ्गमादीनां मिथ्यात्वमाज्जामपि दानं बहुषु ग्रन्थेषु
 परम्परायां चानुमोद्यमानं दृश्यते, तथा सर्वतीर्थकृत्साति-
 शयसाधुपारणास्तु पञ्चदिव्यावसरे ‘अहो ! दानमहो !
 दानम्’ इत्युद्घोषोऽपि यदनुमोदनीयं न तत्कार्यते कथं ?
 दृश्यन्ते च भवदादयः सर्वेऽपि मार्गप्रतिपन्नाः कारयन्तः,

यथा—“देहि मो ! किञ्चिदस्मभ्यं तव भूयान् लाभो भावी” इति । यदि च प्रदत्ते तदा सन्तुष्टिरपि जायत इति स्वयमनुभूयमानस्यार्थस्य विलोपः कर्तुं सतां नोचित इत्याशयवतैव सूत्रकारेणाभ्यधायि—“अहवा सर्वं चिय वीव-
राय” इत्यादि । अत्र सम्यग्दृष्टिपर्यन्तानां पूर्वमुक्तत्वान्मि-
थ्यात्विनामपि किञ्चित्करणीयमनुमोदनीयमित्यापत्तितम् ,
तच्च विचार्यमाणं जिनजिनविम्वजिनालयाचार्योपाध्यायसाधु-
भाद्धादीनां वास्तवाराध्यानामशनपानप्रदानादिभक्तिवर्णनसं-
ज्वलनापत्परिग्राणादिकं, दृश्यते चानुमोदितं साक्षादप्याचारा-
द्भादौ साधुना साशिशकटी पुरस्करणे “मम न कल्पते,
भवता पुनः पुण्यप्राग्भारार्जनमकारि” इत्यादि । कथं च जिन-
शासनप्रभावनाकारिणो म्लेच्छा अप्यनुमोद्यन्त ? इत्याद्यनाप्र-
ह्वद्वद्ध्या पर्यालोचनीयम् । इति प्रश्नावत्रोत्तरे—एतोपचतुर्थ-
प्रश्नप्रतिवचनं तु द्वादशजल्पपट्टकादवसेयम् । किञ्च “सर्वं
पि निरर्थकं तस्स” इत्यादिवचनस्याऽऽपेक्षिकत्वाच्चैकान्तवादः ।
अपेक्षा च मोक्षफलाभावलक्षणेतिभावः । अन्यच्च महानिशीथ
प्रसिद्धालापकमुपपट्ट्यैकान्तेन परपाक्षिकप्रशंसानिषेधः सोऽपि
न सङ्गच्छते, यतस्तस्मिन्नेवालापके ‘अहिमुहमुदपरिसामज्ज-
गय(म)सलाहेज्जा’ इतिवचनेनाभिमुखमुन्धपर्यद्विशेषमध्य पच
तच्छ्लाघाया निषेधः प्रतिपादितोऽस्ति न तु सामान्यपर्यदीति ।
किञ्चात्रार्थे ऊहप्रत्यूहादि बहुवक्तव्यमस्ति तत्तु साक्षान्मिलन
पच समीचीनतामञ्चतीति ॥३-४-४२-४३॥

तथा—दाघज्वरो कश्चिदनशनं कृत्वा रजन्यामपि जल-
पानं विधत्ते । यद्वा तद्भियाऽनशनमेव न करोति ? किं वाऽनश-
नो आदो दिवसपि सचिच्चमचित्तं वा जलं पिवति ? इति प्रश्नो-

ऽत्रोत्तरम्—रात्रौ सर्वथा जलत्यागाशक्तेन तेनाद्वारत्यागरूपम्
नशन तु विधेयमेवेति ज्ञातमस्ति । तथानशनिना धाद्वेना-
चिन्तमेव जलं पेयं तदप्युष्णमेवेति ॥५-४४॥

तथा—कस्यचिन्म्रियमाणस्य पक्षान्तरीयस्य कश्चित्साधुः
आद्धो वा नमस्कारादिकं आचरति तस्य क्रियान् लाभो
भवति ? पातकं वा भवति ? सम्यक्त्यं वा प्रतिहन्यते ? इति
प्रश्नोत्रोत्तरम्—उपकारबुद्ध्या आचर्यतो लाभः पक्षे ज्ञातो
ऽस्ति ॥६-४५॥

तथा—श्रीहरिभद्रसूरिणा सौगता हुता पक्षे ? होतुमारभ्य
मुक्ता वा ? कुत्रचाय संबन्धो वर्तते ? इति प्रश्नोत्रोत्तरम्—
श्रीहरिभद्रसूरिभिः सौगता होतुं खे आरुष्टा, तदनु गुरुभि-
र्ज्ञातम्, साधू महिती । ताभ्याम्—“गुणसेनि(ण)अगिसम्मा
सीद्धानंदा य”-इत्यादि समरादित्यचरिप्रकथनमूलगाथात्रयं
वृत्तम् । ततः प्रबुद्धेन सूरिणा ते मुक्ता इति तत्प्रबन्धे ।
प्रभायकचरित्रे तु पणपर्वक वादे जित सौगतगुरुः स्वयमेव
तत्तरुटादितैले प्राविशदिति । तथा तत्रैव—“इह किल कथं
यस्ति केचिदित्थं गुरुतरमन्त्रजपप्रभावतोऽत्र । सुगतमतबुधान्
चिरप्य तस्मै ननु हरिभद्रगुरुर्जुहाव तैले ॥१॥ इत्यपि लिखि-
तमस्तीति ॥७-४६॥

॥ इति सकलमूरिपुरन्दरपरमगुरुश्रीतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५
श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये सच्छिष्य-
पण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चिते प्रथम प्रकाशः ॥

अथ द्वितीयः प्रकाशः ।

—ndop—

अथ पण्डितनगर्पिणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

जिनालये गृहस्थानां केसरादिच्छण्डनमुचितं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जिनालये आद्यानां केसरादिच्छण्डनमुचितमेवं शोयते तिलकादिवत् ॥१-४७॥

तथा—पर्युपितौदनो द्वितीयदिनसन्ध्यायां तद्दिनतक्रादिना संस्कृतस्वृतीयदिने कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पर्युपितौदनस्तक्रादिसंस्कारे संति तृतीयदिनेऽपि कल्पते ॥२-४८॥

तथा—जिनप्रासादान्निर्गच्छतां साधूनां आद्यानां च “आयस्सही” करणमुचितमनुचितं वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जिनालयाग्निर्गमने साधूनां सदैव आद्यानां तु सामायिकपौषघसद्भावे “आयस्सही” करणमुचितमिति बोध्यम् ॥३-४९॥

तथा—चतुर्मासकान्तः प्रासादे देववन्दनं काजकोद्धरणं विना यौक्तिकमयौक्तिकं वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये जिनालये देववन्दनं साधूनां आद्यानां च काजकोद्धरणपूर्वकमेव युक्तिमत् ॥४-५०॥

तथा—जिनगृहे निशायां नाट्यादिकं विधेयं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जिनगृहे रात्रौ नाट्यादिविधेनिषेधो द्वायते यत उक्तम्—“रात्रौ न नन्दिर्न वलिः प्रतिष्ठा न मञ्जनं न भ्रमणं रयस्य । न स्त्रीप्रवेशो न च लास्यलीला सार्धुप्रवेशो

न तदत्र चैत्यम् ॥१॥” किञ्च क्वापि तीर्थादौ तत् (यत्)
क्रियमाणं दृश्यते तत्तु कारणिकमिति बोध्यम् ॥५-५१॥

तथा—क्षणावसरे ‘वइसणइं ठाउं’ इति कुर्वतां गमनं
कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—क्षणावसरे ‘वइसणइं
ठाउं’ इति मुख्यवृत्त्या तैरेव वक्तव्यं ये व्याख्यानं यावत्
स्थातुकामा नान्यैरिति ॥६-५२॥

तथा—सामान्यदिग्मन्थरगृहस्थानां गृहे रत्नत्रयादिमहो-
त्सवावसरे आत्मीयथेष्ठिप्रभृतिधाद्धानामदनाद्यर्थं गमनमुचित-
मनुचितं वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यथा विरोधवृद्धिर्न
भवति तथा विधेयमिति तत्त्वं न त्वेकान्तवादः ॥७-५३॥

तथा—पकाम्लिका शुष्के आर्द्रे वा समायाति ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पकाम्लिका शुष्का ज्ञेया नत्वादौ ॥८-५४॥

अथ पण्डितरविसागरगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिषेधांसि च यथा—

प्रथमान्तिमयोस्तीर्थकरयोः शरीरमाने भिन्नत्वं यले
भिन्नत्वं नास्ति तत्कथम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमान्तिम-
जिनयोः शरीरमानमेदेऽपि न यले मेदः, “अपरिमिययला
जिणवरिदा” इत्यागमप्रामाण्यादविशेषानन्तयलघरत्नमव-
सीयते ॥१-५५॥

तथा—साधुना विधिना क्रियमाणेऽपि कृत्ये प्रायश्चि-
त्तोत्पत्तिः प्रतिपादिताऽस्ति तत् सत्यमसत्यं वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—साधुना विधिना विधीयमानेऽपि कृत्ये प्राय-
श्चित्तप्रदानं सत्यमेव, आगमे तथाभिधानाद्, विधिना हस्त-
शतात्परतो गमने ईर्यापथिकीप्रतिक्रमणत्वं ॥२-५६॥

तथा—अस्वाध्यायदिनत्रयान्तः कृतं उपवास आलोचनातपस्येति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अस्वाध्यायदिनत्रयसत्कं तप आलोचनातपसि नायाति ॥३-५७॥ (अद्वैतमर्तो स्त्रियमधिकृत्यैतत् प्रश्नोत्तरम्)

तथा—दिनादिपौष्ट्यनन्तरं दशवैकालिकादिस्रगणनं शुभ्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अहोरात्रमध्ये सन्ध्या-चतुष्टयं विहाय सर्वत्र दशवैकालिकादिगणनं शुभ्यतीति बोध्यम् ॥४-५८॥

तथा—भगवतीपञ्चमशतके चत्वारि प्रमाणान्युक्तानि, रत्नाकरावतारिकायां तु द्वे कथम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भगवतोपञ्चमशतके चत्वारि प्रमाणान्युक्तानि, रत्नाकरावतारिकायां च परोक्षप्रमाणेऽनुमानोपमानाऽऽगमलक्षणप्रमाणत्रयस्यान्तर्भावविषयता प्रमाणद्वयमुक्तमस्तीति बोध्यम् ॥५-५९॥

तथा—भगवतीनवमशतकोक्तोऽशुत्वाकेवली धर्मोपदेशं दत्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रैकं शातमेकं प्रश्नं च मुफ्त्या धर्मोपदेशं न दत्ते इति तत्रैवोक्तमस्तीति ॥६-६०॥

अथ पण्डितविवेकहर्षगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

स्थानाङ्गे चतुर्थस्थानेऽन्तक्रियाधिकारे “दीहेण परि-
आपणं” इत्येवोभयत्र पाठः सूत्रे, वृत्तौ च सनत्कुमारान्त-
क्रियायां दीर्घतरेणेति व्याख्यातं तथैव च सङ्गतिः, अन्यथा
सनत्कुमारचक्रिणस्तद्भवमुक्तताऽऽपद्येत, तेन सूत्रे तरशब्दः
किमिति नोक्तः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—स्थानाङ्गे चतुर्थस्थाने-
ऽन्तक्रियाधिकारे दीर्घतरेणेति व्याख्यातम्, भरतान्तक्रिया-

तथा—पद् छेदग्रन्थाः के? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निशी-
थम् १ महानिशीथम् २ दशाश्रुतस्कन्धः ३ वृद्धकल्पः ४
व्यवहारः ५ पञ्चकल्पः ६ चेति पद् छेदग्रन्थाः ॥३-६८॥

अथ पण्डितजिनानन्दगणिकृतप्रश्नौ

तत्प्रतिवचसि च यथा—

आद्यानामष्टमान्तप्रत्याख्यानेऽद्यध्रावणं कल्पते न वा? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आद्यानामष्टमान्ततपस्यध्रावणं न कल्पते,
आचरणाया अभावादिति ॥१-६९॥

तथा—तद्दिनकृतगुडपर्पटिका कस्यां विकृतौ समायाति?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तद्दिनकृतगुडपर्पटिका घृतगुडरूपविकृति-
तया व्यवहियते इति वृद्धवादः ॥२-७०॥

अथ पण्डितयशोविजयगणिकृत—

प्रश्नौ तत्प्रतिवचसी च यथा—

गृहस्थाचारधरो यतिवेषधान् प्रतिक्रमणं कर्तुंकामः किं
सामायिकग्रहणपूर्वकं करोत्यथवा चैत्यवन्दनतः? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—गृहस्थाचारधरो यतिवेषधान् मुख्यवृत्त्या
सामायिकग्रहणं कृत्वा प्रतिक्रमणं करोति ॥१-७१॥

तथा—शीतोष्णकालयोर्गृहस्थानां जिनालये देववन्दनं
काजोद्धरणपूर्वकं किं वा प्रमाजनेन? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
शीतोष्णकालयोर्गृहस्थानां जिनालये देववन्दननिमित्तं काजो-
द्धरणस्य नियमो नास्ति तेन यदि कश्चित्करोति तदा
करोतु ॥२-७२॥

अथ पुनः पण्डितनर्पिगणिकृत—

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

“सत्तद्वगुरुपरंपरकुसीले पगवितिगुरुपरंपरकुसीले य” इति श्रीमहानिशीथवृत्तीयाध्ययनप्रारम्भप्रस्तावेऽस्य कोऽर्थः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“सत्तद्वगुरुपरंपरकुसीले पगवितिगुरुपरंपरकुसीले य” इत्यत्र विकल्पद्वयप्रतिपादनादेवमवसीयते यदेकद्वित्रिगुरुपरम्परां यावत्कुशीलवेऽपि तत्र साधुसामान्दारी सर्वथोच्छिन्ना न भवति तेन यदि कश्चित्क्रियोद्धारं करोति तदाग्न्यसाम्भोगिकादिभ्यश्चारित्र्योपसम्पद्ग्रहणं विनाऽपि सरति। चतुरादिगुरुपरम्पराकुशीलत्वे तु साम्भोगिकादिभ्यश्चारित्र्योपसम्पदं गृह्येतैव क्रियोद्धारं करोति नाग्न्यथेति ॥१-७३॥

तथा—महाविदेहविजयेषु विचरत्सु केवलजिनेष्वग्न्यजिनानां जन्मादि स्यात् ? किं वा तन्मोक्षगमनानन्तरम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महाविदेहविजयेषु विचरत्सु केवलजिनेषु जनेषु ह्यस्थेषु धाऽन्येषां जिनानां जन्मादि न स्यादिति ॥२-७४॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये नगरग्रामादिमध्यावस्थाने क्षणावसरे योजनमितक्षेत्रे पुष्पप्रकरो देवैः क्रियते न वा ? अष्टप्रातिहार्याणां नैयत्येनोक्तत्वात्, चेत् क्रियते तदा लोकगृहादौ कथम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये तीर्थद्वाराणां नगरादाववस्थानं प्रायो न भवति, यदि कदाचिद्भवेत्तदा यथोचित्येनैव पुष्पप्रकरादि क्रियमाणमेव संभाव्यतेऽन्यथा प्रातिहार्यनैयत्यं न स्यादिति ॥३-७५॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये समवसरणं स्यान्न वा ? तथा द्वादश पर्वादौ नगरमध्ये कथं मान्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—

चतुर्मासकमध्ये समवसरणमपि न नियतम्, कदाचिद्भवति कदाचिन्न भवत्यपि । पर्पदस्तु द्वादशापि नियता एव तेन नगरमध्येऽपि सुखेन मान्तीति प्रतिभाति ॥४-७६॥

तथा—गर्गाचार्यत्यक्तपञ्चशतसाधूनां साधुत्वं सम्भाव्यते न वा, स्वेच्छाचारित्वात् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—गर्गाचार्य-
त्यक्तशिष्याणां व्यवहारतः साधुत्वेऽपि परमार्थतः साधुत्वा-
भाय एव सम्भाव्यते ॥५-७७॥

तथा—ग्रामनगरदेशादिस्थापना भरतेन कृता, “यहली-
अडम्बइल्ला” इत्यादिषु च्छन्नस्थो भगवान् विद्वतयानिति तदा
कथं देशाभिधानं कथितम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“यहलीअ-
डम्बइल्ला” इत्यादिषु च्छन्नस्थो भगवान् विद्वतयान् इत्यत्र
भगवता स्वसुतानां राज्यप्रदानावसरे देशादिनामस्थापनायाः
कृतत्वाच्च काऽप्याशङ्केति ॥६-७८॥

अथ पण्डितहाहर्षिगणिकृत-

प्रश्नस्तत्प्रतिवचश्च यथा-

दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि त्रिशुद्धयाऽऽराधितो यतिः ।
विराधितश्च तैरथनरकानल्पयातनाः ॥९०॥ चारित्रिणो महा-
सत्त्वा यतिनः सन्तु धूरतः । निष्क्रियोऽप्यगुणघ्नोऽपि न विदा-
ध्यो मुनिः क्वचित् ॥९१॥ यादृशं तादृशं वापि दृष्ट्वा वेप-
थरं मुनिम् । गृही गौतमचन्द्रकस्या पूजयेत् पुण्यकाम्यया ॥९२॥
चन्दनीयो मुनेर्वैपो न शरीरं हि कस्यचित् । यतिवेपं ततो
दृष्ट्वा पूजयेत् सुरुती जनः ॥९३॥ पूजितो निष्क्रियोऽपि स्या-
त्सलज्जया प्रतधारकः । अपेक्षातः सत्क्रियोऽपि प्रते स्याच्छि-
थिलादरः ॥९४॥ दानं दया क्षमा शक्तिः सर्वमेवाल्पसिद्धि-

हृत् । तेषां ये व्रतिनं दृष्ट्वा न नमस्यन्ति मानवाः ॥९५॥
 आराधनीयास्तदमो त्रिशुद्ध्या जैतलिङ्गिनः । न कार्या सर्वथा
 तेषां निन्दा स्थावर्थविघातिका ॥९६॥ कारणं तच्च कुष्ठानां,
 महीपाल ! स्फुटं ह्यदः । मा कदापि मुनीन् कुष्ठानपि त्वं तु
 विराघयेः ॥९७॥ इति श्रीवृद्धशत्रुञ्जयमाहात्म्यद्वितीयसर्गम-
 ध्यगतश्लोकास्तेषां मध्ये केवललिङ्गमात्रधरोऽपि मुमुक्षुर्वन्द-
 नीयो गौतमवत् पूजनीयश्च तत्कथं, केन हेतुना । इति प्रश्नो-
 ऽत्रोत्तरम्—‘वत्सेऽसौ सर्वसोण्यानि’ इत्यादिशत्रुञ्जयमाहात्म्य
 द्वितीयसर्गमध्यगतश्लोकास्तु कारणिकविधिमाश्रित्य तीर्थो-
 न्नावनबुद्ध्या वा कृताः सम्भान्यन्ते इति न कश्चिदोप-
 ईति ॥१-७९॥

अथ वटपल्लीयपण्डितपद्मविजयगणिकृत-
 प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकाविप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य किं सूत्रं
 यावत्पञ्चेन्द्रियच्छिन्दनं निवार्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
 पाक्षिकाविप्रतिक्रमणमध्ये चैत्यवन्दनादारभ्य “इच्छामो अणु-
 सङ्घि” यावत् पञ्चेन्द्रियच्छिन्दनं निवार्यमाणं परम्परया दृश्यते
 परं व्यक्ताक्षराणि नोपलभ्यन्ते ॥१-८०॥

तथा—पाक्षिकादिप्रतिक्रमणे क्रियमाणे छिन्नासद्भावे
 कुतः स्थानार्थिकं स्थानं यावन् पुनः प्रतिक्रमणं क्रियते ? इति
 प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाक्षिकप्रतिक्रमणे पाक्षिकातिचारालोचनाद-
 र्वाङ्गं यदि छिन्ना जायते तदा सत्यवसरे चैत्यवन्दनादि पुनः
 कर्तव्यमिति वृद्धम्भ्रदायः ॥२-८१॥

तथा—वन्दनकावसरे 'गुरोः पादचिन्तनं क्व विधे-
यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिकायां रजो-
हरणे वा यत्र वन्दनकं ददाति तत्र गुरुपादौ चिन्तयति ॥३-८२॥

तथा—“सत्तविराहणपावं असंखगुणियं तु इकभूयस्स ।
भूयस्स य संखगुण पावं इकस्स पाणस्स ॥१॥ वेहंदिय तेहंदिय
खजरिंदिय चेष तह य पंचिदी । लक्खसहस्सं तह सयगुणं
च पाव मुणेयव्वं ॥२॥” इति गाथाद्वयं कस्मिन् ग्रन्थे विद्यते ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“सत्तविराहणपावं” इत्यादि गाथाद्वयं
छट्कपत्रेषु लिखितं दृश्यते परं न क्वापि ग्रन्थे ॥४-८३॥

तथा—वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिका कुत्र मुच्यते ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वन्दनकावसरे मुखवस्त्रिका साधुभिर्वाग्मजा-
नुनि मुच्यते । श्रावकैस्तु गुरुपादयोर्वन्दनदानायसरे जानुनि,
अन्यथा तु भूमौ रजोहरणे वेति ॥५-८४॥

तथा—गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रियां कुर्वाणाः
आद्यः स्वाध्यायमुपविश्य कुर्वन्ति ऊर्ध्वस्था वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—गुरुसन्निधौ पाश्चात्यप्रतिलेखनाक्रियां कुर्वाणाः
आद्यः ऊर्ध्वस्थाः स्वाध्यायं विदधति ॥६-८५॥

अथ पण्डितकान्हर्पिगणिकृतप्रश्ना-
स्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

आद्यानां रात्री जिनालये आरात्रिकोत्तारणं युक्तं न
वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आद्यानां जिनालये रात्रारात्रि-
कोत्तारणं कारणे सति युक्तिमत् नान्यथा ॥१-८६॥

तथा—कायोत्सर्गस्थितजिनप्रतिमानां चरणादिवरिधापनं युक्तं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जिनप्रतिमानां चरणादिवरिधापनं तु साम्प्रतीनव्यवहारेण न युक्तियुक्तं प्रतिभाति ॥२-८७॥

तथा—पाक्षिकप्रतिक्रमणे सम्बुद्धक्षामणादौ कृते “इच्छकारि सुह पात्री सुख तप सरीर निराबाध सुख संयमयात्रा निरवद्वह छि” इत्यादि वचनं कथनीयं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पाक्षिकप्रतिक्रमणे सम्बुद्धक्षामणादौ कृते “इच्छकारि सुह पात्री” इत्यादि पठनमधिकं संभाव्यते सामाचायांदावदशनात् ॥३-८८॥

अथ पण्डितवानरगणिशिष्य-पण्डितभाणन्दविजयगणिकृतप्रश्नौ तत्प्रतिवचसी च यथा—

करस्यके तन्ने वा प्रक्षिप्तं सचित्तं जीरकमचिच्चीभवति न वा ? यदि वाऽचिच्चीभवति तर्हि घटिकाद्वयाद्वा प्रहरत्रयाद्वा राज्यतिक्रमाद्वा भवति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—करस्यकादौ क्षिप्तं सचित्तजीरकं प्रासुकं न भवतीति ज्ञातमस्ति ॥१-८९॥

तथा—श्शुखण्डानि छिन्नपर्वाणि सचित्तान्यचित्तानि वा ? घटिकाद्वयात्सचित्तपरिहारिगृहस्थस्याऽनुं कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्शुखण्डानि छिन्नपर्वाण्यपि सचित्तानीति ज्ञायन्ते ॥२-९०॥

अथ पण्डितकाद्वजीगणिकृतप्रश्नौ

तत्प्रतिवचसी च यथा—

कश्चित्प्रातः सामायिकं गृहीत्वा घटिकामध्ये पौषध गृह्णाति तस्य कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सामायिकं

कृत्वाऽपूरितेऽपि सामायिके यदि कश्चित्पौषधं गृह्णाति तदा कल्पते ॥१-९१॥

तथा—मालयीकृष्यादीनां स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न वा । इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आगमोक्तयतीनां साम्प्रतीना-
चार्याणां भट्टारकाणां च स्वाध्यायो मण्डल्यां कल्पते न त्व-
न्येषां धार्त्तमानिकोपाध्यायादीनामिति वृद्धवादः ॥२-९२॥
अथोपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणिशिष्य-पण्डि-
तगुणविजयगणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

यदि केनाप्यनुपयोगादिना साधुना सचित्तं लयनं गृहीतं
पश्चात् ज्ञातं तत्र को विधिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र
साधुस्तत्त्ववर्णनिकस्य निवेदयति—आमुष्मन् ! त्वया ज्ञात्वा-
ऽज्ञात्वा वा दत्तम् ? तदनु अजानता मया दत्तं परमथ यूयं
यथेच्छं भुङ्क्ष्वमित्युक्तं तत्त्वयं भुङ्क्षते साधर्मिकेभ्यो वा ददाति
कारणे सति । कारणाभाये तु परिष्ठापयतीत्युक्तमाचाराङ्ग-
द्वितीयधृतस्कन्धे पिण्डैपणाऽध्ययनदशमोद्देशके ॥१-९३॥

तथा—ये मनःप्रवीचाराः सुरास्तैर्मनःपरीणामे कृते तदर्थं
तास्तादृशो देव्यो मनसैव कथं प्रगुणीभवन्ति ? तासां तद-
व्योधे विः ज्ञानमस्ति ? इति, ऊर्ध्वमवधेः श्रुते स्तोकविषय-
त्वरूपणादिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आनतकल्पादिस्थैर्मनःप्रवीचार-
कैर्देयैर्मनःपरीणामे कृते सौधर्मैश्चानदेव्योऽपि तदर्थमुच्चाव-
चानि मनांसि संप्रधारयन्त्यस्तिष्ठन्ति परं ता देवानां मनः-
परीणामं कथं जानन्ति ? उपरिष्ठादघोररूपत्यादिति, अत्र
यथा दिव्यानुभावतः शुक्रपुद्गलास्तासां शरीरे रूपादितया
परिणमन्ति तथा त्यरितमेव तासामङ्गस्फुरणादिना तदभिला-
षज्ञानमपि भवतीति ज्ञायते ॥२-९४॥

तथा—उपधानमालारोपणयोः किं कलमुद्दिश्य कत्त-
व्यता ? यत्र च साऽभिहिता तदपि शास्त्रं व्यक्त्या प्रसाध-
मिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रोपधानवहनं श्रुताराधननिमित्तम्,
मालारोपणं तु तपस उद्यापनार्थं धीमद्वानिशीयादिशास्त्र
उक्तमस्ति ॥३-९५॥

तथा—स्थापनाः कियति प्रवेशे ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् च दूरे
स्थापिताः क्रियाशुद्धिहेतवो भवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
अत्रोर्ध्वं मस्तकात् पादयोरधस्तात् तिर्यग् द्रष्टुमशक्ये स्थाने
स्थापिताः स्थापनाः क्रियाशुद्धिनिमित्तं न भवन्तीति वृद्ध-
वादः । यत्परितनभूम्यादौ स्थापितास्तु तास्वधस्तनभूम्यादौ
क्यापि क्रियायाः क्रियमाणत्वं तत्कारणिकमिति होषम् ॥४-९६॥

अथ पण्डितहापर्विगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

चतुर्दशपूर्वविद्वा यदाऽऽहारकं शरीरं कृत्वा महाविदे-
हादौ प्रेषयन्ति तदाऽन्तरालस्था जीवप्रदेशाः किमाहारिणोऽ-
नाहारिणो वा ? यद्याहारिणः किमौदारिकशरीरगृहीताहाराहा-
रिणोऽथवाऽऽहारकशरीरगृहीताहाराहारिणो वा ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्—कृताहारकशरीराणां चतुर्दशपूर्वविद्वामन्तरालस्थ-
जीवप्रदेशानामाहारित्वाद्याश्रित्य ते आहारिण पच न त्यना-
हारिणः; तत्रापि ये आत्मप्रदेशा यदौदारिकशरीरसम्बद्धास्ते
तदौदारिकशरीरगृहीतान् पुद्गलानाहारयन्ति, ये त्वाहारकसं-
बद्धास्ते तद्गृहीतानिति ज्ञायते । यतः—“अविचलानष्टौ प्रदे-
शान् विहाय सर्वे आत्मप्रदेशा उत्तमभाजनोदकवदुद्धर्तमाना-
स्तन्ति” इति सिद्धान्तवचनादन्तरालवर्चित्वमपि नियतं
नास्ति तेषाम्, परावृत्तेः संभवात्, तेन कदाचिदौदारिक-

शरीरसंवद्धत्वं कदाचिदाहारकशरीरसंवद्धत्वं च भवति, न त्वेकान्तेन येऽन्तरालवर्त्तिनस्तेऽन्तरालवर्त्तिन एव भवन्ति । किञ्च ये यदाऽन्तरालवर्त्तिनस्तेऽप्यौदारिकादिकाययोगितया, स्वावगाढपुद्गलानाहारयन्तीति संभाव्यते, विग्रहगत्यादि विना-जीवस्यानाहारित्वनिषेधादिति ॥१-९७॥

तथा—सिद्धजीवानां करचरणपादाङ्गुलीनासाधवयवा-कारः संभाव्यते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सिद्धजीवानां करचरणाद्याकारः संभाव्यते, यतः “अरुविणो जीवघणा” इत्यत्र घनाश्च शुपिरपूरणतो निचितप्रवेशतयेति श्रीशान्ति-सूरिवचनेन शरीरान्तर्गच्छिशुपिरपूरणमेव दृश्यते न त्ववयवानां बाह्यान्तरपूरणमिति । तथा भीहरिभद्रखरि-श्रीमलयगिरि-मुक्षैरपि शुपिरपूरणमेवोक्तमस्तीति ॥२-९८॥

तथा—महानिशीथे नागिलेन यानि साधुदूषणानि कर्पितानि, तथा दूषणदर्शनाच्च ते मुक्तास्तत् मार्गानुयायि न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीमहानिशीथोक्तनागिलेन ते साध्याभासा अज्ञानवर्त्तिनो दूषणदर्शनात्यक्तास्तत् मार्गानु-यायि एव, असाधुकुगुरुपरिहारो हि मार्ग इवेति ॥३-९९॥

तथा—ब्रह्मदत्तचक्रिणा स्वल्पादेयायुषः कथं दिग्विजयः एत ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ब्रह्मदत्तस्य स्वल्पेन कालेन दि-ग्विजयो दिव्यानुभावाद्, अन्यदपि तस्य भूयो दिव्यानुभाव-साध्यमभूदिति संभाव्यत इति ॥४-१००॥

तथा—खीरत्न लोहपुरुषं स्पृशति तदा स गलति तत्कथम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—खीरत्नस्पर्शाहोहपुरुषग-लनमुत्पद्यतिशयितव्यमयिकारजनितप्रबलोष्णतायिदोषादिति ॥५-१०१॥

तथा—एकाकाशप्रदेशस्योत्कर्षतो धर्माधर्मास्तिकाय-
सम्यन्धिसप्तप्रदेशस्पर्शनोक्तां तत्र चिदिक्स्थितप्रदेशस्पर्शना-
कथं नोक्ता ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—एकस्याकाशप्रदेशस्य
धर्माधर्मास्तिकायसत्कैदिक्स्थैः प्रदेशैरेव स्पर्शना न तु
चिदिक्स्थितैः; अयं चाऽर्थः समप्रमाणैश्चतुरस्त्रादिभिर्विग्विदि-
क्स्थापितैः सुबोधयेति ॥६-१०२॥

तथा—तीर्थङ्कराणां चतुर्दशसहस्रादिकां साधुसङ्ख्यां योक्ता,
चतुर्दशपूर्व्यादयः किं तत्सङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते यदि वा ते
भिन्नाः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“गणहरकेवलमणभोहिपुञ्चि-
वेठद्विचाङ्गं संखं । मुणिसंख्या सौहिम नेया सामप्रमुणि-
संख्या ॥१॥ पगूणवीसलफला तह गातीई द्वयंति सहसाई । इग-
वन्ना अहियाई सामप्रमुणीण सब्बगं” ॥२॥ तथा—“अट्ठावीसं
लफला अट्ठावीसं च तह सहसाई । सब्बेसिं पि
जिणाणं जईण भाणं विणिद्वट्ठं” ॥३॥ इति वचनयोरनुसारेण
यथोक्तसङ्ख्यामध्ये गण्यन्ते चतुर्दशपूर्व्यादय इति संभा-
व्यते । तथा—“पञ्चाशीतिसहस्राणि लक्षं सार्धशतानि पद् ।
परिचारेऽभवन् सर्वे मुनयस्त्रिजगद्गुरोः” ॥१॥ एतदनुसारेण
च श्रीकृष्णदेवस्य चतुरशीतिसहस्रसङ्ख्यातो भिन्ना एव ते
इति । यतः—सामान्यसाधुविशेषसाधुसङ्ख्यामिलनेन यथोक्त-
सङ्ख्या संभावयया पूर्यमाणास्तीति, तत्त्वं तु सर्वविद्वेद्यमिति
॥३-१०३॥

तथा—चक्की वैक्रियं रूपं कृत्वा क्रियं भुक्त्विति तत्र संतानं
स्यान्न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चक्रिणो वैक्रियशरीरेण
संतानोत्पत्तिर्न संभाव्यते किन्तु दारिकेणैव, “केवलं ते वैक्रि-
यशरीरान्तर्गता इति न गर्भाधानदेवकः” इति प्रज्ञापनावृत्ति-

वचनात् । या च शिलादिस्थानां सूर्यादिरूपत्तिः ध्रुयते तत्रापि समाधानं कृतमस्ति । तच्चेदम्—“वैक्रियेभ्यः सुराङ्गेभ्यो गर्भो यद्यपि नोद्भवेत् । तदानीतोदारिकाङ्गधातुयोगात्तु संभवी” ॥१॥ इत्यादि मल्लवादिप्रबन्धे ॥८-१०४॥

॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५ श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्य-
पण्डितकीर्तिविजयगणिसमुच्चिते द्वितीयः प्रकाशः ॥

अथ तृतीयः प्रकाशः ।

अथ पुनर्महोपाध्यायश्रीकल्याणविजय-
गणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

आद्वयिधौ चतुर्दशनियमाधिकारे सच्चित्तयितृतिवर्ज-
यन्मुखे क्षिप्यते तत्सर्वं द्रव्यमिति भणनादनादार्थत्रिफलादि
मुखे क्षितं द्रव्यमध्ये गण्यते न वा ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—
त्रिफलाधनादार्थस्तु द्रव्यमध्ये गण्यते न वा ? तत्रैवं प्रति-
भाति यदनादार्थस्तु प्रायो द्रव्यमध्ये गण्यते, यदि च प्रत्या-
ख्यानादसरे तद्गणनमेव वियक्षितं तदा न गण्यतेऽपि । यथा
सच्चित्तयितृत्योर्द्रव्यमध्ये ग्रन्थेऽगणनेऽभिहितेऽपि संप्रति
यद्यो जनाः प्रायस्तयोर्द्रव्यमध्ये गणनां कुर्यान्ना उपलभ्यन्त
इति ॥१-१०५॥

तथा—मन्यितदितप्रत्याख्याने तन्मोचनेऽनादारे मुखे
क्षितः शुष्यति न वा ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—मन्यितदितप्र-

त्याख्यानं मुक्तेऽपि कारणेऽनाद्वारवस्तुग्रहणं कल्पत इति
ज्ञायते ॥२-१०६॥

तथा—ऊर्ध्वरथिकशब्दोऽस्त्युत्तराध्ययनबृहद्वृत्तिप्रथम-
पत्रे स कस्य वाचकः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—ऊर्ध्वरथिकश-
ब्दमाश्रित्य सिद्धान्तविषमपदपर्यायान्तर्गतोत्तराध्ययनविषम-
पदपर्यायि द्रमकवाचकत्वमुक्तमस्ति ॥३-१०७॥

तथा—पण्मासातिक्रमसंभवे पर्युपणाया शर्वांगुपस्थापना
भवति न वा ? इति, तदनन्तरमपि विजयदशम्या अर्धाङ्गु
परतो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पण्मासातिक्रमसंभवे पर्यु-
पणाया विजयदशम्याश्वाङ्गप्युपस्थापना क्रियते, अन्यथा तु
विजयदशम्याः पञ्चादेष ॥४-१०८॥

तथा—पूर्णिमाऽमावस्ययोर्वृद्धौ पूर्वमौदयिकी तिथिरा-
राध्यत्वेन व्यवहियमाणाऽऽसीत्, केनचिदुक्तं श्रीतातपादाः
पूर्वतनीमाराध्यत्वेन प्रसादयन्ति तत्किम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
पूर्णिमाऽमावस्ययोर्वृद्धौ औदयिक्येव तिथिराराध्यत्वेन वि-
ज्ञेया ॥५-१०९॥

तथा—अन्यदर्शनिनां घर्मानुष्ठानमनुमोदनीयं न वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अन्यदर्शनिनामपि यन्मार्गानुसारि
घर्मकृत्यं सच्छास्त्रानुसारेणानुमोदनाहं ज्ञायत इति । ६-११०॥

तथा—उपस्थापनाकरणानन्तरं कियत्सु योगदिनेष्वव-
शिष्टेषु सत्सु मान्यादिहेतुना यदि पण्मास्यतिक्रामन्ति तदा
पुनः प्रयज्यायोगोद्धनपूर्वकमुपस्थापना क्रियते तत्र प्रयज्या
गच्छनायकेनान्येन वा प्रदेया ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रयज्या
गच्छनायकेन विधेया ॥७-१११॥

तथा—श्रीआचार्यादीनां वाचनादानमङ्गोपाङ्गवाचनान्न
 छेदग्रन्थप्रकीर्णकादिसंवन्धि अङ्गविधाप्रकीर्णकं यावत्केनानु-
 मेण भवति ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—श्रीआचार्यादीनां वाच-
 नममाधित्य किञ्चिद्वाचनासत्कच्छटकपत्रस्थविधिना अथवा
 सामाचार्यन्तर्गतयोगविध्यनुसारेण च क्रियमाणमस्तीति य-
 ध्यम् ॥८-११२॥

तथा—श्रीभगवत्यनुसारेण कर्णिकावृत्ति-धीरचरित्राद्य-
 नुसारेण च जमालेः कियन्तो भयाः ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—
 भगवतीसूत्र-कर्णिकावृत्ति-धीरचरित्राद्यनुसारेण जमालेः पञ्च-
 दश भया ज्ञायन्ते ॥९-११३॥

तथा—“घण्णगंचोयमेहि च” इति श्लोकव्याख्याने भाद्र-
 दिनवृत्त्ये प्रोतपुष्पैः पूजनाक्षराणि धर्तन्ते, तत्र शालिकाः पाठं
 परावृत्त्य भिन्नार्थं कुर्यन्ते, खाद्यास्तु मन्यन्ते एव न, तद्विषये
 यद्यन्यान्यप्यक्षराणि भवन्ति तदा तानि प्रसाद्यानि इति प्रश्नो-
 ऽश्रोत्तरम्—प्रोतपुष्पैः पूजनाक्षराणि सांभृत भाद्रदिनवृत्त्य-
 सत्कानि छातानि सन्ति ॥१०-११४॥

तथा—महार्हिस्तायस्त्वेनाभिनयचैत्रदिनानि सिद्धान्तयाच-
 नादिष्वस्याध्यायदिनानीति कृत्वा त्यज्यन्ते, तद्वद्दीर्घदिनमपि
 तेन हेतुना कथं न त्यज्यन्ते ? केचिच्च मतिनस्तद्दिनं त्यज-
 न्ति, आत्मनां का मर्यादा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—ईदृशदिना-
 स्थाध्यायविषये वृद्धानाचरणमेव निमित्तमवसोयते ॥११-११५॥

१ “अनुदरितं तु सामाचार्यन्तर्गतयोगविध्यनुसाराद्य भिन्नग्रन्थमस्तीति
 बोध्यम्” इति पाठः प्रत्यन्तरे ।

२ “वृद्धाचरणमेव” इति पाठः प्रत्यन्तरे ।

अथ पुनः पण्डितजगमालगणिकृत-

प्रश्नात्प्रतिवचांसि च यथा—

रात्रौ ये सुखमक्षिकां मक्षयन्ति तेषां सान्ध्यप्राभातिक-
प्रतिक्रान्तिः शुद्धिमती अन्यथा वा ? इति प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—
“अविहिकया चरमकथं उस्तुयवयणं कहन्ति गीयथा । पाय-
च्छित्तं जम्हा अकपं गुरुभं कपं लघुभं” ॥१॥ इति प्रतिक्र-
मणहेतुगर्भगाथानुसारेण प्रतिक्रमणकरणमेव सुन्दरं प्रतिभाति
॥१-११६॥

तथा—रात्रौ भुक्तिमतां प्रातर्नमस्कारसहिताद्यपोषण-
प्रमुखप्रत्याख्यानं शुष्यति न वा ? इति प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—
प्रत्याख्यानं शुष्यति परं भ्राजते नेति ॥२-११७॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये साधूनां नगरप्रवेशनिर्गमे पाद-
प्रमार्जनं भवति न वा ? इति प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—रजोऽयगुण्ड-
नसद्भावे सति विधीयते नान्यथा ॥३-११८॥

तथा—तपागणयत्तिवाचंयमवृन्दं विनाऽन्यत्र चारित्र्यअज्ञानं
क्रियते न वा ? इति प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—तपागणान्न्यत्र चारित्र्यं
न धर्ह्येत इत्येकान्तो नास्ति ॥४-११९॥

तथा—यथा धनस्पत्यादिषु जीवा पकावतारिणः शस्त्रे
उक्तास्तथा मतान्तरीयवृन्दमध्येऽपि कश्चिद्भवति न वा ? इति
प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—अत्र पकान्तेन निषेधो ज्ञातो नास्ति ॥५-१२०॥

तथा—कथञ्चित्कारणे योगोद्बुद्धनं विना कल्पसूत्रशाचन-
स्यानुशा न वा ? इति प्रश्नोऽग्रीत्तरम्—अत्र कारणे तद्वाचनं
कैश्चित् क्रियमाणमस्ति, अक्षराणि तु नोपलभ्यन्ते ॥६-१२१॥

तथा—कर्मिकभुक्तिमतां मध्ये वसन् शुद्धग्राही साधु-
र्भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणे सति कर्मिक-
भोज्यपि यदि साधुर्भवति तर्हि तद्भुक्तिमन्मध्ये घसतः
शुद्धग्राहिणः साधुत्वे का शङ्का ? कारणाऽभावे तु द्वयोरपि
साधुत्वे विचार एवास्ति ॥७-१२२॥

तथा—देशविरतिमन्सरेण ये प्रतिक्रान्तिं कुर्वन्ति
आद्यास्तेषां प्रतिक्रान्तिः फलवती न वा ? इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्—सा फलवतीति विशयते, आद्यकुलोत्पन्नत्वेनोद्योगमा-
वेऽपि देशविरतिपरिणामसद्भावात् सामायिकोच्चारस्य विर-
तिरूपत्वाद् भावविशुद्धेऽस्ति ॥८-१२३॥

तथा—निम्युकरसमायितोऽजमकस्तद्भाविनं विश्वमेपजं
च द्विविधाद्वारे कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निम्युक-
रसमायितोऽजमकस्तद्भाविनं विश्वमेपजं च द्विविधाद्वारे
आचाम्ले च लपत इति ॥९-१२४॥

तथा—अथतस्यैवाऽचित्ततायां कान्यक्षराणि ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अथतस्यैवाचित्तताया अक्षराणि आद्यविधौ
पतन्ते ॥१०-१२५॥

तथा—तेलादिमाननेनाऽऽदेशप्रदानं शुष्यति न वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तेलादिमाननेन प्रतिप्रमणाद्यादेशप्रदानं
न सुविहिताचरितं, परम् क्वापि क्वापि तद्भावे जितमय-
नादिनिर्वादाऽनंमयेन निवारयितुमशक्यमिति ॥११-१२६॥

तथा—मण्डलीपद्भिःस्थगीतार्थमिलने प्याग्यानकरणे पृष्ट-
स्वयर्गक्षामणकविधौ च को विधिः ? अथ पृष्टो मण्डलीप-
द्भिःस्थः समेति तदा लघुना पट्टिकमोचनाऽभ्युपगानादि विधेयं

न वा ? इति, मण्डलीबहिःस्थपार्श्वे आद्विआद्विभिरुपधानाद्य-
 लुप्तानं विधेयं न वा ? इति स्पष्टतया प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रो-
 त्तरम्—मण्डलीबहिःस्थेन व्याख्यानं न विधेयमन्यव्याख्या-
 सद्भावे, वन्दनोत्थानादिव्यावहारस्तु तस्यापि विधेयं यच्च ।
 किञ्च अन्येषामभावे स आद्विआद्विनामुपधानादिश्रित्यां
 कारयति ॥१२-१२७॥

तथा—वर्णान्तरप्राप्तं कसेल्लकनीरं प्राप्नुकं भवति न वा ?
 इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वर्णान्तरप्राप्तं कसेल्लकनीरं प्राप्नुकम्,
 परम् आत्मवृद्धेरनाचीर्णमिति ज्ञेयम् ॥१३-१२८॥

अथ पण्डितआनन्दसागरगणिकृत—

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

चैत्यालये चैत्यवन्दनकरणमीर्यापथिकीप्रतिक्रमणपुरस्स-
 रमेवाऽन्यथापि वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चैत्यालये ईर्याप-
 थिकीपुरस्सरं चैत्यवन्दनकरणविषये एकान्तो नास्तीति
 ज्ञाप्यते ॥१-१२९॥

तथा—नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं रात्रिप्रत्याख्यानमध्ये
 पृथग् वा ? तेन प्रत्याख्यानेन आद्वः पौरुषी यावत्स्थितस्तस्य
 पौरुष्या लाभो द्विघटिकसत्को वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
 नमस्कारसहितप्रत्याख्यानं दिनमध्ये आयाति न तु रात्रिमध्ये ।
 तथा तत्प्रत्याख्यानं विधाय पौरुषी यावदनुपयोगेन स्वीयते
 तदा न लाभाय, उपयोगपूर्वं तु लाभयेति ॥२-१३०॥

तथा—त्रिषष्टिशलाकापुरुषा गार्हस्थ्येऽष्टमादितपःकारि-
 त्वेन चिरतिमन्तोऽन्यथा वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—त्रिषष्टि-
 शलाकापुरुषा गार्हस्थ्ये चिरतिमन्तो न श्रूयन्ते, अष्टमादितपो-
 विधानं तु सांसारिककार्यार्थं न तु निर्जरार्थम् ॥३-१३१॥

तथा—युगपत्कृतसामायिकयोरुभयोर्मध्ये एकेन संपू-
 णसत्पारितम्, द्वितीयेन पौरुषी यावत्स्थितम्, द्वयोर्लामे साम्यं
 विशेषो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृतसामायिकस्य धादस्य
 घटिकाद्वयस्योपरिष्ठात्सामायिकपालनमुपयोगे सति लाभाय,
 अनुपयोगे त्यतिचारायेति ज्ञातमस्ति ॥४-१३१॥

तथा—भादानां पौरुष्यादिप्रत्याख्यानं चतुर्विधाद्वारमैव
 भवत्यन्यथापि वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—‘निसिपोरिसिपुरि-
 मेगासणां सद्वाण दुतिचउद्वा’ इति भाष्ययचनात् द्विविधा-
 द्वारं त्रिविधाद्वारचतुर्विधाद्वारं वा कर्तुं कल्पत इति ॥५-१३३॥

अथ पुनः पण्डितकान्हर्षिगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

श्रीमद्वापीरस्य यन्दनार्थं स्वयिमानेन चन्द्रसूर्या समागतौ
 स्तस्तत्र तारफयिमानानामन्तरालस्यास्पत्येन महतोस्तयोर्वि-
 मानयोरगमनं कथं सगच्छते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यथा
 तयोः स्वयिमानेनागमनमाश्चर्येऽन्तर्भभवति तथा तारफयिमा-
 नागन्तरालप्रवेशोऽपीति संभाव्यते ॥१-१३४॥

तथा—तीर्थकृतां कस्याणकेषु सौधमैन्द्रादयो नन्दीश्वर-
 द्वीपयतिरतिकरपयंतेषु विमानसंकोचं विधायाऽत्राऽऽयान्ति
 तदा स्थिरतारकाणां मध्ये तानि कथं निर्गच्छन्त्यन्तरस्थास्य-
 त्वात् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“तारस्म य तारस्म य जंघु-
 द्वीपमिमं अंतरं गुरुत्वं” इत्यादि जम्बूद्वीपे यथा तारकाणागु-
 ष्कमस्ति तथान्यत्रागन्तरालमानस्याशयणात् काप्याशङ्केति ॥
 ॥२-१३५॥

तथा—एनचतुर्थप्रत्याख्यानस्यः भाद्वन्त्र. पारण्येः उत्त-

तथा—परमाणोर्वेणादिपरावर्ते जायते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जायत इति शेषम् ॥३-१४५॥

तथा—गौतमस्वामी गोचरचर्यामिकाक्येव गतवान् ? अथवा ससङ्घाटकः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्राय एकाक्येव भगवत्याद्यागमे श्रूयते, परमागमविहारित्वेनोचितानुचितविचारो न युक्तिमान् ॥४-१४६॥

तथा—त्रैवेयकादिषु जलं नास्तीति तत्रत्या देवाः कथं जिनपूजां कुर्वन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र जलवद्वनस्पतिरपि नास्तीति तेषां देवानां प्रायो गमनागमनाविप्रयोगाभावात् पूजोपस्काराभावाच्च द्रव्यतो जिनपूजाकरणं न संभवतीति शोध्यम् ॥५-१४७॥

तथा—सूक्ष्मवायुरा निगोदाः पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च, एकस्मिन्निगोदेऽनन्ता जीवाः. अत्र निगोदः कः ? जीवाश्च के ? इति व्यक्त्या प्रसाधमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निगोदशब्देनैकं शरीरं वनस्पतिरूपं साधारणमनन्तजीवजनितमुच्यते, तत्र चानन्ता जीवास्तितृप्ति, अत एवानन्तकायिका जीवाः साधारणा उच्यन्ते ॥६-१४८॥

तथा—यदा चतुर्वैद्या कल्पो वाच्यते, यमावास्याविष्टो धाऽमावास्यायां प्रतिपदि वा कल्पो वाच्यते तदा पटुत्तपः क विधेयम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पटुत्तपोविधाने दिननैयत्य नास्तीति यथाकञ्च तद्विधीयतामिति कोऽत्राग्रहः ? ॥७-१४९॥

तथा—नोर्ध्वङ्गराः समवरणस्थाः किं गृह्णिवेपेण यतिवेपेण वा दृश्यन्ते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—न गृह्णिवेपेण नापि

कल्पते न वा, ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कल्पत इति ज्ञातमस्ति
॥८-१४१॥

तथा—‘देसियराइयपन्निखयचाउम्मासे तहेव वरिसे य ।
इप्पिकक्के तिच्चि गमा नायव्वा पंचसेप्पसु” ॥१॥ इति कायो-
त्सर्गनिर्युक्तिसत्कचतुर्नवतितमगाथायाः कोऽर्थः ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्—कायोत्सर्गनिर्युक्तिचतुर्नवतितमगाथार्थो हारिभग्यां
वृत्तौ यथा—‘देसिय’त्ति दैवसिके प्रतिक्रमणे दिवसेन निर्घृत्तं
दैवसिकम्, ‘राइय’त्ति रात्रिके, ‘पन्निखय’त्ति पाक्षिके,
‘चाउम्मासिप्प’त्ति चानुर्गासिके, तहेव वरिसे यत्ति तथैव
घाषिके च, येषेण निर्घृत्तं चार्षिकं सांवत्सरिकमिति भावना ।
एकफस्मिन् प्रतिक्रमणे दैवसिकादौ ‘त्रयो’ गमा ज्ञातव्याः ।
पञ्चस्येतेषु दैवसिकादिषु कथं त्रयो गमाः ? सामायिकं कृत्वा
कायोत्सर्गकरणम्, सामायिकं कृत्वा प्रतिक्रमणम्, सामायि-
कमेव कृत्वा पुनः कायोत्सर्गकरणम् ; इह यस्मादियसादितोयं
विद्यसप्रधानं च तस्माद्दैवसिकमादाविति गायार्थः ॥९-१४२॥

अथ पुनः पण्डितनगर्पिगणिकृत-

प्रज्ञातत्प्रतिवर्थांसि च यथा—

यथैको वादरपर्यातस्तत्र तन्निधयाऽसह्यथाता भव्यांता
भवन्तीत्यत्राक्षेव प्रमाणं युक्तिर्वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्रा-
क्षेव प्रमाणम्, युक्तिस्तु दृष्टा नास्त्येति ॥१-१४३॥

तथा—संपूर्णो धर्मास्तिकायो द्रव्यगुच्यते स्कन्धो वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—संपूर्णो धर्मारितिकायो द्रव्यगुच्यते कुत्र-
चित्स्कन्धोऽप्युपचारात्, नात्र किमपि बाधकं ज्ञायते ॥२-१४४॥

तथा—परमाणोर्वर्णादिपरावर्ते जायते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जायत इति श्रेयम् ॥३-१४५॥

तथा—गौतमस्वामी गोचरचर्यामिकाक्येय गतवान् ? अथवा ससङ्गाटकः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्राय एकाक्येय भगवत्या-
धागमे श्रूयते, परमाणमविहास्त्वित्वेनोचितानुचितविचारो न युक्तिमान् ॥४-१४६॥

तथा—त्रैवेयकादिषु जलं नास्तीति तत्रत्या देवाः कथं जिनपूजां कुर्वन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र जलघट्टनस्पति-
रपि नास्तीति तेषां देवानां प्रायो गमनागमनादिप्रयोगाभावात्
पूजोपस्काराभावाच्च द्रव्यतो जिनपूजाकरणं न संभवतीति
योज्यम् ॥५-१४७॥

तथा—सूक्ष्मवायुरा निगोदाः पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च, एक-
स्मिन्निगोदेऽनन्ता जीवाः. अत्र निगोदः कः ? जीवाश्च के ?
इति व्यफत्या प्रस्तापमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निगोदशब्देनैकं
शरीरं धनस्पतिरूपं साधारणमनन्तजीवजनितमुच्यते, तत्र
धानन्ता जीवास्तिष्ठन्ति, अत एवानन्तकायिका जीवाः साधा-
रणा उच्यन्ते ॥६-१४८॥

तथा—यदा चतुर्विंश्यां कल्पो वाच्यते, अमावास्यादि-
चृद्धौ वाऽमावास्यायां प्रतिपदि वा कल्पो वाच्यते तदा षष्ठ-
तपः क्व विधेयम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—षष्ठतपोविधाने दिन-
नैयत्यं नास्तीति यथारुचि तद्विधीयतामिति कोऽत्राग्रहः ।
॥७-१४९॥

तथा—नीर्घेङ्कराः समवरणस्याः किं गृहिदेवेण यति-
वेपेण वा उदयन्ते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—न गृहिदेवेण नापि

यतिवेपेण तीर्थद्वारा दृश्यन्ते किन्तु लोकोत्तररूपेण, यत ए-
वामुकसदृशा इति वक्तुं न शक्यते—“न य नाम अन्नलिङ्गे
नो गिहिलिङ्गे कुलिङ्गे वा” इत्यादिवचनात् ॥८-१५०॥

तथा—गणधराः प्रतिक्रमणं कुर्वाणाः स्थापनां कुर्वन्ति
न वा ? कुर्वाणा अपि तीर्थद्वारस्यान्यस्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्—तीर्थद्वारस्य देवगुरुरूपत्वेन तत्समीपे प्रतिक्रमणादिकुर्वतां
स्थापनाप्रयोजनं न स्यात् । जिनपरोक्षे तत्कुर्वतां तु स्थाप-
नाकरणमात्मनामिवेति संभाव्यते ॥९-१५१॥

तथा—गुरुपूजासत्कं सुवर्णादिद्रव्यं गुरुद्रव्यमुच्यते
न वा ?

तथा—प्रागेवं पूजाविधानमस्ति न वा ?

तथा—कुत्र चैतदुपयोगि ? इति प्रसाधमिति प्रश्ना
अत्रोत्तराणि—गुरुपूजासत्कं सुवर्णादि गुरुद्रव्यं न भवति स्व-
निश्चायामकृतत्वात्, स्वनिश्चाकृतं च रजोहरणाद्यं गुरुद्रव्य-
मुच्यते इति ज्ञायते ॥१०-१५२॥ तथा हेमाचार्याणां कुमार-
पालराजेन सुवर्णकमलैः पूजा कृताऽस्येतदक्षराणि कुमारपाल-
प्रयन्त्रे सन्ति ॥११-१५३॥ तथा—“धर्मलाम इति प्रोक्ते दुरा-
दुच्छिन्नतपाण्ये । सूरये सिद्धसेनाय ददौ कोटिं नराधिपः”
॥१॥ इदं चाप्रपूजारूपं द्रव्यं तदानीं सत्त्वेन जीर्णोद्धारं व्यापा-
रितमिति तत्प्रयन्त्रादौ श्रूयते । अप्रार्थं बहु वक्तव्यमस्ति
कियल्लिप्यते इति प्रश्नत्रयप्रतिवचनानि ॥१२-१५४॥

तथा—कृत्रिम वस्तु कियत्कालं तिष्ठति—सह्ययातमस-
ह्ययातं वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृत्रिममनेकप्रकारं तेनाप्रार्थं

भगवत्या अप्रमशतकनवमोद्देशकसूत्रवृत्तिविलोकया । किञ्चा-
त्रार्थेऽष्टापदाद्रिचैत्यमाश्रित्य यदि कश्चिद्विप्रतिपद्यते तदा
तमाश्रित्य येसुदेवहिण्डो—“ततो ते जण्डुपभित्तिया कुमार-
पुरिसे आणवेति-गवेसह अट्टावयतुल्लं पञ्चयं ति । ततो तेहिं
तुल्लो पञ्चभो न दिट्ठो त्ति निवेइयं । ततो अमच्चं ते लवन्ति-
केवइयं पुण कालं आययणं अवसिज्जस्सइ ? ततो तेण अम-
च्चेण भणियं-जाव इमा ओसप्पिणि त्ति मे केवल्लिजिणाण
अंतिप सुयं” इति प्रतिवचः । तथा सिद्धान्ताक्षराणि कानीति
बुवाणस्य जम्बूद्वीपप्रज्ञप्त्यादौ सुपमासुपमारकाविचर्णके बापी-
वीर्धिकाकांस्यादिधातुप्रमुखकृत्रिमपदार्थसद्भावो दर्शनीय इति
॥१३-१५५॥

तथा—कुहणाशब्देन भूमिस्फोटा व्याख्याताः सन्ति
जीवाभिगमसूत्रे प्रत्येकवनस्पत्यधिकारे, जीवविचारे तु साधा-
रणमध्ये भूमिस्फोटाः कथमुक्ताः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
कुहणाशब्देन भूमिस्फोटा व्याख्यातास्सन्ति प्रत्येकवनस्पत्य-
धिकारे जीवामिगमसूत्रे, जीवविचारे तु साधारणमध्ये भूमि-
स्फोटा उक्तास्सन्ति, अत्रार्थं तत्त्वं तत्त्वविद्वेद्यमिति यो-
ध्यम् ॥१४-१५६॥

तथा—विमानानामन्तराले भूमिरस्ति न वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सा नास्तीति विज्ञायते, यतो भगवत्यादौ
नरकसत्काः सप्त ईषत्प्राग्भारा चैकेत्यष्टैव पृथिव्य उक्ता-
स्सन्ति । यदि स्वर्गेऽपि साऽमविष्यत्तदाऽधिकाऽप्युक्ताऽभवि-
ष्यदिति ॥१५-१५७॥

तथा—“दिव्यं तेयलेसं असहमाणे”ति भगवतीषोऽञ्ज-

कार्तिकाभिधानोऽभिनवध्रेष्ठो बभूव, गङ्गदत्तस्तु जीर्णध्रेष्ठोति ।
एतौ मुनिसुव्रतजिनपार्श्वे प्रव्रजितौ । चन्दारुवृत्तौ तु विशा-
लायां श्रीमहावीरकायोत्सर्गाधिकारे जीर्णध्रेष्ठ्यभिनवध्रेष्ठि-
नाविति तौ कौ ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“दिव्यं तेयलेसं अस-
हमाणे” एतत्सूत्रवृत्तौ यौ जीर्णध्रेष्ठ्यभिनवध्रेष्ठिनौ श्रीमुनि-
सुव्रतस्याभिपार्श्वे प्रव्रजितौ तावन्तौ । चन्दारुवृत्तौ तु विशा-
लायां यौ जीर्णध्रेष्ठ्यभिनवध्रेष्ठिनौ प्रोक्तौ तौ भिक्षाद्येव ध्यायेतौ
तेनात्र कः संशयः ? ॥१६-१५८॥

तथा—“तस्स अयसिभा ओलंवंति तं च वेज्जे अद-
क्खु”ति भगवतीषोडशशतकपञ्चमोद्देशके क्रियाधिकारे अत्र
वैद्यस्य का क्रिया ? किं जीवसत्कप्राणातिपातादिका क्रिया
कार्यकरणरूपा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“तस्स अयसिभा ओ-
लंवंति तं च वेज्जे अदक्खु” एतत्सूत्रे वैद्यस्य या क्रिया
सा व्यापारजन्या न तु जीवघातजन्या, अर्शासां जीवह्मतिपा-
दकाक्षराणामनुपलम्भादिति ॥१७-१५९॥

तथा—“भवियदव्वनेरइयस्स णं भंते ! केवइयं कालं
ठिई पन्नत्ता ? गोयमा ! जइत्तेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणं पुव्व-
कोडी”ति । तथा—“भवियदव्वअसुरकुमारस्स णं भंते !
केवतियं कालं ठिई पन्नत्ता ? गोयमा ! जइत्तेणं अंतोमुहुत्तं
उक्कोसेणं तिप्पि पलिओवमाई”ति । तत्कथं स जीवो जन्म-
भवनानन्तरमेवायुर्वध्नाति किंवाऽन्यभयान्तरित ? , आयुर्वन्धे
तु त्रिभागादि शास्त्रे प्रतिपादितं दृश्यत इति निर्णयः प्रसाद्य
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“भवियदव्वनेरइयस्स०” इत्यत्र—“एगभ-
विण अयद्धाउण अ अभिमुद्धिअनामगोण अ । एण तिप्पि वि
देसा दव्वमि अ पुंडरीअस्स” ॥१॥ इति श्रीखन्नकृताद्भिक्षिती-
यथुतस्कन्धनिर्युक्तिवचनाद् योऽनन्तरे आगामिभवे नारको

भावी स अवद्यायुरपि पूर्वभवे द्रव्यनारकोऽभिधीयते । तथा च पूर्वकोटिरुत्कर्षतः सुतरां संभवतीति न कश्चिच्छङ्कावकाशः । एवं “भवियदव्ययसुरकुमारस्स” इत्यत्रापि भावनीयम् ॥१८-१६०॥

तथा—कुत्रचिद्देशे तैलादिनाङ्गुलीभिः कणिकापिण्डं प्रक्षयित्वा त्राद्याः क्रियन्ते ता आचामाम्लप्रत्याप्याने यतीनां कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कुत्रचिद्देशे तैलादिप्रक्षितकरेण त्राद्याः क्रियन्ते ता आचामाम्ले यतीनां कल्पन्ति इति ज्ञायते ॥१९-१६१॥

अथ पण्डितकल्याणगणिकृतप्रश्ना-

स्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

“दुसु तिसु तिसु कप्पेसुं, घणुदहिघणवायतदुभयं च कमा” इत्यत्र घनोदधिघनघाततदुभयानां तद्वलयाणां च विष्कम्भादि प्रमाणं कियदस्ति ? कुत्र च ? इति संदिहानोऽस्मि, तन्निर्णये च तत्रत्यभूमेरपि विष्कम्भायामादिनिर्णयो भवतीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“दुसु तिसु तिसु कप्पेसुं घणुदहिघणवायतदुभयं च कमा” अत्र घनोदध्यादीनामष्टसु स्वर्गेषु विमानानामाधारतयाऽऽगमे प्रतिपादनं दृष्टमस्ति, न तु तेषां परिमाणं घलयति चाद्यवायद् दृष्टानि स्मृतिमायान्ति ॥१-१६२॥

तथा—ऊकेशवालानां केचिद्देशनिहवत्वमास्थिपते, सत्र चोपधानापलापित्वं हेतुतयोपदर्शयन्ति । तदुपधानापलापित्वं किं तत्तद्वत्प्रत्ययेषु निषिद्धत्वेन क्षातम् ? सांप्रतीनानामवहनदर्शनेन ? स्वधिया वा ? अत्रान्त्यस्तूपेक्ष्य एव । द्वितीयोऽपि न चमत्कारकारकः तेषां समुदाये प्रमादोत्पत्तेश्चिरकालीनत्वात्प्रमादेनाऽवहनं च न निहवतायां प्रयोजकम् । आद्ये तु तान्

ग्रन्थान् दिदृशुरस्मि । यदि चैतेऽपि निद्रवास्तदा मूलशास्त्र-
नस्य धाक्षाः के कुत्र वसन्ति ? इत्यादितर्कविषयत्वेन प्रव-
चनपरीक्षागतमप्येतन्मन्विच्छेत्तोव चिन्त्यतया प्रतिभासते ।
केचित्तु प्रतिपदं पूरुषाणास्तन्ति यदेते निद्रवा इति । किञ्च
“होइ मंगलम्” इति पाठोऽपि न तेषां निद्रवतामावदति,
यज्ञस्यामिनः प्रागेव तेषां शाखाया पृथक् पतितत्वात् ; नाग-
पुरीयादितपापक्षीयानां पञ्चदशलोकस्तथापोत्सर्गाऽभावश्च ।
“काले विण्णं यमुमाने उन्हाणे” इत्यादिपाठोऽपि शास्त्राना-
मखण्ड एव तैः पाठितो दृश्यते, ततो यदि ताता पक्षोदितान्
नीत्या प्रसादयन्ति तदा शिशुरनुगृहीतो भयतांति प्रश्नोऽ-
प्रोत्तरम्—ऊकेशगच्छीयानां देशनिद्रवस्य के पूरुष्यन्ति तत्र
झायते । अस्माभिस्तु द्वादशजल्पवट्टे लिखितानामेव निद्रवत्वं
अधीयते नान्येषाम् । द्वादशजल्पवट्टस्तु भीमतां प्राक् प्रदितो-
ऽस्ति । किञ्च प्रवचनपरीक्षासत्कमेतदाधितमन्यश्च किञ्चि-
च्चर्च्यपदमन्यग्रन्थाऽननुयायि तद्विचारमेवास्ति । तथा नाम-
प्राहनिर्णयनापन विना यज्ञ तत्र निद्रवत्ययानिनां प्रतीकारोऽपि
कथं क्रियते ? इति ॥२-१६३॥

तथा—“तेसु णं यतिरामतेसु अंकुसेसु चत्तारि कुं-
भिक्का मुत्तादामा पन्नत्ता” । इत्यत्र कुम्भप्रमाणत्वं मौक्तिका-
नामुक्तम् । कुम्भप्रमाणं यानेन क्रमेण—“दो असईओ पसई,
दो पसईओ अ सेईआ होइ. चत्तारि सेईआओ फुलओ,
चत्तारि कुलया पथो, चत्तारि पन्था आढय, सट्ठि आढगाणं
जह्णप कुंमे, असई आढगाण मज्झिमप कुंमे, आढयाणं
सयं उक्कोसण कुंमे, अट्ठेअ आढयसयाणि पाहे” इति तन्मुल-
वेतालिकप्रकीर्णके । यथेकस्यां प्रसृत्यां १ सेरः संभाव्यते तदा
सेतिकायां २ सेरी, कुटपे च १० से०, प्रस्थे च १ मणम्,

आढके च ४ म०, आढकानां पष्ट्या च २४० मणप्रमाणो
जघन्यः कुम्भो भवति । ३२० मणप्रमाणो मध्यमः । ४००
मणप्रमाण उत्कृष्टो भवति । अनया रीत्या विचार्यमाणं ६४
मणप्रमाणत्वं मौक्तिकानां कथमसङ्गतीभवति ? । अथैवमप्या-
धिपयेद्य समजनि न त्वमिप्रेतप्रमाणत्वमिति चेत् सत्यम्,
सुशरब्दनाया विचित्राभिप्रायत्वेन न जानीमः पृथक्त्ववत् कि-
मपि कुम्भप्रमाणमथ विवक्षितम्, कुटपप्रमाणस्य नैकधा भव-
णात् । तथाहि—“हस्तोन्मितैर्विसृतिदैर्घ्यपिण्डैर्यद्द्वादशाक्षं घन-
हस्तसंज्ञम् । घान्यादिके यद् घनहस्तमानं, शास्त्रीदिता मागध-
खारिका सा ॥१॥ द्रोणस्तु ख्याताः खलु षोडशांशः, स्यादा-
ढको द्रोणचतुर्थभागः । प्रस्थश्चतुर्थश्च तथाऽऽढकस्य प्रस्था-
ह्विराधैः कुटपः प्रदिष्टः” ॥२॥ इति लीलावस्याम् । पतञ्जल्य-
ल्पमेव, सांप्रतं तु नेपालदेशे ३६ पइसातुलितं कुटप व्यव-
हरन्ति, तद्गणनायां च चतुष्पष्टिमणानि किञ्चिन्मूनानि
भवन्ति । ततोऽत्रैतिह्यमेव स्वीकार्यं सिद्धान्ते व्यक्तमानाऽनु-
पलम्भात्, अनुत्तरचिमानगतस्य जीवस्य सहज्येयभवोक्तौ २४
भयरूपैतिह्यवत् । किञ्च व्यक्तमानाक्षराण्यपि जीर्णपत्रेषु दृश्यन्ते,
तद्यथा—“सवार्धसिद्धविमाने पक्वं मुक्ताफलं ६४ मणप्रमाणम्,
चलयाकारेण ४ मुक्ताफलानि ३२ मणप्रमाणानि, पक्वं तद्वर्ध-
मानानि ८ वलयानि यदा वातलह्यां पृथग् भूत्वा मुख्यमु-
क्ताफले आस्फालयन्ति तदा तद्विमानं मधुरस्वरनादाऽद्वैतमयं
जायते” इत्यादि । सिद्धप्राप्तप्रकीर्णके पथमेव पण्डितपद्म-
विजयगणिपार्श्वेऽपि । न चैतन्मानं न श्रद्धीयते, तादृशग्र-
न्थविच्छिन्नावपि सिद्धान्तानुगतस्यार्थस्याश्रद्धाने मिथ्यात्वा-
पातात् । न चतन्मानं सर्वार्थसिद्धे भविष्यति न नन्दोभ्वरा-
दिविति वाच्यम्, पाठस्य समानत्वात् । पाठसाम्ये च न्यू-
नाधिकत्वं न दोषावहम्, “अद्वष्टमाण राईदिआणं” इति-

पाठवत् । परं सत्यपि कथं केचित्छादिनां निहवतां पूतुर्वेति ?
 कथं च ताता प्रसादयन्ति ? इति जिज्ञासायां ताता एव
 प्रमाणमिति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—सर्वार्थसिद्धादिविमानेषु मुक्ताफ-
 लमानमाश्रित्य वृद्धवादानुसारेण छटकपत्राक्षरानुसारेण
 भुवनभानुकेवलचरित्रानुसारेण च चतुःषष्टिमणप्रमाणत्वमव-
 सीयते । किञ्च कुम्भानां मानै वैचित्र्यमुपलभ्यते तेनात्रार्थे
 नाग्रहमतिविधेयेति ॥३-१६४॥

अथ पण्डितजिनदासगणिकृत-
 प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

नव नारदाः कुत्र कस्य वा पार्श्वे सम्यक्त्वं प्राप्ता ?
 कियन्तश्च स्वर्गोऽपवर्गं च कियन्तो गता ? इति प्रश्नोऽप्रो-
 त्तरम्—नारदगत्यादिकमाश्रित्य कश्चित्स्वर्गं कश्चिन्मोक्षे, परं
 सर्वेषां व्यन्तिः कचिदपि न दृश्यत इत्यवसेयम् ? ॥१-१६५॥

तथा—जिनप्रतिमानामुष्णलाक्षारसेन चक्षुरादिसंयो-
 जने आशातना भवति न वा ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—जिनप्र-
 तिमानां चक्षुरादिसंयोजनमाश्रित्य ये निपुणा श्राद्धास्सन्ति
 ते शालतैले मेलयित्वा भूयो वर्तयित्वा तद्रसेन चक्षुरादि
 संयोजयन्ति न तूष्णलाक्षारसेन, तथा करणे आशातनादोष-
 प्रसङ्गादिति ॥२-१६६॥

तथा—अश्विनचैत्रमासाऽऽद्याध्यायिके सतम्यष्टमीनयमी-
 दिनत्रयमुपधानमध्ये आयाति न वा ? इति प्रश्नोऽप्रोत्तरम्—
 अश्विनचैत्रमासाऽऽद्याध्यायिकदिनत्रयमुपधानतपोविशेषेषु ले-
 ख्यके नाऽऽयातीति बोध्यम् ॥३-१६७॥

तथा—मालापरिधापननन्दिः कदा मण्ड्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधापननन्दिमाश्रित्य तन्नन्दिविधानं विजयदशमीदिनानन्तरं शुष्यतीति वृद्धवादः ॥४-१६८॥

तथा—भरतक्षेत्रचक्री प्रथमं कं खण्डं साधयति ? इति क्रमः प्रसाद्य इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चक्री मध्यमखण्डं साधयित्वा सेमानीरत्नेन सिन्धुखण्डं साधयति । तदनु गुफाप्रवेशेन वैताड्यमतिक्रम्य मध्यमखण्डं साधयति । तेनैव तत्रत्यं सिन्धुखण्डं साधयित्वाऽत्राऽऽप्यागतो गङ्गाखण्डं तेनैव साधयित्वा राजधानीमन्यागच्छतीति क्रमः ॥५-१६९॥

अथ पण्डितवेलपिंगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

पार्श्वस्थदीक्षितात्साधोर्गणश्चलतीति कुत्रोक्तमस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—संविन्न आध्यायिदिः संविन्नगीतार्थाधमावे संविन्नभक्तपार्श्वस्थादिपार्श्वे यदा प्रायश्चित्तमङ्गीकरोति तदा पुनर्वतारोपकृतं प्रायश्चित्तं कञ्चित्प्रतिपद्यते, एवं छेदग्रन्थोक्तानुसारेण समाधानमवसेयम् ॥१-१७०॥

तथा—देशपार्श्वस्थो यन्त्रः काऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पूर्वोक्ताश्चरानुसारेणाऽऽचार्यादिः प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यमानो द्वादशावर्तचन्दनं पार्श्वस्थादेः करोति । कारणान्तरे तु सर्वपार्श्वस्थादेरपि वृद्धवन्दनादि करोतीत्यावश्यकनिर्युक्त्यादौ कथितमस्ति ॥२-१७१॥

तथा—नाणकपूजा गुरोः काऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“कुमारपालेन राजा श्रोत्रेण चार्याणां पूजा सुवर्णकमलैः प्रत्यहं क्रियते स्म” इति कुमारपालप्रवन्त्यादौ प्रोक्तमस्ति तदनु-

सारेण नाणकपूजाऽपि साम्प्रत क्रियमाणा दृश्यते, तेषामपि धातुमयत्वात् । तथाऽत्र वृद्धवादाऽपि—“श्रीसुमतिसाधुखरोणां चारके मण्डपाचलदुर्गे मलिकथीमाफरामिधानेन सुरर्णटङ्कैः गीतार्थानां पूजा कृता’ इति ॥३-१७२॥

अथ पुनः पण्डितविवेकहर्षगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिचचांसि च यथा—

“उसमेधं अरहा कोसलिप चउरासीइपुणसयसद्वस्ताइ सन्याउय पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जाव सब्वहुक्करप्पहीणे, एवं भरहो वाहुयली पभी सुन्दरी” इति समवायाप्तसुप्रान्यवेन “उसहो उसहस्स सुधा’ इत्यादिगाथाया विरोधापत्तिः सजायते, यता वृषभदेवस्य पुत्रलक्षपूर्वातिप्रमे सजातस्य चतुरशीतिलक्षपूर्वायुषाऽपि वाहुयलेर्भगवता साध निर्वाणमु फ्तमिति न वंत्तस्य विरोधन्याय्ये एव पात इति याच्यम्, आध्वर्येण एतदुपायगाहनापसानामष्टोत्तरशतसङ्ख्याकानामेक-समयावच्छेदनं सिद्धरेवेति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वाहुयले समवा-याङ्गानुसारेण चतुरशीतिलक्षपूर्वायुक्तासद्भावेऽपि ग्रन्थान्तरे यद् वृषभस्वामिना सम निर्वाणमुक्तमस्ति तदा विरजम्, यत एतस्यायुषोऽवयवैर्नम्यापि “अट्टसयसिद्धा” इत्यस्मिन्ने-वाध्वर्येऽन्तर्भावात् । न चायमन्तर्भावोऽनुपपन्न इति याच्यम्, ‘हरियमनुट्ठपत्ति’ इत्यस्मिन्नाप्याध्वर्ये युगलिन आयुषोऽप यतं न नरकगमन चान्तर्भवतीति ॥१-१७३॥

तथा—“वंतोनुट्ठनमिधं पि” इतिगाथया सम्यग्दृष्टेर्नृ-नार्थपुद्गलपरायर्तं मसार उत्कर्षत प्रतिपादितोऽस्ति, ‘जा भ विरिमायर्ष सो भविथो अभपिन्नो पा’ इत्यादिपञ्चा-ण्यक्षरानुसारेण तु सम्यग्दृष्टे क्रियायादिनो मिथ्यादृष्टेभ्यो

त्कपतो न्यूनपुद्गलपरावृत्तः संसारः, परं सोऽप्यागमान्तरानु-
सारेण न्यूनार्धपुद्गलरूपोऽवसीयते, अत्र सम्पददृष्टेः क्रियावा-
दिमिथ्यादृष्टेश्च कथं संसारसाम्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
यद्यप्यापातमात्रेण साम्यमुक्तमस्ति तथापि सम्पददृष्टेः कस्य-
चिदाशातनावहुलस्य विराधकस्यैवैतावान् संसारो भवति
नान्यस्य । क्रियावादिमिथ्यादृष्टिसमुदाये तु कस्यचिद्व्युत्क्रमेण
एवैकावतारित्वसम्भव इति कथं साम्यशङ्का ? इति प्रतिभाति ।
तत्त्वं ॥ तस्यचिद्वेत्तीति ॥२-१७४॥

तथा—कस्यचिज्जानतोऽभिनिविष्टस्य संसारवृद्धिहेतुः
कर्मबन्धो भूयान्, उताभिनिविष्टस्य तन्मार्गानुयायिनो वाऽ
जानतः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—व्यवहारेण जानतः कर्मबन्धो
भूयानित्यवसीयते ॥३-१७५॥

तथा—कश्चिदजानन् हिंसादिना कर्म चिनोति कश्चित्तु
जानन् इत्येतयोः कस्य कर्मबन्धदाढ्यम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
उभयोरपि क्रोधादिपरिणामस्य दृढत्वे कर्मबन्धस्य दाढ्यम्,
मन्दत्वे तु मन्दार्थं भवति ॥४-१७६॥

अथ पुनर्महोपाध्यायश्रीसुमतिविजयगणि-
शिष्यपण्डितगुणविजयगणिकृतप्रश्ना-
स्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

दक्षिणभरतार्धे श्रीकृष्ण इव उत्तरभरतार्धे कोऽपि लक्ष-
लव्यवहारकर्ता समस्ति न वा ? । आद्ये स नामग्राहं प्रस्ताद्यः,
अन्त्ये च कथं तत्र तदव्यवहारप्रवृत्तिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
उत्तरभरतार्धेऽपि जातिस्मरणादिभाक् क्षेत्राधिप्टायकदेवो
वा कश्चित्तत्र नीतिप्रणेता, कालानुभावतः स्वतोऽपि वा किय-
न्नैपुण्यं जायत इति ॥१-१७७॥

तथा—सौधमादिषु प्रतिदेवमुपपातशय्यामेदोऽथवैक-
स्यामेवाऽनेकेषामुपपातः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महर्षिकसु-
राणामुपपातशय्या मित्रा, अन्येषां त्वभिघ्नाऽपीति संभान्यते;
सथाविधन्यक्ताक्षराणां दर्शनस्यास्मरणादिति ॥२॥ १७८॥

तथा—देशावकाशिकवृत्ते केनचिद्योजनशतं रक्षितम्,
किञ्चित्कार्यमापतितं, तदूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्यं न वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नियमितक्षेत्रादूर्ध्वं लेखप्रेषणे व्रतमालिन्यं
भवतीति ज्ञायते, योगशास्त्रवृत्त्यादौ तथैव दर्शनादिति ॥३॥ १७९॥

तथा—उपधानवाहिनः श्रान्दादेरकालसंज्ञायां जलशौ-
चादिविधिं किं निदयपि स्यान्न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
स्वकीयादिनाऽऽनोतेनोष्णोदकेन शौचादिविधानं युक्तमिति
॥४॥ १८०॥

तथा—रूपभस्थामी अष्टाप्रशतेनैकस्मिन्नेव समये सिद्ध
इदं चाध्वर्यम्, तत्र बाहुयल्याद्यायुराधित्य का गतिः ? इदं च
तत्प्रतिपादकग्रन्थनामप्रसादनपूर्वं निर्णयकारि प्रसाधमिति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—“अष्टसयसिद्धा” अस्मिन्नेवाध्वर्यं बाहुयलेरायु-
पोऽपवर्तनमन्तर्भवति, यथा “हरिवंसकुलुप्सति” इत्याश्वर्यं
हरिषर्पक्षेत्रानीतस्य शुभलस्यायुरपवर्तनम्, शरीरलघुकरणम्,
नरकगमनादि चाऽन्तर्भवतीति ॥५॥ १८१॥

तथा—येऽष्टात्माप्रदेशा मध्यस्था एव सन्ति तेऽपि
किं कर्मपरमाणुवर्गणाभिलिप्ताः सन्ति तदनालिङ्गिता एव वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कर्मणाऽनावृता अष्टौ प्रदेशा इति विशा-
यते । “स्पृश्यन्ते कर्मणा तेऽपि, प्रदेशा आत्मनो यदि । तदा
जीवो जगत्स्मिन्नजावन्मवाप्नुयात्” ॥१॥ इति शान्तोपि-
कायानुक्तत्वादिति ॥६॥ १८२॥

तथा—मेघकुमारस्य पाश्चात्यमवे हस्तिरूपस्य यन्नाम
दृश्यते तत्केन दत्तम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तत्पर्वतनितम्पा-
दिनिर्व्याप्तियनेचरेस्तस्याम दत्तमिति धीशताधर्मकथासूत्रे उक्त-
मस्तीति बोध्यम् ॥७-१८३॥

तथा—चतुर्दशगुणस्थानकेषु समारोहन् जन्तुः किं
क्रमेण एकादिव्यवधानेन वा चतुर्विंशं गुणस्थानं स्पृशति ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अनादिमिथ्यादृष्टिस्तावच्चतुर्थं गुणस्था-
नकं याति ॥ तु द्वितीयतृतीये, तदनु यद्युपमश्रेणिमात्मते
तदैकादशं यावत्क्रमेण याति, यदि च क्षपकस्तदैकादशं विहाय
चतुर्दशं यावत्क्रमेणेति विहायते । विशेषस्तु विशेषावबोधक-
शास्त्रगम्य इति ॥८-१८४॥

तथा—धौपपातिकसूत्रे साधुवर्षनाधिकारे 'पताहारे'
इत्यस्य दृष्टौ पर्युपितं घटवचनमादीति व्याख्यातमस्ति, तथा
च पर्युपितपूजिकाभक्षणपदार्थानां व्याख्यातानां तद्विषयदोषोद्धटनं
कथं युक्तमिति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—'निष्पावचणकमाई
धंतं पंतं च हौइ यायन्नं' इति गृह्यसूत्रभाष्ये जिनरुहिपका-
धिकारे । पतद्ब्रुत्तौ च वाचनशब्देन विनष्टमिति व्याख्यात-
मस्ति । तच्च तु तत्प्रतिषेधम् । आत्मनां तु पर्युपितस्याग्रह-
णेऽविच्छिन्नवृद्धपरम्पराऽराधनं संसर्जितसद्भावे तदोपवर्जनं च
गुणायैवेति बोध्यम् ॥९-१८५॥

तथा—उपाङ्गानि किं गणधरविरचितानि ? अन्यथा
वा ? तथाऽङ्गप्रणयनकालेऽन्यथा वा तन्निर्माणम् ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्—उपाङ्गानि स्थविराः कुर्यन्ति तीर्थद्वारे विद्यमाने-
ऽविद्यमानेऽपीत्यङ्गप्रणयनकाले एव तेषां निर्माणमिति नैकान्त

इति नन्दीसूत्रवृत्तौ व्यक्त्योक्तमस्ति तेन विशेषतस्ततोऽव-
सेयमिति ॥१०-१८६॥

अथ गणिजयवन्तशिष्य-पण्डितदेवविजय

गणिकृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

लोकान्तिकदेवा एकावतारिणोऽष्टावतारिणो वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टावतारिण' इति ज्ञातमस्ति ॥१-१८७॥

तथा—सङ्गमकासुर सुरेशेन निष्काशित स भवधार-
णीयेन शरीरेण मेरुचूलायां जगामोत्तरवैक्रियेण वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौलेनेति विज्ञायते, उत्तरवैक्रियस्यैतावत्काल-
मवस्थानाऽभावात् । यस्तु मौलं शरीरं विमानादुपहिर्न निर्ग-
च्छतीति एवस्तन्प्रायिकमिति बोध्यम् ॥२-१८८॥

तथा—कृतसर्पविकृतिप्रत्याख्यानस्य आद्भुतस्य निर्विकृति-
प्रत्याख्याने एकाशनकवद् व्यासनकमपि कल्पते न वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कल्पते इति ज्ञातव्यम् ॥३-१८९॥

तथा—परमाधार्मिका भव्या एव इति प्रघोषः सत्यो-
ऽसत्यो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—असत्य एवेति ज्ञेयम्, उभ-
यथापि तेषामविरोधात् । न च जन्मान्तरीयरुतदुष्टनोक्ति-
पूर्वकं ते नारकान् कदर्थयन्तीत्यभव्यानां तत् कथं संगच्छते ?
इति दाख्यम्, यतस्तेऽपि स्वर्गकामास्तपस्यां कुर्वाणा भागमे-
श्रूयन्त' इति ॥४-१९०॥

१ "लोहस्य-प्रद्वशोकस्थान्त-समीपं कृष्णराजीलक्षण क्षेत्रे निवागो
येषां ते लोकान्ते वा औदयिकभावलोकावगाने भवा अनन्तरभवे मुक्ति
गमनादिति लोकान्तिक ॥" इति स्थानांगतृतीयस्थानप्रथमोद्देशकस्य वृत्तौ,
प्रवचनसारोदारे ॥ उणाष्टमगन्ता लोहान्तिका वयिता ।

२ 'अभव्या परमाधार्मिकपदं न प्राप्नुवन्ति' इति अर्थत संवोधप्ररु-
रणभव्ययुक्तस्यैव पूर्वगुरिपुत्रवै श्लोकः ।

तथा—श्रीवीरेण चक्रित्वप्राप्तिपुण्यं क्व भवेऽजितम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र निर्णयो ग्रन्थे दृष्टो नास्ति ॥५-१९१॥

तथा—तीर्थद्वरजीवानां नरके परमाधार्मिकरुता पीडा भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्राप्येकान्तेन ज्ञातं नास्ति ॥६-१९२॥

तथा—देशचिरतो चक्रिष्यन्थो भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्राप्येकान्तो ज्ञातो नास्तीति ॥७-१९३॥

तथा—कृष्णस्य भयपञ्चकं नेमिचरिते, क्षायिकसभ्य-
पत्यपतां चोत्कर्षतोऽभयचतुष्टयमेधोक्तमस्तीति कथं सङ्गतिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कृष्णस्य भयपञ्चकमाश्रित्य मतान्तरमव-
सीयते, यतो धर्मोपदेशमालाघृष्टो श्रीनेमिना श्रीकृष्णस्य
विपादकरणप्रस्तावे कथितम्, यथा—“मा सौय तुमं, तयो
उष्यद्वित्ता इहेव भारहे घासे सयदुवारे नयरे जियससुस्स
पुत्तो इकारसमो अममो नाम तित्थयरो होहिति ।” एतद्वक्ष-
रानुसारेण भवप्रयमेवायाति । तत्त्वं पुनः केवलिनो विदन्तीति
॥८-१९४॥

तथा—श्रीमल्लिजिनस्य ज्ञाताधर्मकथाङ्गे दीक्षादिने केवल-
ज्ञानोत्पत्तिः, आवश्यकनिर्युक्तौ त्वहोरात्रदृष्टावस्थकालः कथि-
तोऽस्ति तत्कथं घटते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अत्र ज्ञाताधर्म-
कथाङ्गवृत्त्येकदेशो यथा—“यत्र दिवसे दीक्षां जग्राह तस्यैवं
पौषमासशुद्धैकादशोलक्षणस्य प्रत्यपराह्णकालसमये ५ अश्वमे
भागे ।” इदमेवावश्यके पूर्वाह्णे मार्गशीर्षे च श्रूयते, यदाह—
“तेवीसाप णाणं उप्पण्णं जिणवरान पुव्वण्हे ति । तथा
‘मग्गासिरसुद्धपगारसीप मल्लिस्स’ अस्सिणी लोणे ति ।”

तथा तत्रैवास्याहोरात्रं यावच्छाश्वस्थ्यपर्यायः श्रूयते । तदत्रा-
मिप्रायं बहुश्रुता विदन्तीति ॥९-१९५॥

तथा—पौषधवत्यो नार्योऽध्वनि देवगुरुगुणगानं कुर्वं-
न्तीति क्वास्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नेयं शास्त्रोक्ता रीति-
रिति बोध्यम् ॥१०-१९६॥

तथा—रात्रौ पौषध्याः पश्चाद्वाहस्वरेण न वक्तव्यमिति
वृद्धवचः श्रुत्वापि श्राद्धा रात्रिजागरं कुर्वन्तीति क्वास्ति ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—तपस्यादिमहे तत्करणस्य दृश्यमानत्वा-
त्परम्परैव शरणमयसीयत इति ॥११-१९७॥

अथ पण्डितविष्णुर्पिगणिकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतियचांसि च यथा—

नवक्षणैः कल्पसूत्रं वाच्यते, कैश्चिदधिकैरपि वाच्यते,
तदक्षराणि क्व सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नवक्षणः श्री-
कल्पसूत्रं वाच्यते परम्परातः, अन्तर्वाच्यमध्ये नवक्षणविधाना-
क्षरसदमायाश्च । अधिकृत्याख्यानैस्तद्वाचनं तु तथाविधसुवि-
हितगच्छपरम्परानुसारि अक्षरानुसारि च नावसीयत इति
॥१-१९८॥

तथा—राजगृहे नगरे गुणशिलाण्ये चैत्ये श्रीमद्रात्रीरेण
श्रीकल्पसूत्रं प्रकाशितमिति कल्पाध्ययने उक्तमस्ति, कल्पसूत्र-
घृत्त्यादौ तु श्रीमद्रात्रीस्यामिभिः प्रणीतमिति कथं सङ्गच्छते ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीमद्रात्रीरेण कल्पसूत्रमर्थतः प्रकाशितं
सद् गणधरेः सूत्रतो नियद्धम्, तदनु श्रीमद्रात्रीस्यामिभि-
र्नयमपूर्वाद् दशाधृतस्कन्धमुद्धरद्भिस्तद्दृष्टमाध्ययनरूपत्वेन श्री-
कल्पसूत्रमप्युद्धृतमिति न किञ्चिदनुपपन्नमिति ॥२-१९९॥

तथा—धीमादिनाथस्य चारुके तालफलेन युगलिकदा-
रको मृतः, युगलिनां चाकालमरणं न भवतीति कथं घटते ।
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पूर्वकोट्यधिकमायुषो युगलिनो न्यूनायुषि
न ध्रियन्ते । ततः धीमादिनाथस्य चारुके तालफलेन मृतस्य
युगलिनः पूर्वकोट्यधिकमायुर्नाभूदिति ,सङ्गच्छत इति
॥३-२००॥

तथा—श्रीशत्रुञ्जयस्योपरि पञ्चपाण्डवैः समं साधूनां
विंशतिकोटयः सिद्धा इति श्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यादौ प्रोक्तमस्ति,
सा कोटिविंशतिरूपा शतलक्षरूपा वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
शतलक्षरूपा कोटिरवसीयते न तु विंशतिरूपेति योष्यम् ॥
॥४-२०१॥

तथा—ज्ञाताधर्मकथाङ्गनयमाध्ययने रत्नद्वीपदेवी मौल-
शरीरेण लघ्वणसमुद्रशोधनार्थं गतेत्युक्तमस्ति, परं मौलशरी-
रेणान्यत्र गमनं कथं सङ्गच्छते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
ज्ञातामध्ये रत्नद्वीपदेवी मौलशरीरेण समुद्रशोधनार्थं गतास्ति,
परं तस्या मौलशरीरेण गमनप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति
॥५-२०२॥

तथा—तीर्थकृतामन्तरेषु साध्यादीनां विच्छेदे सति यदि
कस्यचित्स्वयंचुद्धादेः केवलज्ञानमुत्पद्यते तदा स धर्मोपदेशो
वृत्ते न वा ॥ इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रत्येकचुद्धादयः सर्वथोप-
देशं न ददतीति निषेधः सिद्धान्ते दृष्टो नास्तीति योष्यमिति
॥६-२०३॥

तथा—भरतक्षेत्रसत्कपट्स्रण्डनामानि प्रसाधानीति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भरतस्य दक्षिणार्द्धे गङ्गासिन्धुनद्योरन्तरवर्तिनो
देशस्य मध्यस्रण्डमित्यभिधानम् १ । गङ्गातः पूर्वदिग्वर्तिनो

देशस्य गङ्गानिष्कृतखण्डमित्यभिधानम् २ । सिन्धुनदीतः पश्चिमदिग्यतिनो देशस्य सिन्धुनिष्कृतखण्डमित्यभिधानम् ३ । पवमुत्तरार्धे चैतान्येव त्रीणि नामानि ज्ञातव्यानि ॥७-२०४॥

तथा—“जइआ होई पुच्छा, जिणाण मग्गम्मि उत्तरं तइआ । इक्कस्स निगोअस्स य, अणत्तमागो ष सिद्धिगओ” ॥१॥ एतद्वाचाया अर्थो युक्तिग्राह्य आशाम्राह्यो या ? इति प्रश्नोऽ-
श्रोत्तरम्—“जइआ होई पुच्छा०” एतद्वाचाया अर्थो मुख्य-
वृत्त्या आशाम्राह्यो वर्तते । युक्तिरपि तत्रेदंशी वर्तते, तथाहि-
यचनादिकालसिद्धा एकनिगोदस्यानन्ततमे भागे कथितास्तदा पुनरनन्तकाले गते एकनिगोदानन्ततमभागत्वं सिद्धजीवानां कथं दलति ? । तथा दृष्टान्तोऽप्यस्ति यथा-जम्बूद्वीपादिगता लक्षशो नद्यः प्रतिवर्षं कचधरादि प्रवाहा समुद्रमध्ये लप्त्वा यान्ति तथापि समुद्रमध्ये स्थली न भवति जम्बूद्वीपादिमध्ये गतां वा न भवति, इति दृष्टान्तेन सिद्धिक्षेत्रं जीवैर्न श्रियते संसारो वा जीवै रिको न क्रियत इति ॥८-२०५॥

तथा—ध्रीमदावीरस्य द्वासप्ततिवर्षप्रमाणमायुश्चकमस्ति, तत्र जन्म चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां निर्वाणं तु कार्तिकामास्यास्यामे-
वत्कथं सङ्गच्छते ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—आपादसितपट्टील-
क्षणगमौत्पत्तिदिनादारभ्य गणने द्वासप्तत्येव वर्षाणि जायन्ते । कियन्म्यूनाधिकमासादिगणना त्वल्पत्वेन वर्षचूलातया त्रियक्ष-
णात्र कृतेति संभाव्यते । निर्णयस्तु व्यक्त्या ग्रन्थाक्षरदर्शनं विना कथं भवतीति ? ॥९-२०६॥

तथा—ध्रीमदावीरस्य मातापितरौ द्वादशे तुर्ये वा देव-
लोके गतौ ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—ध्रीमदावीरस्य मातापित-
रावाचाराङ्गमध्ये द्वादशदेवलोके, प्रयचनसारोदारे च तुर्ये गतौ प्रतिपादिता स्तस्तन्निर्णयस्तु केवललग्न्य इति ॥१०-२०७॥

तथा—हरिनैगमेपिणा धीमदावीरस्य गर्भापहारः केन द्दारेण कृतस्त्रिशलाकुक्षौ च केन द्दारेण मोचनं कृतम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—द्वारेनैगमेपी धीमदावीरं देवानन्दायोनिद्दारेण कर्षयित्वा त्रिशलागर्भाशये छविच्छेदं विधाय मुक्तवान्, न तु योनिद्दारेणेत्यक्षराणि धीभगवतीसूत्रमध्ये सन्तीति ॥११-२०८॥

तथा—स्थूलभद्रस्य भ्राता भीयको मृत्या पय गतः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भीयकः परिशिष्टपर्वणि सामान्यतो देवल्लोके गतोऽभिहितोऽस्तीति ॥१२-२०९॥

तथा—साध्यो आदानामग्रे व्याख्यानं न करोतीत्यक्षराणि कुत्र ग्रन्थे सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—दशवैकालिकवृत्तिप्रमुखग्रन्थमध्ये यती केवलभास्वीसभाग्रे व्याख्यानं न करोति रागहेतुत्यादित्युक्तमस्ति । एतदनुसारेण साध्यपि केवलभास्वसभाग्रे व्याख्यानं न करोति रागहेतुत्यादिति ज्ञापते इति ॥१३-२१०॥

तथा—दीन्द्रियेलिका स्फिटित्या चतुरिन्द्रियभ्रमरी कथं भवति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—इलिकाफलेचरमध्ये इलिकाजीवोऽपरो वा भ्रमरीत्वेन प्रोक्तोत्पद्यत इति ॥१४-२११॥

तथा—केवलोणिकाशरीर संपर्के समूर्च्छजजीवानामुत्पत्तिरस्ति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—केवलोणिका शरीरसंपर्के वस्त्रापेक्षया पट्टपयो बद्ध उत्पद्यन्ते इत्यक्षराणि छेदग्रन्थे स्मरन्ति नेतराणीति ॥१५-२१२॥

तथा—महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्यामिस्थाने यस्तीर्थकर उत्पत्स्यते तस्य किं नाम ? तथा तत्र वस्त्रवर्णादिविधिः

कथम् ? । तथा विहरमाणविंशतितीर्थकृतां मातापितृग्रामादि-
नामानि कुत्र शास्त्रे सन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—महाविदेहे
श्रीसीमन्धरस्वामिस्थाने उत्पत्त्यमानतीर्थकुरनाम शास्त्रे दृष्टं
नास्ति । तथा तत्र वल्लवर्णादिविधिरिह्न्याजितादिद्वाविंशति-
तीर्थकृतामनुसारेणेति । तथा विहरमाणविंशतितीर्थकृतां माता-
पितृग्रामादिनामानि छुटितपत्रादौ कथितानि सन्तीति ॥१६-
२१३॥

तथा—अष्टापदपर्वते प्रतिमाप्रतिष्ठा केन कृता ? कुत्र
वा सा कथिताऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टापदपर्वते
प्रतिमाप्रतिष्ठा श्रीरूपभदेवशिष्येण कृतेति श्रीशत्रुञ्जयमाहा-
त्म्यमध्ये कथितमस्तीति ॥१७-२१४॥

तथा—द्रौपद्या नयनिदानमध्ये किं नामक निदानं कृतम् ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—श्रीज्ञाताघर्षोक्तद्रौपदीसम्बन्धानुसारेण
चतुर्थनिदानसंभवो ज्ञायते, परमध्यवसायविशेषेण तस्य निदा-
नताया अभावाद् द्रौपद्या चारित्रं प्राप्तमिति संभाव्यते । ग्रन्थ-
मध्ये तु दृष्टं नास्ति यदनयाऽमुकं निदानं कृतमिति ॥१८-२१५॥

तथा—शाश्वतो मेरुः श्रीमहावीरेण कथं चालितः ?
कुत्र वा कथितोऽस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यथा शाश्वत्या
रत्नप्रभाया देवानुभावेन स्वभावेन वा प्रकम्पो जायते तथा
श्रीवीरचरणानुष्ठपलानुभावेन शाश्वतमेरोरपि प्रकम्पो पोष्य
इति । पतद्दक्षराणि श्रीवीरचरित्रप्रमुखग्रन्थमध्ये सन्तीति ॥
१९-२१६॥

तथा—पञ्चदशशततापस्वृतां गौतमस्वामिना परमाग्नेन
पारणा कारिता तत्र छिद्यपरमाग्नमदत्तमिति साधूनां कथं
कल्पते ॥ इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—एकोऽपि परमाग्नपतद्ग्रहोऽ-

क्षीणमहानसलब्धिप्रभावेणैव सर्वेषां प्राप्त इत्यादत्तं किमपि
ज्ञातं नास्तीति बोध्यमिति ॥२०-२१७॥

अथ पण्डितकीर्तिहर्षगणिकृतप्रश्ना-
स्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

प्रातः कृतद्विविधाद्वारेकाशनस्य [थादस्य] निशि
द्विविधाद्वारप्रत्याख्यानं शुध्यति न वा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्-
शुध्यतीति बोध्यम् ॥१-२१८॥

तथा—संसारे यस्यैकजीव इन्द्रत्वं अमृतत्वं वासुदेव-
त्वं च कति धारांलभते ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्-इन्द्रत्यादि-
लब्धेः संख्या यथाप्यागमे दृष्टा न स्मरतीति ॥२-२१९॥

तथा—संप्रति ये इन्द्रास्तन्ति ते सर्वेऽप्येकायतारिणो
न वा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्-संप्रति ये इन्द्रास्तन्ति तेषां
मध्ये केचनैकायतारिणो न तु सर्वे इति ॥३-२२०॥

तथा—नारदाः सर्वे तद्भव पक्ष मुक्तिगामिनो भया-
न्तरे वा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्-नारदाः केचन तद्भवे मोक्ष-
गामिनः केचन भवान्तरेऽपीति द्वैयमिति ॥४-२२१॥

अथ पण्डितनाकर्षिणिष्यगणिसूरविजय-

कृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकादिषु ये चतुर्थादि तपो न कुर्वन्ति तेषां किं
प्रायश्चित्तमुत्तानन्तसंसारित्वं भवति ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्-
पाक्षिकादिषु चतुर्थादि तपः कारणाभावे न कुर्वन्ति तेषां
प्रायश्चित्तं भवति, परममन्तसंसारित्वं न भवतीति ॥१-२२२॥

तथा—रावणस्य द्वारः परिपाठ्यागतो बालत्वे तस्य

देवेन समर्पितो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—रायणस्य द्वारः
परिपाट्यागतोऽस्तीति ॥२-२२३॥

तथा—येन प्रव्रज्यायाः पूर्वं लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि
भयन्ति तस्य तद्ग्रहणे तानि कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रो-
त्तरम्—पूर्वं येन लघुधान्यानि प्रत्याख्यातानि तस्य प्रव्रज्या-
ग्रहणे सत्यन्याऽघ्राऽप्राप्तौ तानि कल्पन्त इति ॥३-२२४॥

तथा—“नमोऽर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः” इति
पूर्वगतं किंवा न ? तथा पूर्वाणि संस्क्रुतानि प्राकृतानि वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नमोऽर्हत्सिद्धाचार्येत्यादि पूर्वगतं ज्ञेयम् ।
तथा पूर्वाणि सर्वाणि संस्क्रुतानि वेदितव्यानि ॥४-२२५॥

तथा—धीरशासने कति प्रत्येकबुद्धाः ? अन्येषां च
कियन्तः कियन्तः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—धीरशासने चतुर्दश-
सहस्रप्रमाणाः प्रत्येकबुद्धाः । एवं ऋषभादीनां याचन्तो यत-
यस्तावन्तः प्रत्येकबुद्धा इति ॥५-२२६॥

तथा—पण्डितादिपदस्थानामग्रे देवचन्दनं कल्पते न वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रतिमानां स्थापनाचार्याणां वाग्रे देवच-
न्दनं कल्पते नान्येषामिति ॥६-२२७॥

तथा—त्रिफलाकृतं प्रासुकपानीयं कुत्र सिद्धान्ते प्रोक्त-
मस्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—त्रिफलाकृतं प्रासुकमुदकं सिद्धा-
न्ताऽनुमतम् । यतः—“तुंबरफले य पत्ते, हृत्सिलानुप्पमह-
णादीसु । पासंदणे पवाते, आययतत्ते वहे अवहे” ॥२०४॥
इयं निशीथमाप्यगाथा । एतच्चूर्णां “तुंबरफला हरितक्यादयः”
इति व्याख्यातमस्तीति ॥७-२२८॥

तथा—एकविंशतिपानीयानां प्रासुकीभवनानन्तरं पुनः

क्रियता कालेन सचित्तता भवति ? तथा तेषां सर्वेषां सांप्रतं प्रवृत्तिः कथं नास्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उष्णोदकस्य यथा वर्षादौ प्रहरत्रयादिकः कालः प्रोक्तोऽस्ति तथा प्रासुकोदक-
धावनादीनामपीति योध्यम् । तेषां प्रवृत्तिस्तु यथासम्भवं विधत् इति ॥८-२२९॥

तथा—धादौ गुरुमुखे पौषधमुच्चारयति तदा गमना-
गमने आलोचयति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यदि स्वयं पौषधकरणानन्तरं गमनागमने कृते भवतस्तदा गुरुमुखे पौषध-
करणायसरे ते आलोचयति नान्यथेति ॥९-२३०॥

॥ इति सकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजभट्टारकश्री ५

श्रीहीरविजयसूरिमसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्य-

पण्डितकीर्तिविजयगणिसमुचिते तृतीयः प्रकाशः ॥

अथ चतुर्थः प्रकाशः ।

अथ जेसलमेरुसङ्घकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

अपक्वफलं योजकर्मणादनु घटिकाद्वयानन्तरं प्रासुकं
भवति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अग्निलवणादिप्रबलसं-
स्कारे प्रासुकं भवति नान्यथेति ॥१-२३१॥

तथा—नारकाः पाश्चात्यभवशुभाशुभवातां कथं जान-
न्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—देवताकथनादिना जानन्तीति
॥२-२३२॥

तथा—देवद्रव्यभक्षकगृहे जेमनाय गन्तुं कल्पते न वा ? इति, गमने चा तज्जेमनकयद्रव्यं देवगृहे मोक्तुमुचितं न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—देवद्रव्यभक्षकगृहे यदि कदाचित्परघश-
तया जेमनाय याति तथापि मनसि सशक्तत्वं रक्षति न तु निःशुको भवति । जेमनद्रव्यस्य देवगृहे मोचने तु विरोधो भवति ततस्तदाभित्य दक्षत्वं विलोप्यते, यथाप्रेऽनर्थं वृद्धिर्न भवति तथा करोतीति ॥३-२३३॥

तथा—कल्याणकतपसि क्रियमाणे पष्ठाष्टमकरणस्य शक्त्यभावे पाक्षिकादावाचामाम्लादिकं करोति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पष्ठाष्टमकरणस्य सर्वथा शक्त्यभावे पाक्षिका-
दिपर्वतिथियाचामाम्लादिकं करोति । कल्याणकतपःप्रवृत्तिस्तु परम्परया दृश्यत इति ॥४-२३४॥

तथा—प्रत्याख्यानकरणावसरे विकृतिद्वयं येन मुत्कलं रक्षितं भवति तस्य तृतीयविकृतिनिर्विकृतिकं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणं विना न कल्पत इति ॥५-२३५॥

तथा—‘कयरीपाक’ इत्यादिलोकप्रसिद्धानि पाकद्रव्याणि तद्विषयसन्निष्पन्नान्यार्द्रांशाकप्रत्याख्यानवर्ता कल्पन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कल्पन्ते, ईदृशी प्रवृत्तिर्दृश्यत इति ॥६-२३६॥

तथा—मनुष्यक्षेत्राद्वह्निश्चन्द्राः सूर्याश्च सन्ति ते तीर्थ-
कृतां जन्मोत्सवे समवसरणे चायान्ति न वा ? इति प्रश्नो-
ऽत्रोत्तरम्—तेषां तीर्थकृतकल्याणकेषु देशनाश्रवणादिकार्यं चाप्रागमनप्रतिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥७-२३७॥

तथा—भरतक्षेत्रमध्ये सांप्रतं ये साधवः पञ्चसप्तशता-

दिकोशमध्ये दृश्यन्ते त एव किंवाऽन्येऽपि क्वापि संभवन्ति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—भरतदेशमध्ये इदानीन्तनसमये यत्र यत्र स्थाने आत्ममिर्हायन्ते तत्रैव यत्तयः संभाव्यन्ते नान्यथेति । तथाप्यक्षरदर्शनं विनैकान्तेन कथयितुं न शक्यते यदन्यत्र स्थाने यतयो न सन्त्येवेति ॥८-२३८॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते तर्त्तिकाकारणेन स्वभावेन वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणं विनापि कल्पत इति ॥९-२३९॥

तथा—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते, पिप्पलीलवङ्गादिकं च न तर्त्तिकाशास्त्राक्षरैः परम्परानो वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आचामाम्लमध्ये शुण्ठीमरिचादिकं कल्पते लवङ्गपिप्पलीहरीतकीप्रमुखं पुनर्न कल्पते तत्रैतत्कारणं द्वायते-यल्लवङ्गेषु दुग्धभक्तं दीयमानमस्ति, हरितकीपिप्पल्यादिकं मालिकातोऽपप्यं सत् शुष्कीक्रियते यथा युगन्धरीगोधूमादि-पृथुको राज्ञः सआचामाम्लमध्ये न कल्पते । युगन्धरीगोधूमादिकं तु राज्ञं सत्कल्पत इति सम्भाव्यते ॥१०-२४०॥

तथा—केनचिदुपासकेन चत्वार्युपधानान्युद्धृष्टानि भवन्ति, तन्मध्ये प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षांतिकमे प्रथममेधोपधानं पुनरुद्धाह्य स मालां परिद्धाति उत चत्वार्यपि ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रथमोपधानस्य द्वादशवर्षांतिकमे पुनस्तस्मिन्नुद्धे माला परिहिता शुष्यति । अथ यदि मनः स्थाने तिष्ठति तदा चत्वार्यपि पुनरुद्धाह्य मालां परिद्धातीति ॥ ॥११-२४१॥

तथा—उपधाने बाह्यमाने तपोदिने यदि कल्याणकतिथिरायाति तदा तेनैवोपवासेन सरति उताऽन्योऽधिकः कृतो

विलोप्यते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानतपोदिनान्तः कल्याणकतिथ्यागमने नियन्त्रिततपस्तया तेनैवोपवासेन सरतीति ॥१२-२४२॥

तथा—यः श्रावको नियमेन प्रत्यहं प्रतिक्रमणद्वयं कुर्याणो भवति तस्य कालवेलायां सन्ध्याप्रतिक्रमणविस्मरणे कियतीं रात्रिं यावत्तच्छुध्यति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कारणविशेषे विस्मृतौ वा रात्रिप्रहरद्वयं यावत्तत्कर्तुं शुध्यतीति ॥१३-२४३॥

तथा—येन शुक्लपञ्चम्युच्चरिता भवति स यदि पर्युपणायां द्वितीयातोऽष्टमं करोति तदैकान्तेन पञ्चम्यामेकाशनकं करोति उत यथादृच्या ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—येन शुक्लपञ्चम्युच्चरिता भवति तेन मुख्यवृत्त्या तृतीयातोऽष्टमः कार्यः । अथ कदाचिद्वितीयातः करोति तदा पञ्चम्यामेकाशनकरणप्रतियन्धो नास्ति, करोति तदा भव्यमिति ॥१४-२४४॥

तथा—यदा चतुर्मासकं पूर्णिमायामभूत्तदा प्रतिक्रमणानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वा यभूवुः ? तथा तानि शास्त्राक्षर्यलेन विधीयमानानि परम्परातो वा ? शास्त्राक्षर्यलेन चेत्तदा तदभिधानं प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—वर्षमध्ये प्रतिक्रमणानि पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिर्वेति कापि द्वातं नास्ति, शास्त्रमध्ये तु दैवसिकरात्रिकपाक्षिरुचातुर्मासिकसांवसरिकलक्षणानि पञ्च प्रतिक्रमणानि प्रतिपादितानि सन्तीति ॥१५-२४५॥

तथा—मौक्तिकानि सचित्तान्यचित्तानि वा कुत्र वा कथितानि सन्ति ॥ १॥ प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मौक्तिकानि विद्यान्यविद्धानि वाऽचित्तानि ज्ञेयानि, यतः श्रीमनुयोगद्वारासुत्रे मौक्तिकरत्नादीन्यचित्तपरिग्रहमध्ये कथितानि सन्तीति ॥ ॥१६-२४६॥

तथा—सर्वार्थसिद्धविमाने मौक्तिकचलयानि शास्त्रे
 कथितानि परम्परातो वाऽभिधीयन्ते ?, शास्त्रे चेत् तदक्ष-
 राणि प्रसाधनीति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सर्वार्थसिद्धविमाने
 मौक्तिकचलयाक्षराणि च्छुटितगाथास्तु परम्परायां भुवनभानु-
 केयलिचरित्रे च सन्ति, तथा च तद्गाथाः—“तत्थ य महावि-
 माणे, उयरिमभागम्मि घट्टण एगं । सायररस्स ६४मणमाणं,
 मुत्ताहलमुज्जलजलोहं ॥१॥ मज्झगयस्स इमस्स य, यलयागारेण
 ताव सोहंति । चत्तारि मुत्तिआहं, नित्तागल ३२ मणपमाणाहं ॥२॥
 पुणरवि दीप घलप, भट्ट ८ संपाकल्लिममुत्तिभकलापो । रिउ-
 चंद १६ मणपमाणो, दिप्पह खजलं च मलमुक्को ॥३॥ चंद-
 कला १६ संखाहं, चंदकलानिम्मलत्तजुत्ताहं । तइय घलप भट्ट-
 मणपमिआहं मुत्तिआणि तओ ॥४॥ लोभणफित्ताणु ३२ पमि-
 आणि मुत्तिभफलाणि तुरिअचलयम्मि । जलहि ४ मणखरी-
 राहं, नायव्याहं विअड्ढेहि ॥५॥ येअरस्स ६४ संख्या पुण,
 पंडिअ ! मुत्तिभफलाणि जाणाहि । पंचमचलयम्मि तओ,
 लोभण २ मणभारमाणाह ॥६॥ कुंजरलोअणवसुद्धा १२८
 मिआणि मुत्ताहलाणि नेआणि । इममणभारयद्दाहं, छट्ठे घल-
 यम्मि घट्टाहं ॥७॥ मुत्ताहलमंतट्ठिअअणेगयज्जंतवायलहरीहि ।
 घलयगमुत्तिभनिभरो, समुच्छल्लिअ आहणेइ अया ॥८॥ एअं
 महाविमाणं, महुररवेकंतभायणं जायं । कत्थ वि अन्नत्थ
 न अत्थ परिसं सइमहुरस्स ॥९॥ तत्थ विमाणम्मि सुरा, तश्चा-
 यरसेगमोहिअसचित्ता । समयग्गि ३३ सायरमिअं, सुदेण
 पूरंति निअमाहं” ॥१०॥ इति ॥१७-२४७॥

तथा—येषां गृहे पुत्रपुत्रीजन्म जातं भवति तद्गृहम-
 भुजाः स्वरतरपक्षे स्वगृहपानीयेन देवपूजां न कुर्वन्ति, तद्य-
 तिनोऽपि तद्गृहे दश दिनानि यावन्न विहरन्ति, तदक्षराणि

कुत्र सन्ति ? आत्मपक्षे चेतदाश्रित्य को विधिः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यद्गृहे पुत्रपुत्रीप्रसवो जातो भवति तद्मूढ-
पानीयेन देवपूजा न शुष्यतीत्यक्षराणि शास्त्रे ज्ञातानि न
सन्तीति । तथा तद्गृहविहरणमाश्रित्य यस्मिन् देशे यो लोक-
व्यवहारस्तदनुसारेण यतिभिः कर्तव्यं दशदिननिर्बन्धस्तु शास्त्रे
ज्ञातो नास्तीति ॥१८-२४८॥

अथ देवगिरिसङ्घकृत-

प्रश्नात्प्रतिवचांसि च यथा—

पाक्षिकप्रतिक्रमणे गीतार्थः क्षामणायसरे “नित्यारपारगा
होह” इति कथ्यते तदा धाविकादिभिरपि किमेतदेव कथ-
नीयम् ? उत “इच्छामो अणुसर्द्धि” इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
धाविकादिभिः “इच्छामो अणुसर्द्धि” इत्येव कथनीयं न तु
“नित्यारपारगा होह” इति ॥१-२४९॥

तथा—पाक्षिकप्रतिक्रमणपर्यन्ते गीतार्था यस्य शान्ति-
कथनादेशं ददति स धावकः दुष्पक्षपक्षयकम्पनप्रयनिमित्तं
काउस्सगं चतुर्लोगस्सप्रमाणं कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा
शान्तिं कथयति, कथनानन्तरं पुनरपि पञ्चदशलोगस्सकाउ-
स्सगं विधाय प्रकटमेकं च कथयित्वा पौपधं पारयतीति केचन
कथयन्ति । केचिच्च यस्य शान्तिकथनादेशो दत्तो भवति स
चतुर्लोगस्समान काउस्सगं कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा
शान्तिं कथयति पञ्चात्पौपधं पारयतीति कथयन्ति । अनयो-
र्मध्ये यो विधिः प्रमाणं स प्रसाध इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
पाक्षिकप्रतिक्रमणे शान्तेः कथयिताऽग्रतश्चतुर्लोगस्सकाउस्सगं
कृत्वा प्रकटमेकं च कथयित्वा शान्तिं कथयति, एतावतैव
शुष्यति । द्वितीयवारं पञ्चदशलोगस्सकाउस्सगकरणे विशेषो
ज्ञातो नास्तीति ॥२-२५०॥

तथा—धीमदावीरस्य निर्वाणसमयेऽमावास्यातिथिः स्वा-
तिनक्षत्रं चाभूताम्, दीपालिकासम्यन्धिगुणनसमये च कस्मि-
न्धिद्वर्षे ते भवतः कस्मिन्धिश्च नेति । एतदुपरि केचनेतथं कथ-
यन्ति यद् यदा स्वात्यमावास्ये भवतस्तदा गुणनीयम् ; अन्ये
च यस्मिन् दिने 'मेरइयां' इति लोकप्रसिद्धः क्रियाविशेष-
स्तस्मिन् दिने गुणनीयमिति । तत्र 'मेरइयां' करणे मेदो
भवति-एतद्देशमध्ये ये गूर्जरलोकास्तन्ति तैः पाक्षिकदिने तानि
कृतामि, एतद्देशीयैस्तु द्वितीयवासरे । ततः किं स्वस्यदेशानु-
सारेण मेरइयांकरणदिने गुणनीयम् ? उत गूर्जरदेशानुसा-
रेण ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—दीपालिकागुणनमाश्रित्य स्वस्य-
देशीयलोका यस्मिन् दिने दीपालिकां कुर्वन्ति तस्मिन् दिने
गुणनीयमिति ॥३-२५१॥

तथा—प्रासादे ये केचन यतया आद्याश्च प्रतिमास्न-
पनकरणाधरे चैत्यवन्दनां न कुर्वन्ति ते चेत्थं कथयन्ति यद्-
यस्थाहेतुना न क्रियत इति, इतरे च भगवतां काऽयस्था ?
इति यदा प्रासादे गम्यते तदा चैत्यवन्दना क्रियत इति, तत्र
किं प्रमाणम् । इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रासादे प्रतिमास्नपनक-
रणावसरे चैत्यवन्दनकरणप्रतिषेधो घातो नास्तीति ॥४-२५२॥

अथ द्विपयन्दरसङ्कृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा-

देवगृहमध्ये पौषधिका यदा देवान् वन्दन्ते तदेयांपयि-
कीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्गं कृतं विलोक्यते न वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यदा देवगृहमध्ये पौषधिका देवान् वन्दन्ते
तदेयांपयिकीप्रतिक्रमणावसरे उत्तरासङ्गस्य कार्यं दृश्यमानं
नास्ति, घृद्धा अपोत्थमेव कथयन्तः श्रुतास्सन्ति । किञ्च

ईर्यापथिकी देवचन्दनक्रियामध्ये नास्ति, तेन देवचन्दनायां क्रियमाणायामन्यद्वा च देवगृहमध्येऽवस्थितावुत्तरासङ्गं कृत विलोक्यते, क्रिया तु विधिर्नैव भवतीति ॥१-२५३॥

तथा—प्रभातप्रतिक्रमणसमये प्रथमतः कुसुमिणदुसुमि-
ण्डहडावणित्रं फाउस्सगं चतुल्लोङ्गस्समानं करोति तदा
“चंदेसु निम्मलयरा” इति यावत् “सागरवरगंभीरा” इति या-
वद्वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सामान्येन “चंदेसु निम्मलयरा”
इति यावत् करोति । यदा पुनः स्वप्ने तुर्यप्रतातिचारो जातो
भवति तदा नमस्कारमेकमधिकं चिन्तयतीति ॥२-२५४॥

तथा—प्रभातप्रतिक्रमणे प्रथमतः कुसुमिणदुसुमिणका-
उस्सगं चैत्यचन्दनां च कृत्वा चत्वारि क्षमाश्रमणानि ददाति
ततः स्वाध्यायं करोति ? उत स्वाध्यायं कृत्वा क्षमाश्रमणानि
ददाति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रभातप्रतिक्रमणे प्रथमतश्चतु-
ल्लोङ्गस्समानं फाउस्सगं चैत्यचन्दनां च कृत्वा चत्वारि क्षमा-
श्रमणानि कृत्वा क्षमाश्रमणयुगेन स्वाध्यायं च कृत्वा प्रतिक्र-
मणं करोति । यत उक्तम्—“इरियाकुसुमिणुसग्गो, जिणमुणि-
यदण तहेय सज्झाओ । सव्वस्स वि सक्कथओ, तिन्नि य
उस्सगं फायग्गा” ॥१॥ एषा गाथा श्रीसोमसुन्दरसूरिकृत-
सामाचारीमध्ये वर्तते । तथा श्रीधिजयदानसूरयोऽपीत्यमेव
कृतवन्तस्तच्छिष्या च वयमपि तथैव कुर्म इति । अथ स्वाध्या-
यानन्तरं चत्वारि क्षमाश्रमणानि देयानोतिविधिः क्वपि ग्रन्थे
वर्तते, तस्यापि प्रतिषेधो नास्ति परं यथा वृद्धा कृतवन्त-
स्तथैवेदानीं कुर्म इति ॥३-२५५॥

तथा—उष्णकालादावुष्णं प्रासुकं वा पानीयं पञ्चादि-
प्रहरं यावदचित्तं ततः परं सचित्तं भवतीत्यक्षराणि कुप्र-
सन्ति ? । तथा सप्र यावत्प्रसजीवोत्पत्तिर्जाता न भवति ताव-

दंगालितं तत्पातुं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उष्ण-
कालादायुष्णं प्रासुकं वा पानीयं पञ्चादिमहत्त्वं यावदचित्तं ततः
परं संचित्तं भवतीत्यक्षराणि प्रवचनसारोद्धारस्तु प्रवृत्तिमध्ये
प्रोक्तानि सन्ति । तथा तत्र असजीवोत्पत्तिर्जाता भवतु मा
वा तथापि गालितमेव तद्व्यापारणीयं नाऽगालितमिति पर-
स्परा दृश्यत इति ॥४-२५६॥

तथा—पञ्चमोतिविस्फुटिता भवति तदा तत्तपः कस्यां
तियो क्रियते ? पूर्णिमायां च झुटितायां कुत्र ? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्—पञ्चमोतिविस्फुटिता भवति तदा तत्तपः पूर्वस्यां
तियो क्रियते । पूर्णिमायां च झुटितायां त्रयोदशोचतुर्दश्योः
क्रियते, त्रयोदश्यां विस्फुटौ तु प्रतिपद्यतीति ॥५-२५७॥

तथा—अक्षमालादिका स्थापना या नमस्कारेण विधी-
यते तदुपर्युपोते दृष्टिरक्षणं सुकरम्, अन्धकारे च कथं
भवति ? तद्विना च स्थापना शुष्यति न वा ? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्—अक्षमालापुस्तकादिकस्थापना नमस्कारेण स्थाप्यते,
स्थापनानन्तरं च क्रियाकरणं यावदुपोते यथाशक्ति दृष्ट्युप-
योगी रक्ष्येते, अन्धकारे धोपयोगः । दृष्ट्युपयोगयोरन्तरे जाते
तु पुनः स्थापनां कृत्वाऽप्रतः क्रिया क्रियते । यतः स्थापना
द्वेधा, इत्यरा यावत्कथिका च । तत्रेत्यराऽक्षमालादिका या
नमस्कारेण स्वयं स्थापिता सा दृष्ट्युपयोगयोः सतोरेव ति-
ष्ठति । यावत्कथिका चाक्षप्रतिमादिका या गुरुसकाशात्स्था-
प्यते, सा पुनः पुनः स्थापिता न विलोक्यत इति ॥६-२५८॥

तथा—मालापरिधाने प्रवेदनकं करोति न वा ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मालापरिधाने प्रवेदनककरणनियमो शातो-
नास्ताति ॥७-२५९॥

तथा—उपधानपूर्णाभवनानन्तरं तपोवासरे उत्तरितुं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानपूर्णाभवनानन्तरं तपोवासरे नोत्तीर्यते । तथाविधकारणे गीतार्थाऽऽद्यापूर्वकमुत्तरणे पकान्तेन निषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥८-२६०॥

तथा—केचित्पृच्छन्ति नन्दिमण्डनाक्षराणि कुत्र सिद्धान्ते वर्तन्ते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—नन्दिमण्डनाक्षराण्यनुयोगद्वारवृत्तिसामाचारीप्रमुखग्रन्थेषु वर्तन्ते । तथा परम्परयाऽपि नन्दिर्मण्ड्यमाना ज्ञायत इति ॥९-२६१॥

तथा—पौषधमध्ये सामायिकद्वान्निशदोषा लगन्ति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—सामायिकद्वान्निशदोषाः पौषधमध्ये लगन्तो ज्ञायन्ते ततस्तानुत्सर्गतो न लगयति । कारणे यदि लगयति तदाऽऽलोचयति प्रतिश्रामतीति ॥१०-२६२॥

तथा—पौषधे शकलातसंस्तारिकं व्यापारयितुं कल्पते न वा ? इति, तथा तम्बोलो भक्षयितुं कल्पते न वा ? इति, तथा जेमनोपकरणानि कथं गृह्णन्ते ? यतस्तत्र मुत्कलानीतं वस्तु कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—शकलातसंस्तारिकं पौषधमध्ये व्यापारयितुं कल्पते । तथा तम्बोलो लघ्वङ्गकाष्ठादिकः कारणे पौषधमध्ये भक्षयितुं कल्पते । तथा मुत्कलानीतोपकरणानां शुष्यमानतानिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥११-२६३॥

तथा—देवा यदा स्वकीयेतरकल्पे यान्ति तदा तत्र स्थानि चैत्यानि चन्दन्ते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—देवा यदा स्वकीयेतरदेवलोके यान्ति तदा तत्रत्यचत्यचन्दननिषेधो ज्ञातो नास्तीति ॥१२-२६४॥

तथा—जम्बूद्वीपगतमेरोः परितो यथैकविंशत्यधिकैका-
दशशतयोजनान्यथायां कृत्वा ज्योतिष्पथं भ्राम्यति तथाऽन्य-
द्वीपगतमेरुभ्योऽपि क्रियतीमथायां कृत्वा भ्रमति ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जम्बूद्वीपगतमेरोः परितो यथैकविंशत्यधि-
कैकादशशतयोजनान्यथायां कृत्वा ज्योतिष्पथं भ्राम्यति
तथैवान्यद्वीपगतमेरुभ्योऽपीति सम्भाव्यते, शास्त्रादपि तु
व्यक्ततया दृष्टानि न स्मरन्तीति ॥१३-२६५॥

तथा—कायोत्सर्गं यन्दनकदानायसरे च स्थापनाचार्य-
चालनं शुभ्यति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—कायोत्सर्ग-
करणायसरे यन्दनकदानायसरे च स्थापनाचार्यचालनं न
शुभ्यतीत्येकान्तो द्वातो नास्तीति ॥१४-२६६॥

तथा—मतान्तरीयस्य कदाचिदुपयासादिप्रत्याप्यानं
कार्यते तत्र “पाणस्स” इत्युच्चारणमाधित्य किं विधेयम् ?
यतस्तस्य कसेल्लकादिपानीयपाने कथं तत्पालनं भवति ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—मतान्तरीयस्य प्रत्याप्यानकरणे “पाणस्स”
इत्युच्चारणे स यदि कसेल्लकादिपानीयं पिबति तदा प्रत्या-
प्यानमहो द्वातो नास्ति, यतः कसेल्लकक्षेपेऽपि पानीयं
प्राप्तुं भवति, परमात्मनामाचरणा नास्तीति न गृह्यत इति
॥१५-२६७॥

तथा—साम्प्रतं क्रियमाणः स्नात्रादिविधिः केन कृतः ।
कुत्र वा ग्रन्थे वर्तते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—साम्प्रतं क्रियमाणः
स्नात्रादिविधिः कियान् परम्परया कियांश्च आदिविधिमध्ये
कथितोऽस्तीति ॥१६-२६८॥

तथा—केवली केवलिसमुद्भातं यदा करोति तदाऽऽत्म-
प्रदेशैः सनादीमेव पूरयति किंवा सम्पूर्णं लोकम् ? इति

प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—केवली केवलिसमुद्घातं यदा करोति तदा सम्पूर्णं लोकं पूरयतीति ॥१७-२६९॥

तथा—चतुर्विंशतिपट्टपञ्चतीर्थीप्रतिमादिषु ऋषभादि-
तीर्थकृतः केनानुक्रमेण गण्यन्ते ?, तथा सूत्रधारसम्यन्धि
'गज' इति प्रसिद्धमानेन भूमिकातः सार्धदस्तोच्चप्रदेशे देवा-
वसरकरणं प्रोक्तमस्ति तदुत्कृष्टकालादावात्माङ्गुलवृद्धिहानि-
भयने कथं घटते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्विंशतिपट्टपञ्च-
तीर्थीप्रतिमादिषु ऋषभादितीर्थकृतोऽनेनैवानुक्रमेण गण्यन्त
इत्येकान्तो ज्ञातो नास्ति । तथा सूत्रधारसम्यन्धि "गज" इति
प्रसिद्धमानानुसारेण भूमिकातः सार्धदस्तोच्चप्रदेशे देवावस-
रकरणे उत्कृष्टकालादावात्माङ्गुलवृद्धिहानिभयनेऽपि काऽप्यघ-
टमानता नास्ति, यत आत्माङ्गुलवृद्ध्यादौ "गज" इति प्रसि-
द्धमानमपि तदनुसारेणैव भवतीति ॥१८-२७०॥

तथा—उपधानविधिरेकान्तरोपवासैस्तद्वाहनं च कुत्र
शास्त्रे केन वा ते कथिते स्तः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उप-
धानविधिरेकान्तरोपवासैस्तद्वाहनं च महानिशीथसामाचारी-
प्रमुखप्रन्थानुसारेण परम्परानुसारेण च ज्ञातव्ये इति ॥
१९-२७१॥

तथा—"कयरीपाक" इत्यादिलोकप्रसिद्धद्रव्याण्यासवा-
द्याऽऽर्द्रशाकावयवनिष्पन्नतया तत्प्रत्याख्यानवर्ता कल्पन्ते न
या ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—"कयरीपाक" इत्यादिलोकप्रसिद्ध-
द्रव्याण्यासवाद्याऽऽर्द्रशाकावयवनिष्पन्नान्यपि तत्प्रत्याख्यानवर्ता
कल्पन्त इति प्रवृत्तिर्दृश्यतः इति ॥२०-२७२॥

तथा—पौषदशमीरात्रौ श्रीपार्श्वनाथजन्मकल्याणकं, तत्र
सा रात्रिः किं नवमीदशम्योरन्तरा ? उत दशम्येकादस्योर-

न्तरा ! इति; तथा तत् स्नात्रं दशम्यामेकादश्यां वा क्रियते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पार्थनाथजन्मकल्याणकं दशमीरात्रौ जातमस्ति ततो दशमोदिने स्नात्रं करणीयमिति ॥२१-२७३॥

तथा—प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तरं “ठाणे क्रमणे” इत्यादि कथयित्वा गमनागमनाऽऽलोचनादेशो मार्ग्यते, तत्र केचित्कथयन्ति न मार्ग्यते, तद्वाधित्य यथा भवति तथा प्रसाधम् । तथा केचित्कथयन्ति हस्तशताद् यदिगमने गमनागमनालोचनादेशो मार्ग्यते, केचिच्चाप्रमार्जितभूमिगमने, इत्येतदाधियापि यथोचितं प्रसाधमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्रतिक्रमणे आलोचनानन्तरं “ठाणे क्रमणे” इत्यादि कथयित्वा गमनागमनालोचनादेशो मार्गणीयो ज्ञायते । तथा पौषधमध्ये स्थण्डिलादिकार्ये यदिगमनाऽऽगमनानन्तरं गमनागमनाऽऽलोचनं ज्ञायत इति ॥२२-२७४॥

तथा—पौषधे उच्चारिते कः सावद्यव्यापारः स्थितो वर्तते यदर्थं सामायिकमुच्चार्यते ? तथा पौषधे देशाधकाशिकं नोच्चार्यते सामायिके घोच्चायते तत्र किं प्रयोजनम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पौषधकरणानन्तरं यत् सामायिकमुच्चार्यते तत् सहजापतितं नवमप्रताराधनार्थम्, यत्पुनर्देशाधकाशिकं न क्रियते तत्पौषधिको निरवद्यतया गमनादौ प्रवर्तते तेन तत्करणे किं प्रयोजनम् ? इति । सामायिकमध्ये देशाधकाशिककरणं तु सामायिके द्विघटिकामाने पारितेऽपि ततः परं विरतिकरणार्थमिति ॥२३-२७५॥

तथा—द्विदलमाधित्य केचिदित्यं वदन्ति—यद्द्विदलतक्रमुखप्रयसंयोगे तत्र जीवा उत्पद्यन्ते, केचित्तु द्विदलतक्रसंयोगे, इत्येतदुपरि यच्छास्त्रानुसारि भवति तत्प्रसाधमिति प्रश्नोऽ-

श्रोत्तरम्—द्विदलमध्येऽपक्वदुग्धदधितकसंयोगे जीवा उत्पद्यमाना जातास्सन्ति शास्त्रानुसारेणापि । मुखसंयोगे तत्र जीवा उत्पद्यन्त इति तु ज्ञातं नास्तीति ॥२४-२७६॥

तथा—साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्रामनाम्ना प्रतिमा विलोक्यते ? उत सङ्हराशिनाम्ना ? यदि सङ्हराशिनाम्ना तदा सर्वग्रामसङ्घानामेकमेव राशिनाम विद्यते, तेन यथा युक्तं भवति तथा प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—साधारणप्रासादे प्रतिमायां कार्यमाणायां ग्रामनाम्ना प्रतिमा विलोक्यत इति युक्तं ज्ञायत इति ॥२५-२७७॥

तथा—पष्ठम्रतसंक्षेपरूपा प्रत्यहं द्विदिग्गमनविरतिर्देशाद्यकाशिकाख्ये दशमग्रते, चतुर्दशनियमास्तु भोगोपभोगविरमणाख्ये सप्तमग्रते, सप्तमं देशाद्यकाशिककरणेनैव ते उच्चार्यन्ते ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—देशाद्यकाशिकं द्वेधा, एकं पष्ठम्रतसंक्षेपरूपम्, द्वितीयं सर्वम्रतसंक्षेपरूपं कियमाणमस्तीति न कापि विप्रतिपत्तिरिति ॥२६-२७८॥

तथा—उपधानवाचना नमस्कारं विना दीयते उत तत्पूर्विका ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—उपधानवाचनां धीविजयदानसूर्यो नमस्कारं विनैव दत्तवन्तो घयमपि तथैव दत्त इति ॥२७-२७९॥

तथा—उपधानवाचना पारणादिने उत तपोदिने ? तथा उपधानवाचना प्रातः सन्ध्यायां वा दीयते ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—उपधानवाचना तपोवासरे पारणादिने वा दत्ता शुद्ध्यति । तथोपधानवाचनाऽऽचामांस्तैकाशनककरणानन्तरं सन्ध्यायामपि दत्ता शुद्ध्यति, परं प्रतिदिनकियमाणसन्ध्यासमयक्रिया यश्चातिक्रियते ॥२८-२८०॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये मालारोपणनन्दिः कुतः प्रभृति विधीयते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये तुर्यवतमालारोपणनन्दी विजयदशम्यनन्तरं भवतः । द्वादशमतनन्दी त्वर्वांगपि भवन्ती दृश्यत इति ॥२९-२८१॥

तथा—उपधानमध्ये आर्द्रशाकमक्षणं कल्पते न वा ? तथा विलेपनमस्तकतैलप्रक्षेपादिकं कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानमध्ये सांप्रनमार्द्रशाकमक्षणरोतिनास्ति । तथा विलेपनमस्तकतैलक्षेपादिकं यतियत्स्यये न वाञ्छति, अन्यः कश्चिद्यदि भक्तिं करोति तदा निषेधो हातो नास्तीति ॥३०-२८२॥

तथा—आयकधाधिकाणां नन्दीखन्नायणं “नाणं पंच-विहं पञ्चत्तं” इत्यादिरूपं नमस्कारत्रयरूपं वा क्रियते ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आयकधाधिकाणां नन्दीखन्नं नमस्कारत्रयरूपं आग्यत इति ॥३१-२८३॥

तथा—उपधानवाचनां आद्याः आद्यध्वजोर्ध्वस्थानेन गृह्णन्ति उपविश्य वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—उपधानवाचनां आद्यध्व ऊर्ध्वस्थिताः शृण्वन्ति, आद्यास्तु धृत्यवन्दनमुद्रयेति ॥३२-२८४॥

तथा—पौषधिकः आद्यो वस्त्रेण मस्तकवन्धयित्वा देव-गृहमध्ये गत्वा देववन्दनं करोति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पौषधिकआद्यस्य मुख्यवृत्त्या मस्तकवन्धनाधिकारो नास्ति, कारणे पुनः “फालीडं” इति प्रसिद्धवस्त्रेण बन्धने देव-गृहमध्ये देववन्दनादिक्रियायां क्रियमाण्यां छोटितं विलोक्यते । अन्यो विशेषो हातो नास्तीति ॥३३-२८५॥

तथा—सांवत्सरिकपाक्षिकाष्टमीज्ञानपञ्चमारोहिणीतपांसि
येन यावज्जीवमुच्चारितानि भवन्ति स रोहिण्या अग्रतः पृष्ठतो
चाऽऽगमने पष्ठकरणशक्त्यभावे किं करोति ? इति प्रश्नोऽ-
श्रोत्रोत्तरम्—सर्वथा पष्ठकरणशक्त्यभावे यत्तपः प्रथममागच्छति
तत्तपः प्रथमं करोति, स्थितं तु पश्चात्कृत्वा प्रापयतीति ॥
३४-२८६॥

तथा—आद्यानामेकादशाङ्गेषु आत्र्यमाणेषु नन्दिर्मण्डिता
विलोम्यते न वा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्रोत्तरम्—आद्यानामेकादशा-
ङ्गभावणे नन्दिमण्डनाधिकारो ज्ञातो नास्तीति ॥३५-२८७॥

तथा—अन्यतीर्थियः कश्चिद्यदि तुर्यग्रतमुच्चारयति तदा
किं नन्दि विनाऽप्युच्चार्यते ? उत नन्दिसहितमेव ? इति
प्रश्नोऽश्रोत्रोत्तरम्—अन्यतीर्थियः कश्चित् तुर्यग्रतमुच्चारयति तदा
नन्दि विनाऽप्युच्चार्यते, तदाश्रित्य निषेधः कोऽपि ज्ञातो
नास्तीति ॥३६-२८८॥

तथा—पौषधिकः आद्यो यद्याहारं गृह्णाति तदा तस्य
जेमनानन्तरं चैत्यवन्दनाकरणमन्तरा पानीयं पातुं शुष्यति
न वा ? , तथा स्वामाधिक उपधानवाहकश्चाहारप्राहकपौष-
धिकः सन्ध्यासमयप्रतिलेखनां केनानुक्रमेण करोति ? इति
प्रश्नोऽश्रोत्रोत्तरम्—पौषधिकश्चाद्यस्याहारग्रहणानन्तरं चैत्यवन्द-
नायां कृतायामेव पानीयं पातुं शुष्यति नान्यथा, यतः पौष-
धमध्ये आद्यस्यापि वह्नी कियारीतिर्यतिवदेव वर्तते । तथा-
ऽऽहारप्राहकपौषधिकः सन्ध्यासमये प्रतिलेखनामुग्रश्रिकां
प्रतिलिख्य परिधानां शुक्लं परावृत्य “पडिलेदुणा पडिलेद्वो”
इत्यादेशं मार्गायित्वा तत्कृत्यं विधाय उपधिमुद्यपटीं प्रतिलिख्य
स्याध्याने कृत्वा चन्दनकक्षयं कृत्वा प्रत्यारपानं कृत्वा “उपधि

संदितायुं, उपधि पडिलेहुं” इत्यादेशद्विकं क्षमाश्चमणद्विकेन मार्गयतीति सामाचारी वर्तते । उपधानपौषधिकस्याऽयं विशेषः—
यत्पानीयसारणानन्तरं गुरुपार्श्वे—स्थापनाचार्यपार्श्वे वा मुख-
घञ्जिकां प्रतिलिख्य वन्दनकद्वयं दत्त्वा च प्रत्याख्यानं करोति,
न पुनः प्रतिलेखनासमये वन्दनकदानप्रत्याख्याने करोति ।
अभ्यदन्तरं तु क्षाप्त नास्तीति ॥३७-२८९॥

तथा—रात्रिपौषधिकः प्रसवणोच्चारभूम्योः कति मण्ड-
लकानि करोति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—रात्रिपौषधिकः प्रस-
वणोच्चारपरिष्ठापनभूम्योश्चतुर्विंशतिमण्डलकानि करोति ।
द्वादश मध्ये द्वादश बहिश्च, “वारस वारस तिमि अ” इति
ध्वननाविति ॥३८-२९०॥

तथा—यः सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति स तदुच्चार-
णानन्तरं पानीयं पियति न वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—यः
सन्ध्यायां रात्रिपौषधं करोति तस्याऽऽहारपौषधः सर्वत एवो-
च्चार्यते न देशतस्तेन दिवसपौषधो भवतु मा वा परं रात्रि-
पौषधकरणानन्तरं स पानीयं न पियतीति ॥३९-२९१॥

तथा—त्रिविधाहारप्रत्याख्याननिर्विकृतिकैकाशनकद्वया-
सनकेषु कृतेष्वार्द्रशाकमक्षणं श्रुष्यति न वा ? इति प्रश्नोऽ-
त्रोत्तरम्—निर्विकृत्यादिषु त्रिविधाहारप्रत्याख्यानेष्वेकान्तेनाद्र-
शाकमक्षणनिषेधो ज्ञातो नास्ति, संवत्सर्यं न गृह्णाति तदा
परमिति ॥४०-२९२॥

तथा—दिवसपौषधिकः सन्ध्यासमयप्रतिलेखनां कृत्वा
यदि रात्रिपौषधं करोति तदा किं प्रतिलेखनाऽऽदेशान् पुनरपि
मार्गयति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—प्राग्गणितरेव तैः श्रुष्यति ? इति प्रश्नोऽ-

त्रोत्तरम्—प्रतिलेखनाऽऽदेशः पुनर्माणिता = विलोक्यन्त इति ॥४१-२९३॥

तथा—एकाशनसहितनिर्विकृतिप्रत्याख्यानैकाशनकप्रत्याख्यानयोरुच्चारणे किमन्तरम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—निर्विकृतिककाशनकप्रत्याख्यानयोरेतायदेवान्तरमस्ति यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्याने 'निर्विगमइय पञ्चकस्यामि' इति उच्चार्यते, एकाशनकप्रत्याख्याने तु 'विगमइयं पञ्चकस्यामि' इति । शब्दसर्वसदृशमस्ति । तथैतदप्यन्तरमस्ति—यन्निर्विकृतिकप्रत्याख्यानं त्रिविधाद्वारचतुर्विधाद्वाररूपं भवति, एकाशनकप्रत्याख्यानं तु द्विविधाद्वाररूपमपीति ॥४२-२९४॥

तथा—पौषधसामायिकयोः प्रहणानन्तरं तयोः पारणकालेऽप्राप्ते प्राहकशरीरे क्लामनायां किं विधेयम् ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—पौषधसामायिकयोः पारणकालेऽप्राप्ते यदि प्राहकस्य शरीरक्लामना भवति तदा स वेलाप्राप्त्यनन्तरं साधधानतामयने यथाशक्ति सत्पारणाचारं सत्यापयति, यदि प्राहकः साधधानो न भवति तदा समीपस्था अन्ये वेलायां प्राप्तार्या पारणविधिं ध्यायन्ति, यावच्च न आवितस्तापमहतीं विराधनां कर्तुं न वदतीति सम्भाव्यत इति ॥४३-२९५॥

तथा—आरात्रिकमङ्गलप्रदीपः सृष्ट्या संदारेण चोत्तार्यते । तदुत्तारणपाठश्च कः ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—जिनप्रतिमाऽग्रे आरात्रिकमङ्गलप्रदीपः सृष्ट्योत्तार्यते न तु संदारेण । पूर्वाचार्यप्रणीतग्रन्थमध्ये कापि संदारेत्तारणस्याप्यक्षराणि सन्ति परमिदानीं श्राद्धविधिजिनप्रभसुरिकृतपूजाप्रकरणयोः सृष्ट्येवोत्तारणमुक्तमस्ति तेन तथैव क्रियते । तदुत्तारणगाथा च—'भरगयमणिघट्टियविसालपालमाणिकमंडियपईयो । ण्दव-

णपरकयस्त्रितो भमिउ जिणारत्तियं तुम्हं" ॥१॥ इति ॥
॥४४-२९६॥

तथा—आद्यानां यद्येकादशाङ्गानि आच्यन्ते तदा किं
प्रथमचतुर्थयोरेव प्रहरयोः ? उत द्वितीयतृतीययोरपि ? इति
प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—आद्यानामेकादशाङ्गानि सूत्रतः आच्यन्ते तदा
प्रथमचतुर्थयोः प्रहरयोः आधितानि शुभ्यन्ति । अर्थसहितानि
तु द्वितीयतृतीययोरपीति ॥४५-२९७॥

अथ बुद्धरपुरसङ्घकृत-

प्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

सप्तदशमेदपूजायामष्टमङ्गलस्थालभरणे पूजानन्तरं तद-
पनयने तदन्तर्गतमत्स्यगुलाकारस्यापि भङ्गे पातकं भवति न
वा ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—अष्टमङ्गलमध्ये मत्स्याकारस्य विधानं
शास्त्राद्बुद्धसारितया युक्तमेव वर्तते । पूजानन्तरं तदपनयनमपि
युक्तमेव प्रतिभासते । तथा यो मन्यते तस्य युक्तिरपि तत्रे-
दृशी वर्तते, तथाहि—इन्द्रो यदा जिनजन्मोत्सवं कर्तुं समायाति
तदा पूर्वं भगवज्जन्मगृहे आगत्य मातुः पार्श्वोद्भगवन्तं गृही-
त्वा तत्प्रतिविम्बं च तत्र मुक्त्वा मेरो गत्वा जन्माभिषेकं च
कृत्वा पुनरपि तथाऽऽगत्य मातुः पार्श्वे भगवन्तं मुक्त्वा
प्रतिविम्बं चिसर्जयति । तथा नवीनपित्तलादिप्रतिमायां ध्रिय-
माणायां प्रथमं मद्नाकारं विधायोपरि मृत्तिकां दत्त्वा मद्ग-
न्मध्यतो गालयित्वा कृषति । अत्र पूर्वत्र च हिसापरिणामं
विना यथा पातकं न भवति तथा मत्स्यगुलापनयनेऽपि
श्रेयमिति ॥१-२९८॥

तथा—जिनप्रतिमानां तान्येवाभरणानि प्रतिदिनं परि-
धाप्यन्ते, अथ तेषां निर्माल्यता कथं न भवति ? इति प्रश्नो-

ऽश्रोत्तरम्—एतदाश्रित्य शास्त्रमध्ये एवं कथितमस्ति यद्
 “भोगविनष्टं द्रव्यं निर्माल्यम्” इति । तेनाऽऽभरणानां भोग-
 विनष्टत्वाभावेन निर्माल्यता न भवतीति ज्ञेयमिति ॥२-२९९॥

तथा—विष्णुकुमारसम्बन्ध- कुत्र ग्रन्थे वर्तते ?, तथा
 तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं धूयते तत्किमुत्सेधाद्गुल-
 निष्पन्नेन योजनेन प्रमाणाद्गुलनिष्पन्नेन वा ?, तथा तेन पूर्व-
 पश्चिमसमुद्रयोः पादौ मुक्तौ स्त इत्यप्युक्तमस्ति, तेनैतदा-
 श्रित्य यथा घटमानं भवति तथा प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽश्रोत्त-
 रम्—विष्णुकुमारसंबन्ध उत्तराध्ययनवृत्त्युपदेशमालावृत्तिप्रमु-
 खग्रन्थेषु वर्तते । तथा तेन यल्लक्षयोजनप्रमाणं रूपं कृतं वर्तते
 तदुत्सेधाद्गुलनिष्पन्नयोजनप्रमाणेन । यत्पुनः पूर्वपश्चिमसमुद्रयोः
 पादौ मुक्तौ तज्जम्बूद्वीपमध्यस्थलवर्णसमुद्रप्रातिकायामिति
 सम्भाव्यते, अन्यथोत्सेधाद्गुलनिष्पन्नलक्षयोजनप्रमाणशरीरस्य
 तस्य चरणाभ्यां पूर्वपश्चिमलवणसमुद्रस्पर्शनं दुःशकमिति ॥
 ॥३-३००॥

अथ सिद्धपुरसङ्कृतप्रश्ना-
 स्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

प्रतिवासुदेवे गमांवतीर्षं तन्माता कियतः स्वप्नान् पश्य-
 ति ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—श्रीन् स्वप्नान् पश्यतीति ^१ज्ञायते
 सततिशतस्थानरुशान्तिचरिप्राद्यनुसारेणेति ॥१-३०१॥

तथा—तद्दिनतलितपकाद्यं कटाहचिहृतिप्रत्याख्यानवतः
 कल्पते न वा ? इति प्रश्नोऽश्रोत्तरम्—तद्दिनतलितपकाद्यं कटा-
 हचिहृतिप्रत्याख्यानवतः प्रत्याख्यानकरणसमये यदि मुक्कल

रक्षितं भवति तदा कल्पते नान्यथेति परम्परा दृश्यत इति ॥२-३०२॥

तथा—चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विगव्यूतप्रमाणनदीमुत्तीर्या-
ऽऽहारप्रदणार्थमिव वन्दनार्थं क्षामणार्थं वा गम्यते न वा ?
इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—चतुर्मासकमध्ये सार्धद्विगव्यूतप्रमाणनदी-
मुत्तीर्य भिक्षाप्रदणार्थमिवैकं पादं जले कृत्वैकं पादं स्थले-
कृत्या यदि वन्दनार्थं क्षामणार्थं वा व्रजति तदा शास्त्रानुसा-
रेणकान्तिको निषेधो नास्ति, परमिदानीं प्रवृत्तिर्न दृश्यत इति
॥३-३०३॥

अथ धायताग्रामसत्कसङ्ग-

कृतप्रश्नास्तत्प्रतिवचांसि च यथा—

द्वयोः आद्ययोः प्रतिक्रमणकरणसमयेऽथवा सामायिके
कृते सत्येकस्य हस्तादपरेण चरवलके पातिते उभयोर्मध्ये
कस्येयापधिकी समायाति ? किमुभावपि प्रतिक्रामत एको
या ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—द्वयोः आद्ययोः प्रतिक्रमणकरणादौ
सावधानतयैकेन चरवलको गृहीता भवति, अथ यदि द्विती-
यहस्तलगनेन हेतुना पतति तदा तस्येयापधिकी समायाति ।
यदि च गृहीतोऽप्यसावधानतयैव तदोभयोरपीयापधिकी समा-
यातीति ॥१-३०४॥

तथा—यः शुद्धक्रियां कुर्वाणः शुद्धाचारं च पालयन्ती-
र्यापधिकीमागतां न जानाति स कियद्भिर्मुहूर्तैस्तां प्रतिक्रा-
मति ? इति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—शुद्धक्रियायां कियमाणायां सोप-
योगतया प्रमार्जनादिविधिनोपवेशनादिष्वीर्यापधिकी नायाति,
यतस्तामाथिस्य कालमानमुक्तं क्षातं नास्ति । तथापि क्रिया-
न्तरे क्रियमाणे ईर्यापधिकी प्रतिक्रम्यते, यतो मद्व्यां वे- यां

भनोवचःकायोययोगानां सम्यगवबोधो न भवतीति ॥२-३०५॥

तथा—अष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारिताः सिंहनिष-
द्याप्रमुखप्रासादास्तद्गतविम्बानि चाधयावत्कथं स्थितानि
सन्ति ? तथा शत्रुञ्जयपर्वतेऽपि भरतकारितान्येव प्रासाद-
विम्बानि कथं न स्थितानि ? यतस्तप्रासङ्गघाता उद्धारा जाता
श्रूयन्ते, तेनाष्टापदे कस्य साक्षिण्यम् ? शत्रुञ्जये च कस्य न ?
यदेतावान् मेद इति व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्रश्नोऽत्रोत्तरम्—
अष्टापदपर्वते भरतचक्रवर्तिकारितप्रासादादीनां स्थानस्य निर-
पायत्वादेवादिसाक्षिण्यात् “केचिदयं पुनः कालं आययणं अव-
सज्जिस्सइ ? ततो तेण अमच्चेण भणियं—जाव इमाउसप्पिणि
त्ति मे केवल्लिजिणाण अंतिप सुयं” इत्यादियसुदेयहिण्डपक्ष-
रसद्भावाच्चाधयावदवस्थानं युक्तिमदेव । शत्रुञ्जये तु स्था-
नस्य सापायत्वात्तथाविधदेवादिसांनिध्याभावाच्च भरतकारि-
तप्रासादादीनामधयावदवस्थानाभाव इति सम्भाव्यते । तत्त्वं
तु तत्त्वविद्देष्टमिति ॥३-३०६॥

इति श्रीसकलसूरिपुरन्दरपरमगुरुतपागच्छाधिराजमहारकश्री ५
श्रीहीरविजयसूरिप्रसादीकृतप्रश्नोत्तरसमुच्चये तच्छिष्यपण्डितकीर्तिवि-
जयगणिसमर्चिते चतुर्थः प्रकाशः ॥

નિત્ય વિચારણીય માંગલીક ભાવનાઓ

(ગુરુ-પ્રસાદી)

૧ મૈત્રી ભાવના—૧ સર્વ જગતનું કલ્યાણ થાઓ. ૨ પર-
હિત કરવામાં સહુ રક્ષા થાઓ. ૩ દોષમાત્રનો ક્ષય
થાઓ. ૪ હું કોઈનો દુશ્મન નથી, મારું કોઈ દુશ્મન
નથી.

૨ પ્રમોદ ભાવના—૫ કોઈના પુણ્યપ્રાપ્ત સુખની હું ઈર્ષ્યા
કરીશ નહિ. ૬ આત્મ વિકાસના માર્ગે ચઢતા ગુણી
આત્માથી હું પ્રમોદ પામીશ. ૭ માર્ગાનુસારી સુમુક્ષુ
આત્માઓને મારી સહાનુભૂતિ છે. ૮ તૃષ્ણા-મમતાને
સંતોષથી મારી હઠાવીશ (જે થાય તે સારા માટે
માની સંતોષ રાખીશ).

૩ કારુણ્ય ભાવના—૯ દુઃખીઓના દુઃખનો પ્રતીકાર કરવામાં
મહારી શક્તિઓ ઉદાર થાઓ. ૧૦ દુઃખનું કારણ
પાપ-અધર્મ વધુ દયા પાત્ર છે. ૧૧ કોઈને ધન
વગેરે આપવું દ્રવ્ય દયા છે, ધર્મ આપવો તે ભાવ-
દયા છે. ૧૨ પરદયામાં સ્વ દયાને હું ન ભૂલું.

૪ માધ્યસ્થ્ય ભાવના—૧૩ દોષ સહજ છે, ગુણ દુર્લભ છે.
૧૪ કર્માધીન જીવોની પ્રવૃત્તિથી મહેને કોઈ પ્રત્યે
રાગ દ્વેષ ન થાઓ. ૧૫ મહારે મહારા આત્માનુભવોના
વિચારવાનું ઘણું પડયું છે, હું સંસારનો કાળ શી
રીતે બનું ? ૧૬ માધ્યસ્થ્યના નિઃસ્વંદ રૂપ સત્ય
તત્ત્વની પરીક્ષા તથા પાતન સાથે મહેને આજીવન
દોસ્તી હો.

“જં જીઅમસોહિકરં, પાસત્યપમત્તસંજયાઈણં ।

જહ્વિ મહાણાઈનં, ણ તેણ જીણ વવહારો ॥૫૨॥”

ભાવાર્થ:—‘યદ્યપિ મહાજને આચરેલું હોય એવું પણ પાસત્યા પ્રમત્ત સંયતોનું આત્માની શોધિ નહિ કરનાર એવું જે જિત-આચરણ હોય તે છત-આચરણ શાસ્ત્રમાં છતવ્યવહાર તરીકે કહેવાતું નથી.’

“જં જીઅં સોહિકરં, સંવેગપરાયણેણ દંતેણ ।

દ્વકેણવિ આઈનં, તેણ ઉ જીણ વવહારો ॥૫૩॥”

ભાવાર્થ:—‘એક પણ સંવેગપરાયણ અને દાન્ત એવા ગીતાથે આત્માની શુદ્ધિ કરનાર જે આચરેલું હોય તેવા છતથી-આચરણથી વ્યવહાર ચાલે છે.’

“આત્મપ્રવૃત્તાવતિજાગરૂકઃ પરપ્રવૃત્તૌ વધિરાંધમૂકઃ ।

સદા ચિદાનંદપદોપયોગી લોકોત્તરં સામ્યમુપૈતિ યોગી ॥”

ભાવાર્થ:—‘જે યોગી આત્મ પ્રવૃત્તિમાં અતિ ઉદ્ધમ-શીલ અને પર-બાહ્યવ્યવસાયમાં બધિર-બહેરો-અંધ અને મૂંઠ-મુંગા જેવો રહે છે તેમજ સદા ચિદાનંદ પદના ઉપ-યોગમાં રમનારો છે તે યોગી લોકોત્તર સમભાવને પ્રાપ્ત કરે છે.’

“યઃ શાસનોઢ્ઢાહનિવારણાદિ-સદ્ધર્મકાર્યાય સમુદ્યતઃ સન્ ।

તનોતિ માયાં નિરવદ્યચેતાઃ પ્રોક્તઃ સ ચારાધક એવ સુજ્ઞઃ ॥”

ભાવાર્થ:—‘નિષ્પાપ ચિત્તવાળો જે શાસનના ઉઠાહર્તુ નિવારણ વગેરે સદ્ધર્મ કાર્ય કરવા માટે ઉદ્યત થયો થકો માયાનું સેવન કરે તો પણ સુચ મહાત્માઓ તેને આરોધક કહે છે.’